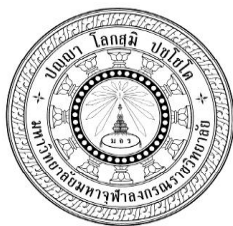

การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดระยอง
A STUDY ON THE WAYS OF POTENTIAL DEVELOPMENT OF MORALITY
TEACHING MONKS IN SECONDARY SCHOOLS IN RAYONG PROVINCE

พระปลัดปรีชา นนทโก (จุลเจียร)

ดุขฎฐิณิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุขฎฐิณิบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธรศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดระยอง

พระปลัดปรีชา นนทโก (จุลเจือ)

ดุขฎฐินิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A Study on the Ways of Potential Development of Morality
Teaching Monks in Secondary Schools in Rayong Province

Phrapalad Preecha Nandako (Junjuea)

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

C.E. 2017

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดระยอง” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

.....
(พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบดุษฎีนิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รศ.ดร.ประเวศ อินทองปาน)

..... กรรมการ
(ผศ.ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์)

..... กรรมการ
(ผศ.ดร.สุเทพ พรหมเลิศ)

..... กรรมการ
(พระมหาทวี มหาปัญญา, ผศ.ดร.)

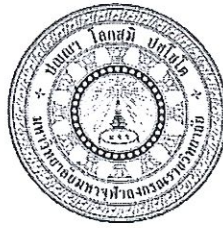
..... กรรมการ
(ดร.ดวงเพชร สมศรี)

คณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์

พระมหาทวี มหาปัญญา, ผศ.ดร. ประธานกรรมการ
ดร.ดวงเพชร สมศรี กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

.....
(พระปลัดปรีชา นนทโก)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับดุชฎินิพนธ์
เรื่อง “การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดระยอง” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบดุชฎินิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(รศ.ดร.ประเวศ อินทองปาน)

..... กรรมการ

(ผศ.ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์)

..... กรรมการ

(ผศ.ดร.สุเทพ พรหมเลิศ)

..... กรรมการ

(พระมหาทวี มหาปัญญา, ผศ.ดร.)

..... กรรมการ

(ดร.ดวงเพชร สมศรี)

คณะกรรมการควบคุมดุชฎินิพนธ์

พระมหาทวี มหาปัญญา, ผศ.ดร. ประธานกรรมการ

ดร.ดวงเพชร สมศรี

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระปลัดปรีชา นนทโก)

ชื่อคุณูปนิพนธ์ : การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมโรงเรียน
มัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
ในจังหวัดระยอง

ผู้วิจัย : พระปลัดปรีชา นนทโก (จุลเจือ)

ปริญญา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมคุณูปนิพนธ์

: พระมหาทวี มหาปัญโญ (ละลง), ผศ.ดร. ป.ธ.๙, พธ.บ.(ปรัชญา),
ศน.ม.(พุทธศาสนศึกษา), M.Phil. (Buddhist Studies),
Ph.D. (Buddhist Studies)

: ดร.ดวงเพชร สมศรี, วท.บ.(คหกรรมศาสตร์ทั่วไป), ค.บ.
(ภาษาอังกฤษ), พธ.ม.(พุทธศาสตร์และศิลปะแห่งชีวิต), พธ.ด.
(พระพุทธศาสนา)

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้ ๑) เพื่อศึกษาหลักการสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท ๒) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดระยอง และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดระยอง การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเสนอข้อมูลจากเอกสารและ เก็บข้อมูลภาคสนามและจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผลการวิจัย พบว่า

หลักการสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า มีการการปลูกฝังให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง เข้าใจตนเอง เห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งทางอารมณ์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ให้รู้จักสาเหตุเกี่ยวกับการเรียนเกิดจากอะไร เพื่อที่จะได้แก้ไขปัญหให้ตรงประเด็นการส่งเสริมปลูกฝังคุณธรรมพื้นฐานสำคัญ ที่ควรเร่งปลูกฝัง ประกอบด้วย ความขยัน คือ ความตั้งใจเพียรพยายามทำหน้าที่การทำงานอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ อดทนไม่ท้อถอย เมื่อพบอุปสรรค ความขยัน ต้องควบคู่กับการใช้ปัญญาแก้ปัญหาจนเกิดผลสำเร็จ

สภาพปัญหาของพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดระยอง พบว่ามีสภาพปัญหา ๔ ประเด็นหลักคือ ๑) ด้านหลักสูตร พระสอนศีลธรรมไม่เข้าใจเนื้อหาสาระในหลักสูตรที่โครงการพระสอนศีลธรรมกำหนดให้ ไม่สามารถกำหนดจุดประสงค์ให้สอดคล้องกับหลักสูตร

ได้ ๒) ด้านการจัดการเรียนการสอน ขาดความรู้ความสามารถในการสร้างความสนใจนักเรียน ไม่สามารถควบคุมชั้นเรียนได้ดีเท่าที่ควร ๓) ด้านการผลิตและใช้สื่อ พระสอนศีลธรรมยังใช้สื่อการสอนที่ไม่ทันสมัยและไม่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระ และไม่ครอบคลุมทุกหัวข้อที่เรียน ๔) ด้านการวัดและประเมินผล พระสอนศีลธรรมยังขาดความรู้เกี่ยวกับระเบียบการวัดและประเมินผล ความสามารถในการประเมินผลตามสภาพจริง และความรู้ความเข้าใจในการวิเคราะห์คะแนน

แนวทางการพัฒนาศักยภาพของพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดระยอง พบว่า หน่วยงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรมีนโยบายในด้านการส่งเสริมความรู้ พระสอนศีลธรรมในระดับหลักสูตรประกาศนียบัตรการสอนศีลธรรมในโรงเรียน ควรจัดอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ การกระจายงานออกไปตามภูมิภาคต่างๆ ควรจัดอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการอย่างน้อย ๑ สัปดาห์ หรือมากกว่า และแบ่งการอบรมออกเป็นประเด็นปัญหาที่ค้นพบ ได้แก่ ปัญหาด้านหลักสูตร ปัญหาทางด้านการเรียนการสอน ปัญหาทางด้านการผลิตและการใช้สื่อ และการวัดและประเมินผล

Dissertation Title : A study on the Ways of Potential Development of Morality Teaching Monks in Secondary Schools in Rayong Province

Researcher : Phrapalad Peecha Nandako (Junjuea)

Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Studies)

Dissertation Supervisory Committee

- : Phramaha Tawee Mahāapanno (Lalong), Asst.Prof. Dr., Pali IX, B.A. (Philosophy), M.A. (Buddhist Studies), M.Phil. (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies)
- : Dr.Toungpetch Somsri, B.s.(Home Economics), B.E.D. (English), M.A.(Buddhism and Arts of life), Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : Mach 23, 2018

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the teaching methodology in Theravada Buddhism, 2) to study problems of the morality teaching monks in the secondary schools in Rayong province, and 3) to present the ways of potential development of morality teaching monks in secondary schools in Rayong province. This is a qualitative research that collected the data through in-depth interview with 53 key informants who were the purposive sampling from the professionals. The research instruments were the structured in-depth questionnaire to collect the data by the interview.

The research results showed that

The teaching method in Theravada Buddhism was the cultivation of the student to understand self-value and sympathize with others, to be able to properly and correctly solve the emotional conflict, to acknowledge the cause and effect of the study for the corrected problem solving. The urgently essential basic moral promotion were diligence; persevere to keep on the study, and patient; be unfailing

to give up with the obstacle. The diligence has to go together with the wisdom to achieve success.

The problems of the morality teaching monks in the secondary schools in Rayong province were in four main issues, curriculum, learning and teaching management, producing and using of medias, and measurement and evaluation.

The ways of potential development of morality teaching monks in secondary schools in Rayong province, the institute of morality teaching monks in secondary school, faculty of education of Mahachulalongkornrajavidyalaya University should have policy on promoting knowledge. In certificate level, morality teaching monks should arrange at least 1 week duration of training courses to regional areas.

กิตติกรรมประกาศ

ดุขุณินินพนธ์เรื่อง “การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดระยอง” ฉบับนี้จัดทำขึ้นตามหลักสูตรพุทธศาสตรดุขุณินินพนธ์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งดุขุณินินพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดีเพราะได้รับความเมตตาและการช่วยเหลือแนะนำอย่างดียิ่งจากอาจารย์ที่ปรึกษาดุขุณินินพนธ์ คือ พระมหาทวี มหาปณโณ (ละลง), ผศ.ดร. และ ดร.ดวงเพชร สมศรี ที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำ ตลอดจนช่วยตรวจสอบความถูกต้องทั้งด้านภาษา เนื้อหาสาระ ความครบถ้วนถูกต้องตามหลักวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและวิธีการเขียนงานวิจัยเป็นอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณ พระมหาพรชัย สิริวิโร, ดร. ที่เมตตามาเป็นประธานสอบดุขุณินินพนธ์พิจารณา และ ผศ.ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์ กรรมการและเลขานุการสอบดุขุณินินพนธ์พิจารณา

ขอกราบขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูล และชี้แนะแนวทางการปรับปรุงแก้ไขให้ผลงานวิจัยครั้งนี้ให้ดียิ่งขึ้นไป

ขอขอบคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ ช่วยแนะนำและจุดประกายแนวคิดตามหลักโยนิโสมนสิการในการศึกษาระดับดุขุณินินพนธ์ครั้งนี้ ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกรูป ทุกท่าน ที่กรุณาให้คำแนะนำและอำนวยความสะดวกในการเรียนการสอน การจัดกิจกรรม การประชุมสัมมนาวิชาการและการอำนวยความสะดวกภายในสำนักงาน ตลอดจนกัลยาณมิตรร่วมรุ่นทุกรูป/คน ผู้เป็นแบบอย่างด้านการทำดุขุณินินพนธ์และเป็นมิตรที่ดีมีน้ำใจ ในการค้นคว้าเรียบเรียงดุขุณินินพนธ์

หวังได้โดยมั่นใจว่า ดุขุณินินพนธ์ฉบับนี้ จะอำนวยประโยชน์แก่ผู้สนใจใฝ่ศึกษาค้นคว้าได้เป็นอย่างดี คุณประโยชน์อันจะพึงบังเกิดมีจากการทำดุขุณินินพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และน้อมบูชาทเวทิตาคุณแด่บิดามารดา บุพการี และบูรพาจารย์ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้แก่ศิษย์ได้เกิดสติปัญญา และเป็นแรงบันดาลใจให้มีกำลังใจในการศึกษาด้วยความรักและเมตตาตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบัน และได้วางพื้นฐานทางการศึกษาแก่ผู้วิจัยจนได้รับความสำเร็จในการศึกษาในที่สุด สมดังมโนรಥที่จะศึกษาทั้งฝ่ายพุทธจักรและอาณาจักรและที่ร่วมกันสรรค์สร้างงานวิจัยฉบับนี้ให้แก่ผู้วิจัยจนประสบผลสำเร็จจุล่งไปได้ด้วยดีทุกประการ

พระปลัดปริชา นนทโก (จุลเจือ)

๒๓ มีนาคม ๒๕๖๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(ค)
กิตติกรรมประกาศ	(จ)
สารบัญ	(ฉ)
สารบัญตาราง	(ช)
อธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(ณ)
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๔
๑.๘ กรอบแนวคิดการศึกษา	๑๕
๑.๙ ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย	๑๖
บทที่ ๒ หลักการสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท	
๒.๑ ความหมายของการสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๗
๒.๒ องค์ประกอบของการสอนในพระไตรปิฎก	๒๐
๒.๒.๑ องค์ประกอบของผู้สอน	๒๑
๒.๒.๒ องค์ประกอบของผู้เรียน	๒๔
๒.๒.๓ องค์ประกอบของการสื่อสาร	๒๖
๒.๓ หลักการสอนในพระพุทธศาสนา	๓๒
๒.๔ วิธีการจัดการสอนในพระพุทธศาสนา	๓๗

๒.๔.๑	วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า	๓๗
๒.๔.๒	สื่อที่พระพุทธเจ้าทรงใช้สอน	๓๙
๒.๔.๓	วิธีการประเมินอุปนิสัยของพุทธบริษัท	๔๑
๒.๔.๔	วิธีการพัฒนาตนของพระพุทธเจ้า	๔๒
๒.๔.๕	การให้ความเสมอภาคของพระพุทธเจ้า	๔๖
๒.๔.๖	การวิเคราะห์พุทธบริษัทก่อนแสดงธรรม	๔๘
๒.๔.๗	บุคคลที่พระพุทธเจ้าทรงสอนในสมัยพุทธกาล	๕๓
๒.๕	สรุป	๕๘
บทที่ ๓	สภาพปัญหาของพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดระยอง	
๓.๑	ประวัติโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดระยอง	๕๙
๓.๒	ประวัติพระสอนศีลธรรมตามกฎกระทรวงศึกษาธิการ	๗๘
๓.๓	ความสำคัญของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา	๘๐
๓.๔	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนกับความคาดหวังในการปฏิบัติภารกิจ	๘๑
๓.๕	ความเป็นมาของพระสอนศีลธรรมในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๘๓
๓.๖	การประเมินพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	๘๕
๓.๗	ปัญหาพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	๘๗
๓.๘	สรุป	๙๕
บทที่ ๔	แนวทางการพัฒนาศักยภาพของพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดระยอง	
๔.๑	วิเคราะห์การสอนศีลธรรมของพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา	๙๖
๔.๒	แนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา	๑๑๒
๔.๓	องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๑๘
๔.๔	สรุป	๑๑๙
บทที่ ๕	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๑๒๑
๕.๒	อภิปรายผล	๑๒๓

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๑๒๕

บรรณานุกรม

๑๒๗

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย	๑๓๘
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย	๑๔๐
ภาคผนวก ค แบบสัมภาษณ์	๑๔๔
ภาคผนวก ง รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์	๑๖๕
ภาคผนวก จ รูปภาพการออกสัมภาษณ์	๑๗๑
ประวัติผู้วิจัย	๑๗๗

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑) คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

อักษรย่อในดัชนีฉบับนี้ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ ซึ่งพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยจะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า. เช่น วิ.ม. (ไทย) ๑/๓๙/๒๘ หมายความว่า ระบุถึง วินัยปิฎก มหาวิภังค์ ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑ ข้อที่ ๓๙ หน้าที ๒๘ เป็นต้น

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ป.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก ปริวารวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ที.สี.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย อупริปันณาสก	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตุตก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฏฐก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อฏฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิทเทส	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ปญจก	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปญจกนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.สตุตก	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปญจกนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.จตุตทาฬีส	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย จัตตทาฬีสนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธัมมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.อิติ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย จัตตทาฬีสนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.เถรี.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เถรีคาถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิทเทส	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ถือกำเนิดขึ้นและเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๔๖ โดยข้อตกลงความร่วมมือ ระหว่างกระทรวงวัฒนธรรมกับกระทรวงศึกษาธิการ ในการสนับสนุนให้ พระภิกษุสงฆ์เข้าไปสอนในโรงเรียนทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา

“ระยะแรกรัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณให้กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม เพื่ออุดหนุน เป็นค่าใช้จ่ายถวายพระที่เข้าไปสอนในสถานศึกษาระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับ อาชีวศึกษา ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยร่วมมือกับสำนักงานพระพุทธศาสนา ในการปลุกฝังกล่อม เกลาด้วยหลักธรรมทางศาสนา เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันชีวิตให้มีสำนึกผิดชอบชั่วดี มีสติพิจารณา ยังคิด มี จิตใจใฝ่ดี และมีพลังใจที่เข้มแข็งกรมการศาสนาในอดีตที่ผ่านมาจำนวนครูพระที่มีความสามารถในวิชา การศึกษามีน้อยไม่เพียงพอที่จะสอนที่จะสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนได้ทุกแห่ง” โดยมี วัตถุประสงค์แรกเริ่มคือที่ดิงตามโครงสร้างของสังคมไทยลดลงกรมการศาสนาได้พิจารณาเห็นว่าการที่ จะปลุกฝังกล่อมเกลายาวชนสร้างภูมิคุ้มกันชีวิตที่ดีควรเริ่มจากการเรียนการศึกษาโดยเฉพาะวิชาศีลธรรม จึงให้พระสอนศีลธรรมมาช่วยสอน แต่ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรเพราะพระสงฆ์ขาดความเข้าใจใน ด้านการให้การศึกษา ด้านการพัฒนาจิตใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ควรมีบทบาทเชิงรุกใน การสั่งสอนเยาวชน ด้านศีลธรรม เช่น เป็นวิทยากรอบรมในสถานศึกษาหรือจัดโครงการและกิจกรรมต่างๆ นำพุทธศาสนิกชนและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอบรมศาสนาธรรม ซึ่งอาจทำโดยวัด กลุ่มบุคคลโดยมี วัดเป็นแกนนำกลุ่มพระสงฆ์และสื่อนวชน^๒

การพัฒนาประชากรในด้านที่สำคัญที่สุด คือการปลุกฝังให้ประชากรเป็นพลเมืองที่ดี มีคุณธรรมการศึกษาเป็นหลักสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของประชากร ให้เป็นพลเมืองที่ดีของสังคม เพราะถ้าคนในสังคมขาดจริยธรรม คุณธรรมแล้วสังคมจะขาดความสงบสุข สถานการณ์ที่เกิดขึ้น ดังกล่าว พบว่ารากเหง้าแห่งปัญหาที่แท้จริง คือการที่นักเรียนนักศึกษาขาดการกล่อมเกลาจิตใจ และ ปลุกฝังเรื่องศีลธรรม จริยธรรม

ดังที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงย้ำเสมอว่า “ความรู้นั้นจะต้องนำไป

^๑ สำนักงานพระพุทธศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, *ประวัติโรงเรียนพระปริยัติธรรม*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ การศาสนา, ๒๕๕๕), หน้า ๗.

^๒ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กลุ่มงานศาสนา, *บทบาทของพระสงฆ์*, (กรุงเทพมหานคร: ๒๕๕๓), หน้า ๗๕.

ประยุกต์ใช้ แต่ต้องใช้หลักจริยธรรมเป็นสำคัญ^๓” ความจำเป็นที่ต้องมีบุคลากรมาช่วยเหลือให้ การศึกษาด้านศีลธรรม จริยธรรม แก่นักเรียนนักศึกษานั้น มีความสำคัญและมีบทบาทต่อการให้ การศึกษาในสังคมคือพระผู้ที่จะมาช่วยสอนศาสนา ศีลธรรม จริยธรรมในโรงเรียนต่างๆ โดยใช้ ความรู้ความสามารถทางด้านศาสนา ศีลธรรมและจริยธรรมที่มีอยู่ในการช่วยเหลือสังคม โดยเป็นไป ตามนโยบายของกรมการศาสนา

ภารกิจในการส่งเสริมให้คนไทยนำหลักธรรมทางศาสนานั้น สามารถนำมาใช้ในการพัฒนา คุณภาพชีวิต ให้เกิดความรู้ คู่คุณธรรม เป็นคนดีมีศีลธรรม ตลอดจนเป็นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียน นักศึกษา สามารถนำไปใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสมภายใต้โครงการ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เพื่อจัดพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถ ทั้งในด้านปริยัติและปฏิบัติเข้า ไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับ อาชีวศึกษา

เพื่อให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา และเพื่อ เป็นการแก้ไขปัญหานักเรียน นักศึกษาดังกล่าวอย่างเร่งด่วนกระทรวงวัฒนธรรมก็กระทรวง ศึกษาธิการจึงได้ร่วมมือกันตามข้อตกลงความร่วมมือโดยพระภิกษุสงฆ์เข้าไปสอนในโรงเรียนทั้งระดับ ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอาชีวศึกษาเพื่อให้นักเรียน นักศึกษาเข้าใจในหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา ที่เจริญมาได้ตลอดเวลานับพันๆ ปี แพร่หลายเป็นที่นับถืออยู่ในประเทศต่างๆ และ คณะสงฆ์ผู้สืบทอดพระศาสนา ซึ่งเป็นสถาบันใหญ่และสำคัญในสังคมดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน เป็น ผลงานที่ยิ่งใหญ่ของพระองค์ ยืนยันถึงพระปรีชาสามารถของพระองค์อย่างประจักษ์ชัดโดยไม่ต้อง อธิบาย ในเมื่อประจักษ์พยานภายนอกแสดงให้เห็นแล้วเช่นนี้ ย่อมชวนให้พิจารณาสืบค้นต่อไปถึงเนื้อ ธรรมคำสอน หลักคำสอนและวิธีการสอนของพระองค์^๔

สถาบันการศึกษามีความคาดหวังว่า พระสงฆ์ต้องมีความรู้และมีประสบการณ์โดยตรงทาง พระพุทธศาสนา สามารถถ่ายทอดความรู้ทางด้านเนื้อหาและการนำไปใช้ได้อย่างดี แต่พระสอน ศีลธรรมในปัจจุบัน ไม่มีเทคนิควิธีการถ่ายทอดความรู้ โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง อธิบายเนื้อหาตาม ตำราและพระไตรปิฎกตลอดจนไม่สามารถนำเทคนิควิธีการสอนแบบต่างๆ เข้ามาจัดกิจกรรมการ เรียนการสอน เหตุที่เป็นเช่นนี้ อาจพิจารณาได้สองแนวทาง คือ พระสอนศีลธรรมไม่มีความรู้ด้าน เทคนิควิธีการสอนวิชาพระพุทธศาสนาที่หลากหลาย หรือครูพระต้องสำรวมกาย วาจา และใจ

^๓ ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ปัญจนิก, **จริยธรรมของเยาวชนไทย**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔.

^๔ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธวิธีในการสอน**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิ พุทธธรรม, ๒๕๔๑), หน้า ๑-๓.

ในขณะดำเนินการสอน^๕ สำหรับการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาที่ผ่านมา ไม่ประสบผลสำเร็จ มีสาเหตุหลายด้าน ศาสนามีความสำคัญต่อสังคม แต่โดยข้อเท็จจริงแล้วการสอนศาสนาไม่ได้รับการเอาใจใส่เท่าที่ควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับโรงเรียนมัธยมศึกษา วิชาพระพุทธศาสนาได้รับการเอาใจใส่น้อยเมื่อเทียบกับวิชาอื่นๆ ในขณะเดียวกันคะแนนที่ให้กับวิชานี้ก็น้อยตามไปด้วย อีกทั้งในด้านเนื้อหาและหลักสูตร ก็ยังขาดความรู้ในการเขียนแผนการจัดการการเรียนรู้ ด้านการผลิตและการใช้สื่อ ไม่มีความรู้ ความสามารถในการผลิตสื่อประกอบการสอน และด้านการวัดผลประเมินผลไม่มีความรู้ความเข้าใจในการประเมินผลตามสภาพจริง ประการสำคัญครูผู้สอนขาดความรู้ความเข้าใจและความชำนาญในการสอนด้วย ดังนั้น ศักยภาพการสอนจึงมีความสำคัญและมีความจำเป็นต่อการจัดการเรียนการสอน^๖

ปัญหาเรื่องศักยภาพเกี่ยวกับพระสอนศีลธรรม ต้องมีการพัฒนาศักยภาพให้ดีขึ้นกว่าเดิม เพื่อเป็นแนวทางให้พระสงฆ์ที่เข้ามาสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน มีศักยภาพตามหลักการสอนในพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยจึงสนใจแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และเพื่อความสามารถในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ซึ่งจะนำผลจากการวิจัยมาเป็นแนวทางเสนอแนะและปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ตลอดจนใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาครูพระและเยาวชนให้เป็นบุคคลมีคุณภาพตามความต้องการของสังคมต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาหลักการสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดระยอง

๑.๒.๓ เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพของพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดระยอง

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ หลักการสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นอย่างไร

๑.๓.๒ สภาพปัญหาของพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดระยองเป็นอย่างไร

^๕ งานวิชาการ, “การสอนวิชาพระพุทธศาสนา”, รายงานวิชาการ, (เชียงใหม่: โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัย เชียงใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, ๒๕๕๐), หน้า ๑๘.

^๖ ประทีป สยามชัย, สารัตถทางสังคมวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๓๐), หน้า ๑๒.

๑.๓.๓ แนวทางการพัฒนาศักยภาพของพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดระยองเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา/เอกสาร ผู้วิจัยจะใช้เอกสารและหลักฐานสำคัญที่เกี่ยวข้องกับหลักการสอน เช่น พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ พร้อมทั้งวิทยานิพนธ์ หนังสือ วารสาร บทความ และเอกสารต่างๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ หลักสูตร แผนการจัดการเรียนรู้ การผลิตและการใช้สื่อ การวัดและประเมินผล

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านข้อมูลภาคสนาม/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ครั้งนี้ มีจำนวนทั้งสิ้น ๕๓ รูป/คน ประกอบด้วย

๑) ผู้อำนวยการโครงการพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน ๑ รูป

๒) ผู้ดูแลโครงการพระสอนศีลธรรมในจังหวัดระยอง จำนวน ๑ รูป

๓) ผู้เชี่ยวชาญการสอนที่เป็นอาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน ๓ คน

๔) พระสอนศีลธรรมโรงเรียนในจังหวัดระยอง จำนวน ๑๖ รูป

๕) ผู้เชี่ยวชาญที่เป็นครูประจำชั้นที่ดูแลการสอนศีลธรรมในโรงเรียน จำนวน ๑๖ คน

๖) ตัวแทนนักเรียนที่ได้รับการสอนจากพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จำนวน ๑๖ คน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ โรงเรียนมัธยมศึกษา ในสังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดระยอง จำนวน ๘ อำเภอ อำเภอละ ๒ โรงเรียน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เริ่มทำการศึกษาตั้งแต่ เดือนเมษายน ๒๕๖๐ ถึงเดือน มีนาคม ๒๕๖๑ รวมระยะเวลา ๑๒ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษา หมายถึง การแสวงหาความรู้ การค้นคว้า การศึกษาดูงานเพิ่มเติม เพื่อพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพ หรือความสามารถของตนเองในการจัดการเรียนการสอนศีลธรรมของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา

แนวทางการพัฒนา หมายถึง แนวทางที่ได้จากการวิเคราะห์และสัมภาษณ์ข้อมูลจากการศึกษาหลักการสอนในพระพุทธศาสนากับสภาพศักยภาพพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดระยอง

ศักยภาพ หมายถึง ความสามารถในการทำงานของพระสอนศีลธรรม หลักสูตร แผนการจัดการเรียนรู้ การผลิตและการใช้สื่อ การวัดและประเมินผล

พระสอนศีลธรรม หมายถึง พระสงฆ์ผู้ได้รับการบรรจุให้เป็นพระสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน ซึ่งปฏิบัติการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ในจังหวัดระยอง

โรงเรียนมัธยมศึกษา หมายถึง สถานศึกษาที่เปิดสอนตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นรวมถึงโรงเรียนขยายโอกาสในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีพระสอนศีลธรรมปฏิบัติงานอยู่ ซึ่งตั้งอยู่ในจังหวัดระยอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๑๘ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

หลักการสอนในพระพุทธศาสนา หมายถึง พุทธวิธีการของพระพุทธเจ้าและพระสาวกที่ปรากฏในพระไตรปิฎก หนังสือ แอกลายต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการสอนของพระสอนศีลธรรม

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ หนังสือ

วศิน อินทสระ ได้กล่าวถึงพุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าไว้ว่า พระพุทธเจ้าทรงมีวิธีการสอนคือทรงแสดงยืนยันไปข้างเดียว ข้อนี้มีตัวอย่างเช่น พระองค์ทรงสอนว่า ความดีมีผลเป็นสุข ความชั่วมีผลเป็น วิถีการที่พระพุทธองค์ทรงสอนนั้น ส่วนใหญ่จะอยู่ในญาณวิทยากลุ่มปัญญานิยม (cognitivism) จะเห็นได้ว่าพระพุทธองค์ทรงให้กำลังใจให้สาวกเห็นว่าการกระทำนั้น เป็นไปได้ ซึ่งเป็นกลวิธีที่คาบเกี่ยวกับหลักการสอนหลายประการ เรื่องหนึ่งที่สำคัญสำหรับการเรียนการสอน คือการสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียน การที่ทรงยืนยันว่าการเจริญกุศลเป็นสิ่งที่พึงกระทำ ควรกระทำด้วยผลลัพธ์ที่จะได้นั้น เป็นการสร้างแรงจูงใจแบบ mastery goal ซึ่งหมายถึงความกระหายความสำเร็จ โดยการมุ่งสะสมความรู้เพิ่มเติม มุ่งพัฒนาทักษะใหม่เพื่อตนเอง ซึ่งต่างกับจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนในปัจจุบันที่เน้น performance goal ซึ่งวัดผลผู้เรียนจากคะแนนสอน จากการชนะรางวัล โดยไม่คำนึงถึงการเรียนรู้ที่แท้จริง การปฏิบัติตนตามหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสมนั้น พระพุทธศาสนาได้กำหนดความมุ่งหมายไว้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อหลักของพระพุทธศาสนา สามารถหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน ตลอดจนมีเจตคติที่ดีที่ถูกต้อง เกิดศรัทธาและสำนึกในความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย เพื่อพัฒนานตนเองและสังคมได้ โดยมีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความมุ่งหมายของการสอนวิชาพระพุทธศาสนา^๓

^๓ วศิน อินทสระ, พุทธวิธีการสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: (โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๓๘.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เพราะการเกิดขึ้นของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนั้น เกิดจากปัญหาการขาดศีลธรรมของเยาวชน ประชาชนในสังคมไทย ดังที่ปรากฏในหลักการของโครงการ ที่ว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่ประชาชนยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมาตั้งแต่อดีต พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงนำหลักทศพิธราชธรรมเป็นแนวทางการปกครอง

ดังเช่น พระปฐมบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ ๙ ความตอนหนึ่งว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” นอกจากนี้แผ่นดินไทยยังเป็นแผ่นดินที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติมากมาย สัญลักษณ์ที่ปรากฏมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งยืนยันว่า สังคมไทยเป็นสังคมวิถีพุทธ คือ วิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยที่ผูกพันกับวัดและพระสงฆ์ แต่ปัจจุบันเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นไปอย่างก้าวกระโดดและรวดเร็วตามกระแส “โลกาภิวัตน์” หรือโลกการสื่อสารไร้พรมแดน คนในสังคมมุ่งการแข่งขันกันทำงานเพื่อความสำเร็จด้านธุรกิจหรืออาชีพ มีค่านิยมฟุ้งเฟ้อหรือหลงใหลวัตถุ เกิดลัทธิบริโภคนิยม การเปลี่ยนแปลงและค่านิยมดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อสังคมโดยกว้าง ปัญหาด้านพฤติกรรมของเด็กวัยรุ่น ซึ่งเป็นวัยที่กำลังเรียนหนังสือและเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญของประเทศ”

๑.๖.๒ วิทยานิพนธ์

บัณฑิต ฉัตรวิโรจน์ ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบการจัดความรู้ เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการสอนของนักศึกษาครู” ผลการวิจัย พบว่า สมรรถนะด้านการเตรียมการสอน และการวางแผนการสอน ด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และด้านการวัดผลประเมินผลการเรียน อยู่ในระดับปานกลาง พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบการจัดความรู้ ซึ่งได้รับการประเมินความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญที่ระดับมากที่สุด รูปแบบมีลักษณะเด่น คือ การบูรณาการจัดการจัดการความรู้ กระบวนการกลุ่มและเรียนรู้แบบร่วมมือ การเรียนรู้แนวสร้างสรรค์นิยม การนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติ และการประเมินผลตามสภาพจริง^๔

กฤษฎา คิตติ ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการประเมินผลการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ” ผลการวิจัย พบว่า ตัวบ่งชี้การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

^๔ มหามกุฏราชวิทยาลัย, แผนยุทธศาสตร์พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๑๒.

^๕ บัณฑิต ฉัตรวิโรจน์, “การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบการจัดความรู้ เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการสอนของนักศึกษาครู”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑๓.

หนึ่ง สภาพแวดล้อม บรรยากาศของการเรียนรู้ สอง ปัจจัยเบื้องต้นของการเรียนรู้ สาม กระบวนการเรียนรู้ สี่ ผลผลิตของการเรียนรู้ ซึ่งรูปแบบการประเมินการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ประกอบด้วย เป้าหมายของการประเมิน สิ่งที่มีประเมิน วิธีการประเมิน วิธีการตัดสิน และวิธีการตัดสินใช้การเปรียบเทียบข้อมูลจากการประเมินกับเกณฑ์สัมพัทธ์ที่พัฒนาโดยผู้เชี่ยวชาญ^{๑๐}

ปกรณ บัญสาราญ ได้กล่าวถึงวิธีการสอนของครูผู้สอนจริยธรรมให้ได้ผลดีนั้น ควรมีการดำเนินการสอน ดังนี้ การสอนนั้นจะผสมผสานกัน โดยเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ใช้วิธีการสอนโดยการเล่นเกม นิทาน การแสดงบทบาทสมมติ การอภิปราย และการสร้างบรรยากาศประชาธิปไตย มีการจัดมุมประสบการณ์ให้กับนักเรียนเน้นการปฏิบัติจริงเช่น ฝึกมารยาทต่าง ๆ การสอนที่ให้ครูเป็นศูนย์กลางจะมีการสอดแทรกเนื้อหาในกลุ่มประสบการณ์อื่นมากขึ้นเมื่อพฤติกรรมของนักเรียนที่พึงประสงค์ก็จะชมเชยให้กำลังใจให้นักเรียนทำต่อไป แต่ถ้าพบพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ จะมีการว่ากล่าวตักเตือน และชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องให้นักเรียนปฏิบัติ พฤติกรรมที่ส่งเสริมการสอนจริยธรรมของครูผู้สอนจริยธรรมดีเด่นนั้น จะต้องเป็นผู้มีความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีการเอาใจใส่ดูแลนักเรียน มีความรับผิดชอบและตั้งใจทำงาน ตลอดจนมีอัธยาศัยต่อเพื่อนร่วมงาน และบุคคลทั่วไป^{๑๑}

ปรีชา กันธิยะ ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม” ผลการวิจัย พบว่า สภาพการบริหารโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม ประกอบด้วยปรัชญา คือ คุณธรรมนำความรู้ สร้างทักษะอาชีพ พัฒนาสังคม วิสัยทัศน์ หรือเสริมสร้างคุณธรรม ความรู้ พัฒนามาตรฐานอาชีพ อนุรักษ์สืบทอดศาสนพิธี พัฒนาคนดีมีคุณธรรมและความสมานฉันท์ให้สังคมเป็นสุขตามหลักธรรมคำสอนทางศาสนาและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในด้านพันธกิจมุ่งที่จะปลูกฝังและเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรม โดยอบรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมที่เด็กและเยาวชนสามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน^{๑๒}

พระมหาประยอม กลยาโณ (ล่อมไธส) ได้วิจัยเรื่องการศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัย พบว่า โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากเหมือนกัน ซึ่งผู้วิจัยถือว่าเป็นผลลัพธ์ที่ดีและน่าพอใจเป็นอย่างยิ่ง แต่ยังมีบางส่วนที่นักเรียนส่วนน้อยได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรค และแนวทางแก้ไข มีดังนี้

๑) ปัญหาและอุปสรรค คือ ครูไม่เป็นกลาง มีความสนิทสนมกับนักเรียนมากเกินไป ไม่มี

^{๑๐} กลุขณา คิตติ, “การพัฒนาแบบการประเมินผลการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐๖.

^{๑๑} ปกรณ บัญสาราญ, “การศึกษาทวิวิธีการสอนจริยศึกษาของครูสอนจริยศึกษาดีเด่นในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดลำปาง”, **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๒), หน้า ๑๒๕.

^{๑๒} ปรีชา กันธิยะ, “การพัฒนาแบบการบริหารโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต** สาขาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๕๑), หน้า ๘๘.

คุณภาพขาดความน่าเชื่อถือ ไม่มีความพร้อมในการสอน ไม่สร้างความคุ้นเคยกับนักเรียน สอนเนื้อหา
มากเกินไปไม่สอดคล้องกับธรรมชาติ ไม่ครอบคลุม ไม่ชัดเจน ไม่เข้ากับปัจจุบันมีสื่อประกอบน้อย
สอน ไม่ค่อยเข้าใจ ไม่สนุกสนาน ไม่ค่อยมีกิจกรรม

๒) แนวทางการสอนศีลธรรม คือ ครูควรจะทำตัวให้เป็นกลาง อย่าสนิทสนมกับนักเรียน
มากเกินไป หมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ ทำตัวให้น่าเชื่อถือ เตรียมความพร้อมกันที่จะสอน ปราศรัย
ท้าทายสร้างความคุ้นเคยกับนักเรียน สอนเนื้อหาให้สอดคล้องกับธรรมชาติ ให้ครอบคลุมและชัดเจน
เนื้อหาให้เข้ากับปัจจุบัน ควรจะมีสื่อประกอบ หาแนวทางสอนให้เข้าใจ สร้างบรรยากาศให้สนุกสนาน
กิจกรรมต้องหลากหลาย^{๑๓}

ทวีศักดิ์ ทองทิพย์ ได้วิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์การศึกษาตามหลักไตรสิกขา” ผลการวิจัย
พบว่า สารสำคัญของหลักไตรสิกขามี ๓ อย่าง คือ ศีล สมาธิ ปัญญา การศึกษาตามหลักไตรสิกขา
มีส่วนประกอบที่สำคัญ ๔ ประการ คือ การจัดหาหรือสร้างปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ การสร้างสัมมาทิฐิ
การศึกษาตามหลักไตรสิกขา และการวัดและประเมินผลการศึกษาตามหลักไตรสิกขา หลักไตรสิกขาที่มีมา
อยู่ใน วัชชีปุตตสูตร ทุติยสิกขัตตยสูตร และตติยสิกขาสสูตร กำหนดการศึกษาสมัยพุทธกาลเริ่มจากกลุ่ม
ปัญจวัคคีย์ ผู้ศึกษาสมัยพุทธกาลแบ่งได้ ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มบรรพชิตและกลุ่มคฤหัสถ์ ทั้งสองกลุ่มนี้ ได้มี
การกำหนดคุณสมบัติไว้แตกต่างกันด้วย ขอบเขตของการศึกษาในพระพุทธศาสนารวมอยู่ในหลัก
ไตรสิกขา การเรียนการสอนในสมัยพุทธกาลมีลักษณะเป็นแบบมุขปาฐะ การศึกษาตามหลักไตรสิกขา
มีขั้นตอนดำเนินการที่สำคัญอยู่ ๔ ประการ คือ จัดหาหรือสร้างปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ สร้างสัมมาทิฐิ
ฝึกตามหลักไตรสิกขา วัดและประเมินผลตามหลักไตรสิกขา^{๑๔}

พระครูสมุห์บุญเลิศ ขยวโธ (ชัยวงษ์) ได้วิจัยเรื่อง “สภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
สอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต ๑” ผลการวิจัย พบว่า
สภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ด้านการจัดการเรียนการสอน
สอนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๓.๐๗ ด้านสื่อและนวัตกรรมเทคโนโลยี โดยรวม
อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๒.๘๖ ด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตร โดยรวมอยู่ในระดับปาน
กลาง ค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๓.๑๘ ด้านการวัดผลและประเมินผลตามสภาพจริง โดยรวมอยู่ในระดับปาน
กลาง ค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๓.๒๒ ส่วนปัญหาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูพระสอนศีลธรรม
ในโรงเรียน สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต ๑ ผลการวิจัยพบว่า ด้านการจัดการเรียนการสอน

^{๑๓} พระมหาประยอม กลยาโณ (ลุ่มไธม์), “การศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
มัธยมศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

^{๑๔} ทวีศักดิ์ ทองทิพย์, “การวิเคราะห์การศึกษาตามหลักไตรสิกขา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต,
(บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๐.

พบว่า นักเรียนไม่ค่อยสนใจการฟังจุดประสงค์ ด้านการใช้สื่อประกอบการสอน พบว่า สื่อมีจำนวนน้อย สื่อไม่ทันสมัย หลักสูตรไม่เหมาะสม สถานที่ไม่อำนวยความสะดวกต่อการทำกิจกรรม ด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตร พบว่า เวลาการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรมีจำกัด สถานที่ไม่เหมาะสมกับการทำกิจกรรม ขาดการศึกษานอกสถานที่ นักเรียนไม่เข้าใจในกิจกรรม ด้านการวัดผลประเมินผล พบว่า การวัดผลไม่ตรงกับความเป็นจริง ไม่มีมาตรฐาน การไม่ยอมรับการประเมินผลของนักเรียน^{๑๕}

พระมานิตย์ โชติธรมโม (อรรคชาติ) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงานของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดศรีสะเกษ” ผลการวิจัย พบว่า

๑) ปัญหาการปฏิบัติงานของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดศรีสะเกษ โดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือด้านการใช้สื่อการสอน รองลงมา คือ ด้านหลักสูตรและด้านการวัดผลและประเมินผลตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือด้านการจัดการเรียนการสอน

๒) การเปรียบเทียบปัญหาการปฏิบัติงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัด ศรีสะเกษ ผลการศึกษา พบว่า พระสอนศีลธรรมที่มีพรรษาต่ำกว่า ๕ พรรษาและพระสอนศีลธรรมที่มีพรรษา ๕ พรรษาขึ้นไป มีปัญหาการปฏิบัติงานแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕ ทั้งโดยภาพรวมและรายด้าน พระสอนศีลธรรมที่มีวุฒิการศึกษาทางโลกต่ำกว่าปริญญาตรี และพระสอนศีลธรรมที่มีวุฒิการศึกษาทางโลกปริญญาตรีขึ้นไป มีปัญหาการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕ ทั้งโดยภาพรวมและรายด้าน พระสอนศีลธรรมที่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์ เป็นพระสังฆาธิการ และพระสอนศีลธรรมที่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์เป็นพระลูกวัด มีปัญหาการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕ ทั้งโดยภาพรวมและรายด้าน และพระสอนศีลธรรมที่มีประสบการณ์ในการสอนต่ำกว่า ๕ ปีและพระสอนศีลธรรมที่มีประสบการณ์ในการสอน ๕ ปีขึ้นไป มีปัญหาการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕ ทั้งโดยภาพรวมและรายด้าน

๓) แนวทางการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงานของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ด้านหลักสูตร แนวทางในการแก้ไขปัญหาคือ ให้นำหน่วยงานที่รับผิดชอบ จัดประชุมชี้แจง พร้อมทั้งดำเนินการเชิญผู้ชำนาญการ หรือเชี่ยวชาญด้านหลักสูตร คัดเลือกเนื้อหาที่เหมาะสมในแต่ละระดับชั้น มาสอนนักเรียน มีการจัดเสวนาระหว่างพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนกับหน่วยงานที่รับผิดชอบ ในส่วนที่เห็นว่าหลักสูตรไม่ตรงหรือล้าสมัย ไม่สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน ด้านการจัดการเรียนการสอน แนวทางในการแก้ไขปัญหาคือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดประชุมสัมมนาพระสอนศีลธรรม เพิ่มประสิทธิภาพในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้แก่พระสอนศีลธรรม เชิญวิทยากรหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้คำแนะนำ

^{๑๕} พระครูสมุห์บุญเลิศ ขยวโส (ชัยวงศ์), “สภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต ๑”, วิทยานพินธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), บทคัดย่อ.

ในด้านทักษะเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้พระสอนศีลธรรม ด้านการใช้สื่อการสอน แนวทางในการแก้ไขปัญหาคือ ใช้สื่อที่มีอยู่ในท้องถิ่นและหาได้สะดวก เช่น สื่อทางโทรทัศน์ สื่อที่มีอยู่ตามวัด ตามหมู่บ้าน หรือหาบุคคลตัวอย่างในท้องถิ่น พร้อมทั้งจัดทำโครงการของบสนับสนุนงบประมาณจากโรงเรียนหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบ หรือจัดทำผ้าป่าเพื่อหางบประมาณมาใช้ในการทำสื่อ^{๑๖}

จักรวาล สุขไมตรี ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพุทธจริยธรรมระดับอุดมศึกษา” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นการเปลี่ยนแปลงกระบวนการคิดและการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ให้มีความเจริญขึ้นทั้งในเรื่องของความรู้ ทักษะ ความสามารถ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ประสิทธิผลต่อการพัฒนาตนเอง องค์การ สังคม ซึ่งกระบวนการวางแผนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่จะทำให้มนุษย์มีการพัฒนาตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ คือ ให้การศึกษา ให้การฝึกอบรมและให้การพัฒนา^{๑๗}

อัญชลี พุกการค้า ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบและวิธีการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมนักเรียนของโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนา ได้แก่ สภาพปัญหาครอบครัวของเด็ก ผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญ ขาดการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ขาดการประสานงานที่ดีระหว่างบุคลากรในโรงเรียน ขาดความร่วมมือร่วมใจ ขาดงบประมาณในการดำเนินการ รวมทั้งครูอาจารย์ขาดความจริงจังจริงจังที่จะส่งเสริมร่วมมือพัฒนา บางครั้งละเลยที่จะสร้างเสริมคุณธรรมสำหรับปัญหาที่เกิดจากนักเรียน คือ นักเรียนไม่เห็นคุณค่าของคุณธรรม ไม่เอาใจใส่ รวมทั้งสื่อต่างๆ ไม่นำเสนอหรือสอนให้เป็นคนมีคุณธรรมเท่าที่ควร นอกจากนั้นปัญหายังเกิดจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากเทคโนโลยีเกิดสื่อต่างๆ แนวทางการแก้ไข คือ ควรเริ่มปลูกฝังจริยธรรมตั้งแต่เยาว์วัย เริ่มจากครอบครัวสามารถเป็นตัวอย่างที่ดี โรงเรียนควรมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ครูควรมีจิตสำนึกและวิญญานแห่งความเป็นครู สอดแทรกแนวคิดในการเรียนการสอน ให้นักเรียนเห็นคุณค่าของคุณธรรม จริยธรรม ควรมีการยกย่องผู้ทำความดี มีกิจกรรมที่ส่งเสริมผู้ทำความดี ควรเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธหรือนำแนวทางมาใช้ และรัฐควรให้ความสำคัญการพัฒนาคุณธรรมอย่างจริงจัง รวมทั้งให้การสนับสนุนงบประมาณ ควรมีการ

^{๑๖} พระมานิตย์ โชติธมโม (อรรถชาติ)^{๑๖}, “การศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหการปฏิบัติงานของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดศรีสะเกษ”, **วิทยานพินธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), บทคัดย่อ.

^{๑๗} จักรวาล สุขไมตรี, “รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพุทธจริยธรรมระดับอุดมศึกษา”, **วิทยานพินธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๒๘๖ – ๒๘๗.

ประสานความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และชุมชนตลอดจนต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย^{๑๘}

พระครูปลัดอุดม โอภาโส (ไชวเซ็ง) ได้วิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต ๑” ผลการวิจัย พบว่า ประสิทธิภาพการสอนวิชาพระพุทธศาสนา โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านเนื้อหาสาระวิชา ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการใช้สื่อการสอน^{๑๙}

บุญหนา จิมานัง และฤดี แสงเดือนฉาย ได้วิจัยเรื่อง “การประเมินประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙” ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ประชากรกลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นว่า พระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙ มีประสิทธิภาพการสอนอยู่ในระดับดี เมื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมกับตัวแปรอิสระ พบว่า พระสอนศีลธรรมที่มีอายุต่างกัน มีวุฒิการศึกษาแผนกธรรมต่างกัน มีวุฒิการศึกษาแผนกบาลีต่างกัน มีประสิทธิภาพการสอนศีลธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ สำหรับความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียนหลังจากมีพระสอนศีลธรรมดีเพียงร้อยละ ๕๓.๓ ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการสอนศีลธรรม พบว่า ระยะเวลาที่สอนระดับความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียน จำนวนชั่วโมงสอนจำนวนนักเรียนมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการสอนในเชิงบวก^{๒๐}

พระมหาสมชาย ธมฺมวโร ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และครูประจำการในโรงเรียนในเขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร” พบว่า ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนส่วนใหญ่มีอายุในระหว่าง ๓๑-๓๕ ปี สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า มีวุฒินักธรรมชั้นเอก ประโยค ๑-๒ และเปรียญธรรม ๓ ประโยค โดยครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนส่วนใหญ่มีประสบการณ์ ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ระหว่าง ๓-๔ ปี และเคยเข้าร่วมโครงการอบรมวิธีการสอนวิชาพระพุทธศาสนาโดยคิดเป็นร้อยละ

^{๑๘} อัญชลี พุกการค้า, “รูปแบบและวิธีการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมนักเรียนของโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในกรุงเทพมหานคร”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, ๒๕๔๗), หน้า ๔๔.

^{๑๙} พระครูปลัดอุดม โอภาโส (ไชวเซ็ง), “ประสิทธิภาพการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต ๑”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๕๖.

^{๒๐} บุญหนา จิมานัง และฤดี แสงเดือนฉาย, “การประเมินประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙”, **รายงานการวิจัย**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๖.

๘๖.๒ นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ ในวิชาพระพุทธศาสนาจากสื่ออินเทอร์เน็ต^{๒๑}

พระมหาบุญเลิศ อินทปญฺโญ ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาความคิดเห็นของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและนักเรียนที่มีต่อการดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๕” พบว่า พระสอนศีลธรรมมีความต้องการในการพัฒนาสมรรถภาพการสอนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ผู้บริหารสถานศึกษามีความเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอยู่ในระดับมาก ครูพี่เลี้ยงมีความคิดเห็นต่อพฤติกรรมกรรมการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนหลังจากที่พระสอนศีลธรรมเข้าไปสอนอยู่ในระดับมาก นักเรียนมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการสอนอยู่ในระดับมาก เปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ครูและนักเรียนที่มีต่อการดำเนินโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๕ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ ๐.๐๑ โดยครูมีความเห็นต่อการดำเนินโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมากที่สุด รองลงมา คือนักเรียนและที่มีความเห็นน้อยที่สุดคือ ผู้บริหารสถานศึกษา เมื่อทำการทดสอบต่อเนื่องด้วยวิธีจับคู่หุคูณก็พบว่า ทุกกลุ่มมีความเห็นเฉลี่ยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ^{๒๒}

สุรเชษฐ์ เจริญสุข ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาเจตคติของผู้ปกครองต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านก้อง จังหวัดลำพูน” ผลการวิจัย พบว่า ผู้ปกครองมีระดับเจตคติต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก การที่ผู้ปกครองมีระดับของเจตคติ ในระดับมากหรือมีเจตคติในด้านดีต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนั้น ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของครูพระเองในด้านบุคลิกภาพ ด้านสังคม วัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะนักเรียนนักศึกษาตลอดถึงชุมชนสังคมและสิ่งแวดล้อม^{๒๓}

พระราชรัตนมงคล (มนตรี ยางธิสาร) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของพระสอนศีลธรรม ตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ” ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้ ๑) หลักสูตรฝึกอบรม วิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของพระสอน

^{๒๑}พระมหาสมชาย ฐมมวโร, “การศึกษาเปรียบเทียบการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และครูประจำการในโรงเรียนในเขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬารามราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๔๘.

^{๒๒}พระมหาบุญเลิศ อินทปญฺโญ และคณะ, “การศึกษาความคิดเห็นของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและนักเรียนที่มีต่อการดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๕”, **รายงานการวิจัย**, (บัณฑิตวิทยาลัย: วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

^{๒๓}สุรเชษฐ์ เจริญสุข, “การศึกษาเจตคติของผู้ปกครองต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านก้อง จังหวัดลำพูน”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๙), หน้า ๒๐๑.

ศีลธรรมมีผลการประเมินดัชนีความสอดคล้อง มากกว่า ๐.๕๐ และมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ๒) ผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม พบว่าหลังการฝึกอบรม ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีคะแนนทดสอบความรู้เพิ่มขึ้นมากกว่าก่อนการฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ๓) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความพึงพอใจต่อการใช้หลักสูตรฝึกอบรม อยู่ในระดับมากที่สุด และ ๔) การติดตามผลการใช้หลักสูตรฝึกอบรมเมื่อเวลาผ่านไปแล้ว ๑ เดือนพบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้นำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปใช้ปฏิบัติงานสอนได้ผลจริง และจากการสนทนากลุ่ม พบว่า หลักสูตรมีความสอดคล้องและมีความเหมาะสมทั้งด้านระยะเวลา ด้านเนื้อหา ด้านกิจกรรม ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการประเมินผล สามารถนำไปใช้เป็นหลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของพระสอนศีลธรรม ตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง^{๒๔}

ผศ.ดร.อนุพันธ์ อภิขยานุภาพ ได้วิจัยเรื่อง “การติดตามประเมินผลโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย” ผลการวิจัยพบว่า ผลการประเมินอยู่ในระดับดีมากทั้ง ๕ ด้าน คือ ด้านบริบทโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีการกำหนดวัตถุประสงค์สอดคล้องกับนโยบายของโรงเรียน สภาพปัญหาในปัจจุบันและความชัดเจน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบร่วมกัน ด้านปัจจัยนำเข้า มีการแต่งตั้งบุคลากรที่รับผิดชอบโครงการ เป็นบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจและมีจำนวนเพียงพอ โดยกิจกรรมมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพของโรงเรียนและมีการประสานความร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ ด้านกระบวนการ โรงเรียนได้ดำเนินการตามโครงการและแผนปฏิบัติการที่วางไว้ มีการดำเนินงานครบทุกกิจกรรมและเป็นไปตามระยะเวลาที่กำหนด มีการนำผลการประเมินมาปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ด้านผลผลิต นักเรียนมีความรักสามัคคีในหมู่คณะ มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น มีการออมเงินและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น ด้านผลกระทบ นักเรียนมีการพัฒนาพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมและดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง มีความประมาณ มีเหตุมีผล และมีความมุ่งมั่นในตนเองพอควร^{๒๕}

สรุปความว่า จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับสภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาของการ

^{๒๔} พระราชรัตนมงคล (มนตรี ยางธิสาร), “การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของพระสอนศีลธรรม ตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ”, *วิทยานิพนธ์การศึกษาคุณูปกตบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๒), หน้า ๙.

^{๒๕} ผศ.ดร.อนุพันธ์ อภิขยานุภาพ, “การติดตามประเมินผลโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย”, *รายงานการวิจัย*, ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๒.

ปฏิบัติงานของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน รวมถึงติดตามประเมินผลโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ผู้วิจัยให้ความสำคัญเกี่ยวกับประเด็นหลักการสอนในพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่า หลักการสอนในพระพุทธศาสนา มีความครอบคลุมสาระการเรียนรู้ และเป็นการพัฒนาศักยภาพของพระสอนศีลธรรมได้เป็นอย่างดี เพราะไม่ได้เน้นเฉพาะในเรื่องการพัฒนาวิชาชีพครู และทักษะการปฏิบัติ แต่ควรจะต้องทำควบคู่กันไปให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สถาบันการศึกษา พระสอนศีลธรรม นักเรียน และผู้ปกครอง

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ/ภาคสนาม (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

รูปแบบและขั้นตอนการวิจัย มี ๖ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาเอกสารจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และจากคัมภีร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา

ขั้นตอนที่ ๒ ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหัวข้องานวิจัย จากและเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดระยอง

ขั้นตอนที่ ๓ ศึกษาข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโครงการพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้ดูแลโครงการพระสอนศีลธรรมในจังหวัดระยอง พระสอนศีลธรรมโรงเรียนในจังหวัดระยอง ผู้เชี่ยวชาญการสอนที่เป็นอาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้เชี่ยวชาญที่เป็นครูประจำชั้นที่ดูแลการสอนศีลธรรมในโรงเรียน และตัวแทนนักเรียนที่ได้รับการสอนจากพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

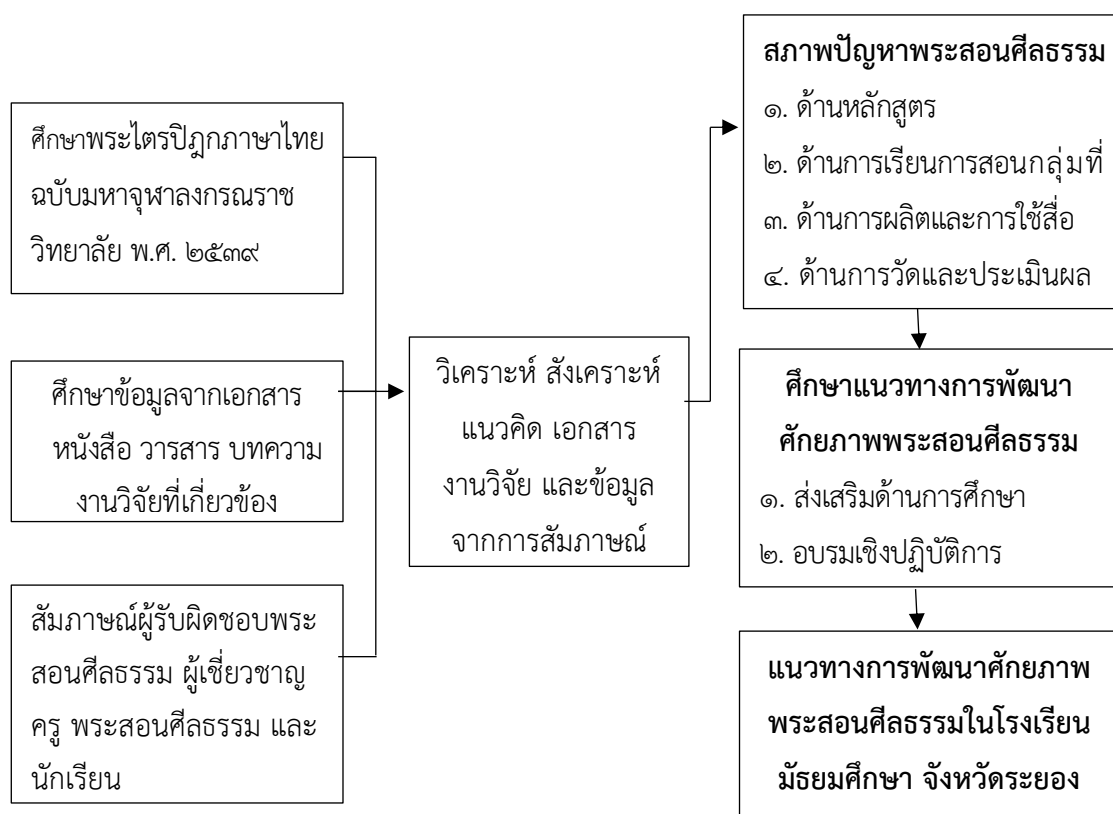
ขั้นตอนที่ ๔ วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล หนังสือ เอกสาร บทความ งานวิจัยและข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พร้อมสรุปประเด็นปัญหาของพระสอนศีลธรรมในจังหวัดระยอง

ขั้นตอนที่ ๕ วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล ศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา ในจังหวัดระยอง

ขั้นตอนที่ ๖ สรุป แนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา ในจังหวัดระยอง

๑.๘ กรอบแนวคิดในการศึกษา

งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดระยอง” ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาโดยใช้วิธีการประยุกต์ของสุเทพ เชื้อสมุทร^{๒๖} และของพระมหาสมศักดิ์ ศรีบริบูรณ์^{๒๗} และกำหนดกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาดังแผนภูมิที่ ๑.๑

แผนภูมิที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

^{๒๖} สุเทพ เชื้อสมุทร, “รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา”, **หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, (คณะวิทยาลัยบัณฑิตศึกษา : ด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม. ๒๕๕๖), หน้า ๑๑๗.

^{๒๗} พระมหาสมศักดิ์ ศรีบริบูรณ์, “ ศึกษาแนวทางในการพัฒนาสมรรถภาพการสอนของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตกรุงเทพมหานคร ”, **หลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑), หน้า ๗๘.

๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๙.๑ ได้ทราบหลักการสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๙.๒ ได้ทราบสภาพปัญหาของพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดระยอง

๑.๙.๓ ได้องค์ความรู้ใหม่ในแนวทางการพัฒนาศักยภาพของพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดระยอง

บทที่ ๒

หลักการสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท

พระพุทธเจ้า มีพระคุณทั้งปวงบริบูรณ์เลิศล้ำกว่าใครหมดไม่มีคุณของมวลมนุษย์ใด จะเทียบเท่าพระองค์ เพราะทรงมีพระปัญญาบริบูรณ์ มีความบริสุทธิ์บริบูรณ์ มีพระกรุณาบริบูรณ์ ทรงมีพระปัญญาบริบูรณ์ คือทรงมีความรอบรู้พระธรรม คือความจริงทุกสิ่งทุกอย่างพระศาสนา คือคำสั่งสอนของพระองค์ จึงเป็นศาสนาที่แท้จริงไม่ขัดกับหลักความจริงทุกๆ อย่าง ซึ่งหลักการสอนของพระพุทธเจ้านั้นสามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

๒.๑ ความหมายการสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท

การสอนหลักธรรมทั่วไป พระพุทธองค์ก็ทรงรับเอาคำศัพท์ที่มีใช้อยู่แต่เดิมในลัทธิศาสนาเก่ามาใช้ แต่ทรงกำหนดความหมายให้ใหม่ ซึ่งเป็นวิธีการช่วยให้ผู้ฟัง ผู้เรียนหันมาสนใจและกำหนดคำสอนได้ง่าย เพียงแต่มาทำความเข้าใจเสียใหม่ และเป็นการช่วยให้มีการพิจารณาเปรียบเทียบไปในตัวด้วยว่าอย่างไรถูก อย่างไรผิดอย่างไร จึงเห็นได้ว่าคำว่าพรหม, พราหมณ์, อริยะ, ยัญ, ตบะ, ไฟบูชา ฯลฯ ซึ่งเป็นคำในลัทธิศาสนาเดิมก็มีใช้ในพระพุทธศาสนาด้วยทั้งสิ้น

แต่มีความหมายต่างออกไปเป็นอย่างอื่น พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอน เป็นอย่างมาก ซึ่งเราสามารถพิสูจน์ได้จากในการสอนของพระพุทธองค์แต่ละครั้งประสบความสำเร็จอย่างสูงสุด หรือผู้เรียนได้รับประโยชน์สูงสุด ทรงแสดงธรรมที่น่าความสงบมาให้เป็นไปเพื่อปรีณิพพานให้ถึงการตรัสรู้ที่พระสุคตทรงประกาศแล้วแต่บุคคลนี้ เช่น ในสูตรต้นตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก์ กล่าวว่า

เมื่อภิกษุมนสิการโดยไม่แยกกายอาสวะทั้งหลายที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น และอาสวะทั้งหลายที่เกิดขึ้นแล้วย่อมเจริญ เมื่อภิกษุมนสิการโดยแยกกาย อาสวะทั้งหลายที่ยังไม่เกิดย่อมไม่เกิดขึ้น และอาสวะทั้งหลายที่เกิดขึ้นแล้วย่อมเสื่อมไป^๑ และ "ภิกษุทั้งหลาย ! พวกภิกษุบริษัทในกรณีนี้, สูตรต้นตะเหล่าใด ที่กวีแต่งขึ้นใหม่เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก

เมื่อมีผู้นำสูตรต้นตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอจักไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูฟัง ไม่ตั้งใจเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน" ภิกษุทั้งหลายบริษัท ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็นโณน คือ บริษัทที่ดื้อ ด้านไม่ได้รับการสอบถามแนะนำ ๑ บริษัทที่ได้รับการสอบถาม

^๑ ม.ม. (ไทย).๑๗/๑๘/๑๕-๑๘.

แนะนำไม่ต่อต้าน ๑ ภิกษุทั้งหลาย ก็บริษัทที่ต่อต้านไม่ได้รับการสอบถามแนะนำเป็นไฉน ภิกษุในบริษัทใดในธรรมวินัยนี้ เมื่อผู้อื่นกล่าวพระสูตรที่ตถาคตภาสิตไว้ซึ่งลึกล้ำ มีอรรถอันลึกล้ำ เป็นโลกุตระ ปฏิสังยุตด้วยสุญญตธรรม ไม่ตั้งใจฟังให้ดี ไม่เงี่ยหูลงสดับ ไม่เข้าไปตั้งจิตไว้เพื่อจะรู้ทั่วถึง อนึ่ง ภิกษุ เหล่านั้นไม่เข้าใจธรรมที่ตนควรเล่าเรียนท่องขึ้นใจ แต่เมื่อผู้อื่นกล่าวพระสูตรที่ทักขิไณยจนน่าใจ เป็นคำกวี มีอักษรวิจิตร มีพยัญชนะวิจิตร มีในภายนอก ซึ่งสาวกได้ภาสิตไว้ ย่อมตั้งใจฟัง เป็นอย่างดี เงี่ยหูลงสดับ เข้าไปตั้งจิตไว้เพื่อจะรู้ทั่วถึง

อนึ่ง ภิกษุเหล่านั้นย่อมเข้าใจธรรมที่ ตนควรเล่าเรียน ท่องขึ้นใจ ภิกษุเหล่านั้นเรียนธรรมนั้นแล้ว ไม่สอบสวน ไม่เที่ยวไต่ถามกันและกันว่า พยัญชนะนี้อย่างไร อรรถแห่งภาสิตนี้เป็นไฉน ภิกษุเหล่านั้นไม่เปิดเผยอรรถที่ลึกลับ ไม่ทำอรรถที่ลึกลับให้ตื่น และไม่บรรเทาความสงสัยในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยหลายอย่างเสีย ภิกษุทั้งหลายบริษัทนี้เรียกว่าบริษัทที่ต่อต้านไม่ได้รับการสอบถามแนะนำ ภิกษุทั้งหลาย ก็บริษัทที่ได้รับการสอบถามแนะนำไม่ต่อต้านเป็นไฉน ภิกษุในบริษัทใดในธรรมวินัยนี้ เมื่อผู้อื่นกล่าวพระสูตรที่ทักขิไณยจนน่าใจ เป็นคำกวี มีอักษรวิจิตร มีพยัญชนะวิจิตร มีในภายนอก เป็นสาวกภาสิต ไม่ตั้งใจฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูลงสดับ ไม่เข้าไปตั้งจิตไว้เพื่อจะรู้ทั่วถึง อนึ่ง ภิกษุ เหล่านั้นไม่เข้าใจธรรมที่ตนควรเล่าเรียน ท่องขึ้นใจ แต่ว่า เมื่อผู้อื่นกล่าวพระสูตรที่ตถาคตภาสิต ไว้ ซึ่งลึกล้ำ มีอรรถลึกล้ำ เป็นโลกุตระ ปฏิสังยุตด้วยสุญญตธรรม ย่อมตั้งใจฟังเป็นอย่างดี เงี่ยหูลงสดับ เข้าไปตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และภิกษุเหล่านั้นย่อมเข้าใจธรรมที่ตนควรเล่าเรียน ท่อง ขึ้นใจ ภิกษุเหล่านั้นเรียนธรรมนั้นแล้ว ย่อมสอบสวนเที่ยวไต่ถามกันและกันว่า พยัญชนะนี้ อย่างไร อรรถแห่งภาสิตนี้เป็นไฉน ภิกษุเหล่านั้นย่อมเปิดเผยอรรถที่ลึกลับ ทำอรรถที่ลึกลับ ให้ตื่น และบรรเทาความสงสัยในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยหลายอย่างเสีย ภิกษุทั้งหลายบริษัทนี้เรียกว่า บริษัทผู้ได้รับการสอบถามแนะนำ ไม่ต่อต้าน ภิกษุทั้งหลายบริษัท ๒ จำพวกเหล่านี้แล ภิกษุทั้งหลายบรรดาบริษัท ๒ จำพวกนี้ บริษัทที่ได้รับการสอบถามแนะนำ ไม่ต่อต้าน เป็นเลิศ^๒

นอกจากนี้ ยังมีหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระปุนณียะ ในพระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต ทุติยปัณณาสก์ เถรวรรค ปุณณียสูตร ในตอนที่พระปุนณียะ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุ เป็นปัจจัยให้พระธรรมเทศนาของพระตถาคตแจ่มแจ้งในบางคราว แต่ในบางคราว กลับไม่แจ่มแจ้ง ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ปุณณียะ ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา แต่ไม่เข้าไปหาธรรมเทศนาของตถาคต จึงไม่แจ่มแจ้ง

แต่เมื่อใด ภิกษุผู้มีศรัทธาและเข้าไปหา เมื่อนั้น ธรรมเทศนาของตถาคตจึงแจ่มแจ้ง ปุณณ

^๒ อ.ท.ก.(ไทย). ๒๐/๖๘/๒๕๒.

ยะ ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธาและเข้าไปหา แต่ไม่เข้าไปนั่งใกล้ เข้าไปนั่งใกล้แต่ไม่สอบถาม สอบถาม แต่ไม่เจียโสตฟังธรรม เจียโสตฟังธรรม แต่ไม่ทรงจำธรรมไว้ ฟังแล้วทรงจำธรรมไว้ แต่ไม่พิจารณา เนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ แต่ไม่รู้รรถ รู้ธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม รู้รรถ รู้ธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมแล้ว แต่ไม่มีวาจาถามไม่เจรจา ถ้อยคำไพเราะประกอบด้วยวาจาชาวเมืองที่สละสลวยไม่หยาบคาย ให้รู้ความ หมายถึง มีวาจาถาม เจรจาถ้อยคำไพเราะประกอบด้วยวาจา ชาวเมืองที่สละสลวยไม่หยาบคาย ให้รู้ความหมายถึง แต่ไม่ชี้แจงให้เพื่อนพรหมจรรย์เห็นชัด ไม่ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ ไม่เข้าใจให้อาจารย์กล่าวกล่า ไม่ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริง ธรรมเทศนาของตถาคตจึงไม่แจ่มแจ้ง^๓

แต่เมื่อใด ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา ๑ เข้าไปหา ๑ เข้าไปนั่งใกล้ ๑ สอบถาม ๑ เจียโสตฟังธรรม ๑ ฟังแล้วทรงจำธรรมไว้ ๑ พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ ๑ เป็นผู้รู้รรถรู้ธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ๑ มีวาจาถาม เจรจาถ้อยคำไพเราะประกอบด้วยวาจาชาวเมืองที่สละสลวยไม่หยาบคาย ให้รู้ความหมายถึง ๑ ชี้แจงให้เพื่อนพรหมจรรย์เห็นชัด ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติเข้าใจให้อาจารย์กล่าวกล่า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริง ๑ เมื่อนั้น ธรรมเทศนาของตถาคตจึงแจ่มแจ้ง^๔

ส่วนสื่อใช้ประกอบการสอน ในการสอนแต่ละครั้ง พระพุทธเจ้าทรงใช้สื่อประกอบการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจในเรื่องที่สอนได้ง่าย และให้สำเร็จตามพระวัตถุประสงค์ของพระองค์ เช่น การใช้ต้นไม้เป็นสื่อประกอบการสอน เป็นการใช้สิ่งต่างๆ รอบตัวเป็นสื่อในการสอน ซึ่งก็จัดอยู่ในลักษณะที่คล้ายการใช้วิธีการอุปมา วิธีการสอนแบบนี้พระพุทธองค์จะทรงใช้อุปกรณ์รอบตัวของพระองค์ เป็นสื่อในการแสดงธรรม เช่น ในครั้งที่ประทับอยู่ที่สี่สพานใกล้เมืองโกสัมพี ก็ได้สอนภิกษุทั้งหลายโดยใช้ใบประดู่เป็นอุปกรณ์ คือพระองค์ได้หยิบใบประดู่ลายมาเล็กน้อยแล้วถามภิกษุทั้งหลายว่า ใบไม้ในป่ากับในพระหัตถ์ของพระองค์ที่ไหนมากกว่ากันภิกษุทั้งหลายก็ทูลว่าในป่ามีมากกว่ายิ่งนัก แล้วพระองค์ก็ตรัสแสดงการที่พระองค์ไม่ทรงสอนทั้งหมด เพราะคำสอนของพระองค์นั้นมีมากมายเหมือนไม้ประดู่ลายในป่า แต่ที่ตรัสเปรียบคำสอนที่จำเป็นเหมือนใบไม้ในกำมือ เพราะมีความจำเป็นต่อการทำที่สุดแห่งทุกข์ให้สิ้น

ดังที่ปรากฏในพระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค สีสพานวรรค ความว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ สีสพาน เขตกรุงโกสัมพี ทรงหยิบใบประดู่ลาย ๒-๓ ใบขึ้นมา แล้วรับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร ใบประดู่ลาย ๒-๓ ใบที่เราหยิบขึ้นมากับใบที่อยู่บนต้น อย่างไหนจะมากกว่ากัน” ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลว่า “ใบที่

^๓ อภ.ทสก. (ไทย). ๒๔/๑๘๓/๘๓.

^๔ อภ.ทสก. (ไทย). ๒๔/๑๘๔/๘๔.

อยู่บนต้นไม้แน่นแลมากกว่า ใบประดู่ลาย ๒-๓ ใบที่พระองค์ทรงหยิบขึ้นมา มีเพียงเล็กน้อย พระพุทธเจ้าข้า” พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งที่เราารู้แล้วแต่ไม่ได้บอกเธอทั้งหลายก็มีมากเหมือนกัน เพราะเหตุไร เราจึงมิได้บอก เพราะสิ่งนี้ไม่มีประโยชน์ ไม่ใช่จุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย ไม่เป็นไปเพื่อคลายกำหนด ไม่เป็นไปเพื่อดับ ไม่เป็นไปเพื่อสงบระงับ ไม่เป็นไปเพื่อรู้ยิ่ง ไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน เพราะเหตุนั้น เราจึงมิได้บอก สิ่งที่เราบอกแล้ว คือ เราได้บอกว่า ‘นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา’ เพราะสิ่งนี้มีประโยชน์ เป็นจุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน^๕

นอกจากนี้ยังมีในพระอภิธรรมปิฎก ปุคคลบัญญัติ ๔. จตุกกปุคคลบัญญัติ ว่าบุคคลเปรียบเหมือนต้นไม้ ๔ จำพวก ได้แก่ ๑. บุคคลเปรียบเหมือนต้นไม้เนื้ออ่อนแต่มีต้นไม้เนื้อแข็งแวดล้อม ๒. บุคคลเปรียบเหมือนต้นไม้เนื้อแข็งแต่มีต้นไม้เนื้ออ่อนแวดล้อม ๓. บุคคลเปรียบเหมือนต้นไม้เนื้ออ่อนและมีต้นไม้เนื้ออ่อนแวดล้อม ๔. บุคคลเปรียบเหมือนต้นไม้เนื้อแข็งและมีต้นไม้เนื้อแข็งแวดล้อม^๖

นอกนี้ยังมีสื่อที่พระพุทธเจ้าทรงยกขึ้นมาสอนดังปรากฏในพระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก ทุกนิบาต กุกกุฏชาดกที่ว่าด้วยไก่ ว่า ไก่ต้องการจะให้นายพรานละอายใจ จึงพูดเป็นภาษามนุษย์ว่า ต้นहुกวาง ต้นสมอพิเภกในป่า ข้าพเจ้าได้เห็นแล้ว ต้นไม้เหล่านั้นไม่สามารถจะเคลื่อนที่ได้ เหมือนกับท่าน นายพรานกล่าวว่า ไก่ตัวนี้คือไก่ตัวเก่าที่แหกกรงหนีมาเป็นไก่ที่ฉลาด หลบหนีจากบ่วงหางสัตว์มาได้และยังขันเยาะเย้ยเสียอีก

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์การสอนในพระไตรปิฎก พบว่า พระพุทธเจ้าทรงปฏิรูปหลักคำสอนในลัทธิดั้งเดิม แต่ทรงให้นิยามความหมายใหม่ที่ต่างออกไป เช่น ทรงปฏิรูปคำสอนเกี่ยวกับการบูชาไฟของขฤลิสามพี่น้อง ที่เรียกว่า อาทิตตปริยายสูตร ที่มีความหมายใหม่ว่า ไฟคือราคะ ไฟคือโทสะ ไฟคือโมหะ ดังนั้น จึงเห็นได้ว่า คำว่า พรหม, พราหมณ์, อริยะ, ยัญ, ตบะ, ไฟบูชา ล้วนเป็นคำในลัทธิศาสนาเดิมแต่ก็มีใช้ในพระพุทธศาสนาด้วยทั้งสิ้น อีกนัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าทรงใช้สื่อประกอบการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจในเรื่องที่สอนได้ง่ายขึ้น และให้สำเร็จตามพระวัตถุประสงค์ เช่น การใช้ต้นไม้เป็นสื่อประกอบการสอน เป็นการใช้อย่างต่าง ๆ รอบตัวเป็นสื่อในการสอน ซึ่งก็จัดอยู่ในลักษณะที่คล้ายการใช้วิธีการอุปมา วิธีการสอนแบบนี้พระพุทธองค์จะทรงใช้อุปกรณ์รอบตัวของพระองค์ เป็นสื่อในการแสดงธรรม เพราะเหตุนี้ พระสอนศีลธรรม จึงควรประยุกต์หลักการสอนที่เป็นข้ออุปมาเปรียบเทียบ เพื่อให้หลักธรรมมีความชัดเจนและเข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น มีการใช้สื่อที่ปรากฏ

^๕ ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๑๐๑/๖๑๓

^๖ อภิ.ป. (ไทย) ๓๖/๑๗๑-๑๗๒/๒๐๔

อยู่ในสังคมปัจจุบัน เช่น ชาวในสังคม โดยชี้ให้เห็นโทษ และประโยชน์ของการกระทำอย่างนั้น

๒.๒ องค์ประกอบของการสอนในพระไตรปิฎก

สิ่งที่เป็นปัจจัยแห่งความชอบหรือไม่ชอบของนักเรียนที่มีต่อตัวผู้สอนหรือครู ถือได้ว่าเป็นความสำคัญมากต่อการประกอบอาชีพครู ซึ่งควรอย่างยิ่งที่บุคคลผู้ได้ชื่อว่าเป็นครูควรจะทราบและตระหนักในความสำคัญ เพื่อจะได้จัดการกับตัวเองให้เหมาะสม ในหัวข้อนี้ว่าด้วยองค์ประกอบของการสอน ตามแนวพระพุทธศาสนาดังนั้น ผู้วิจัยจะยกเอาพระคุณ หรือคุณลักษณะของพระพุทธเจ้ามาเป็นหลักการแล้ววิเคราะห์ สรุปเป็นองค์ประกอบของพระสอนศีลธรรม ดังนี้

๒.๒.๑ องค์ประกอบของผู้สอน

ครูที่เคยอบรมสั่งสอนเรามาในอดีต เรามีความประทับใจมากที่สุด อาจจะพบว่าครูคนนั้นเป็นคนที่เราชอบ ชอบที่จะได้ยินท่านพูด ชอบความเป็นคนอารมณ์ดีเสมอต้นเสมอปลาย ชอบที่ท่านเป็นคนมีความรู้ กว้างขวาง สามารถอธิบายถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจของท่านให้เราเกิดความเข้าใจได้โดยไม่ยาก สิ่งที่เป็นปัจจัยแห่งความชอบหรือไม่ชอบที่มีต่อตัวผู้สอนหรือครูนี้ ถือได้ว่าเป็นความสำคัญมากต่อการประกอบอาชีพครู ซึ่งควรอย่างยิ่งที่บุคคลผู้ได้ชื่อว่าเป็นครูควรจะทราบและตระหนักในความสำคัญของมัน เพื่อจะได้จัดการกับตัวเองให้เหมาะสม ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้มี ดังต่อไปนี้

๑) องค์ประกอบด้านบุคลิกภาพ ในด้านบุคลิกภาพ จะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงมีพระลักษณะทั้งด้านความสง่างามแห่งพระวรกาย พระสุรเสียงที่โน้มนำจิตใจและพระบุคลิกลักษณะอันควรแก่การศรัทธาปสาทะทุกประการ เป็นที่ทราบกันทั่วไป และที่บันทึกไว้ในคัมภีร์ต่างๆ เช่น

ทรงมีพระมหาบุรุษลักษณะ ๓๒ ประการ และอนุพยัญชนะ ๘๐ ประการ ทรงมีพระสุรเสียงไพเราะ และตรัสพระวาจาสุภาพ สละสลวย การแสดงธรรมของพระองค์ นอกจากจะแจ่มแจ้งด้วยสัจจะธรรมแล้ว ยังก่อให้เกิดความรู้สึกเพลิดเพลินสุขใจ ชวนให้อยากฟังอยากให้อยู่ใกล้ชิดพระองค์ไม่ยากการใช้ภาษาสุภาพ ชวนให้สบายใจ รู้จักตรัสถ้อยคำได้งดงาม มีพระวาจาสุภาพ สละสลวยไม่มีโทษ ยังผู้ฟังให้เข้าใจเนื้อหาความได้ชัดแจ้ง^๗

พระองค์ทรงสละทรัพย์สินเงินทองมากมายทั้งที่ฝังอยู่ในพื้นดินและในอากาศผนวชแล้ว ฯลฯ พระสมณโคตมกำลังหนุ่มแน่นมีพระเกศาดำสนิท ทรงพระเจริญอยู่ในปฐมวัยเสด็จออกจากพระราชวังไปผนวชเป็นบรรพชิต

ทรงมีพระรูปงดงามน่าดูน่าเลื่อมใสมีพระฉวีวรรณผุดผ่องยิ่งนักดุจพรหม มีพระวรกายดุจ

^๗ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๒๘/๑๔๑.

พรหม โอกาสที่จะได้พบเห็นยากนัก พระสมณโคดมทรงมีอริยศีล มีศีลที่เป็นกุศล ประกอบด้วย ศีลที่เป็นกุศล มีพระวาจาไพเราะสุภาพ ประกอบด้วยถ้อยคำอ่อนหวาน อย่างชาวเมือง นุ่มนวล เข้าใจง่าย ทรงเป็นอาจารย์และปาจารย์ของหมู่ชนมากมาย ทรงสั่งน้ามาราคะไม่ ประดับตกแต่ง ทรงเป็นกรรมวาที กิริยาที ไม่ทรงมุ่งร้ายต่อพรหมณ์ แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มี พระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชา และจรณะเสด็จไปดี รู้แจ้งโลกเป็นสารathiผู้ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดา และมนุษย์ทั้งหลายเป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค พระสมณโคดมทรงประกอบด้วย ลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการ ทรงมีปกติตรัสเชื่อเชิญ ตรัสผูกมิตรไมตรี^๔

พระพุทธเจ้าทรงมีพระลักษณะทั้งด้านความสง่างามแห่งพระวรกาย พระสุรเสียงที่ โนมน่าจิตใจและพระบุคลิกลักษณะอันควรแก่การศรัทธาปสาทะ นอกจากนี้ ทรงมีพระมหาบุรุษ ลักษณะ ๓๒ ประการ และอนุพยัญชนะ ๘๐ ประการ มีพระวรกายสง่างามอย่างที่มีผู้ชมว่า พระสมณ โคดม มีพระรูปน่าดู น่าเลื่อมใส พระฉวีวรรณผุดผ่องยิ่งนัก วรรณะและพระสรีระดุจดังพรหม จะเห็น ได้ว่า พระสอนศีลธรรมจะต้องมีการปรับปรุงบุคลิกภาพให้เหมาะสมกับสมณสาธูป มีความสำรวม อินทรีย์ ตั้งตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี ตลอดให้คำปรึกษาในการแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิต

กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณบ่งบอกคุณลักษณะของพระสอน ศีลธรรมที่น่าเคารพเลื่อมใส จากการศึกษาคุณลักษณะของพระพุทธเจ้า ทรงเป็นแบบอย่างที่ดีให้พระ สาวก แก่พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาปัจจุบัน โดยเฉพาะพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จำเป็นอย่างยิ่ง ที่ต้องปฏิบัติตนให้อยู่ในระเบียบวินัย ที่พระองค์ทรงสอนไว้ บุคลิกภาพของพระสอนศีลธรรม ควรมี การแต่งกายให้เรียบร้อย เหมาะสมกับสมณเพศ มีศีลธรรม มีความสุภาพอ่อนโยน สามารถทำงาน ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ไม่แสวงหาประโยชน์ สำหรับตนเองหรือผู้อื่นโดยมิชอบ สามารถ ถ่ายทอดวิชาความรู้โดยไม่ปิดป้องและปิดบังรู้จักรักษาความสามัคคี ระหว่างครู นักเรียนและ ช่วยเหลือกันในการทำงาน ปฏิบัติตามระเบียบ และแบบธรรมเนียมอันดีงามของสถานศึกษา ช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน มีการควบคุมและใช้อารมณ์ได้อย่างเหมาะสม มีความเชื่อมั่นใน ตนเอง กล้าแสดงออก มีความเป็นมิตร ยิ้มแย้มแจ่มใส ตลอดเวลา มีความสัมพันธ์อันดีกับคนรอบข้าง มีความเป็นกันเองไม่ถือตัว มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์ แลพูดคุยนุกสนานตลกขบขัน เบิก บาน

๒) องค์ประกอบด้านคุณธรรม พระพุทธเจ้ามีพระพุทธานุภาพในแง่คุณธรรมมีมาก ไม่ อาจแสดงได้ครบทุกนัย จึงขอเลือกแสดงตามแนวพระคุณ ๓ คือ พระปัญญาคุณ พระปัญญาคุณที่ เกี่ยวกับการสอน ทศพลญาณ คือ พระญาณอันเป็นกำลังของพระตถาคตที่ทำให้พระองค์สามารถ

^๔ ที.สี. (ไทย). ๙/๓๐๔/๑๑๕.

บันลือ สีนหาท ประกาศพระศาสนาได้มั่นคงจะแสดงความหมายที่เป็นพุทธคุณแท้ กับความหมายที่ผู้สอนทั่วไปพึงนำมาใช้ได้^๙

พระวิสุทธิคุณ ความบริสุทธิ์คุณเป็นพระคุณสำคัญยิ่งเช่นกันที่จะทำให้ประชาชนเชื่อถือและเลื่อมใสพระพุทธเจ้า ความบริสุทธิ์นี้อาจมองได้จากลักษณะต่างๆ พระองค์เองเป็นผู้บริสุทธิ์หลุดพ้นจากอาสวกิเลสทั้งปวง ไม่กระทำชั่วทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ ไม่มีเหตุที่ใครจะยกขึ้นตำหนิได้ ทรงทำได้อย่างที่สอน คือ สอนเขาอย่างไร พระองค์ก็ทรงประพฤติปฏิบัติอย่างนั้นด้วย หากพุทธพจน์ที่ว่าตถาคตพูดอย่างไรทำอย่างนั้น จึงเป็นตัวอย่างที่ดี และทำให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นในคุณค่าของคำสอนได้ ทรงมีความบริสุทธิ์พระทัยในการสอน ทรงสอนผู้อื่นด้วยมุ่งหวังประโยชน์แก่เขาเพียงอย่างเดียว ไม่มีพระทัยเคลือบแฝงด้วยความหวังผลประโยชน์ส่วนตัว หรืออามิสตอบแทนใดๆ

พระกรุณาคุณ อาศัยพระมหากรุณาธิคุณ พระพุทธเจ้า จึงได้เสด็จออกประกาศ พระศาสนา โปรดสรรพสัตว์ ทำให้พระคุณ ๒ อย่างแรก คือ พระปัญญาคุณ และพระวิสุทธิคุณ เป็นที่ปรากฏ และเป็นประโยชน์แก่ชาวโลกอย่างแท้จริง เสด็จไปช่วยเหลือแนะนำสั่งสอนมนุษย์ทั้งที่เป็นกลุ่มชนและที่เป็นรายบุคคล โดยไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยากลำบากของพระองค์เอง พระมหากรุณาธิคุณเหล่านี้ พึงเห็นตามคำสรรเสริญและคุณธรรมอื่นๆ ที่แสดงออก การที่ทรงให้ความสนพระทัยช่วยเหลือโปรดบุคคลผู้สมควร เป็นส่วนเฉพาะบุคคลๆ เช่นนี้ ผู้ได้รับการโปรดอาจเป็นคนชั้นสูงชั้นต่ำ เป็นเด็ก เป็นผู้ใหญ่ ก็ได้ทั้งสิ้น เช่น เสด็จไปโปรดลิงคาลกมาณพผู้โหดเหี้ยม^{๑๐}

พระสอนศีลธรรมนั้น ควรมีความซื่อสัตย์สุจริตมีความเมตตาต่อนักเรียนเหมือนลูกหลาน มีความยุติธรรม รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น วางตนได้เหมาะสมกับสมณสาธูป ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีความรับผิดชอบ มีความกระตือรือร้นในการทำงาน พุดจาไพเราะอ่อนหวาน มีความขยันหมั่นเพียร ให้คำแนะนำในการแก้ปัญหาชีวิตแก่ศิษย์ได้ มีการพัฒนาตนเองในการทำงานสามารถทำงานให้สำเร็จลุล่วงตามเวลา และมีการประเมินตนเองในการทำงานอย่างสม่ำเสมอ

ดังนั้น พระพุทธเจ้าทรงประกอบด้วย พระปัญญาคุณที่เกี่ยวกับการสอน เช่น ทรงมีทศพลญาณ ๑๐ และปฏิสัมภิทา ๔ พระวิสุทธิคุณ ทรงมีความบริสุทธิ์หลุดพ้นจากอาสวกิเลสทั้งปวงและพระกรุณาธิคุณ ที่ทรงแสดงธรรมโปรดเวไนยสัตว์ เพราะเหตุนี้ จากการศึกษาคุณลักษณะของพระพุทธเจ้า ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่า พระสอนศีลธรรม ควรมีความรอบรู้ มีเมตตาจิตเป็นที่ตั้ง สั่งสอนอบรมนักเรียนโดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย ตลอดถึง ห่มเทศกัณยาภภายในตน แสวงหาความรู้ใหม่ที่จะนำมาแนะนำสั่งสอนให้นักเรียนตั้งอยู่ในคุณธรรม จริยธรรมอันดีงาม ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์

^๙ ชุ.จุ. (ไทย). ๓๐/๑๐๕/๓๕๙.

^{๑๐} ที.ปา. (ไทย). ๑๑/๒๗๔/๒๑๘.

สูงสุดของนักเรียนเป็นที่ตั้ง

ดังนั้น พระสอนศีลธรรม ต้องนำเอาบุคลิกของพระพุทธเจ้า มาเป็นแนวทางพระสอนศีลธรรม จะต้องมีการปรับปรุงบุคลิกภาพให้เหมาะสมกับสมณสาธูป มีความสำรวมอินทรีย์ ตั้งตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี โดยเฉพาะพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องปฏิบัติตนให้อยู่ในระเบียบวินัย บุคลิกภาพของพระสอนศีลธรรม ควรมีการแต่งกายให้เรียบร้อย เหมาะสมกับสมณเพศ มีศีลธรรม มีความสุภาพอ่อนโยน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ไม่แสวงหาประโยชน์สำหรับตนเองหรือผู้อื่นโดยมิชอบ สามารถถ่ายทอดวิชาความรู้โดยไม่ปิดป้องและปิดบังรู้จักรักษาความสามัคคี ระหว่างครู นักเรียน และช่วยเหลือกัน

สรุปก็คือ พระสอนศีลธรรม เมื่อมีการสอนหรือการทำกิจกรรม ควรมีการสอดแทรกข้อคิดคติธรรมเตือนสติให้นักเรียนอย่างสม่ำเสมอ มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่สอนเป็นอย่างดี จัดการเรียนการสอนให้นักเรียนมีความสุข แสวงหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ มีความรอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม พัฒนาสื่อให้มีความเหมาะสมกับยุคสมัยอยู่เสมอ สามารถอธิบายเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย สามารถใช้สื่อการสอนได้สอดคล้องกับเนื้อหา สามารถประยุกต์ใช้สื่อที่มีอยู่รอบตัว มาเป็นสื่อในการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม มีการทดสอบและวัดประมวลความรู้ของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง สามารถนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ มาใช้เป็นสื่อการสอนได้อย่างเหมาะสม ส่งเสริมให้นักเรียนแสดงความสามารถตามความถนัด มีการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาที่สอน ได้อย่างถูกต้องเรียบร้อย สร้างสื่อการสอนได้ด้วยตัวท่านเอง

๒.๒.๒ องค์ประกอบของผู้เรียน

การจัดการเรียนการสอนทุกครั้ง สิ่งที่มีพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงคำนึงถึงตลอดเวลา และเป็นข้อมูลพื้นฐานในการที่พระองค์จะทรงแสดงพระธรรมเทศนาโปรดบุคคลต่าง ๆ โดยคำนึงถึงองค์ประกอบของผู้เรียนดังนี้

๑) รู้ คำนึงถึง และสอนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล อย่างในทศพลญาณข้อ ๕ และ ๖ (ผู้เรียนมีความชอบ ความสนใจไม่เหมือนกัน และต้องรู้จักอ่อนและจุดแข็งของผู้เรียน) ในการสอนต้องคำนึงถึงจริต ๖ อันได้แก่ ราคะจริต โทสะจริต โมหะจริต ศรัทธาจริต พุทธิจริต และวิตกจริต^{๑๑} และรู้ระดับความสามารถของบุคคล โดยเปรียบเทียบกับบัว ๔ เหล่า ว่า

พระผู้มีพระภาคเมื่อทรงตรวจดูสัตว์โลกด้วยพุทธจักขุ ได้ทรงเห็นสัตว์ทั้งหลาย ผู้มีกิเลสจตุจลิน้อยในปัญญาจักขุผู้มีกิเลสจตุจลินมากในปัญญาจักขุมีอินทรีย์แก่กล้า มีอินทรีย์อ่อน มีอาการดี มีอาการทราม ผู้ที่แนะนำให้รู้ได้ง่ายผู้ที่แนะนำให้รู้ได้ยาก บางพวกเป็นผู้เห็นโทษและภัยในปรโลกอยู่ก็มี บางพวกเป็นผู้ไม่เห็นโทษและภัยในปรโลกอยู่ก็มี เหมือนในกอบัวเขียว ในกอบัวแดง

^{๑๑} วิ.ม. (ไทย). ๑/๑๗๙/๑๕๐.

หรือในกอบัวขาว ดอกบัวเขียว ดอกบัวแดง หรือดอกบัวขาว บางเหล่าเกิดในน้ำ เจริญในน้ำขึ้นตามน้ำ จมอยู่ในน้ำและน้ำหล่อเลี้ยงไว้ ดอกบัวเขียว ดอกบัวแดง หรือดอกบัวขาว บางเหล่าเกิดในน้ำ เจริญในน้ำตั้งอยู่เสมอน้ำ ดอกบัวเขียว ดอกบัวแดงหรือดอกบัวขาว บางเหล่าเกิดในน้ำ เจริญในน้ำ โผล่ขึ้นพ้นระดับน้ำ น้ำไม่ติดเปื้อน อยู่เลย ฉันท

พระผู้มีพระภาค เมื่อทรงตรวจดูสัตว์โลกด้วยพุทธจักขุ ได้ทรงเห็นสัตว์ทั้งหลายผู้มีกิเลสจตุสสน้อยในปัญญจักขุ ผู้มีกิเลสจตุสสมากในปัญญจักขุมีอินทรีย์แก่กล้า มีอินทรีย์อ่อน มีอาการดี มีอาการทราม ผู้ที่แนะนำให้รู้ได้ง่ายผู้ที่แนะนำให้รู้ได้ยาก บางพวกเป็นผู้เห็นโทษและภัยในปรโลกอยู่ก็มี บางพวกเป็นผู้ไม่เห็นโทษและภัยในปรโลกอยู่ก็มี ฉะนั้นเหมือนกัน พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า “บุคคลนี้มีราคจริต บุคคลนี้มีโทสจริต บุคคลนี้มีโมหจริต บุคคลนี้มีวิตกจริตบุคคลนี้มีสัทธาจริต บุคคลนี้มีญาณจริต” พระผู้มีพระภาคย่อมตรัสสุสูกถาแก่บุคคลราคจริต ตรัสการเจริญเมตตาแก่บุคคลโทสจริต ย่อมทรงแนะนำบุคคลโมหจริตให้ดำรงอยู่ในการเล่าเรียน การไต่ถาม การฟังธรรมตามกาล การสนทนาธรรมตามกาล การอยู่ร่วมกับครู ย่อมตรัสอานาปานสติแก่บุคคลวิตกจริต ตรัสบอกนิมิตที่น่าเลื่อมใส ความตรัสรู้ชอบของพระพุทธเจ้า ความเป็นธรรมดีแห่งพระธรรมการปฏิบัติชอบของพระสงฆ์ และศีลของตนแก่บุคคลสัทธาจริต ย่อมตรัสนิมิตแห่งวิปัสสนา มีอาการไม่เที่ยง มีอาการเป็นทุกข์ มีอาการเป็นอนัตตาแก่บุคคลญาณ^{๑๒}

๒) ปรับวิธีสอน ผ่อนให้เหมาะกับบุคคล แม้สอนเรื่องเดียวกันแต่ต่างบุคคล อาจใช้ต่างวิธี

นอกจากคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลแล้ว ผู้สอนต้องคำนึงถึงความพร้อม ความสุกงอม ความแก่รอบของอินทรีย์ หรือญาณของผู้เรียนแต่ละบุคคลเป็นรายๆ ไป ว่าในแต่ละคราวหรือเมื่อถึงเวลานั้นๆ เขาควรจะได้เรียนอะไร และเรียนได้แค่ไหนเพียงไร หรือว่าสิ่งที่ต้องการให้เขารู้นั้น ควรให้เขาเรียนได้หรือยัง

๓) สอนโดยให้ผู้เรียนลงมือทำด้วยตนเอง ซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจชัดเจน แม่นยำ และได้ผลจริง

๔) การสอนดำเนินไปในรูปที่ให้ผู้รู้กับผู้เรียนกับผู้สอนมีบทบาทร่วมกัน ในการแสวงหาความจริง ให้มีการแสดงความคิดเห็น ได้ตอบเสริม หลักนี้เป็นข้อสำคัญในวิธีแห่งปัญญา ซึ่งต้องการอิสรภาพในทางความคิด และโดยวิธีนี้เมื่อเข้าถึงความจริง ผู้เรียนก็จะรู้สึกได้ว่าตนได้มองเห็นความจริงด้วยตนเองและมีความชัดเจนมั่นใจ การสอนแบบนี้มีมากในรูปถามตอบ ซึ่งอาจแยกลักษณะการสอนแบบนี้ได้ ล่อให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นของตนออกมา ชี้ข้อคิดให้แก่เขา ส่งเสริมให้เขาคิด และให้ผู้เรียนเป็นผู้วินิจฉัยความรู้ของตนเอง ผู้สอนเป็นเพียงผู้นำชี้ช่องทางเข้าสู่ความรู้ ในการนี้ผู้สอนมักจะ

^{๑๒} พ.ม. (ไทย). ๒๙/๑๕๖/๔๓๐.

กลายเป็นผู้ถามปัญหาแทนที่จะเป็นผู้ตอบ มีการแสดงความคิดเห็น ได้ตอบอย่างเสรี มุ่งหาความรู้ ไม่ใช่มุ่งแสดงภูมิ หรือข่มกัน

๕) เอาใจใส่บุคคลที่ควรได้รับความสนใจพิเศษเป็นรายๆ ไป ตามควรแก่กาลเทศะ และเหตุการณ์

ดังนั้นองค์ประกอบของผู้เรียน พบว่า หลักพุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าท่าน พระพุทธองค์ทรงคำนึงถึงความเหมาะสมและความแตกต่างระหว่างบุคคล เช่น ทรงรู้จักจิตของบุคคลที่จะทรงสอน และบุคคลนั้น มีอุปนิสัยเหมือนบัว ๔ เหล่า และทรงปรับวิธีการสอน ฝอ้นให้เหมาะกับบุคคล แม้สอนเรื่องเดียวกันแต่ต่างบุคคล อาจใช้วิธีที่ต่างกัน เพราะผู้เรียนกับผู้สอนมีบทบาทร่วมกันในการแสวงหาความจริง ให้มีการแสดงความคิดเห็น ได้ตอบเสรี หลักนี้เป็นข้อสำคัญ ในวิธีแห่งปัญญา ดังนั้นผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่า พระสอนศีลธรรมจะต้องหาจุดอ่อนจุดแข็งของผู้เรียน และรู้จักวิเคราะห์อุปนิสัยของผู้เรียน ว่ามีภูมิความรู้ ความเข้าใจที่มีอยู่เดิมในวิชาที่จะสอนและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสอบถามข้อสงสัยในรูปแบบข้อปุจฉา-วิสัชนา และให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้เพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง

๒.๒.๓ องค์ประกอบของการสื่อสาร

การสื่อสารของพระพุทธเจ้าผ่านภาษา เป็นสื่อในการหักเหคำสอน ส่วนหลักการที่สอนสาวก เพื่อให้สาวกไปเผยแผ่ธรรมะยังที่ต่างๆ พระองค์ได้วางหลักไว้อย่างชัดเจน ความจริงของธรรมที่ผ่านสื่อกลางคือ ภาษา ซึ่งอาศัยรูปทางกายเป็นสื่อ และภาษาในการสื่อสาร อย่างไรก็ตามพระองค์ทรงใช้ภาษาพูด หรือตรัสจากพระโอษฐ์เป็นหลัก เพราะมนุษย์มีภาษาพูดสื่อสารกัน การแสดงออกจากรายในให้คนอื่นรู้ มีอาจจะทำได้ด้วยภาษาใบ้ เพื่อให้คนอื่นเข้าใจได้หมด อนึ่ง ภาษาคือ สื่อกลางในการหาเหตุผล ได้แย้ง แก้ปัญหา บอกความจริง การใช้ภาษาเพื่อบอกสิ่งที่เป็นจริง ให้อีกคนฟังอย่างซาบซึ้งถึงแก่นเรื่องนั้นๆ ผู้ใช้ภาษาจะต้องมีระดับการเข้าใจภาษาและเนื้อหา ที่จะสื่อมันได้เป็นอย่างดี

พระพุทธองค์ได้ทรงสั่งสอนหลักการสื่อสารหลายประการ ดังนี้การพูดที่ดีและไม่ดี พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในพาลบัณฑิตสูตรว่า ภิกษุทั้งหลาย ถ้าคนพาลนั่งในสภาก็ดี ในตรอกก็ดี ริมทางสามแพร่งก็ดี ถ้าชนในที่นั้น พูดถ้อยคำที่สมควรแก่ธรรมนั้น แก่เขา ถ้าคนพาลเป็นผู้ฆ่าสัตว์เป็นผู้ลักทรัพย์ เป็นผู้ประพฤติผิดในกาม เป็นผู้พูดเท็จ เป็นผู้เสพของมีนเมา คือสุราและเมรัย ๖ อันเป็นเหตุแห่งความประมาท ในเรื่องนั้น คนพาลจะมีความรู้สึกลักษณะนี้ว่า ข้อที่ชนพูดถ้อยคำที่สมควรแก่ธรรมนั้น ธรรมเหล่านั้นมีอยู่ในเราและเราก็ปรากฏในธรรมเหล่านั้น^{๑๓} โดยทรงชี้ให้เห็นคุณสมบัติสำคัญประการหนึ่งของบัณฑิตคือ มีการพูดถ้อยคำที่ดีที่ตนเคยพูดมาเป็นปกติ ซึ่งวัจกรรมหรือการพูดของบัณฑิตจะเป็นวัจกรรมที่สุภาพดีงาม^{๑๔} ซึ่งมีลักษณะ ๔ ประการ คือ

^{๑๓} ม.อ. (ไทย). ๑๔/ ๒๔๗/๒๕๒.

^{๑๔} วิ.ป. (ไทย). ๘/๒๗๕/๒๖๘.

- ๑) พูดคำจริง คือ คำพูดแน่นอนและคงที่ รักษาคำพูดไม่เปลี่ยนแปลงไปมา
- ๒) พูดคำสมานไมตรี คือ พูดคำผูกไมตรีและพูดคำ ประสานสามัคคี พูดแนะนำคนที่ ยังไม่รู้จักให้รู้จักกันและพูดชักนำคนที่รู้จักกันให้ชอบพอกัน พูดชักจูงคนที่ชอบ พอกันให้สนิทสนมกัน
- ๓) คำไพเราะ คือคำพูดที่ดูดีมีและคำพูดอ่อนหวานถ้อยคำออกมาจากน้ำใจใสสะอาด ของผู้พูด พูดเร้าใจผู้ฟังให้เห็นควรถือเอาเป็นเยี่ยงอย่าง ซึ่งจัดเป็นคำพูดดูดีมี พูดให้กำลังใจ ทำให้ผู้ฟัง สดชื่น

๔) พูดคำพูดที่มีประโยชน์ ซึ่งพระพุทธองค์ทรงสอนว่าคำพูดมีประโยชน์ คือ คำพูดมี เหตุผล มีหลักฐานยืนยันผู้อื่นคัดค้านไม่ได้

นอกจากนี้คนพาลมีลักษณะการสื่อสาร คือ ชอบแนะนำสิ่งที่ไม่ควรแนะนำ ไม่รู้จักอุปาย ายแนะนำ และแม้พูดดี ๆ ก็โกรธ

พระพุทธองค์ยังได้สอนเรื่องการพูดไว้ในหลักสัมมาวาจาหรือวาจาชอบซึ่งเป็นศีลพื้นฐาน สำหรับบุคคลทั่วไป ซึ่งให้ปฏิบัติ ดังนี้

- ๑) ละมูสาวาท เว้นการพูดเท็จ รวมถึง สัจจวาจา พูดคำจริง
- ๒) ละปิสุณาวาจา เว้นการพูดส่อเสียด รวมถึง สัมคครณีวาจา พูดคำสมานสามัคคี
- ๓) ละผรุสวาจา เว้นการพูดคำหยาบ รวมถึง สันหาวาจา พูดคำอ่อนหวานสุภาพ
- ๔) ละสัมผัปปลาปะ เว้นการพูดเพ้อเจ้อ รวมถึง อัถตสัณหิตวาจา พูดคำมี ประโยชน์^{๑๕}

หลักธรรมนี้กล่าวง่ายๆ ก็คือ บุคคลไม่พูดคำเท็จทำให้คนอื่นเสียหาย ไม่พูดส่อเสียดให้คนอื่นเข้าใจผิดทะเลาะเบาะแว้งกัน ไม่พูดคำหยาบให้เกิดความเสียหายกับผู้อื่นและไม่พูดเพ้อเจ้อไร้ สารประโยชน์ การสื่อสารด้วย สัมมาวาจา ย่อมก่อให้เกิดความเข้าใจกัน (ซึ่งเป็นเป้าหมาย หลักของการสื่อสารและเป็นเครื่องชี้วัดประสิทธิภาพและความสำเร็จของการสื่อสาร) ไว้วางใจ มีจิตใจสงบ

บุคคลไม่ควรพูดปดหรือพูดเท็จหลักการสื่อสารที่สำคัญเด่นชัดที่สุดตามแนว พระพุทธศาสนาก็คือ การห้ามพูดเท็จ ซึ่งทรงกำหนดไว้ศีล ๕ ข้อที่ ๔ ว่า มุสาวาทา เวระมณี สิกขาปะ ทัง สะมาทิยามิ

พระพุทธองค์ ทรงกล่าวว่า เมื่อบุคคลยังไม่ละธรรมข้อหนึ่ง คือ การพูดปดทั้งๆ ที่รู้ เรา ย่อมไม่กล่าวว่า มีบาปกรรมอะไรบ้างที่ผู้นั้นจะทำได้^{๑๖} และผู้ที่มักพูดปด ย่อมตกนรกเหมือนถูกนำ ตัวไปวางไว้ ขณะเดียวกันทรงกล่าวถึงคุณค่าของการเว้นจากการพูดปดว่า บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม เว้นจากการพูดปดย่อมขึ้นสวรรค์ คำว่ามุสา แปลว่า ความเท็จ ได้แก่ การโกหก ซึ่งแสดงออกได้ ๒ วิธี

^{๑๕} วจ.จตุกก. (ไทย). ๒๑/๑๔๘-๘/๑๔๘.

^{๑๖} วจ.ปญจก. (ไทย). ๘/๘/๔.

คือ ทางวาจา ได้แก่ พุดโกหกซัดๆ และทางกาย คือ การแสดงออกให้คนอื่นเข้าใจผิด เช่น เขียนจดหมายโกหก รายงานเท็จ ทำหลักฐานปลอมทำเครื่องหมายให้คนอื่นหลงเชื่อ สันติธรรมในเรื่องควรรับ พยายามรับในเรื่องที่ควรปฏิเสธ ล้วนถือว่าผิดศีลข้อนี้ ผิดทั้งทางกายและวาจา^{๑๗}

เปรียบเหมือนปราสาทตั้งอยู่ที่ทางสามแพร่งกลางเมืองหลวง คนตาดียืนบนปราสาทนั้นเห็นหมู่ชนกำลังเข้าไปสู่เรือนบ้าง ออกจากเรือนบ้าง สัญจรอยู่ตามถนนบ้าง นั่งอยู่ที่ทางสามแพร่งกลางเมืองหลวงบ้าง ก็รู้ว่า ‘คนเหล่านี้เข้าไปสู่เรือน คนเหล่านี้ออกจากเรือน คนเหล่านี้สัญจรอยู่ตามถนน คนเหล่านี้นั่งอยู่ที่ทางสามแพร่งกลางเมืองหลวง’ ฉันทใด เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดังเนินปราสาทจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ภิกษุย่อมจิตไปเพื่อจตุปปาตญาณ เห็นหมู่สัตว์ผู้กำลังจุติ กำลังเกิด ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดี ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ รู้ชัดถึงหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า ‘หมู่สัตว์ที่ประกอบกายทุจริต วาจทุจริต และมโนทุจริตกล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นผิด และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิดพวกเขาหลังจากตายแล้วจะไปบังเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก แต่หมู่สัตว์ที่ประกอบกายสุจริต วาจาสุจริต และมโนสุจริต ไม่กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นชอบและชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ พวกเขาหลังจากตายแล้วจะไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์’ เธอเห็นหมู่สัตว์ผู้กำลังจุติ กำลังเกิด ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูงงามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดี ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ รู้ชัดถึงหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมอย่างนี้แล ฉันท ข้อนี้จัดเป็นผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ ซึ่งดีกว่าและประณีตกว่าผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ช้อก่อนๆ^{๑๘}

การสื่อสารนั้น ผู้ส่งสารและผู้รับสาร จะสื่อสารได้มีประสิทธิภาพ จะต้องมิตักษณคติที่ดีต่อตนเอง ต่อคู่สื่อสาร และต่อเนื้อหาสาระหลักการเลือกใช้ช่องสื่อสารในการเปิดรับข้อมูลข่าวสารในเรื่องช่องทางการสื่อสาร ซึ่งในทางพุทธศาสนาชี้ ว่าได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ พระพุทธองค์ทรงสอนว่าไม่ควรชื่นชมลุ่มหลงมาก เพราะเป็นช่องทางแห่งการเกิดทุกข์ได้ เป็นช่องทางของมาร (สิ่งที่ขัดขวางความดี ก่อให้เกิดทุกข์) ทรงกล่าวว่าผู้ใดชื่นชมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ชื่นชมรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ (สิ่งที่ถูกต้องได้) ธรรมะ (สิ่งที่รู้ได้ด้วยใจ) ผู้นั้นชื่อว่าชื่นชมทุกข์ ผู้ใดชื่นชมทุกข์ ผู้นั้นเรากล่าวว่า ย่อมไม่พ้นไปจากทุกข์ได้^{๑๙}

ในที่ใดมีตา มีรูป (สิ่งที่เห็นได้ด้วยตา) มีความรู้แจ้งทางตา มีธรรมที่พึงรู้แจ้ง ด้วยความรู้แจ้งทางตา ในที่ใดมีหูมีเสียง ฯลฯ มีธรรมะ (สิ่งที่รู้ได้ด้วยใจ) มีความรู้แจ้งทางใจมีธรรมะที่พึงรู้แจ้ง ด้วยความรู้แจ้งทางใจในที่นั้น ย่อมมีมาร นอกจากนี้ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ยังเป็นช่องทางไปยัง

^{๑๗} ชุ.อิติ. (ไทย). ๒๕/๒๔๓/๑๒๔.

^{๑๘} ที.สี. (ไทย). ๙/๒๔๓/๘๓.

^{๑๙} ส.นิ. (ไทย). ๑๖/๑๑๙/๒๑๑.

หนทางของนรกได้ด้วย ทรงกล่าวว่า นรกอันชื่อว่าเนื่องด้วยอาตนะสำหรับถูกต้องอารมณ์ ๖ ชนิด ในนรกนั้นบุคคลย่อมเห็นรูปใดๆ ด้วย ก็เห็นแต่รูปที่ไม่น่าปรารถนาไม่เห็นรูปที่น่าปรารถนา เห็นแต่รูปที่ไม่น่าใคร่ ไม่เห็นรูปที่น่าใคร่ เห็นแต่รูปที่ไม่น่าพอใจ ไม่เห็นรูปที่น่าพอใจเขาฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส ถูกต้องในโณภูัพพะ (สิ่งที่ถูกต้องได้) รู้ธรรมะ (สิ่งที่รู้ได้ด้วยใจ) ก็ได้ฟัง ได้ดม ได้ลิ้ม ได้ถูกต้อง ได้รู้แต่สิ่งที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ ไม่ได้ฟัง ไม่ได้ดม ไม่ได้ลิ้ม ไม่ได้ถูกต้อง ไม่ได้รู้สิ่งที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจขณะเดียวกันตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

สามารถเป็นช่องทางที่ใช้รับรู้ในสิ่งที่ได้ ทรงสอนถึงสวรรค์ที่ตา หู ว่าสวรรค์อันชื่อว่าเนื่องด้วยอายตนะสำหรับถูกต้องอารมณ์ ๖ ชนิด ในสวรรค์นั้น บุคคลย่อมเห็นรูปใดๆ ด้วยตาก็เห็นแต่รูปที่น่าปรารถนา ไม่เห็นรูปที่ไม่น่าปรารถนาเห็นแต่รูปที่น่าใคร่ ไม่เห็นรูปที่ไม่น่าใคร่ เห็นแต่รูปที่น่าพอใจ ไม่เป็นรูปที่ไม่น่าพอใจเขาฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส ถูกต้องโณภูัพพะ (สิ่งที่ถูกต้องได้) รู้ธรรมะ (สิ่งที่รู้ได้ด้วยใจ) ก็ได้ฟัง ได้ดม ได้ลิ้มได้ถูกต้อง ได้รู้แต่ในสิ่งที่ปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ไม่ได้ฟัง ไม่ได้ดม ไม่ได้ลิ้มรส ไม่ได้ถูกต้อง ไม่ได้รู้สิ่งที่ปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ^{๒๐}

ธรรมะข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ช่องทางการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของกายมนุษย์ทั้ง ๕ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น ผิสัมผัส (กาย) ใจ สามารถรับรู้หรือรับเข้าซึ่งข่าวสารที่อาจก่อให้เกิดทุกข์ (หรือนรกทางใจ) และสุข (หรือสวรรค์ในใจ) บุคคลจึงควรรู้จักเลือกรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ที่สร้างสุขให้กับตน และควรหลีกเลี่ยงการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ไร้ประโยชน์ที่จะสร้างทุกข์ได้กับตน ซึ่งนับเป็นหลักการเลือกรับรู้ข้อมูลข่าวสารของพระพุทธเจ้านั่นเองหลักการเลือกเชื่อถือข้อมูลข่าวสารพระพุทธองค์ได้ทรงมีคำสอนให้บุคคลเลือกเปิดรับและเลือกเชื่อ ดังนี้

- ๑) อย่าด่วนเชื่อเพราะฟังตามๆ กันมา
- ๒) อย่าด่วนเชื่อเพราะเป็นประเพณีแต่โบราณ
- ๓) อย่าด่วนเชื่อเพราะเป็นชาวลือ
- ๔) อย่าด่วนเชื่อเพราะมีในคัมภีร์
- ๕) อย่าด่วนเชื่อเพราะเพียงมีเหตุผลตามตรรกวิทยา
- ๖) อย่าด่วนเชื่อเพราะเห็นเพียงลักษณะภายนอก
- ๗) อย่าด่วนเชื่อเพราะเพราะนึกเอาด้วยตนเอง
- ๘) อย่าด่วนเชื่อเพราะตรงกับทัศนคติเดิมของตน
- ๙) อย่าด่วนเชื่อเพราะมีลักษณะน่าเชื่อ
- ๑๐) อย่าด่วนเชื่อเพราะผู้พูดเป็นครูของตน^{๒๑}

^{๒๐} ที.ม. (ไทย). ๑๐/๒๖๗/๑๙๘.

^{๒๑} อัง.ติ.ก. (ไทย) ๒๐/๖๗/๒๖๔.

นอกจากนี้ ได้ทรงสอนหลักการให้เกิดความเชื่อต่อเมื่อ “เมื่อเข้าใจด้วยตนเองว่าอะไรเป็นกุศล เป็นสิ่งที่ดีไม่มีโทษ ผู้รู้สรรเสริญ ทำแล้วได้รับประโยชน์และความสุข ก็ควรยอมรับ” ซึ่งผู้เริ่มต้นการสื่อสาร (เริ่มต้นสร้างและส่งสารไปยังผู้อื่น) ในการสื่อสารครั้งหนึ่งๆ นั้น ผู้ส่งสารจะทำหน้าที่ แต่การเป็นผู้ส่งสารไม่ว่าจะในการสื่อสารประเภทและระดับใดก็ตาม ย่อมต้องมีบทบาทและหน้าที่ในการสื่อสารที่สำคัญ คือ หลักการพูด พระพุทธองค์ได้ทรงสั่งสอนหลักการพูดในหลาย ประการดังนี้การพูดที่ดีและไม่ดีพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในพาลบัณฑิตสูตร ทรงชี้ให้เห็นคุณสมบัติสำคัญประการหนึ่งของบัณฑิตคือ มีการพูดถ้อยคำที่ดีที่ตนเคยพูดมาเป็นปกติ ซึ่งวัจกรรมหรือการพูดของบัณฑิตจะเป็นวัจกรรมที่สุภาพดีงาม ซึ่งมีลักษณะ ๔ ประการคือ

๑) พูดคำจริง คือ คำพูดแน่นอนและคงที่ รักษาคำพูดไม่เปลี่ยนแปลงไปมา ดังที่พระพุทธผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรัสสอนภิกษุทั้งหลายในทีฆนิกาย สีลขันธวรรค สามัญญผลสูตร จุฬศีล ว่า ภิกษุละ เว้นขาดจากการพูดเท็จ คือ พูดแต่คำสัตย์ ดำรงความ สัตย์ มีถ้อยคำเป็นหลัก เชื่อถือได้ ไม่หลอกลวงชาวโลก เว้นขาดจากคำส่อเสียด คือ ฟังความจากฝ่ายนี้แล้วไม่ไปบอกฝ่ายโน้นเพื่อทำลายฝ่ายนี้ หรือฟังความฝ่ายโน้นแล้วไม่มาบอกฝ่ายนี้เพื่อทำลายฝ่ายโน้น^{๒๒}

๒) พูดคำสมานไมตรี คือ พูดคำผูกไมตรีและพูดคำ ประสานสามัคคี พูดแนะนำคนที่ยังไม่รู้จักให้รู้จักกันและ พูดชักนำคนที่รู้จักกันให้ชอบพอกัน พูดชักจูงคนที่ชอบพอกันให้สนิทสนมกัน สมานคนที่แตกกัน ส่งเสริมคนที่ปรองดองกัน ชื่นชมยินดีเปลื้องเปลี่ยวต่อผู้ที่สามัคคีกัน พูดแต่ถ้อยคำที่สร้างสรรค์ความสามัคคีภิกษุละ เว้นขาดจากคำหยาบ คือ พูดแต่คำไม่มีโทษ ไพเราะ น่ารัก จับใจ เป็นคำของชาวเมือง คนส่วนมากรักใคร่พอใจ พูดถูกเวลา พูดคำจริง พูดอิงประโยชน์ พูดอิงธรรม พูดอิงวินัย พูดคำที่มีหลักฐาน มีที่อ้างอิง มีที่กำหนด ประกอบด้วยประโยชน์ เหมาะแก่เวลา^{๒๓}

๓) คำไพเราะ คือ คำพูดที่ดูดีมีและคำพูดอ่อนหวาน ถ้อยคำออกมาจากน้ำใจใสสะอาดของผู้พูด พูดเร้าใจผู้ฟังให้เห็นควรถือเอาเป็นเยี่ยงอย่าง ซึ่งจัดเป็นคำพูดดูดีมี พูดให้กำลังใจ ทำให้ผู้ฟังชื่นบาน ดังที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ ปาจิตติยกัณฑ์ โอมสวาทสิกขาบท นิทานวัตถุ เรื่องโคนันทวิสาล เมื่อพราหมณ์กล่าวคำหยาบ โคนันทวิสาล ที่ยอมลากเกวียน ทำให้ต้องเสียทรัพย์ แต่เมื่อพราหมณ์คำที่ไพเราะ ว่า พ่อมหาจำเริญ เชิญอุดไป พ่อมหาจำเริญ เชิญลากไปเกิดโคถึกนั้นทวิสาลได้ลากเกวียน ๑๐๐ เล่มที่ถูกติดกันไปแล้ว^{๒๔} บุคคลพึงกล่าวคำไพเราะ ไม่พึงกล่าว คำไม่ไพเราะ ไม่ว่าในกาลไหน ๆ เมื่อพราหมณ์กล่าวคำไพเราะโคถึกโคนันทวิสาลลากเกวียนหนักไปได้ ทำให้พราหมณ์ ได้ทรัพย์ ตนเองก็ดีใจที่พราหมณ์ได้ทรัพย์เพราะการกระทำของตนนั้น^{๒๕}

^{๒๒} ที.สี. (ไทย) ๑๑/๑๙๓-๑๙๔/๕๖.

^{๒๓} ที.สี. (ไทย). ๑๑/๑๔/๒๐.

^{๒๔} วิ.ม. (ไทย). ๒/๑๓/๒๐๐.

^{๒๕} ชุ.ชา. (ไทย). ๒๗/๒๘/๗.

หลักการวิเคราะห์ ผู้รับสารตามแนวพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงแยกวิเคราะห์ผู้รับสารตามระดับปัญญา ซึ่งแตกต่างไปจากหลักการสื่อสารของนักวิชาการตะวันตกที่วิเคราะห์ผู้รับสารตามหลักพื้นฐานง่าย ๆ เช่น ลักษณะทางกายภาพ จิตใจ เช่น หลักทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคล ที่ให้ข้อคิดว่าบุคคลมีความแตกต่างกันในด้านบุคลิกภาพสภาพจิตวิทยา ทักษะสติ ค่านิยม ความเชื่อ แตกต่างกันไปเนื่องจากการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน แต่สำหรับพระพุทธองค์ทรงแบ่งบุคคลที่จะสั่งสอนตามระดับปัญญา ซึ่งลึกซึ้งกว่านักวิชาการตะวันตก พระองค์จะทรงแสดงธรรม (หรือสื่อสาร) ตามความเหมาะสมของบุคคลทรงมองเห็นว่าบุคคลมีความสามารถทางปัญญาแตกต่างกัน เป็น ๔ ระดับ คือ

๑) อุคฆติตัญญู ได้แก่ ผู้มีภูมิปัญญาที่สามารถเรียนรู้และเข้าใจพระธรรมคำสอนได้ทันทีเมื่อได้ฟังเปรียบเสมือนดอกบัวเจริญเต็มที่ที่ผลิโผล่เหนือระดับน้ำ เปรียบที่จะบานได้ทันทีเมื่อได้รับแสงจากดวงอาทิตย์

๒) วิปจิตัญญู ได้แก่ ผู้สามารถเรียนรู้ได้เมื่อมีการอธิบายขยายความเพิ่มเติมเปรียบเสมือนดอกบัวที่ชูก้านมาถึงระดับพื้นน้ำรอที่จะโผล่พ้นน้ำในวันรุ่งขึ้นและเตรียมบานเมื่อได้รับแสงตะวัน

๓) เนยยะ คือ ผู้อาจเรียนรู้ธรรมด้วยอาศัยความเพียรอย่างยิ่งยวดทั้งด้วยการฟัง การคิด การถาม การท่องบ่นเปรียบเสมือนดอกบัวที่อยู่ใต้น้ำ ต้องการเวลาในการโผล่ขึ้นสู่พื้นผิวน้ำเพื่อเบ่งบานในโอกาสต่อไป

๔) ปทปรมะ ได้แก่ผู้ซึ่งไม่อาจเรียนรู้และเข้าใจในพระธรรมวิเศษ แม้จะฟัง คิด และท่องบ่นอย่างไรก็ตามเปรียบเสมือนบัวที่จมติดอยู่ใต้ตมการสื่อสารจะต้องสื่อให้เหมาะสมกับระดับปัญญาที่แตกต่างกันของผู้รับสาร โดยใช้เทคนิควิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับผู้รับสาร คำสั่งสอนของพระพุทธองค์ว่าด้วยการสื่อสารในด้านกระบวนการสื่อสาร หลักการพูด การฟัง การเลือกเชื่อ การวิเคราะห์บุคคล ดังที่กล่าวมาล้วนเป็นหลักการที่ล้ำลึกที่สร้างสรรค์ให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพหลัก คำสั่งสอนว่าด้วยการสื่อสารของพระองค์ยังครอบคลุมถึงหลักจรรยาบรรณและจริยธรรมของการสื่อสารอีกด้วย เป็นหลักการสื่อสารที่ช่วยให้บุคคลมีความสุข มีความสัมพันธ์ที่ดีและยั่งยืนกับบุคคลอื่นๆ และเป็นหลักการสื่อสารที่ช่วยให้สังคมทุกระดับทั้งในระดับครอบครัวชุมชน ประเทศชาติ และโลก คงไว้ซึ่งสันติสุข^{๒๖}

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบของการสื่อสาร พบว่า หลักการสื่อสารของพระพุทธเจ้า เพื่อให้เข้าถึงความรู้ ความจริง โดยผ่านภาษา ซึ่งอาศัยรูปทางกายเป็นสื่อ และภาษาในการสื่อสาร อย่างไรก็ตาม พระองค์ทรงใช้ภาษาพูด หรือตรัสจากพระโอษฐ์เป็นหลัก และทรงตรัส

^{๒๖} อ.จตุกก. (ไทย). ๒๑/๑๔๐/๒๐๘.

ชี้ให้เห็นคุณค่าของการสื่อสารด้านการพูด กล่าวคือ คำที่พูดต้องเป็นความจริง มีประโยชน์ ถูกต้องตามกาล มีประโยชน์ คือ คำพูดมีเหตุผล มีหลักฐานยืนยัน ผู้อื่นคัดค้านไม่ได้ อันจะเป็นเหตุไม่กระทบกระทั่งผู้อื่น ดังนั้นผู้วิจยวิเคราะห์ได้ว่า พระสอนศีลธรรม ต้องยึดหลักการสอนที่สื่อความหมายของธรรมะตามแนวทางของพระพุทธเจ้าและพระสาวก เพราะ การสื่อสารจะมีประสิทธิภาพ ผู้สอนจะต้องมีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง ต่อคู่สื่อสาร และต่อเนื้อหาสาระ

สรุปว่า การสื่อสารของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นผ่านภาษา ซึ่งเป็นสื่อคำสอน ส่วนหลักการที่สอนสาวก เพื่อให้สาวกไปเผยแผ่ธรรมะยังที่ต่างๆ พระองค์ได้วางหลักไว้อย่างชัดเจน ความจริงของธรรมะที่ผ่านสื่อกลางคือ ภาษา ซึ่งอาศัยรูปทางกายเป็นสื่อ และภาษาในการสื่อสาร อย่างไรก็ตาม พระองค์ทรงใช้ภาษาพูด หรือตรัสจากพระโอษฐ์เป็นหลัก เพราะมนุษย์มีภาษาพูดสื่อสารกัน การแสดงออกจากภายในให้คนอื่นรู้ เพื่อให้คนอื่นเข้าใจได้หมด อนึ่ง ภาษาคือ สื่อกลางในการหาเหตุผลโต้แย้ง แก้ปัญหา บอกความจริง การใช้ภาษาเพื่อบอกสิ่งที่เป็นจริง ให้อีกคนฟังอย่างซาบซึ้งถึงแก่นเรื่องนั้นๆ ผู้ใช้ภาษาจะต้องมีระดับการเข้าใจภาษาและเนื้อหา ที่จะสื่อให้ได้ พระพุทธเจ้าทรงแยกวิเคราะห์ให้ผู้รับสารตามระดับปัญญา ซึ่งแตกต่างไปจากหลักการสื่อสารของนักวิชาการตะวันตกที่วิเคราะห์ผู้รับสารตามหลักพื้นฐานง่ายๆ เช่นลักษณะทางกายภาพ จิตใจ เช่น หลักทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคล ที่ให้ข้อคิดว่าบุคคลมีความแตกต่างกันในด้านบุคลิกภาพสภาพจิตวิทยา ทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ แตกต่างกัน

๒.๓ หลักการสอนในพระพุทธศาสนา

หลักธรรมคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้นั้นเป็นสิ่งที่ได้ปรากฏอยู่ก่อนแล้วในธรรมชาติทั้งสิ้น เป็นสิ่งที่อยู่เป็นปกติของตัวมันเองอยู่แล้ว แต่พระพุทธเจ้าเป็นผู้ที่ค้นพบและทรงนำมาแสดงให้กับสาวกของพระองค์ได้สดับและปฏิบัติตาม เป็นคำสอนที่ล้วนตั้งอยู่บนพื้นฐานของสิ่งธรรมชาติที่ดำเนินไปตามสภาวะที่เป็นธรรมชาติของสิ่งต่างๆ เช่น ความเป็นไปตามเหตุปัจจัยและสิ่งที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลง กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ เป็นสิ่งที่เป็นไปตามระเบียบของธรรมชาติ ที่นิยมเรียกกันในทางวิทยาศาสตร์ว่า “กฎธรรมชาติ” ดังนั้น ความสำคัญของพุทธศาสนา จึงอยู่บนแนวคิดที่ว่าทุกสิ่งล้วนเป็นไปตามกฎธรรมชาติ กฎธรรมชาติที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

พระพุทธเจ้า ทรงมีพระปัญญาบริบูรณ์ มีความบริสุทธิ์บริบูรณ์ มี พระกรุณาบริบูรณ์ ทรงมีพระปัญญาบริบูรณ์ คือทรงมีความรอบรู้พระธรรม คือ ความจริงทุกสิ่งทุกอย่างพระศาสนา คือคำสั่งสอนของพระองค์ จึงเป็นศาสนาที่แท้จริงไม่ขัดกับหลักความจริงใดๆ อย่าง ซึ่งหลักการสอนของพระพุทธเจ้าพระพุทธเจ้าทรงมีกระบวนการสอนที่คำนึงถึงผู้เรียน สภาพแวดล้อม บรรยากาศ เนื้อหา หรือแม้แต่ผู้สอนเอง จะต้องมีความสอดคล้องกัน การสอนจึงประสบความสำเร็จ ดังนี้

๑) ทรงสอนเชื่อมโยงจากสิ่งที่ใกล้ตัว ในการสอนทรงใช้วิธีการพักทายผู้ที่ทรงสอน

ก่อน และเมื่อเริ่มสนทนา ก็จะตรัสเชื่อมโยงเรื่องใกล้ตัวคู่สนทนา หรือเรื่องที่เขาสงเกตใจมากที่สุด เป็นประการแรก แล้วค่อยดึงเชื่อมโยงเข้าหาหลักธรรมที่จะทรงสอน เช่นคราวที่พระองค์ทรงส่งพระสาวกผู้เป็นพระอรหันต์ ๖๐ รูปออกประกาศพระศาสนาไปยังถิ่นต่างๆ แต่พระองค์เริ่มเสด็จไปยังตำบล อุรุเวลาเสนานิคม ในระหว่างทางนั้น ทรงเข้าไปประทับยังได้ร่มไม้ริมทางในไร่ฝ้าย ขณะนั้นมีราชกุมารพระองค์เรียกกันว่า “ภัททวัคคีย์” ได้พาภรรยาของตนไปเที่ยว มีกุมารองค์หนึ่งไม่มีภรรยาจึงได้พาหญิงโสเภณีไปเที่ยว ขณะที่พวกราชกุมารกำลังเพลิดเพลินสนุกสนานอยู่นั้น หญิงโสเภณีได้ขโมยของมีค่าแล้วหนีไป พวกราชกุมารจึงได้ออกติดตาม มาพบพระพุทธเจ้า จึงเข้าไปกราบทูลถามว่า

ภัททวัคคีย์ : ข้าแต่พระผู้มีพระภาค พระองค์เห็นหญิงคนหนึ่งผ่านมาจากทางนี้บ้างหรือไม่ พระเจ้าข้า พระพุทธเจ้า : พวกท่านเห็นว่า การแสวงหาหญิงกับการแสวงหาสิ่งประเสริฐในตนสิ่งไหนจะดีกว่ากัน ภัททวัคคีย์ : แสวงหาสิ่งประเสริฐในตนดีกว่า พระเจ้าข้า พระพุทธเจ้า : ถ้าเช่นนั้นท่านทั้งหลายจงนั่งลง ตถาคตจะแสดงธรรมให้ฟัง

หลังจากนั้นพระพุทธเจ้าก็แสดงธรรม กระทั่งกุมารทั้งหมดนั้น ได้บรรลุธรรมตามฐานานุกรม และทรงประทานอุปสมบท แล้วทรงส่งไปประกาศพระศาสนา จะเห็นได้ว่าทรงยกสิ่งที่ใกล้ตัวของผู้ที่จะสอน คือกุมารเหล่านั้นกำลังตามหาหญิงโสเภณี ทรงยกขึ้นเปรียบกับสิ่งที่ประเสริฐแล้ว เชื่อมเข้าหาหลักธรรม^{๒๗}

๒) การสร้างบรรยากาศ สภาพแวดล้อมของการสอนให้เหมาะสม เป็นที่สบายแก่ผู้เรียนโดยสภาพแวดล้อมต้องปลอดโปร่ง ไม่รู้สึกอึดอัด หรือเกิดความเครียด และผู้สอนจะต้องปฏิสัมพันธ์แบบเป็นกันเองกับผู้เรียน เพื่อให้เกิดความรู้สึกในระหว่างสอนไม่ตึงเครียดและสบายใจ ทำให้ผู้เรียนเกิดอยากรู้ ดังเช่นที่พราหมณ์โสณทัณฑะไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ทรงทราบว่า พราหมณ์มีความวิตกในใจเรื่องการถามตอบปัญหาเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า ทรงทราบดี ถึงความลำบากใจของพราหมณ์ จึงทรงตรัสถามเรื่องที่เขารู้ดี คือเรื่องไตรเพทอันเป็นคำสอนของอาจารย์ฝ่ายเขาเอง ซึ่งทำให้พราหมณ์นั้นสบายใจแล้วจึงทรงชักนำพราหมณ์นั้นเข้าสู่ธรรมที่จะทรงสอน^{๒๘}

๓) การสอนโดยมุ่งเนื้อหา คือมุ่งเพื่อให้ผู้เรียนได้รู้ได้เห็นในเนื้อหาด้วยตัวเองเป็นสำคัญ การสอนแบบนี้ทำให้ไม่ต้องกระทบกระทั่งใคร ไม่เสียชื่อเสียงใคร ตัวอย่างการสอนที่ให้ผู้ที่จะสอนรู้ได้ด้วยตัวของเขาเอง เช่น ทรงสอนพระนางกิสสาโคตมี ผู้กำลังเศร้าโศกเพราะการพลัดพรากจากบุตรผู้เป็นที่รัก ด้วยความที่นางไม่เคยเห็นคนตาย นางจึงอุ้มลูกน้อยที่ตายไปตามบ้านเพื่อถามหายารักษา คราวนั้น บุรุษผู้หนึ่งเห็นนางเกิดความสงสาร จึงแนะนำให้เข้าไปเฝ้าพระศาสดา เมื่อพบพระองค์แล้วจึงเข้าไปทูลถามว่า

^{๒๗} วิ.ม. (ไทย). ๔/๓๖/๔๕.

^{๒๘} ที.ส. (ไทย). ๑๑/๓๐๒-๓๐๓/๑๑๒.

กิสาคอดมี : ทราบว่าพระองค์ ทราบยาเพื่อบุตรของหม่อมฉันมิใช่หรือ พระเจ้าข้า

พระศาสดา : เออ เราทราบ นะน้องหญิง

กิสาคอดมี : หม่อมฉัน จักได้อะไร จึงควร พระเจ้าข้า

พระศาสดา : เธอได้เมล็ดพันธุ์ผักกาดสักหยิบมือหนึ่งจึงควร

กิสาคอดมี : แต่จักได้ในเรือนของใครจึงควร พระเจ้าข้า

พระศาสดา : ในเรือนของผู้ใด ที่ไม่เคยมีบุตรหรือธิดาตายเลย เธอจักได้ในเรือนนั้น
นะ น้องหญิงจึงควร

เมื่อนางกิสาคอดมี ทราบถึงยาของบุตรก็เที่ยวไปตามตรอก ซอก ซอย ในหมู่บ้าน ตั้งแต่เรือนหลังแรกจนถึงหลังสุดท้าย เพื่อแสวงหายาแต่ก็ไม่ได้ เพราะทุกบ้านทุกหลังคาเรือนล้วนเคยมีคนตายแล้วทั้งสิ้น นางจึงรู้ว่า ไม่ใช่เฉพาะลูกของนางเท่านั้นที่ตาย ลูกของคนอื่นก็มีตายมากมาย แล้วนางก็ได้สติ และทิ้งบุตรไว้ในป่า แล้วก็เข้าไปเฝ้าพระศาสดา พระองค์ทรงแสดงธรรมโปรด นางส่งกระแสดิตตามพระธรรมเทศนา ก็ได้บรรลุโสดาปัตติผล^{๒๙} พระพุทธเจ้า ทรงใช้อุบายเพื่อให้นางได้รู้ด้วยตัวนางเอง เพราะถ้าหากพระองค์อธิบายถึงความตายของบุตร นางก็คงไม่มีสติพร้อมที่จะ รับฟัง เนื่องจากขณะนั้น ความรักในบุตรของนางมีกำลังมาก กระทั่งนางรู้จักความหมายของคำว่า “ความตาย” ด้วยพระปรีชาสามารถในอุบายของพระศาสดานั้นเอง^{๓๐}

๔) สอนด้วยความเคารพ คือมีความตั้งใจ มุ่งมั่น จริ่งใจ สอนด้วยความรักในงานที่สอนจริงๆ โดยมุ่งเล็งเห็นประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ อย่างเช่น พระจริยาของพระพุทธเจ้าที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ถ้าแม้ตถาคตจะแสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตย่อมแสดงโดยเคารพไม่แสดงโดยไม่เคารพ ถ้าแม้จะแสดงแก่ภิกษุณี แก่อุบาสกอุบาสิกา แก่บุณฺฑชนทั้งหลายโดยที่ที่สุดแม้แก่คนขอทาน และพรานนก ก็ย่อมแสดงโดยเคารพ หาแสดงโดยขาดความเคารพไม่”^{๓๐}

๕) สอนด้วยภาษาที่สุภาพ นุ่มนวล สละสลวย ไม่หยาบคาย ใช้ภาษาที่ชวนให้เกิดความรู้สึกสบายใจ เป็นกันเองและเข้าใจง่าย ดังคำที่ว่า “พระสมณโคตม ทรงมีพระวาจาไพเราะ พระสำเนียงไพเราะ ประกอบด้วยวาจาของชาวเมือง สละสลวย ไม่มีโทษ ยังผู้ฟังให้เข้าใจเนื้อความได้ชัดแจ้ง”เช่นพระสมณโคตมมีพระรูปงดงาม น่าดู น่าเลื่อมใส มีพระฉวีวรรณผุดผ่องยิ่งนักดุจพุดหม มีพระวรกายดุจพุดหม โอกาสที่จะได้พบเห็นยากนัก พระสมณโคตมทรงมีอริยศีล มีศีลที่เป็นกุศล ประกอบด้วยศีลที่เป็นกุศล มีพระวาจาไพเราะสุภาพ ประกอบด้วยถ้อยคำอ่อนหวานอย่างชาวเมือง นุ่มนวล เข้าใจง่าย ทรงเป็นอาจารย์และอาจารย์ของหมู่ชน ทรงสิ้นกามราคะ ไม่ประดับตกแต่ง ทรงเป็นกรรมวาที เป็นกิริยาที่ ไม่ทรงมุ่งร้ายต่อพราหมณ์ ผนวชแล้วจากตระกูลสูง คือ ชัตติยตระกูล อัน

^{๒๙} ชู.เถร. (ไทย). ๒๖/๒๑๓-๒๑๗/๕๙๐.

^{๓๐} วิ.ป. (ไทย). ๘/๓๘๓/๕๖๑.

บริสุทธิ์^{๓๑}

รู้สิ่งที่ควรทำความเข้าใจอีกอย่างหนึ่ง ได้แก่ ลักษณะงานสอนซึ่งแตกต่างกันตามประเภทวิชา คือวิชาซึ่งแจ้งข้อเท็จจริง เช่น ภูมิศาสตร์ประวัติศาสตร์ เป็นต้น การสอนวิชาประเภทนี้ หลักสำคัญอยู่ที่ทำให้เกิดความเข้าใจในข้อเท็จจริง การสอนจึงมุ่งเพียงหาวิธีการให้ผู้เรียนเข้าใจตามที่สอนให้เกิดพหุสัจจะเป็นส่วนใหญ่ ส่วนวิชาอีกประเภทหนึ่งเกี่ยวข้องกับคุณค่าในทางความประพฤติ โดยเฉพาะวิชาศีลธรรม และวิชาจริยธรรมทั่วไป การสอนที่จะได้ผลดี นอกจากให้เกิดความเข้าใจแล้ว จะต้องให้เกิดความรู้สึกมองเห็นคุณค่าความสำคัญจนมีความเลื่อมใสศรัทธาที่จะนำไปประพฤติปฏิบัติด้วย ผลสำเร็จอย่างหลังเป็นสิ่งสำคัญมาก และมักทำได้ยากกว่าผลสำเร็จอย่างแรก เพราะต้องการคุณสมบัติขององค์ประกอบในการสอนทุกส่วน นับตั้งแต่คุณสมบัติส่วนตัวของผู้สอนไปทีเดียว ยิ่งในงานประดิษฐานพระพุทธศาสนาที่จะให้คนจำนวนมากยอมรับด้วยแล้วก็ยิ่งเป็นเรื่องสำคัญมาก ฉะนั้น การพิจารณาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงเริ่มตั้งแต่คุณสมบัติของผู้สอน

การบรรยายของพุทธเจ้า ในที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมประจำวัน ซึ่งมีประชาชนหรือพระสงฆ์จำนวนมาก อุปรณ์ประกอบการสอนอาจมีได้ทั้งประเภทสัญลักษณ์ เหตุการณ์ และบุคคล ตัวอย่างและส่วนมากเป็นผู้มีพื้นความรู้ความเข้าใจกับมีความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้วมาฟัง เพื่อหาความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติม และหาความสงบสุขทางจิตใจ นับได้ว่าเป็นคนประเภทและระดับใกล้เคียงกันพอจะใช้วิธีบรรยายอันเป็นแบบกว้าง ๆ ดังเช่น ในพระสูตรตันตปิฎก ที่มกนิคาย ปาฎิกวรรค ปาสาทิกสูตร ที่พระพุทธเจ้าตรัสแก่พระจุนทะว่า อนึ่ง ในโลกนี้ มีศาสดาผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีธรรมที่ศาสดากล่าวไว้ดี ประกาศไว้ดี เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้^{๓๒}

เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมที่ผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ แต่สาวกไม่เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ปฏิบัติตามธรรมในธรรมนั้น ประพฤติหลีกเลี่ยงจากธรรมนั้น สาวกของศาสดานั้นจะมีคนกล่าวถึงอย่างนี้ว่า ‘ท่านทั้งหลาย ไม่ใช่ลาภของท่าน ท่านได้ไม่ดีแล้ว ศาสดาของท่านเป็นสัมมาสัมพุทธเจ้า และธรรมก็เป็นอันศาสดานั้นกล่าวไว้ดี ประกาศไว้ดี เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมที่ผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ แต่ท่านไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ปฏิบัติตามธรรมในธรรมนั้น ประพฤติหลีกเลี่ยงจากธรรมนั้น’

ด้วยเหตุนี้แหละ จุนทะ แม้ศาสดาในธรรมวินัยนั้นก็พึงได้รับการสรรเสริญ ธรรม ในธรรมวินัยนั้นก็พึงได้รับการสรรเสริญ แต่สาวกในธรรมวินัยนั้นควรถูกติเตียน จุนทะ ผู้ที่กล่าวกับสาวกเช่นนั้นอย่างนี้ว่า ‘ท่านจงปฏิบัติธรรมที่ศาสดาของท่านแสดงไว้ บัญญัติไว้เถิด’ ผู้ชักชวน ผู้ที่เขา

^{๓๑} ม.ม. (ไทย). ๑๓/๔๒๕/๕๓๓.

^{๓๒} ที.ปา. (ไทย). ๑๑/๑๖๖/๑๖๖.

ชักชวน และผู้ที่ถูกชักชวนแล้ว ปฏิบัติตามนั้นทั้งหมดจะประสบบุญเป็นอันมาก ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะข้อนั้นก็เป็นอย่างนี้แหละ จุนทะ ในธรรมวินัยที่พระศาสดากล่าวไว้ดี ประกาศไว้ดี เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมวินัยที่ผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ จุนทะ

อนึ่ง ในโลกนี้ มีศาสดาผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีธรรมที่ศาสดานั้นกล่าวไว้ดี ประกาศไว้ดี เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมที่ผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ และสาวกก็เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตามธรรมในธรรมนั้น ยึดถือปฏิบัติธรรมนั้นสาวกของศาสดานั้นจะพึงมีคุณสมบัติถึงอย่างนี้ว่า ‘ท่านทั้งหลาย เป็นลาภของท่านท่านได้ดีแล้ว ศาสดาของท่านเป็นสัมมาสัมพุทธเจ้า ธรรมก็เป็นอันพระศาสดากล่าวไว้ดี ประกาศไว้ดี เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ เป็นไปเพื่อความสงบระงับเป็นธรรมที่ผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ และท่านก็ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตามธรรมในธรรมนั้น ยึดถือประพฤติธรรมนั้น

ด้วยเหตุนี้แหละ จุนทะ ศาสดาในธรรมวินัยนั้นจะพึงได้รับการสรรเสริญ ธรรมในธรรมวินัยนั้นจะพึงได้รับการสรรเสริญ และสาวกในธรรมวินัยนั้นก็ควรได้รับการสรรเสริญจุนทะ ผู้ที่กล่าวกับสาวกเช่นนั้นอย่างนี้ว่า ‘ท่านปฏิบัติถูกต้องแล้ว จักทำสิ่งที่ถูกต้องให้สำเร็จได้อย่างแน่นอน’ ผู้สรรเสริญ ผู้ที่เขาสรรเสริญและผู้ที่ได้รับการสรรเสริญแล้วปรารถนาความเพียรให้ยิ่งขึ้นไปทั้งหมดจะประสบบุญเป็นอันมาก ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะข้อนั้นก็เป็นอย่างนี้แหละ จุนทะ ในธรรมวินัยที่พระศาสดากล่าวไว้ดีประกาศไว้ดี เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมวินัยที่ผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้^{๓๓}

จากการศึกษาข้อมูลหลักการสอนที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา พบว่า หลักคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้นั้นเป็นสิ่งที่ได้ปรากฏอยู่ก่อนแล้วในธรรมชาติ เป็นสิ่งที่อยู่เป็นปกติของตัวมันเองอยู่แล้ว แต่พระพุทธเจ้าเป็นผู้ที่ค้นพบและทรงนำมาแสดงให้กับสาวกของพระองค์ได้สดับและปฏิบัติตาม พระพุทธเจ้าทรงมีพระปัญญาบริบูรณ์ มีความบริสุทธิ์บริบูรณ์ มีพระกรุณาบริบูรณ์ ทรงมีความรอบรู้พระธรรม คือ ความจริงของสรรพสิ่ง คำสั่งสอนของพระองค์ จึงเป็นศาสนาที่แท้จริงไม่ขัดกับหลักความจริงใดๆ อย่าง ซึ่งหลักการสอนของพระพุทธเจ้านั้น มีกระบวนการสอนที่คำนึงถึงผู้เรียน สภาพแวดล้อม บรรยากาศ เนื้อหา หรือแม้แต่ผู้สอนเอง จะต้องมีความสอดคล้องกัน จึงประสบความสำเร็จ ส่วนหลักการสอนของพระสาวกนั้น เป็นการนำเอาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่พระสาวกใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งมีมาตั้งแต่ในสมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งเป็นคำสอนที่สาวกคิดขึ้นเอง

^{๓๓} ที.ปา. (ไทย). ๑๑/๑๖๘/๑๒๘.

จะเห็นได้ว่า วิธีการสอน กระบวนการและวิธีการ การศึกษา เป็นกระบวนการฝึกอบรม กาย วาจา ใจ เพื่อก่อให้เกิดปัญญา เป้าหมายการศึกษา อยู่ที่การดำรงชีวิตอย่างมีความสุข พระพุทธเจ้าตรัสว่า การได้ปัญญาเป็นความสุข ทั้งนี้เพราะ เมื่อมีปัญญาแล้วสามารถใช้แก้ปัญหา ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมได้

ดังนั้น พระสอนศีลธรรมต้องตระหนักในหลักสัจธรรมความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เป็นกฎของธรรมชาติ จึงต้องชวนชวนในการศึกษาทั้งปรีชา ปฏิบัติ และปฏิเวธ เป็นการเดินตามรอยของ พระพุทธเจ้า และ พระสาวก โดยการสอนศีลธรรมนั้นจะต้องเป็นไปเพื่อฝึกอบรม กาย วาจา ใจของ นักเรียนให้เป็นผู้ที่ฝึกฝน อบรมตน มีปัญญาเป็นเครื่องรักษาตน ดำเนินชีวิตในทางที่ถูกต้องในที่สุด

สรุปว่า หลักธรรมคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้นั้นเป็นสิ่งที่ได้ปรากฏอยู่ก่อนแล้วใน ธรรมชาติทั้งสิ้น เป็นสิ่งที่อยู่เป็นปกติของตัวมันเองอยู่แล้ว แต่พระพุทธเจ้าเป็นผู้ที่ค้นพบและทรง นำมาแสดงให้กับสาวกของพระองค์ได้สดับและปฏิบัติตาม เป็นคำสอนที่ล้วนตั้งอยู่บนพื้นฐานของสิ่ง ธรรมชาติที่ดำเนินไปตามสภาวะที่เป็นธรรมชาติของสิ่งต่างๆ เช่น ความเป็นไปตามเหตุปัจจัยและสิ่งที่ ต้องมีการเปลี่ยนแปลง กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ เป็นสิ่งที่เป็นไปตามระเบียบของธรรมชาติ ที่นิยมเรียก กันในทางวิทยาศาสตร์ว่า “กฎธรรมชาติ”

ดังนั้น ความสำคัญของพุทธศาสนาจึงอยู่บนแนวคิดที่ว่า ทุกสิ่งล้วนเป็นไปตามกฎ ธรรมชาติกฎธรรมชาติที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่าพระพุทธเจ้ามี ทรงมีพระ ปัญญาบริบูรณ์ มีความบริสุทธิ์บริบูรณ์ มี พระกรุณาบริบูรณ์ ทรงมีพระปัญญาบริบูรณ์ คือทรงมีความ รอบรู้พระธรรม คือ ความจริงทุกสิ่งทุกอย่างพระศาสนา คือคำสั่งสอนของพระองค์ จึงเป็นศาสนาที่ แท้จริงไม่ขัดกับหลักความจริงใดๆ อย่าง ซึ่งหลักการสอนของพระพุทธเจ้าพระพุทธเจ้าทรงมี กระบวนการสอนที่คำนึงถึงผู้เรียน สภาพแวดล้อม บรรยากาศ เนื้อหา หรือแม้แต่ผู้สอนเอง จะต้องมีความ สอดคล้องกัน โดยมีกระบวนการฝึกอบรม กาย วาจา ใจ เพื่อก่อให้เกิดปัญญา เป้าหมาย การศึกษา อยู่ที่การดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

๒.๔ วิธีการจัดการสอนในพระพุทธศาสนา

หลักการสอนทางพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้าทรงใช้เทคนิคการสอนหลากหลาย คือ ทำนามธรรมให้เป็นรูปธรรม หรือทรงทำของยากให้ง่าย เพราะธรรมะเป็นนามธรรมละเอียดอ่อน เข้าใจยากพระองค์ทรงมีเทคนิควิธีทำให้ง่ายขึ้นซึ่งทำได้หลายวิธี ซึ่งในที่นี้สามารถแยกออกเป็นหัวข้อ ได้ดังนี้

๒.๔.๑ วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า

ปัจจัยสำคัญในการบรรลุธรรม แจ่มซึ่งวิชาและวิมุตติ เพื่อบรรลุธรรม หรือสิ้นภาวะทุกข์มี ๒ ส่วนคือ (๑) ปัจจัยภายนอก คือ กัลยาณมิตร และ (๒) ปัจจัยภายใน คือ มโยนิโสมนสิการ (การคิด

อันแยบคายในใจ) เป็นเบื้องต้น และมีความไม่ประมาทเป็นธรรมหลักเพื่อหาความเพียรชอบให้แจ้ง ในอริยสัจ ๔ ดังพุทธพจน์ที่กล่าวว่า “ความไม่ประมาท เป็นเลิศกว่ากุศลกรรมใดๆ ภิกษุผู้ยินดีในความไม่ประมาท ว่าอยู่ใกล้นิพพานแน่แท้”^{๓๔} ดังนั้น พุทธวิธีการบอกสอนให้บุคคลต่างๆ โดยเฉพาะ เด็กของพระพุทธองค์ ผู้สอนต้องอาศัยความเมตตากรุณาเป็นฐานตั้งต้น การเข้าใจผู้สอน และต้องมี กลวิธีการสอนที่หลากหลายที่เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน ทั้งนี้มุ่งหวังให้ผู้เรียนบรรลุธรรมขึ้นไป ตามลำดับจนถึงดับที่สุดแห่งทุกข์ได้ ทั้งนี้โดยธรรมชาติของเด็กการปฏิบัติให้ดูเป็นต้นแบบของผู้เป็น กัลยาณมิตร ถือว่า เป็นสำคัญที่ลำดับต้นๆ โดยทั้งนี้เพื่อให้ผู้สอนช่วยประคับประคองและตรวจสอบ ประเมินการอบรมสั่งสอนตามแบบพระพุทธเจ้า โดยเน้นที่การละวางความยึดมั่นถือมั่นไว้ได้ ประกอบ มีความบริบูรณ์ใน ศีล สมาธิปัญญา มากขึ้น^{๓๕}

กล่าวโดยสรุป การสอนพระพุทธเจ้าสอนให้ผู้เรียนเป็นผู้ละเว้นความชั่ว ทำความดีให้ถึงพร้อม ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ตลอดจนเข้าถึงพระนิพพาน อันเป็นสภาวะดับทุกข์โดยสิ้นเชิง^{๓๖} จากพุทธ วิธีการสอนแบบต่างๆ ในครั้งพุทธกาล เมื่อนามาเข้าสู่ระบบให้การศึกษา เพื่อสร้างรูปแบบการเรียนรู้ ให้แก่เด็กและเยาวชน จึงมีนักปรัชญาการศึกษาหลายท่านให้แนวทางในการนำหลักพุทธธรรมมาไว้

จุดประสงค์ของการเรียนรู้ เพื่อก้าวพ้นความดับทุกข์ จากการปฏิบัติ แล้วได้รับปริญญา (คือ สันราคะ สันโทสะ สันโมหะ ที่เรียกว่า “นิพพาน”) หรือเพื่อความรอดจากสิ่งไม่พึงปรารถนา สิ่งใดเป็นความทุกข์ทรมาน อันเป็นสิ่งที่มนุษย์ปรารถนา โดยนิพพาน แปลว่า “เย็น” อย่างถูกต้อง คือไม่ มีกิเลส ซึ่งคือ ความเห็นแก่ตัว ตัวกู ของกู ในรูปต่างๆ กัน เช่น เห็นแก่ความโลภ ความโกรธ ความไม่ชอบ เป็นความโง่ ความหลงเป็นโมหะ มีลักษณะเป็นความร้อน ไม่เย็น ถ้าหมดกิเลสเหล่านั้นเสีย ก็ เป็นความเย็นที่ถูกต้อง และเมื่อนาจุดประสงค์การเรียนรู้ดังกล่าว มาจัดการศึกษาจึงมุ่งเป้าหมายไปที่ การสร้างให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่แท้ ด้วยการวางมีบรรณธรรมเป็นจุดหมายในทุกแขนงวิชา ซึ่งการตั้ง ต้นแบบนี้ท่านเชื่อว่าจะสามารถแก้ปัญหาความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด เพราะไม่ได้ปฏิบัติไปด้วย การใช้ความรู้ไปในทางที่เป็นโทษภัยอันเนื่องจากไม่มีคุณธรรมควบคุม การควบคุมอารมณ์ไม่ให้ตกเป็น ทาสของตัณหาอุปาทานได้ ควบคุม ละ ลด เลิกการกระทำชั่วด้วยอำนาจสัญญาตญาณฝ่ายต่ำ และ สามารถพัฒนาความดีงามให้มากขึ้น นอกจากนี้ยังทำให้เกิดความสันติสุขในสังคมมนุษย์ สร้างนักคิด นักพัฒนาบรรณธรรมในบุคลากรทางการศึกษาอีกด้วย พุทธทาสภิกขุได้กล่าวถึงองค์ประกอบ ๔ ด้าน^{๓๗} ได้แก่

^{๓๔} อง.จตุกก. (ไทย). ๒๑/๗๘/๖๗.

^{๓๕} ชุ.ป. (ไทย). ๓๑/๔๑/๖๐๖-๖๐๗.

^{๓๖} ที.ส. (ไทย). ๙/๔๗๒/๒๗๖-๒๑๑.

^{๓๗} พุทธทาสภิกขุ, การศึกษาคืออะไร, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมบุชา, ๒๕๕๗),

๑) ต้องทำให้ผู้เรียนเกิด พุทธิปัญญา คือ ต้องทำการศึกษานั้นให้มีความกระหายที่จะรู้ว่าเกิดมาทำไม อยู่ทุกลมหายใจเข้าออก ตั้งแต่เด็กพูดได้ ก็ควรจะมีข้อข้องใจอยู่ในตัวว่า เราเกิดเพื่อทำอะไร สิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้คืออะไร ควรจะคิดไปตามประสาเด็กว่า อะไรดีที่สุด ซึ่งนั่นก็คือ บรรลุบรมธรรม หรือนิพพาน

๒) ต้องทำให้เกิด จริยธรรมที่แท้จริง คือ ต้องบังคับตนเองให้มีความประพฤติสำรวม เป็นระเบียบเรียบร้อย ถูกต้อง ดึงตาม ทางกาย วาจา และจิต มากขึ้นทุกทีตามวัยที่มากขึ้น

๓) ต้องทำให้เกิด พลังจิต (กำลังจิต) ที่ถูกต้อง คือ จิตที่สะอาดดี ตั้งมั่น ว่องไวในหน้าที่ แล้วจึงกายให้ต่อสู้ปัญหา ทางพุทธ เรียกว่า พละ ๕ (ศรัทธา วิริยะ สติ ปัญญา สมาธิ)^{๓๘}

๔) สร้างอาชีพให้แก่ตนเองให้มีชีวิตรอดอยู่ได้ แต่อย่าลืมว่า เราไม่ใช่เกิดมาเพื่ออาชีพ เราเกิดมาเพื่อสิ่งสูงสุดที่มนุษย์ควรจะได้รับนั่นคือ บรมธรรม

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์ พบว่าพระพุทธเจ้าทรงใช้เทคนิควิธีการสอนที่หลากหลาย คือ ทำนามธรรมให้เป็นรูปธรรม หรือทรงทำของยากให้ง่าย เพราะธรรมะเป็นนามธรรมละเอียดอ่อน เข้าใจยาก พระองค์ทรงมีเทคนิควิธีทำให้ง่ายขึ้น ปัจจัยสำคัญในการบรรลุธรรม รู้แจ้งซึ่งวิชาและวิมุตติ เพื่อบรรลุธรรม หรือสิ้นภาวะทุกข์มี ๒ ส่วนคือ (๑) ปัจจัยภายนอก คือ กัลยาณมิตร และ (๒) ปัจจัยภายใน คือ มโนนิโสมนสิการ (การคิดอันแนบคล้ายในใจ) เป็นเบื้องต้น และมีความไม่ประมาทเป็นธรรมหลัก ส่วนการเรียนรู้ที่ข่มหรือปราชัยอันจากกิเลสทางสัญชาตญาณของสัตว์ที่มุ่งเอาแต่ตัวรอดลงพร้อมกับพัฒนาตนเองไปสู่การสร้างเสริมความดี ความงาม ความถูกต้อง ด้วยการเดินตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ หรือไตรสิกขา ซึ่งจะช่วยให้พ้นทุกข์ อันเป็นบรมธรรมสูงสุด ดังนั้น พระสอนศีลธรรม จะต้องสอนให้ตรงกับจริตของผู้เรียน อธิบายหลักธรรมที่ลุ่มลึกให้เข้าใจได้ง่าย มีกัลยาณมิตรที่ดี กระทำไว้ในใจโดยอุบายอันแนบกายให้รู้หลักของเหตุผล ความดี ความชั่ว ด้วยการจัดอบรมหลักสูตรพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ตามโครงการค่ายพุทธบุตร ให้นักเรียนได้ยึดเอาหลักไตรสิกขา ๓ คือ พัฒนากาย พัฒนาวาจา และพัฒนาใจ เป็นเยาวชนที่ดีของชาติและของพระพุทธศาสนาต่อไป

๒.๔.๒ สื่อที่พระพุทธเจ้าทรงใช้สอน

ด้านการผลิตและการใช้สื่อ พระพุทธเจ้าทรงใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์ธรรมชาติ เป็นส่วนใหญ่ การใช้สื่อธรรมชาติใกล้ตัวเป็นอุปกรณ์ในการสอน เพราะการจาริกไปเผยแผ่พระศาสนาโดยมากทรงสอนประชาชนตามแคว้นต่าง ๆ ก็ทรงเสด็จไปตัวเปล่า แต่ระยะทางโดยมากเป็นป่า เขา และเป็นธรรมชาติล้อมรอบตัว วัสดุอุปกรณ์ที่ทรงใช้เช่น ใบไม้ ฟองน้ำพยับแดด หรือแม้แต่ร่างกายของมนุษย์หรือซากศพ เป็นต้น วัสดุเหล่านี้บางอย่างก็ทรงหยิบแสดงให้ดูแต่บางอย่างก็ทรงชี้ให้ดูให้เห็น เป็น

^{๓๘} อด.จตุกก. (ไทย). ๒๑/๗๘/๖๒.

อุปกรณ์ในการอธิบายธรรมของพระองค์วิธีการนี้ พระพุทธเจ้าจะทรงใช้สื่อธรรมชาติเป็นอุปกรณ์ในการสอน ดังจะยกตัวอย่าง เช่น

สมัยหนึ่งพระพุทธเจ้าเมื่อประทับอยู่ ในป่าประดู่ลาย ใกล้เมืองโกสัมพี ได้ทรงหยิบใบประดู่ลายเล็กน้อยใส่กำพระหัตถ์ แล้วตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า ใบประดู่ลายในพระหัตถ์กับในป่า อย่างไหนจะมากกว่ากัน ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ในป่ามากกว่า พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า สิ่งที่พระองค์ตรัสรู้แต่มิได้ทรงสอนเหมือนใบประดู่ลายในป่า ส่วนที่ทรงสั่งสอนน้อยเหมือนใบประดู่ลายในพระหัตถ์และตรัสแสดงเหตุผลในการที่มีได้ทรงสอนทั้งหมดเท่าที่ตรัสรู้ เพราะสิ่งเหล่านั้นไม่เป็นประโยชน์ มิใช่หลักการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ ไม่ช่วยให้เกิดความรู้ถูกต้องนำไปสู่จุดหมายคือนิพพานได้^{๓๙}

นอกจากนี้ ทรงใช้สื่อการสอน พระพุทธองค์ทรงใช้สื่อการสอนเพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจชัดเจนขึ้น ดังทรงสอนสามเณรราหุล เรื่องโทษของการพูดเท็จทั้งที่รู้ โดยทรงใช้ขันตักน้ำเทลงที่ละนิดจนหมดขัน แล้วคว่ำขันลง แล้วทรงยกขันเปล่าขึ้น ตรัสสอนว่า คนที่พูดเท็จทั้งที่รู้ย่อมทำความดีงามออกที่ละนิดจนหมดไปในที่สุด^{๔๐} อีกครั้งหนึ่งทรงใช้แว่นส่องหน้าเป็นสื่อในการสอนเรื่อง สติสัมปชัญญะแว่นมีไว้ส่องดูใบหน้าฉันใด สติสัมปชัญญะก็มีไว้กำกับตนเพื่อส่องดูเรื่องที่คิด การที่ทำและคำที่พูดฉันนั้น^{๔๑}

รวมถึงพระพุทธเจ้าทรงใช้สื่อการสอนที่มีชีวิต เช่น นางอัปสรผู้มีสีเท่าเหมือนสีเท้านกพิราบ แก่พระนันทะว่า นางอัปสรผู้มีสีเท่าเหมือนสีเท้านกพิราบประมาณ ๕๐๐ นาง กำลังมาสู่ที่เฝ้ารับใช้ท้าวสักกะจอมเทพ ทันใดนั้น พระผู้มีพระภาคทรงเรียกท่านพระนันทะมาตรัสถามว่า “นันทะ เธอเห็นนางอัปสรผู้มีสีเท่าเหมือนสีเท้านกพิราบ ๕๐๐ นาง เหล่านี้หรือไม่”

ท่านพระนันทะทูลตอบว่า “เห็น พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามต่อไปว่า “นันทะ เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร (คือ) ระหว่างนางชนบทกัลยาณีสากิยานีกับนางอัปสรผู้มีสีเท่าเหมือนสีเท้านกพิราบ ๕๐๐ นางเหล่านี้ ใครสวยกว่ากัน น่าดูกว่ากัน หรือน่าชมกว่ากัน”

พระนันทะทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นางชนบทกัลยาณีสากิยานีเมื่อเปรียบเทียบกับนางอัปสร ๕๐๐ นางเหล่านี้ ก็เหมือนนางลิงรุ่นถูกไฟไหม้อวัยวะหุวัน จมูกแหวง คือ สวยไม่ถึงหนึ่งเสี้ยว สวยไม่ถึงส่วนหนึ่งของเสี้ยว เปรียบเทียบกันไม่ได้เลย โดยที่แท้ นางอัปสร ๕๐๐ นางเหล่านี้แลสวยกว่า น่าดูกว่า และน่าชมกว่า พระพุทธเจ้าข้า”

^{๓๙} ส.ม.(ไทย). ๑๙/๑๑๐๑/๖๑๓.

^{๔๐} ม.ม.(ไทย). ๑๓/๑๐๗-๑๐๘/๑๑๗.

^{๔๑} ที.ส. (ไทย). ๙/๑๐๐-๑๐๔/๓๙.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “เธอจงยินดี เธอจงยินดีเถิด นันทะ เราขอรับรอง เธอเพื่อได้นางอัปสรผู้มีสีเท่าเหมือนสีเท้านกพิราบ ๕๐๐ นางแน่ ๆ”

พระนันทะกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าพระผู้มีพระภาคจะทรงรับรองข้าพระองค์เพื่อได้นางอัปสรผู้มีสีเท่าเหมือนสีเท้านกพิราบ ๕๐๐ นางแน่แท้ข้าพระองค์จักยินดีประพาสพรหมจรรย์ พระพุทธเจ้าข้า”^{๔๒}

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์เทคนิคการสอน ๗ ด้าน ในประเด็นด้านการผลิตและการใช้สื่อพบว่า พระพุทธเจ้าทรงใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์ธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ การใช้สื่อธรรมชาติใกล้ตัวเป็นอุปกรณ์ในการสอน เพราะการจาริกไปเผยแผ่พระศาสนาโดยมากทรงสอนประชาชนตามแคว้นต่าง ๆ ก็ทรงเสด็จไปตัวเปล่า แต่ระยะทางโดยมากเป็นป่า เขา และเป็นธรรมชาติล้อมรอบตัว วัสดุอุปกรณ์ที่ทรงใช้เช่น ใบไม้ น้ำฟองน้ำพยับแดด เช่น ทรงสอนสามเณรอาฬุ เรื่องโทษของการพูดเท็จทั้งที่รู้ โดยทรงใช้ขันตักน้ำเทลงที่ละนิดจนหมดขันแล้วคว้าขันลง แล้วทรงยกขันเปล่าขึ้น ตรัสสอนว่า คนที่พูดเท็จทั้งที่รู้ย่อมเทความดีงามออกที่ละนิดจนหมดไปในที่สุด รวมถึงพระพุทธเจ้าทรงใช้สื่อการสอนที่มีชีวิต เช่น นางอัปสรผู้มีสีเท่าเหมือนสีเท้านกพิราบ แก่พระนันทะ เพื่อให้ยินดีในการประพาสพรหมจรรย์ ดังนั้นผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่า พระสอนศีลธรรมจะต้องประยุกต์สื่อทั้งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ ใบไม้ แม่น้ำ ภูเขา เป็นต้น และสื่อที่เป็นนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีสารสนเทศ มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกาล เวลา จริตหรืออุปนิสัยของผู้เรียน เพื่อให้เข้าใจในการสื่อความหมายหลักธรรมให้ชัดเจนยิ่งขึ้นด้วยสื่อๆ นั้นเป็นสำคัญ

๒.๔.๓ วิธีการประเมินอุปนิสัยของพุทธบริษัท

ในการประเมินผลการเรียนรู้ในทางพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยสามารถรวบรวมการประเมินได้ ๔ แบบ คือ

๑) การประเมินผลด้านใจโดยตรง ซึ่งจะดูจากความตั้งมั่นของใจเป็นหลักตามลำดับการหลุดพ้นจากความยึดมั่นของจิต โดยเริ่มจากการที่สามารถเห็นไตรลักษณ์^{๔๓} กล่าวคือ (๑) ความไม่เที่ยง (๒) เป็นทุกข์ (๓) เป็นอนัตตา (๔) ไม่ใช่ของเรา (๕) ไม่ใช่เป็นเรา (๖) ไม่ใช่ตัวตนของเราตามลำดับ เมื่อจิตสามารถเห็นธรรมตามลำดับดังกล่าว จึงสามารถดับความยึดมั่นทั้งปวงได้ เป็นต้น

๒) การประเมินดูความไวของสติในการปล่อยวางอารมณ์ อารมณ์ต่างๆที่เข้ามากระทบอินทรีย์ทั้ง ๖ หากผู้ใดยังวางอารมณ์ได้เรื่อยๆเรียกว่า เป็นผู้มีอินทรีย์ภาวนาชั้นเลิศซึ่งจะบรรลุที่สุดแห่งทุกข์ได้ในที่สุด ดังพุทธพจน์ต่อไปนี้

อานนท์ ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งดับความพอใจ ความไม่พอใจ ทั้งความพอใจ และไม่พอใจ อัน

^{๔๒} พ.อ. (ไทย). ๒๕/๒๒/๒๑๒.

^{๔๓} พ.อ. (ไทย). ๒๕/๑๓๑-๑๓๒/๗๓.

เกิดขึ้นแล้วอย่างนี้ได้เร็วพลันทันที โดยไม่ลำบากเหมือนอย่างบุรุษมีตาดิ กระพริบตา ฉะนั้น
อุเบกขาย่อมดำรงมั่น อานนทฺ์ นี้เราเรียกว่า อินทรีย์ภาวนาชั้นเลิศในอริยวินัย ในกรณีแห่ง รูป
ที่รู้ได้ด้วยจักขุ^{๔๔}

๓) ด้านปัญญาโดยตรง เป็นการประเมินจากจำนวนสังโยชน์ที่ละได้ โดยที่ผู้ใดละ
สังโยชน์ได้ ๓ ข้อแรก อันได้แก่ สักกายทิฐิ (วิจิจจนา สลัปปตปราคาส จะได้เป็นเป็นโสดาบันบุคคล
หากละ สังโยชน์เบื้องต่ำทั้ง ๓ และเบาบางใน กามราคะ และภวัชชะ ก็จะขยับเป็นพระอริยบุคคล
สกทาคามี แต่ถ้าละได้อีก ๒ ข้อ คือ กามราคะ ภวัชชะ ได้ขาดก็จะเป็นอริยบุคคล ขึ้นอนาคามี ส่วนผู้ละ
สังโยชน์ ๕ เบื้องสูง ได้แก่ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะกุกกุจจะ และอวิชชา ได้หมดจะได้
บรรลุปะเป็น พระอรหันต์

๔) ประเมินเป็นภาพรวม โดยดูจากการบริบูรณ์ของ ศีล สมาธิ และปัญญา ที่รักษา
ได้ หากยังมีความบริบูรณ์ใน ศีล สมาธิ ปัญญา มากเท่าไร ก็ยิ่งหลุดพ้นมากเท่านั้น ซึ่งเป็นเครื่องวัด
ระดับความเป็นอริยบุคคลได้อีกอย่างหนึ่งดังพุทธพจน์

เนกขัมมะ ชื่อว่า สลวิสุทธิ เพราะมีความหมายว่ากั้นกามฉันทะ...ความสำรวม ชื่อว่า
อธิศีลสิกขา อพยาบาท ชื่อว่า สลวิสุทธิ เพราะมีความหมายว่ากั้นพยาบาท...อหัตถมรรค ชื่อว่า สล
วิสุทธิ เพราะมีความหมายว่ากั้นกิเลสทั้งปวง”^{๔๕}

อาการของถึงพร้อมด้วยอริยศีลชั้น (ในชั้นจุลศีล มัชฌิมศีล และมหาศีล)^{๔๖}

ลักษณะอาการของอริยสมาธิชั้น มี ๘ หมวดตามลำดับคือ อินทรีย์สังวร สติสัมปชัญญะ
สันโดษ เสนาสนะสังัด-ละนิวรณปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน และจตุตถฌาน ชื่อว่าจิตวิสุทธิ เพราะ
มีความหมายว่าไม่ฟุ้งซ่าน ชื่อว่า อธิจิตตสิกขา”^{๔๗}

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์ประเด็นด้านการวัดและประเมินผล พบว่า การประเมินผลการ
เรียนรู้นั้น สามารถประเมินผลด้านจิตใจโดยตรง ซึ่งจะดูจากความตั้งมั่นของใจเป็นหลักตามลำดับการ
หลุดพ้นจากความยึดมั่นของจิต โดยเริ่มจากการที่สามารถเห็นไตรลักษณ์ และประเมินในภาพรวม
โดยดูจากการบริบูรณ์ของ ศีล สมาธิ และปัญญา ที่รักษาได้ หากยังมีความบริบูรณ์ใน ศีล สมาธิ
ปัญญา มากเท่าไร ก็ยิ่งหลุดพ้นมากเท่านั้น ซึ่งเป็นเครื่องวัดระดับความเป็นอริยบุคคลได้อีกอย่าง
หนึ่ง ดังนั้นผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่า พระสอนศีลธรรมจะต้องมีการวัดและประเมินผลก่อนการเรียน ขณะ
เรียน และหลังการเรียน เพื่อให้รู้การเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านพฤติกรรมและจิตพิสัย ตลอดถึงความรู้

^{๔๔} ม.อ. (ไทย). ๑๔/๔๕๔/๕๐๕.

^{๔๕} พ.อ. (ไทย). ๒๕/๑๓๑-๑๓๒/๗๓.

^{๔๖} พุทธทาสภิกขุ,อริยสังัจจจากพระโอษฐ์ ภาคปลาย,(กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา,๒๕๕๑),

หน้า ๑๕๔๑-๑๕๔๓.

^{๔๗} พ.อ. (ไทย). ๒๕/๑๓๑-๑๓๒/๗๓.

ความสามารถในการเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำหลักธรรมนั้นไปประยุกต์ใช้ได้มากนักน้อยเพียงใด

๒.๔.๔ วิธีการพัฒนาดนของพระพุทธเจ้า

การศึกษาเป็นรากฐานการพัฒนาชีวิต การศึกษาสร้างคนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม ความดีกับความรู้จักต้องอยู่คู่กัน เน้นกระบวนการเรียนรู้โดยใช้คุณธรรมเป็นฐาน ในการเชื่อมโยง ความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน ศาสนา ตลอดจนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เน้นให้ครูผู้สอนสอดแทรกคุณธรรมในทุกรายวิชา เพื่อให้เด็กได้เกิดความตระหนักในการเป็นคนมีคุณธรรม แต่การที่จะสอนให้เกิดคุณธรรมในเด็กได้นั้นสำคัญยิ่งที่ครูผู้สอนจะต้องเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณสมบัติในการเป็นครูที่ดี เพื่อปฏิบัติเป็นตัวอย่าง แบบอย่างที่ดีให้เด็กเห็น และปฏิบัติตาม

ลักษณะของครูดีตามคำสอนในพุทธศาสนาหลักคำสอนหรือหลักธรรมในพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับความเป็นครู ประกอบด้วยหลักธรรม ๗ ประการ คือ

๑) ปิโย น่ารัก คือ การทำตัวเป็นที่รักต่อศิษย์และบุคคลทั่วไป การที่ครูจะเป็นที่รักแก่ศิษย์ได้ ก็ควรตั้งตนอยู่ในพรหมวิหาร ๔^{๔๘} คือ

มีเมตตา ปราณนาดีต่อศิษย์ หาทางให้ศิษย์เป็นสุขและเจริญก้าวหน้าทั้งทางด้านวิชาการและการดำเนินชีวิต คอยระวังมิให้ศิษย์ตกอยู่ในความประมาท

มีกรุณา สงสาร เอ็นดูศิษย์ อยากช่วยเหลือให้พ้นจากความทุกข์ ความไม่รู้

มีมุทิตา คือ ชื่นชมยินดีเมื่อศิษย์ได้ดี และยกย่องเชิดชูให้ปรากฏเป็นการให้กำลังใจและช่วยให้เกิดความภูมิใจในตนเอง

มีอุเบกขา คือวางตัวเป็นกลาง จิตใจที่ตั้งอยู่ในความยุติธรรม ไม่ลำเอียง ไม่มีอคติ

๒) ครู หมายถึง การเป็นบุคคลที่มีความหนักแน่นมั่นคง ทั้งในด้านของจิตใจที่หนักแน่นมั่นคง ที่จะดำรงตนอยู่ใน ความดีไม่หวั่นไหวไปตามอำนาจของกิเลสตัณหา และความหนักแน่นในด้านของความรอบรู้ธรรม ที่จะช่วยให้ครู มีคุณสมบัติ ดังกล่าว คือ พละ ๕ ประการ^{๔๙} ได้แก่

ศรัทธาพละ คือ มีความเชื่อในทางที่ชอบ เช่น เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

วิริยะพละ คือ ความเพียรในทางที่ชอบ คือ เพียรเลิกละความชั่ว เพียรระวังความชั่วไม่ให้เกิดในสันดาน

สติพละ หมายถึง ความระลึกได้ มีความรู้สึกตัวในการกระทำ การพูด การคิดให้รอบคอบ

สมาธิพละ หมายถึง ความมีใจจดจ่อแน่วแน่มั่นคงในสิ่งที่เป็นบุญกุศล พลังสมาธินี้จะพ่วงกำลังต่อต้าน ความฟุ้งซ่านมิให้เกิดขึ้นในใจ

^{๔๘} ชุ.ช. (ไทย). ๒๕/๗-๑๐/๒๒.

^{๔๙} ม.ม. (ไทย). ๑๒/๕๐๑/๕๓๗.

ปัญญาพละ หมายถึง ความรอบรู้ คือรู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว อะไรควรทำอะไรควรเว้น อะไรเป็นประโยชน์ และอะไรไร้ประโยชน์

๓) ภาวนีโย การเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีความประพฤติดีงามควรแก่การเคารพ

๔) วัตตา คือ เป็นผู้มีความสามารถในการตกแต่งสอน เพื่อให้ศิษย์มีความรู้ความสามารถ และเป็นคนดี คือใช้ความรู้ ความสามารถไปในทางสุจริต เป็นประโยชน์ ต่อตนเองและผู้อื่นได้ ลักษณะการสอนในแง่ของพุทธศาสนามี ๕ ประการ^{๕๐} คือ

สันตัสสนา คือ สอนให้เข้าใจชัดเจน เห็นจริงอย่างที่ต้องการ ซึ่งจะต้องดำเนินไปตามลำดับขั้นดังนี้ คือ สอนจากสิ่งที่รู้แล้ว ไปหาสิ่งที่ยังไม่รู้ สอนจากสิ่งที่ง่ายไปหาที่ยาก สอนจากสิ่งที่ป็นรูปธรรมไปหาสิ่งที่ป็นนามธรรม

สมาทปนา มีการกระตุ้นเร้าเร้า เพื่อให้เกิดความกระตือรือร้นที่จะประพฤติปฏิบัติตามที่ครูสอน

สมุตเตชนา สร้างกำลังใจ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง กล้าคิด กล้าพูด กล้าทำ ไม่ครั่นคร้าม ต่อความยากลำบากหรืออุปสรรคใดๆ

สัมปหังสนา สร้างความเพลิดเพลินให้แก่ผู้เรียน คือมีเทคนิคในการสอนที่จะทำให้การเรียนการสอนน่าสนใจ

๕) วจนักขโม เป็นผู้มีความอดทนต่อถ้อยคำโดยมีเจตนาดีเป็นที่ตั้งการอดทนต่อกริยา วจาอันก้าวร้าวรุนแรงของ ผู้อื่นได้นั้น เป็นสัญลักษณ์ของความเข้มแข็ง^{๕๑}

๖) คัมภีริญจ กลัง กัตตา สามารถขยายข้อความที่ยากให้ง่ายแก่การเข้าใจ การตีความในวิชาการนั้นๆ ให้ละเอียดลึกซึ้งง่ายแก่การเข้าใจ เพราะวิชาการต่างๆ ที่ครูนำมาสอนนั้นล้วนเป็นเรื่องที่ผู้เรียนไม่เคยเรียนมาก่อน ครูจะต้องมีวิธีที่จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจเรื่องยากๆ ได้โดยง่าย โดยวิธีการ^{๕๒} ดังนี้คือ

แสดงจุดเด่น หัวข้อสำคัญๆ หรือโครงสร้างของวิชานั้น เพื่อให้ ผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอด ก่อนที่จะอธิบาย ในรายละเอียดต่อไป

แสดงเหตุผลในวิชานั้น เช่น อธิบายจากเหตุไปสู่ผล อธิบายจากผลไปสู่สาเหตุ ยกตัวอย่างประกอบหรือ เปรียบเทียบกับเนื้อหาของวิชาอื่นๆ ที่ใกล้เคียง

^{๕๐} วิ.ม. (ไทย). ๑/๒๐๗/๑๙๑.

^{๕๑} ส.ส. (ไทย). ๑๕/๑๑๐/๑๒๑.

^{๕๒} อง.ทุก. (ไทย). ๒๐/๒๖-๓๑/๗๕.

แสดงเนื้อหาที่เป็นแก่นหรือสาระสำคัญของวิชานั้นๆ ตลอดจนชี้ให้เห็นคุณค่า ในเชิงปฏิบัติ เพราะผู้เรียน จะเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้นถ้าสิ่งนั้นเป็นสิ่งใกล้ตัวสามารถนำมาปฏิบัติได้

๗) โน้จัญฐานเน นิโยชเย คือ การรู้จักและแนะนำศิษย์ไปในทางถูกที่ควร หมายถึง ไม่นำศิษย์ไปในทางที่เสื่อมเสีย หรือชักชวนไปสู่อบายมุข เช่น ดื่มเหล้า สูบบุหรี่ เล่นการพนัน เที่ยวสถานเริงรมย์ต่างๆ วิธีการแนะนำศิษย์ไปใน ทาง ที่ถูกที่ควรนั้นมีอยู่ ๓ ประการ คือ

คิดหาวิธี ใช้วิธีชูกำหราบ เป็นวิธีเตือนให้ศิษย์รู้สึกตัวและ ละความชั่ว กล่าวคือ เมื่อเห็นศิษย์ ประพฤติ ไปใน ทางที่ไม่ถูกไม่ควร

นคคหวิธี ใช้วิธียกย่องชมเชย เป็นการกระตุ้นส่งเสริมให้เกิดนิสัยที่ดีและป้องกัน ไม่ให้เกิดนิสัยที่ไม่ดี เมื่อใด ที่เห็นศิษย์ทำความดีครูจะต้องยกย่องชมเชย

ทิฏฐานคตวิธี ใช้วิธีกระทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง ครูต้องการให้ศิษย์ประพฤติดีปฏิบัติ อย่างไร ครูก็ต้องปฏิบัติตน เช่นนั้นให้ศิษย์ได้เห็นเป็นตัวอย่าง

ตามแนวคิดทางพุทธศาสตร์ การพัฒนาตนเป็นการเรียนรู้และการปฏิบัติเพื่อไปสู่ความพอดี หรือการมีคุณภาพของชีวิต มีความสัมพันธ์อันกลมกลืนระหว่างการดำเนินชีวิตของบุคคล กับสภาพแวดล้อมและมุ่งการกระทำตนให้มีความสุขด้วยตนเอง รู้เท่าทันตนเอง เข้าใจตนเองมากกว่า การพึ่งพาอาศัยวัตถุ จึงเป็นแนวทางการพัฒนาชีวิตที่ยั่งยืน หลักการพัฒนาตนตามแนวพุทธศาสตร์ ประกอบด้วยสาระสำคัญ ๓ ประการ คือ ทมะ สิกขา และภาวนา

ทมะ^{๕๓} คือการฝึกนิสัยดั้งเดิมที่ยังไม่ได้ขัดเกลาให้เหมาะสม มีขั้นตอนสำคัญ ได้แก่

๑) การรู้จักข่มใจ ข่มระงับความเคยชินที่ไม่ดีทั้งหลายได้ ไม่ยอมให้กิเลสรบเร้าหลอกล่อ ชักไปสู่ความเลวร้ายได้

๒) การฝึกปรับปรุงตนเอง โดยทำคุณความดี ให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

สิกขา^{๕๔} คือ การศึกษา เพื่อให้รู้แจ้ง รู้จักประโยชน์ มองทุกอย่างเป็นการเรียนรู้เพื่อปรับปรุงและพัฒนาตัวเอง เป็นกระบวนการฝึกฝนตนในการดำเนินชีวิต เรียกว่าไตรสิกขา มี ๓ ประการ คือ

๑) ศีลสิกขา หมายถึงการฝึกความประพฤติสุจริตทางกาย ทางวาจาและการประกอบอาชีพ ดำรงตนในสังคมแบบสาธุชน เป็นคนดีของสังคม เป็นคนมีระเบียบ มีวินัย ปฏิบัติหน้าที่ตามปทัสถานของสังคมสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างดีงามโดยมีความรับผิดชอบเกื้อกูลต่อสังคม

๒) จิตสิกขา หมายถึงการฝึกจิต สร้างคุณภาพและสมรรถภาพทางจิตให้เข้มแข็ง มั่นคง แน่วแน่ ควบคุมตนเองได้ดี มีสมาธิ มีจิตที่สงบ บริสุทธิ์ ปราศจากสิ่งที่ทำให้เศร้าหมอง อยู่ใน

^{๕๓} ส.ส. (ไทย). ๑๕/๑๙๕/๒๗๖.

^{๕๔} อ.ต.ก. (ไทย). ๒๐/๘๘/๓๑๕.

สภาพพร้อมที่จะใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้งและตรงตามสัจธรรม

๓) ปัญญาสิกขา หมายถึงการฝึกปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจสรรพสิ่ง รู้แจ้งตามความเป็นจริง มีจิตใจเป็นอิสระและมีปัญญาบริสุทธิ์

ภาวนา^{๕๕} ตรงกับคำว่า พัฒนา ซึ่งประกอบด้วย กายภาวนา ศีลภาวนา และปัญญาภาวนา เทียบได้กับการพัฒนาทางกาย พัฒนาทางสังคม พัฒนาอารมณ์ และพัฒนาสติปัญญา

กายภาวนา หมายถึงการพัฒนาทางกายเพื่อให้เกิดการเจริญงอกงามในอินทรีย์ ๕ หรือ ทวาร ๕ ได้แก่ ช่องทางการติดต่อสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ คือ ตา หู จมูก ลิ้น และผิวหนัง การพัฒนากายเป็นการส่งเสริมให้ความสัมพันธ์ทั้ง ๕ ทางเป็นไปอย่างปกติ ไม่เป็นโทษ ไม่มีพิษภัย อันตราย เช่น รู้จักสัมพันธ์ทางตา เลือกรับเอาสิ่งดีมีประโยชน์จากการเห็นทางตามาใช้ รู้จักสัมพันธ์ทางหู เลือกรับฟังสิ่งดีมีประโยชน์ ไม่รับฟังสิ่งเลวร้ายเข้ามา เป็นต้น

ศีลภาวนา หมายถึง การพัฒนาการกระทำ ได้แก่การสร้างความสัมพันธ์ทางกายและวาจา กับบุคคลอื่นโดยไม่เบียดเบียนกัน ไม่กล่าวร้ายทำลายผู้อื่น ไม่กระทำการใดๆ ที่จะก่อความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น แต่จะใช้วาจาและการกระทำที่ดี ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลและเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดี

จิตตภาวนา หมายถึง พัฒนาจิตใจ เพื่อให้จิตมีคุณภาพดี สมรรถภาพทางจิตดี และ สุขภาพจิตดี คุณภาพจิตดี คือจิตใจที่มีคุณธรรม ได้แก่ มีเมตตา กรุณา มุทิตา มีศรัทธา และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น สมรรถภาพทางจิตดี คือการมีความพร้อมในการทำงาน ได้แก่ ขันติคือมีความอดทน สมาธิคือความมีใจตั้งมั่น อธิฐานคือมีความเด็ดเดี่ยว วิริยะคือมีความเพียร สติคือมีความระลึกรู้เท่าทัน เป็นต้น ส่วนสุขภาพจิตดีเป็นสภาพจิตที่มีความสบายใจ อิ่มเอิบใจ แ่มชื่น เบิกบาน เกิดความสบายใจได้เสมอเมื่อดำรงชีวิตหรือทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น

ปัญญาภาวนา หมายถึง การพัฒนาปัญญา ได้แก่การรู้เข้าใจสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง รู้เท่าทันสภาวะของโลกและชีวิต ทำให้จิตใจเป็นอิสระได้จนถึงขั้นสูงสุด ส่งผลให้อยู่ในโลกได้โดยไม่ติดโลก มีอิสระที่จะเจริญเติบโตงอกงามต่อไป^{๕๖}

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์หลักการสอนในพระพุทธศาสนา ในประเด็นด้านการพัฒนา พบว่า การศึกษาเป็นรากฐานการพัฒนาชีวิต การศึกษาสร้างคนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม ความดีกับความรู้ จึงต้องอยู่คู่กัน เน้นกระบวนการเรียนรู้โดยใช้คุณธรรมเป็นฐาน ในการเชื่อมโยง ความร่วมมือ ของสถาบัน ครอบครัว ชุมชน ศาสนา ตลอดจนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เน้นให้ครูผู้สอนสอดแทรกคุณธรรมในทุกรายวิชา เพื่อให้เด็กได้เกิดความตระหนักในการเป็นคนมีคุณธรรม ดังนั้น พระสอนศีลธรรมจะต้องวางตนให้เหมาะสม มีความเป็นกัลยาณมิตร กล่าวคือ การทำตัวเป็นที่รักต่อศิษย์และบุคคลทั่วไป การ

^{๕๕} ที.ปา. (ไทย). ๑๑/๘๘/๓๑๕.

^{๕๖} ที.ปา. (ไทย). ๑๑/๓๐๕/๒๗๒.

เป็นบุคคลที่มีความหนักแน่นมั่นคง การเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีความประพฤติดีงามควรแก่การเคารพ เป็นต้น ตลอดจน พัฒนาปัญญา ได้แก่ การรู้เข้าใจสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง รู้เท่าทันสภาวะของโลกและชีวิต ทำให้จิตใจเป็นอิสระได้จนถึงขั้นสูงสุด ส่งผลให้อยู่ในโลกได้อย่างมีสันติสุข

๒.๔.๕ การให้ความเสมอภาคของพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าทรงชุมชนสัมพันธ์ คือ การมีสัมพันธภาพที่ดีกับสมาชิกในพุทธบริษัท และบุคคลอื่นในสังคม จะทำให้เกิดมิตรภาพที่ดีระหว่างกัน สร้างความอบอุ่นในครอบครัว สร้างความยอมรับ ความรักใคร่สมัคสมานสามัคคี และความร่วมมือในกลุ่มเพื่อนและบุคคลรอบข้าง ดังนั้นการสร้างเสริมสัมพันธภาพจึงเป็นสิ่งที่นักเรียนควรเรียนรู้และนำไปปฏิบัติเพื่อจะได้เกิดความสำเร็จและความสุขในการดำเนินชีวิต หลักศาสนาที่ช่วยสร้างมนุษยสัมพันธ์ การสร้างมนุษยสัมพันธ์มีวิธีการสร้างหลายวิธี ส่วนหลักธรรมสำหรับชุมชนสัมพันธ์ ได้แก่ หลักสังคหวัตถุ ๔^{๕๗} หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น ผูกไมตรี เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล หรือเป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน มีอยู่ ๔ ประการ ได้แก่

๑) ทาน แปลว่า การให้ หมายถึงการสละสิ่งของของตนให้แก่ผู้อื่น โยเห็นว่าสิ่งของที่ตนสละให้ไปนั้นจะเป็นประโยชน์แก่ผู้รับ เป็นการให้ความอนุเคราะห์แสดงถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้อ้อมอารีแก่ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจเสมอตนหรือสูงกว่าตนอย่างหนึ่ง เป็นการให้เพื่อบูชาคุณแก่ผู้มีคุณธรรมหรือแก่ผู้ที่มีอุปการคุณแก่ตนอย่างหนึ่ง และเป็นการให้เพื่อสงเคราะห์ผู้ที่มีฐานะทางสังคม

สิ่งที่พึงให้ตามความหมายของสังคหวัตถุข้อที่ ๑ นี้ โดยทั่วไปหมายถึงวัตถุสิ่งของ เช่น เครื่องบริโภคอันได้แก่ข้าวปลาอาหาร และเครื่องอุปโภคอันได้แก่เครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้สอย ยานพาหนะ ที่อยู่อาศัย เป็นต้น แต่ในความหมายที่กว้างหมายรวมถึงการให้ในลักษณะอื่นที่ไม่ใช่วัตถุสิ่งของ เช่น การให้กำลังใจ การให้ความสนับสนุนในทางที่ชอบ การให้คำแนะนำหรือคำสอนที่เป็นประโยชน์ การให้ประเพณีนี้จัดอยู่ในประเภทธรรมทาน คือการให้ธรรม ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสว่า “การให้ธรรมย่อมชนะการให้ทั้งปวง”

พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ผู้ให้ย่อมผูกไมตรีไว้ได้” และ “ผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก” ในกรณีของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล ทานคือการให้ย่อมแสดงถึงความมีน้ำใจความโอบอ้อมอารีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของผู้ให้ ซึ่งย่อมทำให้ความมีไมตรีตอบเกิดขึ้นในตัวผู้รับและผู้ให้ย่อมเป็นที่รักของผู้รับ ในกรณีของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหลักของเรื่องทานในสังคหวัตถุ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ ในทำนองเดียวกัน การให้ตามความจำเป็นและเหมาะสมแก่กาลเทศะ ย่อมทำให้สัมพันธไมตรีที่มีต่อกันระหว่างประเทศกระชับแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เช่น เมื่อประเทศที่เป็นมิตรประสบภัยธรรมชาติก็จัดส่งอาหารหรือเวชภัณฑ์ไปช่วยเหลือตามความสามารถ ในยามปกติก็อาจให้ความช่วยเหลือทางด้าน

^{๕๗} อด.จตุกก. (ไทย). ๒๑/๓๓/๕๑.

วิชาการ เป็นต้น การให้ในลักษณะนี้ย่อมทำให้ความรู้สึกเป็นมิตรเพิ่มพูนขึ้นทั้งในส่วนรัฐบาลและประชาชนของประเทศที่เป็นผู้รับ ความรู้สึกเป็นมิตรย่อมก่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลแก่ความสัมพันธ์ที่มีต่อกันทั้งในปัจจุบันและอนาคต

๒) ปิยวาจา แปลว่า มีวาจาเป็นที่รัก ได้แก่การเจรจาไพเราะน่าฟัง วาจาที่ไพเราะน่าฟังชวนให้เกิดไมตรี วาจาที่ไพเราะนั้น นอกจากจะเป็นถ้อยคำที่นุ่มนวลชวนฟังแล้ว จะต้องเป็นถ้อยคำที่ก่อให้เกิดประโยชน์ด้วย การพูดเท็จ แม้จะพูดด้วยถ้อยคำที่ไพเราะก็ไม่เรียกว่าเป็นปิยวาจา เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หลักปิยวาจาก็เป็นหลักที่นำมาใช้ได้เช่นกัน เพราะการติดต่อเกี่ยวข้องกันระหว่างประเทศย่อมต้องอาศัยวิธีการทางการทูต หลักปิยวาจาเป็นหลักสำคัญอย่างหนึ่งของการติดต่อทางการทูตที่จะขาดเสียมิได้^{๕๘}

๓) อตถจริยา ได้แก่ การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ แก่ผู้อื่น เช่นการช่วยเหลือผู้อื่น ในคราวจำเป็นตามความรู้ความสามารถ ไม่ดูดาบในเมื่อผู้ที่คุ้นเคยต้องการความช่วยเหลือและตนอยู่ในวิสัยที่จะช่วยได้ ในกรณีของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การให้ความช่วยเหลือแก่มิตรประเทศตามหลักสังคหวัตถุข้อแรกย่อมได้ชื่อว่าได้ปฏิบัติตามหลักอตถจริยานี้ด้วย การให้ควมสนับสนุนเกี่ยวกับความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ของมิตรประเทศในที่ประชุมนานาชาติ ก็จัดว่าเป็นการดำเนินตามหลักสังคหวัตถุข้อนี้เช่นกัน^{๕๙}

๔) สมานัตตตา ได้แก่ การวางตนเสมอกับผู้อื่น โดยใจความได้แก่การไม่ถือตัวสูงกว่าผู้อื่นจนเข้าเขาไม่ได้ ในกรณีของปัจเจกบุคคลสมานัตตตาก็คือ การคบหาผู้อื่นในฐานะเท่าเทียมกัน แต่ก็ไม่ได้หมายถึงการไม่รู้จักที่ต่ำที่สูง ในกรณีของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การคบหากับมิตรประเทศในฐานะที่เท่าเทียมกันเป็นหลักปฏิบัติที่ใช้กันอยู่ทั่วไปในโลกปัจจุบัน ตามหลักสังคหวัตถุนี้ นอกจากการมีความสัมพันธ์กับมิตรประเทศในฐานะเท่าเทียมกันแล้วยังหมายถึงการตัวเสมอต้นเสมอปลายด้วยความสุจริตใจด้วย การปฏิบัติในลักษณะเช่นนี้ย่อมช่วยเกื้อกูลให้ความสัมพันธ์ที่มีต่อกันเป็นไปอย่างราบรื่นและด้วยดี ยิ่งเวลาผ่านไปก็ยิ่งทำให้ความสัมพันธ์กระชับแน่นยิ่งขึ้น ซึ่งคุณลักษณะเช่นนี้ย่อมเป็นที่ปรารถนาของทุกประเทศที่ติดต่อสัมพันธ์กันด้วยสุจริตใจ^{๖๐}

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์หลักการสอนในพระพุทธศาสนา พบว่า การมีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่นในสังคม จะทำให้เกิดมิตรภาพที่ดีระหว่างกัน สร้างความอบอุ่นในครอบครัว สร้างความยอมรับ ความรักใคร่สมัคสมานสามัคคี และความร่วมมือในกลุ่มเพื่อนและบุคคลรอบข้าง ดังนั้นผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์ได้ว่า พระสอนศีลธรรม จะต้องสร้างเสริมสัมพันธภาพที่ระหว่างกัน รู้จัก

^{๕๘} ชู.ชา. (ไทย). ๒๘/๑๗๘/๘๓.

^{๕๙} ที.ปา. (ไทย). ๑๑/๒๑๐/๑๗๐.

^{๖๐} ที.ปา. (ไทย). ๑๑/๒๑๑/๑๗๑.

วิเคราะห์สาเหตุของสถานการณ์และความเป็นไปของชีวิตหรือรู้จักหลักความจริง จะคิด จะทำอะไรก็มีหลัก รู้ว่าเมื่อกระทำสิ่งนี้จะได้ผลตอบแทนเป็นความสุข เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้และนำไปปฏิบัติจะได้เกิดความสำเร็จและความสุขในการดำเนินชีวิต

๒.๔.๖ การวิเคราะห์พุทธบริษัทก่อนแสดงธรรม

ปัจจุบันนี้ หลักธรรมคำสอนในทางพุทธศาสนาที่พระพุทธรเจ้าทรงตรัสรู้นั้นดูจะมีหลักต่างๆ มากมายจนอาจจะมีหลายคนรู้สึกว่ายากที่จะเข้าใจและนำไปปฏิบัติได้ ดังที่การสอนที่จะประสบความสำเร็จนั้น จะต้องมีความรู้เทคนิคในการสอน ถ้าหากสอนโดยปราศจากเทคนิคลีลา การสอนก็เป็นการยากที่จะประสบความสำเร็จได้ พระพุทธรเจ้าทรงประสบความสำเร็จในการสอน เนื่องด้วยทรงมีเทคนิคและลีลาในการสอน ใช้เทคนิคและลีลาของพระองค์มี ๓ แบบ ได้แก่ ๑. อิทธิปาฏิหาริย์ ๒. อาเทศนาปาฏิหาริย์ ๓. อนุสาสนีปาฏิหาริย์^{๒๑}

ปาฏิหาริย์ คือ สิ่งอัศจรรย์อันเหลือวิสัยของมนุษย์ธรรมดา ซึ่งคนธรรมดาเห็นเป็นของแปลกประหลาดอัศจรรย์ แต่เป็นธรรมดาของผู้ที่ทำได้

๑) อิทธิปาฏิหาริย์ หมายถึง การแสดงฤทธิ์ต่าง ๆ ได้ เช่นคนเดียวทำเป็นหลายคนหลายคนทำเป็นคนเดียว เหาะไปในอากาศ ดำดิน เดินน้ำ และทำอะไรอื่น ๆ อีกได้ด้วยอำนาจจิต อันตนได้ฝึกฝนอบรมมาอย่างดีแล้ว ตัวอย่างแบบอิทธิปาฏิหาริย์ เช่น ทรงโปรดชฎิลสามพี่น้อง ซึ่งปรากฏในวินัยปิฎก มหาวรรค เล่มที่ ๔ กล่าวว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปโดยลำดับ ลุถึงตำบลอุรุเวลาสมณินั้น ชฎิล ๓ คน คือ อุรุเวลกัสสปะ นทิกัสสปะ คยาก็สสปะ อาศัยอยู่ที่ตำบลอุรุเวลา ในชฎิล ๓ คนนั้น ชฎิลอุรุเวลกัสสปะเป็นผู้นำ เป็นผู้ฝึก เป็นเลิศ เป็นหัวหน้า เป็นประธานของชฎิล ๕๐๐ คน ชฎิลนทิกัสสปะเป็นผู้นำ เป็นผู้ฝึก เป็นเลิศ เป็นหัวหน้า เป็นประธานของชฎิล ๓๐๐ คน ชฎิลคยาก็สสปะเป็นผู้นำ เป็นผู้ฝึก เป็นเลิศ เป็นหัวหน้า เป็นประธานของชฎิล ๒๐๐ คน ต่อมา พระผู้มีพระภาคได้เสด็จไปยังอาศรมของชฎิลอุรุเวลกัสสปะ ครั้นถึงแล้วได้ตรัสกับชฎิลอุรุเวลกัสสปะดังนี้ว่า “กัสสปะ ถ้าท่านไม่หนักใจ เราจะขอพักในโรงไฟคันทหนึ่ง” ชฎิลอุรุเวลกัสสปะกราบทูลว่า “ท่านมหาสมณะ ข้าพเจ้าไม่หนักใจเลย หากแต่ว่า ในโรงไฟนั้น มีพญานาคที่ดุร้าย มีฤทธิ์ เป็นอสรพิษ มีพิษร้าย มั่นอย่าได้ทำร้ายท่าน” พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับชฎิลอุรุเวลกัสสปะ แม้ครั้งที่ ๒ ว่า “กัสสปะ ถ้าท่านไม่หนักใจ คันทนี้เราจะขอพักในโรงไฟ” ชฎิลอุรุเวลกัสสปะ ก็กราบทูลว่า “ท่านมหาสมณะ ข้าพเจ้าไม่หนักใจเลยหากแต่ว่า ในโรงไฟนั้น มีพญานาคที่ดุร้าย มีฤทธิ์ เป็นอสรพิษ มีพิษร้าย มั่นอย่าได้ทำร้ายท่าน” พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับชฎิลอุรุเวลกัสสปะ แม้ครั้งที่ ๓ ว่า “กัสสปะ ถ้าท่าน ไม่หนักใจ คันทนี้ เราจะขอพักในโรงไฟ” ชฎิลอุรุเวลกัสสปะ ก็กราบทูลว่า “ข้าแต่มหาสมณะ ข้าพเจ้าไม่หนักใจเลยหากแต่ว่าในโรงไฟนั้น มีพญานาคที่ดุร้าย มีฤทธิ์ เป็นอสรพิษ มีพิษร้าย มั่นอย่าได้ทำร้ายท่าน” พระผู้มีพระภาคได้ตรัสต่อไปว่า “พญานาคไม่ทำร้ายเรา ท่านกัสสปะท่าน

^{๒๑} อด.ต.ก. (ไทย). ๒๐/๒๑๗/๕๐๐.

โปรดอนุญาตโรงไฟฟ้เกิด” ขณิลอูรเวลกัสนปะกักราบทูลว่า “ข้าแต่มหาสมณะ นิมนต์ท่านอยู่ตามสบายเถิด” ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้เสด็จเข้าไปสู่โรงไฟ ทรงปูเครื่องลาดหญ้าประทับนั่งคู้บัลลังก์ ตั้งพระกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า^{๖๒}

ครั้งนั้น พญานาคนั้น ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไป ก็โกรธซึ่งไม่พอใจ บังหวนคว้น^{๖๓} พระผู้มีพระภาคทรงพระดำริว่า “ถ้ากระไร เราพึงครอบงำเดชของพญานาคนี้ด้วยเดชของเรา ไม่ให้ระคายผิว หน้ เ็น กระตูก และเยื่อกระดูก” ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงสำแดงอิทธิทธิสังขารเช่นนั้น บังหวนคว้นส่วนพญานาคทนการลบหลู่ไม่ไหว จึงพ่นไฟราวกับไฟไหม้ป่าสู่ ฝ่ายพระผู้มีพระภาคทรงเป็นมณูสนาคะ ทรงฉลาดในเตโชกสิณ ทรงโพล่งไฟสู่ข้าง เมื่อทั้งสองฝ่ายโพล่งไฟขึ้น เรือนไฟก็ลุกโพล่ง โชติช่วงดุจทะเลเพลิง พวกขณิลกล่าวกันว่า “แน่ผู้เจริญ มหาสมณะรูปงามคงจะถูกพญานาคทำร้ายเป็นแน่” ครั้นราตรีนั้นผ่านไป เปลวไฟของพญานาคถูกทำลาย ส่วนเปลวไฟหลากสีของพระผู้มีพระภาคผู้ทรงฤทธิ์ยังอยู่ พระรัศมีหลากสี คือ สีเขียว สีแดง สีแสด สีเหลือง สีแก้วพลีกล ปรากฏที่พระกายของพระอังกีรส พระผู้มีพระภาค ทรงจับพญานาคขดลงในบาตรแล้ว ทรงแสดงแก่ขณิลอูรเวลกัสนปะว่า “ท่านกัสนปะ นี้พญานาคของท่าน เราครอบงำเดชของมันด้วยเดชของเราได้แล้ว” ขณะนั้น ขณิลอูรเวลกัสนปะ เลื่อมใสในอิทธิทธิปาฏิหาริย์นี้ของพระผู้มีพระภาคยิ่งนักแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่มหาสมณะ โปรดประทับอยู่ที่นี้แหละ ข้าพเจ้าจักบำรุงพระองค์ด้วยภัตตาหารประจำ”^{๖๔}

๒) อาเทศนาปาฏิหาริย์ คือ การดักใจคนอื่นได้ว่าเขาคิดอย่างไร หรือเพียงแต่เห็นเครื่องหมายบางอย่างก็ทำนายได้ว่า จิตใจของผู้นั้นผู้นี้เป็นอย่างไร รวมความว่าสามารถกำหนดรู้วาระจิตของผู้อื่นได้ ตัวอย่างแบบอาเทศนาปาฏิหาริย์ (ดักใจ,เดาใจผู้ฟัง,คาดคะเน, ประเมิน) เช่น ทรงปราบความหัวดื้อของพระปัญจวัคคีย์ ในวินัยปิฎก มหาวรรค เล่มที่ ๔ กล่าวว่า เบื้องแรกทรงเลือกบุคคลที่มีอุปนิสัยมีกำลังสติปัญญา สามารถ และมีศรัทธา ดังจะเห็นได้ว่า เมื่อคราวที่ทรงตรัสรู้ใหม่ๆ ทรงระลึกถึง ปัญจวัคคีย์ แล้วเสด็จไปโปรดสอนปัญจวัคคีย์ พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปโดยลำดับถึงป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตกรุงพาราณสี แล้วได้เสด็จไปทางที่ภิกษุปัญจวัคคีย์อยู่ ภิกษุปัญจวัคคีย์ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จมาแต่ไกล ได้นัดหมายกันและกันว่า “ท่านทั้งหลาย พระสมณโคดมนี้เป็นผู้มักมาก คลายความเพียร เวียนมาเพื่อความเป็นคนมักมาก กำลังเสด็จมา พวกเราไม่พึงกราบไหว้ ไม่พึงลูกรับ ไม่พึงรับบาตรและจีวรของพระองค์ แต่จะจัดอาสนะไว้ ถ้าพระองค์ปรารณาก็จักประทับนั่ง” ครั้นเสด็จมาถึงภิกษุปัญจวัคคีย์ก็ไม่อาจตั้งอยู่ในกตีกาของตนได้ ต่างต้อนรับพระผู้มีพระภาค รูปหนึ่งรับบาตรและจีวร รูปหนึ่งปูอาสนะ รูปหนึ่งจัดหาน้ำล้างพระบาท รูปหนึ่งจัดตั้งตั้งรองพระบาท

^{๖๒} วิ.ม. (ไทย). ๔/๓๗/๔๗.

^{๖๓} วิ.ม. (ไทย). ๔/๓๘/๔๘.

^{๖๔} วิ.ม. (ไทย). ๔/๔๐/๕๐.

รูปหนึ่งนำกระเบื้องเซ็ดพระบาทเข้าไปวางพระผู้มีพระภาคได้ประทับนั่งบนอาสนะที่ภิกษุปัญจวัคคีย์จัดถวาย แล้วทรงล้างพระบาทแต่ภิกษุปัญจวัคคีย์กลับร้องเรียกพระผู้มีพระภาคโดยออกพระนามและใช้คำว่า“อาวุโส” เมื่อภิกษุปัญจวัคคีย์ กล่าวอย่างนั้นแล้ว พระผู้มีพระภาค ได้ตรัสห้ามภิกษุ ปัญจวัคคีย์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธออย่าร้องเรียกตลาคตโดยออกชื่อและใช้คำว่าอาวุโส ภิกษุทั้งหลาย ตลาคตเป็นอหังตรัสรู้เองโดยชอบ พวกเธอจงเงี้ยโสตสดับเราได้บรรลุอมตธรรมแล้วจะสั่งสอน จะแสดงธรรม พวกเธอเมื่อปฏิบัติตามที่เราสั่งสอน ไม่นานนักก็จักทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์อันยอดเยี่ยม อันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ที่เหล่ากุลบุตรผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบันนี้แน่แท้”^{๖๕}

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุปัญจวัคคีย์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “อาวุโสโคดม แม้ด้วยจริยานั้น แม้ด้วยปฏิบัติทานนั้น แม้ด้วยทุกกรกิริยานั้น พระองค์ก็ยังมีได้บรรลุ อุตตริมนุสสธรรม อันเป็นญาณทัสสนะที่ประเสริฐ อันสามารถ บัดนี้พระองค์เป็นผู้มักมากคลายความเพียรเวียนมาเพื่อความเป็นคนมักมาก โฉนจักบรรลุอุตตริมนุสสธรรม อันเป็นญาณทัสสนะ ที่ประเสริฐ อันสามารถได้เล่า”เมื่อภิกษุปัญจวัคคีย์กราบทูลอย่างนั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับภิกษุปัญจวัคคีย์ดังนี้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ตลาคตไม่เป็นคนมักมาก ไม่ได้คลายความเพียรไม่ได้เวียนมาเพื่อความเป็นคนมักมาก ภิกษุทั้งหลาย ตลาคตเป็นอหังตรัสรู้เองโดยชอบ พวกเธอจงเงี้ยโสตสดับ เราได้บรรลุ อมตธรรมแล้ว จะสั่งสอน จะแสดงธรรม พวกเธอเมื่อปฏิบัติตามที่เราสั่งสอน ไม่นานนักก็จักทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์อันยอดเยี่ยม อันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ที่เหล่ากุลบุตรผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบันนี้แน่แท้” พระผู้มีพระภาคทรงสามารถให้ภิกษุปัญจวัคคีย์ยินยอมได้แล้ว ลำดับนั้น ภิกษุปัญจวัคคีย์ได้ยอมเชื่อฟังพระผู้มีพระภาค เงี้ยโสตสดับ ตั้งจิตเพียรยิ่งขึ้น^{๖๖} พระผู้มีพระภาค ได้รับสั่งกับภิกษุปัญจวัคคีย์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ที่สุด ๒ อย่างนี้ บรรพชิตไม่พึงเสพ กล่าวคือ

๑) กามสุขัลลิกานุโยคในกามทั้งหลาย (การหมกมุ่นอยู่ด้วยกามสุขใน กามทั้งหลาย) เป็นธรรมอันทราม เป็นของชาวบ้าน เป็นของปฤชชน ไม่ใช่ของพระอริยะไม่ประกอบด้วยประโยชน์

๒) อตตกิลมณานุโยค (การประกอบความลำบากเดือดร้อนแก่ตน) เป็นทุกข์ไม่ใช่ของพระอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ภิกษุทั้งหลาย มัชฌิมาปฏิปทาไม่เอียงเข้าใกล้ที่สุด ๒ อย่างนั้น ตลาคตได้ตรัสรู้อันเป็นปฏิปทาก่อให้เกิดจักขุ^{๖๗} ก่อให้เกิดญาณ เป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อพระนิพพานภิกษุทั้งหลาย ก็มัชฌิมาปฏิปทาที่ตลาคตได้ตรัสรู้แล้ว อันเป็นปฏิปทา

^{๖๕} วิ.ม. (ไทย). ๔/๑๒/๑๘.

^{๖๖} วิ.ม. (ไทย). ๔/๑๒/๑๘-๑๙.

^{๖๗} วิ.อ. (ไทย). ๓/๑๓/๑๗.

ก่อให้เกิดจักขุ ก่อให้เกิดญาณ เป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้เพื่อพระนิพพานนั้น เป็นไฉน ภิกษุทั้งหลาย นี่คือนิยามปฏิบัติที่ตนได้ตรัสรู้แล้ว อันเป็นปฏิบัติก่อให้เกิดจักขุ ก่อให้เกิดญาณ เป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้เพื่อพระนิพพาน^{๒๘}

๓) อนุสาสนีปาฏิหาริย์ คือ การสอนให้ผู้อื่นได้รู้ได้เห็นสภาพชีวิตตามความเป็นจริง สอนให้รู้จักนึกคิด ให้รู้จักสนใจสิ่งอันควรสนใจให้ละสิ่งควรละ บำเพ็ญสิ่งควรบำเพ็ญ พระพุทธเจ้า ทรงโปรดรูปแบบอนุสาสนีปาฏิหาริย์มากที่สุดเพราะพระองค์ทรงพิจารณารู้จักจริต ภูมิปัญญาและภูมิหลังของผู้ฟัง และเกิดผลที่ยั่งยืนมากกว่าซึ่งจะได้กล่าวต่อไป เหตุผลของการใช้วิธีการนี้มากกว่า ตัวอย่าง ปาฏิหาริย์ทั้งสองอย่าง ดังปรากฏในในวินัยปิฎก มหาวรรค เล่มที่ ๕ กล่าวว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงให้ภิกษุเป็นผู้แสดงปาฏิหาริย์ เช่น ทรงใช้พระสาครตะเป็นพระอุปัฏฐากพระผู้มีพระภาค ครั้นนั้นกุลบุตรในหมู่บ้าน ๘๐,๐๐๐ คนเหล่านั้น เข้าไปหาท่านพระสาครตะ ณ ที่พักแล้วได้กล่าวกับท่านพระสาครตะดังนี้ว่า “ท่านขอรับ กุลบุตรในหมู่บ้าน ๘๐,๐๐๐ คนนี้พากันเข้ามาที่นี่เพื่อขอเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ขอโอกาสให้พวกเราได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเถิด” ท่านพระสาครตะกล่าวว่า “ถ้าอย่างนั้น พวกท่านจงรอลูกที่นี้สักครู่ จนกว่าอาตมาจะกราบทูลให้พระผู้มีพระภาคทรงทราบ”^{๒๙}

เมื่อกุลบุตรในหมู่บ้านกำลังเพ่งมองอยู่เฉพาะหน้า ได้ด่าลงใต้แผ่นดินไปผุดขึ้นตรงพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคแล้วกราบทูลพระผู้มีพระภาค ว่า “กุลบุตรในหมู่บ้าน พากันเข้ามาที่นี่เพื่อขอเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ขอพระผู้มีพระภาคได้โปรดทรงทราบเวลาอันควรในบัดนี้เถิด พระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “สาครตะ ถ้าอย่างนั้น เธอจงปูอาสนะได้ร่มเงาที่มุมสุดวิหาร” ท่านพระสาครตะ รับสนองพระพุทธดำรัสแล้วถือตั้ง ด่าลงเบื้องพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาค ผุดขึ้นที่แผ่นดินต่อหน้ากุลบุตรในหมู่บ้าน ที่กำลังเพ่งมองอยู่แล้วปูอาสนะได้ร่มเงาที่มุมสุดพระวิหาร

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากพระวิหาร ไปประทับนั่งบนพุทธอาสนะที่จัดไว้ได้ร่มเงาที่มุมสุดพระวิหาร กุลบุตรในหมู่บ้าน ได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ ที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่งลง ณ ที่สมควร พากันสนใจแต่ท่านพระสาครตะเท่านั้น ไม่สนใจพระผู้มีพระภาคเลย พระผู้มีพระภาคทรงทราบด้วยพระทัยถึงความคิดคำนึงในจิตของกุลบุตรเหล่านั้น จึงรับสั่งกับท่านพระสาครตะว่า “สาครตะ ถ้าอย่างนั้น เธอจงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ซึ่งเป็น อุตตริมนุสสธรรมให้ยิ่งๆ ขึ้นไป” พระสาครตะ ทูลรับสนองพระพุทธาณัติแล้วเหาะขึ้นสู่อากาศ จงกรมบ้าง ยืนบ้าง นั่งบ้าง นอนบ้าง บังหวนคว้นบ้าง โพล่งไฟบ้าง หายตัวบ้าง ในอากาศกลางท้องฟ้า ครั้นพระสาครตะ แสดงอิทธิปาฏิหาริย์ซึ่งเป็นอุตตริมนุสสธรรมหลายอย่างในอากาศ กลางท้องฟ้าแล้ว จึงกลับลงมาชบสีระชะแทบพระบาทของพระผู้มีพระภาค กราบทูลว่า “พระผู้มีพระภาคเป็นพระศาสดาของข้าพระองค์ ข้าพระองค์เป็นสาวก พระผู้มีพระภาคเป็นพระศาสดาของข้า

^{๒๘} วิ.ม. (ไทย). ๔/๑๓/๑๙.

^{๒๙} วิ.ม. (ไทย). ๕/๒๔๒/๒.

พระองค์ข้าพระองค์เป็นสาวก” กุลบุตรในหมู่บ้าน ต่างสรรเสริญว่า “น่าอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ พระสาวกยังมีฤทธิ์มาก มีอำนาจมากถึงเพียงนี้ พระศาสดาจะต้องมีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก (กว่านี้) แน่نون” แล้วหันมาสนใจพระผู้มีพระภาคเท่านั้น ไม่ยอมสนใจท่านพระศาสดาอีกเลย

พระผู้มีพระภาคทรงทราบด้วยพระทัยถึงความคิดคำนึงในจิตของกุลบุตรในหมู่บ้าน ๘๐,๐๐๐ คนนั้น จึงตรัสอนุพุทฺธิกา คือ ทรงประกาศ ๑. ทานกถา (เรื่องทาน) ๒. สีลกถา (เรื่องศีล) ๓. สัคคกถา (เรื่องสวรรค์) ๔. กามาทีนวกถา (เรื่องโทษ ความต่ำทราม ความเศร้าหมองแห่งกาม) ๕. เนกขัมมานิสังสกถา (เรื่องอานิสสแห่งการออกจากกาม) เมื่อทรงทราบว่ากุลบุตรเหล่านั้นมีจิตควร อ่อน ปราศจากนิวรณ์ เบิกบานผ่องใส จึงทรงประกาศสามกถาสกัสมุทฺตนาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ธรรมจักขุอันปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน ได้เกิดขึ้นแก่กุลบุตรในหมู่บ้าน ๘๐,๐๐๐ คน ณ อาสนะนั้นแลว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวงมีความดับไปเป็นธรรมดา” เปรียบเหมือนผ้าขาวสะอาด ปราศจากมลทิน ควรรับน้ำย้อมได้เป็นอย่างดี^{๗๐}

ในสุดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค เล่มที่ ๑๑ กล่าวว่า พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมในเรื่องอาเทศนาปาฏิหาริย์กัณบวายุอดเยียม อาเทศนาปาฏิหาริย์ ๔ ประการนี้ คือ

๑) บุคคลบางคนในโลกนี้ ดักใจได้ด้วยนิมิตว่า ‘ใจของท่านเป็นอย่างนี้ ใจของท่านเป็นไปโดยอาการอย่างนี้ ความคิดของท่านเป็นดังนี้’ ถ้าเขาดักใจได้มากอย่าง การดักใจนั้นย่อมเป็นเช่นนั้นทีเดียว ไม่เป็นอย่างอื่น นี่เป็นอาเทศนาปาฏิหาริย์ประการที่ ๑

๒) บุคคลบางคนในโลกนี้ มิได้ดักใจได้ด้วยนิมิต แต่ได้ฟังเสียงของมนุษย์ อมนุษย์ หรือ เทวดาทั้งหลายแล้วจึงดักใจได้ว่า ‘ใจของท่านเป็นอย่างนี้ ใจของท่านเป็นไปโดยอาการอย่างนี้ ความคิดของท่าน เป็นดังนี้’ ถ้าเขาดักใจได้มากอย่าง การดักใจนั้นย่อมเป็นเช่นนั้นทีเดียว ไม่เป็นอย่างอื่น นี่เป็นอาเทศนาปาฏิหาริย์ประการที่ ๒

๓) บุคคลบางคนในโลกนี้ มิได้ดักใจได้ด้วยนิมิต ทั้งมิได้ฟังเสียงของมนุษย์ อมนุษย์หรือ เทวดาทั้งหลายแล้วดักใจได้เลย แต่ได้ฟังเสียงละเมอของผู้วิตกวิจารณ์ จึงดักใจได้ว่า ‘ใจของท่านเป็นอย่างนี้ ใจของท่านเป็นไปโดยอาการอย่างนี้ ความคิดของท่านเป็นดังนี้’ ถ้าเขาดักใจได้มากอย่าง การดักใจนั้นย่อมเป็นเช่นนั้นทีเดียว ไม่เป็นอย่างอื่น นี่เป็นอาเทศนาปาฏิหาริย์ประการที่ ๓

๔) บุคคลบางคนในโลกนี้ มิได้ดักใจได้ด้วยนิมิต มิได้ฟังเสียงของมนุษย์ อมนุษย์ หรือ เทวดาทั้งหลายแล้วดักใจ ทั้งมิได้ฟังเสียงละเมอของผู้วิตกวิจารณ์ แล้วดักใจได้เลย แต่ย่อมกำหนดรู้ใจของผู้ได้สมาธิ ซึ่งยังมีวิตกวิจารณ์ด้วยใจได้ว่า ‘มนัสสารของท่านผู้นี้ตั้งอยู่ด้วยประการใด เขาจะต้องตรีกถึงวิตกข้อนี้ ในลำดับจิตนี้ ด้วยประการนั้น’ ถ้าเขาดักใจได้มากอย่าง การดักใจนั้นย่อมเป็นเช่นนั้นทีเดียว ไม่เป็น

^{๗๐} วิ.ม. (ไทย). ๕/๒๔๒/๓-๔.

อย่างอื่น นี่เป็นอาเทศนาปาฏิหาริย์ประการที่ ๔ นี่คือเทศนาอันยอดเยี่ยมในเรื่องอาเทศนาปาฏิหาริย์^{๗๑}

สรุปว่า พระพุทธเจ้าทรงมีเทคนิควิธีหรือพุทธวิธีในการสอนที่หลากหลาย ซึ่งเป็นไปตามจริต ๖ ของบุคคลนั้น นอกจากนี้ยังมีหลักปาฏิหาริย์ คือ สิ่งอัศจรรย์อันเหลือวิสัยของมนุษย์ธรรมดา ซึ่งคนธรรมดาเห็นเป็นของแปลกมหัศจรรย์ แต่เป็นธรรมดาของผู้ที่ทำได้ จะเห็นได้ว่า แม้ว่า พระพุทธองค์จะทรงแสดงฤทธิ์ต่างๆ ได้ ทรงรู้วาระจิตของผู้อื่น แต่ทว่า พระพุทธองค์ก็ทรงตรัสสอนเน้นเรื่องอนุสาสนีปาฏิหาริย์ คือ การสอนให้ผู้อื่นได้รู้ได้เห็นสภาพชีวิตตามความเป็นจริง สอนให้รู้จักนึกคิด ให้รู้จักสนใจสิ่งอันควรสนใจให้ละสิ่งควรละ บำเพ็ญสิ่งควรบำเพ็ญ ดังนั้น ผู้วิจัศึกษาวิเคราะห์ได้ว่า พระสอนศีลธรรมจะต้องมีหลักจิตวิทยาในการสอน สอนโดยไม่ให้นักเรียนรู้ตัวว่าถูกสอน หรือสอนโดยทำตนเองให้เป็นแบบอย่างที่ดี สอนจากสถานการณ์จริง ไม่พึ่งพาการอ่อนจากพระผู้เป็นเจ้า เน้นการพึ่งพาตนเอง ไม่เน้นหลักปาฏิหาริย์ แต่เน้นให้นักเรียนไปฝึกปฏิบัติจากสภาพความเป็นจริง

เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้านั้น เป็นไปเพื่อการการเรียนรู้ทางด้านศีล หมายถึง การเรียนรู้ฝึกฝน ฝึกหัดในด้านสัมพันธ์กับ การเรียนรู้ทางด้านสมาธิ หมายถึง การเรียนรู้จิตใจ ฝึกฝน ฝึกหัดทางด้านจิตใจให้อยู่ในอำนาจอยู่ในการควบคุม หรือให้แน่วแน่นมั่นคง ควรแก่การงานและหน้าที่ในแต่ละ และการเรียนรู้ทางด้านปัญญา หมายถึง การเรียนรู้ ฝึกฝน ฝึกหัดทางด้านที่สร้างเสริมให้เกิดปัญญา (ความรู้รอบรู้ ความรู้ทั่ว ความเข้าใจ ความรู้ซึ้ง) ให้รอบรู้สภาวะธรรมทั้งหลายอันเป็นไปด้วยความเป็นเหตุเป็นผลแห่งกันและกัน และมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านปัญญา ไม่ให้เสื่อมถอยและไม่ให้เกิดปัญหาทรมาน หรือปัญหาที่เป็นอกุศล

๒.๔.๗ บุคคลที่พระพุทธเจ้าทรงสอนในสมัยพุทธกาล

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงสอนแก่พระภิกษุหรือภิกษุณีเพียงอย่างเดียว แม้แต่สามเณรหรือเด็กทั่วไปพระองค์ก็ทรงตรัสสอน โดยพระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงเลือกปฏิบัติว่าจะสอนเพียงบุคคลใดบุคคลหนึ่งเท่านั้น แต่พระองค์ทรงสอนบุคคลทุกจำพวก และให้ความสำคัญในการสอนอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

ตัวอย่างที่ ๑ เมื่อครั้งพระศาสดาเสด็จทรงบาตรเข้าไปในกรุงสาวัตถี ทรงเห็นพวกเด็กเป็นอันมาก เอาไม้ติงเรือน ๑- ตัวหนึ่ง ในระหว่างทาง ตรัสถามว่า "แน่ะ เจ้าเด็กทั้งหลาย พวกเจ้าทำอะไรกัน" เมื่อเด็กเหล่านั้นกราบทูลว่า "พวกข้าพระองค์เอาไม้ติง พระเจ้าข้า" ตรัสถามอีกว่า "เพราะเหตุไร" เมื่อพวกเขากราบทูลว่า "เพราะกลัวมันกัด พระเจ้าข้า" จึงตรัสว่า "พวกเจ้าตั้งนี้ด้วยคิดว่า 'จักทำความสุขแก่ตน' จักไม่เป็นผู้ได้รับความสุขในที่แห่งตนเกิดแล้วๆ, แท้จริง บุคคลเมื่อปรารถนาสุขแก่ตน (แต่) ประหารสัตว์อื่น ย่อมไม่ควร" ดังนี้แล้ว พระองค์

^{๗๑} ที.ปา. (ไทย). ๑๑/๑๔๘/๑๐๘.

ทรงตรัสสอนเด็กชายชาวเมืองสาวัตถีประมาณ ๕๐๐ คนที่กำลังตั้งอยู่ในระหว่างทาง ว่า ผู้ใดไฝหาความสุขเพื่อตน แต่กลับใช้ท่อนไม้ทำร้ายสัตว์ทั้งหลายผู้รักสุข ผู้นั้นตายไปแล้วย่อมไม่ได้รับความสุขเลย ส่วนผู้ใดไฝหาความสุขเพื่อตนไม่ใช้ท่อนไม้ทำร้ายสัตว์ทั้งหลายผู้รักสุข ผู้นั้นตายไปแล้วย่อมได้รับความสุข^{๗๒}

ตัวอย่างที่ ๒ พระผู้มีพระภาค ตรัสพระสอนอายุวัฒนกุมารว่า ธรรม ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ย่อมเจริญแก่ผู้กราบไหว้ ผู้อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่เป็นนิตย์^{๗๓}

การสอนแก่สามเณร ซึ่งปรากฏในพระสูตรต้นตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ความว่า พระศาสดา เมื่อจะทรงยังความอดุทธาหะในการข่มจิตให้เกิดขึ้น แก่เธอผู้อุปสมบทแล้วไม่นาน จึงตรัสว่า

ธรรมดาว่าจิตนี้เที่ยวจาริกไปในอารมณ์ต่างๆ ตลอดกาลนาน ชื่อว่าความสวัสดี ย่อมไม่มีแก่บุคคลผู้ไม่ข่มจิตนั้นลงไปได้ เพราะฉะนั้น บุคคลจึงควรทำความเพียรในการข่มจิต เหมือนนายหัตถาจารย์ทำความพยายามในการข่มช้างข้ามันด้วยขอละนั้น^{๗๔} และพระผู้มีพระภาค ตรัสพระคาถานี้แก่สามเณร ดังนี้ว่า แต่ก่อนจิตนี้ได้ท่องเที่ยวไปในอารมณ์ต่าง ๆ ตามความปรารถนา ตามความต้องการ ตามความสบายวันนี้ เราจะข่มจิตนั้น โดยอุบายอันแยบคาย เหมือนควาญช้างปราบพยศช้างตกมัน ฉะนั้น^{๗๕}

ตัวอย่างที่ ๓ พระพุทธเจ้า ทรงตรัสสอนสามเณรราหุล ดังนี้ “ราหุล เธอเข้าใจจักขุ ว่าเที่ยงหรือไม่เที่ยง” ราหุล ตอบว่า “ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า” พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า “สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข” ราหุลตอบว่า “เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า” พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า “สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา’” ราหุลตอบว่า “ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า” พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า “โสตะ ฯลฯ ฆานะ..ชีวหา...กาย...มโนเที่ยงหรือไม่เที่ยง” ราหุลตอบว่า “ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า” “สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข” ราหุลตอบว่า “เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า” “สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา’” “ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า” พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า “ราหุล อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในจักขุ ฯลฯ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในโสตะ...ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในฆานะ...ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในชีวหา... ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในกาย...ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในมโน เมื่อเบื่อหน่าย

^{๗๒} พุ.ธ. (ไทย). ๒๕/๑๓๑-๑๓๔/๗๓.

^{๗๓} พุ.ธ. (ไทย). ๒๕/๑๐๘-๑๑๐/๖๔.

^{๗๔} พุ.ธ. (ไทย). ๒๕/๓๒๖-๓๒๘/๑๓๕.

ยอมคล้ายกำหนด เพราะคล้ายกำหนดจิตยอมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้วก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป” พระพุทธเจ้าได้แสดงธรรมเทศนาว่า “ผู้มีศีลแม้มีชีวิตอยู่เพียงวันเดียวยังประเสริฐกว่าการทำโจรกรรมไม่มีศีลมีชีวิตอยู่ตั้ง ๑๐๐ ปี” ในเวลาจบพระธรรมเทศนา สามเณรเหล่านั้นได้บรรลุพระอรหันต์ทั้งหมด^{๗๕}

ตัวอย่างที่ ๔ พระพุทธเจ้าตรัสสอนธรรมแก่สมณสามเณร

"สมณะ เธอมีอายุได้เท่าไร สามเณรกราบทูลว่า "มีอายุ ๗ ขวบ พระเจ้าข้า." พระศาสดาตรัสว่า "สมณะ ถ้ากระนั้น ตั้งแต่วันนี้ เธอจงเป็นภิกษุเถิด" ดังนี้แล้ว ได้ประทานทาสชอุสมบถ ได้ยินว่า สามเณรผู้มีอายุ ๗ ปี ๒ รูปเท่านั้น ได้อุปสมบท คือสมณสามเณรรูปหนึ่ง โสปากสามเณรรูปหนึ่ง เมื่อสมณสามเณรนั้นอุปสมบทแล้วอย่างนั้น พวกภิกษุสนทนากันในโรงธรรมว่า "ผู้มีอายุทั้งหลาย กรรมนี้น่าอัศจรรย์ อานุภาพของสามเณรน้อย แม้เห็นปานนี้ก็มีได้ อานุภาพเห็นปานนี้ พวกเราไม่เคยเห็นแล้ว ในกาลก่อนแต่กาลนี้" สมบัติย่อมสำเร็จแก่เด็กๆ ได้ ภิกษุใดแลยังหนุ่มแน่น ย่อมประกอบชวนชวายนในพุทธศาสนา ภิกษุนั้นย่อมทำโลกนี้ให้สว่างไสว เหมือนดวงจันทร์พ้นจากเมฆ^{๗๖}

ตัวอย่างที่ ๕ พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมแก่สังกัจจสามเณรในตอนที่สามเณร พาสามเณรองค์อื่น ๆ อีก ๕๐๐ รูป ความว่า

สามเณรนั้นมีสามเณร ๕๐๐ รูปเป็นบริวารไปในที่นั้น, เมื่อภิกษุเหล่านั้นกลับได้ความเบาใจเพราะเห็นตนแล้ว กล่าวว่า สังกัจจะผู้สัตบุรุษ เธอได้ชีวิตแล้วหรือ จึงตอบว่า "อย่างนั้นขอรับ, โจรเหล่านี้ใครจะฆ่ากระผมให้ตาย ก็ไม่อาจฆ่าได้ เลื่อมใสในคุณธรรมของกระผม พึงธรรมแล้ววช: กระผมมาด้วยหวังว่า เยี่ยมท่านแล้วจักไป ขอท่านจงเป็นผู้ไม่ประมาททำสมณธรรมเถิด, กระผมจักไปสำนักพระศาสดา แล้วไหว้ภิกษุเหล่านั้น พาสามเณรตอนนี้ไปยังสำนักพระอุปัชฌายะ, เมื่อท่านถามว่า สังกัจจะ เธอได้อันเตวาสิกแล้วหรือ จึงตอบว่า ถูกแล้วขอรับ ดังนี้แล้วก็เล่าเรื่องนั้น ก็เมื่อพระเถระกล่าวว่า ‘สังกัจจะ เธอจงไป เฝ้าเยี่ยมพระศาสดา เธอรับว่า "ดีละ" แล้วไหว้พระเถระพาสามเณรเหล่านั้นไปยังสำนักพระศาสดา แม้เมื่อพระศาสดาตรัสถามว่า สังกัจจะ เธอได้อันเตวาสิกแล้วหรือ จึงกราบทูลเรื่องนั้น ว่าผู้มีศีลประเสริฐกว่าผู้ทุศีล พระศาสดาตรัสว่า ก็ผู้ใดทุศีล มีใจไม่ตั้งมั่น พึงเป็นอยู่ ๑๐๐ ปี ความเป็นอยู่วันเดียวของผู้มีศีล มีมาน ประเสริฐกว่าความเป็นอยู่ของผู้นั้น^{๗๗}

^{๗๕} ส.ม. (ไทย). ๑๙/๑๙๙/๒๙๘.

^{๗๖} พ.ธ. (ไทย). ๒๕/๓๘๒-๓๒๘/๑๕๒.

^{๗๗} พ.ธ. (ไทย). ๒๕/๑๑๐/๖๔.

ส่วนคัมภีร์อรรถกถา ไม่ใช่คำสอนของพระพุทธเจ้า แต่เป็นคัมภีร์ที่อธิบายความหรือคำที่
ยากในพระไตรปิฎกให้เข้าใจง่ายขึ้น โดยยกศัพท์ออกมาอธิบายเป็นศัพท์ ๆ บ้าง ยกข้อความหรือ
ประโยคยาวๆ มาขยายความให้ชัดเจนขึ้นบ้าง แสดงทัศนะและวินิจฉัยของผู้แต่งสอดแทรกเข้าไว้บ้าง
ซึ่งการสอนตามแนวอรรถกถา คือลักษณะการอธิบายความในพระไตรปิฎกของอรรถกถาจารย์ ไม่ได้นำ
ทุกเรื่องในพระไตรปิฎกมาอธิบาย แต่นำเฉพาะบางศัพท์ วลี ประโยค หรือบางเรื่องที่อรรถกถาจารย์
เห็นว่าควรอธิบายเพิ่มเติมเท่านั้น

ดังนั้น บางเรื่องในพระไตรปิฎกจึงไม่มีอรรถกถาขยายความ เพราะอรรถกถาจารย์เห็นว่า
เนื้อหาในพระไตรปิฎกส่วนนั้นเข้าใจได้ง่ายนั่นเอง เพราะอรรถกถา คือ เนื้อความที่อธิบายพระบาลี
หรือคำพระไตรปิฎกให้เข้าใจขึ้นถูกต้องตรงตามความเป็นจริง ซึ่งในความเป็นจริง ในสมัยพุทธกาล
พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรม ซึ่งก็เป็นพระบาลี เป็นคำในพระไตรปิฎก และพระองค์ก็ทรงอธิบายอรรถ
เนื้อความพระธรรมด้วย ที่พระสารีบุตร พระอานนท์ และพระอุบาลี รวบรวมคำสอนของพระพุทธองค์เป็น
หมวดหมู่ ๓ ปิฎก ให้เรียบร้อย กล่าวได้ว่า พระสารีบุตร พระอานนท์ และพระอุบาลี ต่างก็เป็นพระอรรถ
กถาจารย์ คือ อาจารย์ที่อธิบายเนื้อความพระไตรปิฎก ที่พระพุทธเจ้าได้แสดงไว้แล้วนั่นเอง

ส่วนบุคคลโดยทั่วไปส่วนใหญ่ให้ความหมายการสอน คือ การถ่ายทอดเนื้อหาวิชา โดยใช้
วิธีการบอกให้ ทำให้จำ ให้จด ให้นำไปท่องจำ เพื่อสอบต่อไป แต่ในแวดวงของผู้ที่เกี่ยวข้องกับ
การศึกษาจะเข้าใจว่าการสอนมิได้หมายถึง วิธีการบอกให้ทำ ให้จำ ให้จด แต่เพียงอย่างเดียว การ
สอนมีความหมายลึกซึ้งกว่านั้น กล่าวคือ วิธีการใดก็ตามที่ครูนำมาใช้เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้
เรียกได้ว่าเป็นการสอนทั้งสิ้น

ด้านองค์ประกอบของการสอน สิ่งที่เป็นปัจจัยแห่งความชอบหรือไม่ชอบของนักเรียนที่มี
ต่อตัวผู้สอนหรือครู ถือได้ว่ามีความสำคัญมากต่อการประกอบอาชีพครู ซึ่งควรอย่างยิ่งที่บุคคลผู้ได้ชื่อ
ว่าเป็นครูควรจะทราบและตระหนักในความสำคัญ เพื่อจะได้จัดการกับตัวเองให้เหมาะสมซึ่ง
องค์ประกอบได้แก่

๑) บุคลิกภาพ ในด้านบุคลิกภาพ จะเห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงมีพระลักษณะทั้งด้าน
ความสง่างามแห่งพระวรกาย พระสรุเสียงที่โน้มน้าจิตใจและพระบุคลิกลักษณะอันควรแก่การ
ศรัทธาปสาทะทุกประการ ดังจะเห็นจากตัวอย่างที่ทราบกันทั่วไป และที่บันทึกไว้ในคัมภีร์ต่างๆ

๒) คุณธรรม พระพุทธคุณในแง่คุณธรรมมีมาก ไม่อาจแสดงได้ครบทุกนัย จึงขอ
เลือกแสดงตามแนวพระคุณ ๓ คือ (๑) พระปัญญาคุณ พระปัญญาคุณที่เกี่ยวกับการสอน ขอยกมา
แสดง ๒ อย่างคือ ทศพลญาณ และปฏิสัมภิทา

ส่วนองค์ประกอบของผู้เรียน การจัดการเรียนการสอนทุกครั้ง สิ่งที่มีพระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงคำนึงถึงตลอดเวลา และเป็นข้อมูลพื้นฐานในการที่พระองค์จะทรงแสดงพระธรรมเทศนาโปรด
บุคคลต่าง ๆ โดยคำนึงถึงองค์ประกอบของผู้เรียน คือ รู้ คำนึงถึง และสอนให้เหมาะสมตามความ

แตกต่างกันระหว่างบุคคล อย่างในทศพลญาณข้อ ๕ และ ๖ (ผู้เรียนมีความชอบ ความสนใจไม่เหมือนกัน และต้องรู้จักอ่อนและจุดแข็งของผู้เรียน) ในการสอนต้องคำนึงถึงจิต ๖ อันได้แก่ ราคจิต โทสจิต โมหจิต ศรัทธาจิต พุทธิจิต และวิตกจิต ปรับวิธีสอน ฝอนให้เหมาะกับบุคคล แม้สอนเรื่องเดียวกันแต่ต่างบุคคล อาจใช้ต่างวิธี นอกจากคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลแล้ว ผู้สอนต้องคำนึงถึงความพร้อม ความสุกงอม ความแก่รอบของอินทรีย์ หรือญาณของผู้เรียนแต่ละบุคคลเป็นรายๆ ไป ว่าในแต่ละคราวหรือเมื่อถึงเวลานั้นๆ เขาควรจะได้เรียนอะไร และเรียนได้แค่ไหนเพียงไร หรือว่าสิ่งที่ต้องการให้เขารู้นั้น ควรให้เขาเรียนได้หรือยัง

จากการศึกษาข้อมูลพบว่า หลักการสอนในพระพุทธศาสนา ในประเด็นด้านตัวอย่างบุคคลที่มีการสอนในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงสอนแก่พระภิกษุหรือภิกษุณีเพียงอย่างเดียว แม้แต่สามเณรหรือเด็กทั่วไปพระองค์ก็ทรงตรัสสอน โดยพระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงเลือกปฏิบัติว่าจะสอนเพียงบุคคลใดบุคคลหนึ่งเท่านั้น แต่พระองค์ทรงสอนบุคคลทุกจำพวก และให้ความสำคัญในการสอนอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน สิ่งที่มีพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงคำนึงถึงตลอดเวลา และเป็นข้อมูลพื้นฐานในการที่พระองค์จะทรงแสดงพระธรรมเทศนาโปรดบุคคลต่าง ๆ โดยคำนึงถึงองค์ประกอบของผู้เรียน คือ ภูมิจิต คำนึงถึง และสอนให้เหมาะตามความแตกต่างระหว่างบุคคล คำนึงถึงจิต ๖ อันได้แก่ ราคจิต โทสจิต โมหจิต ศรัทธาจิต พุทธิจิต และวิตกจิต ปรับวิธีสอน ฝอนให้เหมาะกับบุคคล ดังนั้น พระสอนศีลธรรมจะต้องตระหนักรู้ว่า นักเรียนมีจิตที่แตกต่างกันไป การสอนโดยยกตัวอย่างจากชาดกมาแสดงให้เห็นภาพจริง จะทำให้นักเรียนได้แนวคิด มุมมอง และหลักธรรมที่สามารถนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตจริงได้เป็นอย่างดี

สรุปว่า จากการศึกษาลักษณะการสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า การสอนหลักธรรมทั่วไป พระพุทธองค์ทรงรับเอาคำศัพท์ที่มีใช้อยู่แต่เดิมในลัทธิศาสนาเก่ามาใช้ แต่ทรงกำหนดความหมายให้ใหม่ ซึ่งเป็นวิธีการช่วยให้ผู้ฟัง ผู้เรียนหันมาสนใจและกำหนดคำสอนได้ง่าย เพียงแต่มาทำความเข้าใจเสียใหม่ ส่วนสื่อใช้ประกอบการสอน ในการสอนแต่ละครั้ง พระพุทธเจ้าทรงใช้สื่อประกอบการสอน

ความหมายของการสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า พระพุทธองค์ก็ทรงรับเอาคำศัพท์ที่มีใช้อยู่แต่เดิมในลัทธิศาสนาเก่ามาใช้ แต่ทรงกำหนดความหมายให้ใหม่ ซึ่งเป็นวิธีการช่วยให้ผู้ฟัง ผู้เรียนหันมาสนใจและกำหนดคำสอนได้ง่าย แต่มีความหมายต่างออกไปเป็นอย่างอื่น พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอน เป็นอย่างมาก ซึ่งเราสามารถพิสูจน์ได้จากการสอนของพระพุทธองค์แต่ละครั้ง

องค์ประกอบของการสอนในพระไตรปิฎกพบว่า พระพุทธเจ้าทรงใช้องค์ประกอบจากสิ่งใกล้ตัว สภาพแวดล้อม ธรรมชาติ และการยกนิทาน รวมถึงการอุปมาอุปไมย เช่น การใช้ต้นไม้เป็นสื่อประกอบการสอน เป็นการใช้อย่างต่างๆ รอบตัวเป็นสื่อในการสอน ซึ่งก็จัดอยู่ในลักษณะที่คล้ายการใช้วิธีการอุปมา วิธีการจัดการสอน พบว่า วิธีการสอนแบบนี้พระพุทธองค์จะทรงใช้อุปกรณ์รอบตัวของ

พระองค์ เป็นสื่อในการแสดงธรรม เช่น ในครั้งที่ประทับอยู่ที่สี่สพานใกล้เมืองโกสัมพี ก็ได้สอนภิกษุทั้งหลายโดยใช้ใบประดู่เป็นอุปกรณ์ คือพระองค์ได้หยิบใบประดู่ลายมาเล็กน้อยแล้วถามภิกษุทั้งหลายว่า ใบไม้ในป่ากับใบพระหัตถ์ของพระองค์ที่ไหนมากกว่ากันภิกษุทั้งหลายก็ทูลว่าในป่ามีมากกว่ายิ่งนัก แล้วพระองค์ก็ตรัสแสดงการที่พระองค์ไม่ทรงสอนทั้งหมด เพราะคำสอนของพระองค์นั้นมีมากมายเหมือนไม้ประดู่ลายในป่า แต่ที่ตรัสเปรียบคำสอนที่จำเป็นเหมือนใบไม้ในกำมือ เพราะมีความจำเป็นต่อการทำที่สุดแห่งทุกข์ให้สิ้น

๒.๕ สรุป

จากการศึกษาทำให้ทราบหลักการสอนในพระพุทธศาสนา ดังนี้คือ ความหมายที่เกี่ยวข้องกับหลักการสอนนั้น ปรากฏความหมายเกี่ยวกับการเรียนรู้ ผีฝน ผีกัณฑ์ทางด้านที่สร้างเสริมให้เกิดปัญญา พระพุทธเจ้าทรงสื่อความหมาย ในคำสอนของพระองค์ เพื่อให้สอดคล้องกับคำที่มีอยู่ในลัทธิคำสอนต่าง ๆ เช่น ความหมายในอาทิตตปริยายสูตร ที่มีความหมายใหม่ว่า ไฟคือราคะ ไฟคือโทสะ ไฟคือโมหะ จึงเห็นได้ว่า คำว่า พรหม พราหมณ์ อริยะ ยัญ เหล่านี้ล้วนเป็นคำในลัทธิศาสนาเดิมแต่ก็มีใช้ในพระพุทธศาสนา การให้ความหมายดังกล่าวเพื่อให้ผู้ถูกสอน เข้าใจกับความหมายในแต่ละคำ เพราะคุ้นเคยกับคำและความหมายเหล่านั้นอยู่แล้ว พระองค์ทรงใช้ภาษาพูด และการแสดงออกจากภายในให้คนอื่นรู้ เพื่อให้คนอื่นเข้าใจได้และทรงแยกวิเคราะห์ผู้รับสารตามระดับปัญญา หลักการสอนของพระพุทธเจ้านั้น ทำให้ความรู้ที่ได้รับสามารถเข้าใจสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง รู้เท่าทันสภาวะของโลกและชีวิต ทำให้จิตใจเป็นอิสระได้จนถึงขั้นสูงสุด ส่งผลให้อยู่ในโลกได้อย่างมีสันติสุข มีกระบวนการสอนที่คำนึงถึงผู้เรียน สภาพแวดล้อม บรรยากาศ และเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข พระพุทธเจ้ามีวิธีการสอนโดยการใช้สื่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัว ใช้จิตวิทยาประเมินอุปนิสัยของพุทธบริษัท และสิ่งสำคัญพระองค์ทรงปฏิบัติตนเป็นตัวอย่าง ให้พระสาวกได้เห็น ตลอดถึงการให้ความเสมอภาคแก่ทุกคนที่เข้ามานับถือพระพุทธศาสนา โดยไม่แบ่งชนชั้นวรรณะ พระองค์สามารถวิเคราะห์พุทธบริษัท ที่พระองค์จะเข้าไปสอนดังมีตัวอย่างปรากฏให้เห็นในการสอนพระสาวกและอุบาสกอุบาสิกาในหลาย ๆ สถานที่ที่ปรากฏให้เห็น

บทที่ ๓

สภาพปัญหาของพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดระยอง

งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดระยอง” ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามหัวข้อดังต่อไปนี้

๓.๑ ประวัติโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดระยอง

โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดระยอง ที่ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ จำนวน ๘ อำเภอๆละ ๒ โรงเรียน รวมทั้งสิ้น ๑๖ โรงเรียนประกอบด้วย

๑) โรงเรียนเขาชะเมาวิทยา

ประวัติโรงเรียนเขาชะเมาวิทยา ตั้งอยู่เลขที่ ๑๘๗ หมู่ ๑ ตำบลห้วยทับมอญ อำเภอเขาชะเมา จังหวัดระยอง รหัสไปรษณีย์ ๒๑๑๑๐ เดิมชื่อว่า โรงเรียนพัฒนาพิทยาคม เป็นสาขาของโรงเรียนชำนาญสมัคคีวิทยา เปิดทำการสอนในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ โดยใช้พื้นที่ด้านล่างของอาคารเรียนโรงเรียนบ้านห้วยทับมอญ เป็นสถานที่เรียน ต่อมา นางแดง มาอ่อน ผู้มีอุปการคุณ ต่อโรงเรียนได้บริจาคที่ดิน จำนวน ๓๖ ไร่ ๓ งาน ๒๐ ตารางวา ให้เป็นสถานที่ก่อตั้งโรงเรียน สภาตำบลห้วยทับมอญ มีกำนันนิวัฒน์ เกิดศักดิ์สิทธิ์ เป็นประธาน นายศักดิ์ชัย ปราณี เป็นเลขานุการ โดยกำนันนิวัฒน์ เกิดศักดิ์สิทธิ์ ผู้มีอุปการคุณ ต่อโรงเรียนได้นำคณะทำงาน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ดำเนินการจัดหาทุนทรัพย์จากผู้มีจิตศรัทธาและจัดหาเครื่องจักรกลมาทำการปรับและถมที่เพื่อก่อสร้างอาคารเรียนโรงเรียนเขาชะเมาวิทยา

วิสัยทัศน์ / ปรัชญาโรงเรียนเขาชะเมาวิทยา

โรงเรียนเขาชะเามีการบริหารจัดการอย่างมีระบบ ส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนมีคุณธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ก้าวสู่มาตรฐานการศึกษาและมาตรฐานสากล เป็นที่ยอมรับของสังคม

พันธกิจโรงเรียนเขาชะเมาวิทยา

- ๑) พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานและมาตรฐานสากล

- ๒) พัฒนาระบบการบริหารและการจัดการให้มีประสิทธิภาพ
- ๓) พัฒนาบุคลากรเข้าสู่การปฏิรูปการศึกษา
- ๔) จัดบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ มุ่งสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ
- ๕) จัดการศึกษาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างสอดคล้องตามธรรมชาติ
- ๖) ส่งเสริมผู้เรียนมีคุณธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- ๗) ส่งเสริมสุขภาพอนามัยคุณภาพชีวิตที่ดี ให้ผู้เรียนและบุคลากรในโรงเรียนมีสุขภาพดี

ข้อมูลนักเรียนโรงเรียนเขาชะเมาวิทยา

มัธยมศึกษาตอนต้น ชาย ๑๑๐ คน หญิง ๑๐๗ คน รวม ๒๑๗ ห้อง ๖

มัธยมศึกษาตอนปลาย ชาย ๘๔ คน หญิง ๑๐๓ คน รวม ๑๘๗ ห้อง ๖

รวมทั้งหมด ชาย ๑๙๔ คน หญิง ๒๑๐ คน รวม ๔๐๔ คน ห้อง ๑๒

ข้อมูลครู บุคลากรโรงเรียนเขาชะเมาวิทยา

จำนวน ชาย ๕ คน หญิง ๑๔ คน รวมทั้งหมด ๑๙ คน

ผู้อำนวยการโรงเรียน ชำนาญการพิเศษ นายภิรมย์ ลีกุล

รองผู้อำนวยการโรงเรียน ชำนาญการพิเศษ นางพรณีย์ มาอ่อน

สถานที่ติดต่อโรงเรียนเขาชะเมาวิทยา

ที่อยู่โรงเรียนเขาชะเมาวิทยา ๑๘๗ หมู่ ๑ ตำบลห้วยทับมอญ อำเภอเขาชะเมา จังหวัดระยอง ๒๑๑๑๐^๑

๒) โรงเรียนชำอ้อพิทยาคม

ประวัติโรงเรียน เริ่มเปิดทำการสอนครั้งแรกในวันที่ ๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยเปิดในนามของโรงเรียนแก่ง “วิทยสถาวร” สาขาชำอ้อพิทยาคม มีจำนวนนักเรียน ๑๑๕ คน ในปีการศึกษา ๒๕๓๖ ได้สร้างอาคารเรียนชั่วคราว ๑ หลัง กว้าง ๗๘.๐ เมตร ยาว ๓๒.๒๕ เมตร จำนวน ๔ ห้องเรียน กั้นผนังโดยรอบเป็นคอนกรีตเสริมไม้ โครงหลังคาเหล็ก เพื่รองรับจำนวนนักเรียนที่เข้าเรียนในขณะนั้น จำนวน ๑๐๓ คน จัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนชำอ้อพิทยาคมให้เรียนโดยไม่เก็บค่าเล่าเรียนตลอดหลักสูตร ตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาของกรมสามัญศึกษากระทรวงศึกษาธิการ และในวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๗ กรมสามัญศึกษา ประกาศตั้งโรงเรียนชำอ้อพิทยาคมลงนามโดย นายสัมพันธ์ ทองสมัคร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

วิสัยทัศน์โรงเรียนชำอ้อพิทยาคม

^๑ โรงเรียนเขาชะเมาวิทยา, ข้อมูลสารสนเทศโรงเรียนเขาชะเมาวิทยา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://khaochamao.com>. [๒๒ มี.ค. ๒๕๖๑].

มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

พันธกิจโรงเรียนข้า้อพิทยาคม

จัดการศึกษาให้ผู้เรียนทุกคนได้รับการพัฒนาและเป็นผู้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและผลการทดสอบระดับชาติ ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ มีทักษะในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

ข้อมูลนักเรียนโรงเรียนข้า้อพิทยาคม

มัธยมศึกษาตอนต้น ชาย ๑๑๐ คน หญิง ๑๐๗ คน รวม ๒๑๗ ห้อง ๖

มัธยมศึกษาตอนปลาย ชาย ๘๔ คน หญิง ๑๐๓ คน รวม ๑๘๗ ห้อง ๖

รวมทั้งหมด ชาย ๑๙๔ คน หญิง ๒๑๐ คน รวม ๔๐๔ คน ห้อง ๑๒

ข้อมูลครู บุคลากรโรงเรียนข้า้อพิทยาคม

จำนวน ชาย ๕ คน หญิง ๑๔ คน รวมทั้งหมด ๑๙ คน

ผู้อำนวยการโรงเรียน ชำนาญการพิเศษ นายภิรมย์ ลีกุล

รองผู้อำนวยการโรงเรียน ชำนาญการพิเศษ นางพรรณิย์ มาอ่อน

สถานที่ติดต่อโรงเรียนข้า้อพิทยาคม

ที่อยู่โรงเรียนข้า้อพิทยาคม ตั้งอยู่เลขที่ ๑๑๑ หมู่ ๘ ตำบลข้า้อ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดระยอง^๒

๓) โรงเรียนนิคมวิทยา

ประวัติโรงเรียนนิคมวิทยา ได้กำเนิดขึ้นโดยการริเริ่มของ กำนันเขาว์ ชุมเกษียร กำนันตำบลพนานิคม ที่ต้องการให้ มีโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาขึ้นในพื้นที่ของตำบลมาบข่าและตำบลพนานิคม แต่เมื่อมีการสำรวจพื้นที่แล้ว พื้นที่ที่เหมาะสมจะจัดตั้งโรงเรียนมัธยมศึกษาขึ้นนั้น เป็นพื้นที่ของตำบลมาบข่า (ตำบลนิคมพัฒนาในปัจจุบัน) ซึ่งมีลักษณะเป็นศูนย์กลาง ที่มีความเหมาะสมกับการตั้งโรงเรียนมากกว่า จึงได้มีการประชุมชาวบ้านในเขตพื้นที่ขึ้น และได้มีความเห็นตรงกันว่า จะจัด ตั้งโรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งนี้ โดยได้จัดตั้งคณะกรรมการก่อตั้งซึ่งมี กำนันแอ๊ด ศักดิ์เจริญ กำนันตำบลมาบข่า เป็นประธาน เพื่อดำเนินการก่อตั้งต่อไป โรงเรียนนิคมวิทยาได้ดำเนินการก่อตั้งโดยมี ศึกษาสุวรรณ พรหมณา เป็นที่ปรึกษาในการก่อตั้งโรงเรียน นิคมวิทยา จึงได้ถือกำเนิดขึ้นเป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบล สังกัดกองการศึกษา กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ตั้งอยู่ หมู่ที่ ๒

^๒ โรงเรียนข้า้อพิทยาคม, ข้อมูลสารสนเทศโรงเรียนข้า้อพิทยาคม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.chumkhor.ac.th>. [๒๒ มี.ค. ๒๕๖๑].

ตำบลมาบข้า (ปัจจุบันคือ ต.นิคมพัฒนา) อำเภอ บ้านค่าย (ปัจจุบันคืออำเภอนิคมพัฒนา) จังหวัด ระยอง โดยรับนักเรียนแบบสหศึกษา ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ได้ทำการเปิดสอน เมื่อวันที่ ๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๐ จำนวน ๒ ห้องเรียน มีนักเรียนชาย ๓๘ คน นักเรียนหญิง ๓๒ คน รวม ทั้งหมด ๗๐ คน โดยได้อาศัยอาคารเรียนของโรงเรียนนิคมฯ ๑ เป็นการชั่วคราวและหาจังหวัด ได้ แต่งตั้งนายเสกส แสงพงษ์ชัย ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านค่าย ให้มาปฏิบัติหน้าที่ ครูใหญ่โรงเรียน นิคมวิทยาปัจจุบันโรงเรียนนิคมวิทยามีเนื้อที่กว่า ๗๐ ไร่ มีอาคารเรียน ๔ หลัง โรงฝึกงานอีก ๓ หลัง อาคารดนตรีไทย ๑ หลัง หอประชุม ๑ หลัง และพื้นที่เพาะปลูกและการเกษตรตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงจาก งบประมาณที่ได้รับจัดสรรในปีต่างๆ ตั้งแต่เปิดโรงเรียนเป็นต้นมาจึงทำให้ โรงเรียนนิคมวิทยามีวัสดุ ครุภัณฑ์ อาคารสถานที่ อย่างเพียงพอพร้อมไว้บริการทางการศึกษาให้แก่บุตร หลานของท่านได้อย่างเต็มที่

วิสัยทัศน์โรงเรียนนิคมวิทยา

วิสัยทัศน์ ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม เน้นย้ำวินัย ห่วงไกลยาเสพติด ใกล้ชิดชุมชน ผล พัฒนาผู้เรียน ด้านการคิด สู่ความเป็นมาตรฐานทางวิชาการ สรรค์สร้างสิ่งแวดล้อม พร้อมยึดมั่น ระบอบประชาธิปไตย ก้าวไกลสู่สากล

พันธกิจโรงเรียนนิคมวิทยา

- ๑) เสริมสร้าง ระเบียบวินัย คุณธรรม จริยธรรม
- ๒) ดำเนินการจัดเขตปลอดยาเสพติดในโรงเรียน
- ๓) ดำเนินการให้โรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน
- ๔) จัดทำสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้
- ๕) จัดกระบวนการเรียน การคิด ให้เป็นประสบการณ์ เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน
- ๖) พัฒนาสื่อการเรียนการสอนโดยใช้เทคโนโลยี

ข้อมูลนักเรียนโรงเรียนนิคมวิทยา

มัธยมศึกษาตอนต้น ชาย ๑๘๒ คน หญิง ๑๕๑ คน รวม ๓๓๓ ห้อง ๑๑

มัธยมศึกษาตอนปลาย ชาย ๘๓ คน หญิง ๑๑๗ คน รวม ๒๐๐ ห้อง ๙

รวมทั้งหมด ชาย ๒๖๕ คน หญิง ๒๖๘ คน รวม ๕๓๓ คน ห้อง ๒๐

ข้อมูลครู บุคลากรโรงเรียนนิคมวิทยา

จำนวน ชาย ๒๐ คน หญิง ๕๐ คน รวมทั้งหมด ๗๐ คน

ผู้อำนวยการโรงเรียน ชำนาญการพิเศษ นายบุญส่ง สมุทรเสน

รองผู้อำนวยการโรงเรียน ชำนาญการพิเศษ นายสุรศิษฐ์ เกียรติธนะกุล

รองผู้อำนวยการโรงเรียน ชำนาญการพิเศษ นางวนิดา ไบโพธิ์

รองผู้อำนวยการโรงเรียน ชำนาญการพิเศษ นางรชยา แพงศรี

สถานที่ติดต่อโรงเรียนนิคมวิทยา

ที่อยู่ ๑๘๕ หมู่ ๒ ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอนิคมพัฒนา ระยอง ๒๑๑๘๐^๓

๔) โรงเรียนนิคมสร้างตนเอง ๓ จังหวัดระยอง

ประวัติโรงเรียนนิคมสร้างตนเองจังหวัดระยอง ๓ โรงเรียนนิคมสร้างตนเองจังหวัดระยอง ๓ ตั้งอยู่เลขที่ ๑๘๗/๑ หมู่ ๑ ตำบลมะขามคู่ อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดระยอง เริ่มก่อสร้างเมื่อ วันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๐๖ เปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โดยปัจจุบันมี นายสามารถ พงษ์สมบูรณ์ เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน

วิสัยทัศน์ ปรัชญาโรงเรียนนิคมสร้างตนเองจังหวัดระยอง ๓

โรงเรียนนิคมสร้างตนเองจังหวัดระยอง ๓ เป็นสถานศึกษาที่มุ่งมั่นพัฒนาและปฏิรูป การศึกษาให้ผู้เรียน มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา โดยชุมชนและองค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วม ในการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล ภายใต้บริบทของวัฒนธรรมไทยและวิถีชีวิตแบบพอเพียง

พันธกิจ เป้าหมายโรงเรียนนิคมสร้างตนเองจังหวัดระยอง ๓

- ๑) ส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา
- ๒) พัฒนาครู บุคลากรทางการศึกษา ให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- ๓) บริหารการจัดการศึกษา โดยใช้หลักธรรมาภิบาล และให้ชุมชนตลอดจนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วม

๔) จัดการศึกษาโดยปลูกฝังวัฒนธรรมไทยและวิถีชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ข้อมูลนักเรียนโรงเรียนนิคมสร้างตนเองจังหวัดระยอง ๓

ก่อนประถมศึกษา ชาย ๕๙ หญิง ๔๒ รวม ๑๐๑ ห้อง ๔

ประถมศึกษา ชาย ๑๕๖ หญิง ๑๔๙ รวม ๓๐๕ ห้อง ๑๒

มัธยมต้น ชาย ๗๐ หญิง ๕๘ รวม ๑๒๘ ห้อง ๔

รวมทั้งหมด ชาย ๒๘๕ หญิง ๒๔๙ รวม ๕๓๔ ห้อง ๒๐

ข้อมูลครู บุคลากรโรงเรียนนิคมสร้างตนเองจังหวัดระยอง ๓

จำนวน ชาย ๓ คน หญิง ๑๓ คน รวมทั้งหมด ๑๖ คน

^๓ กลุ่มสารสนเทศ สนผ. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ข้อมูลสารสนเทศโรงเรียนนิคมวิทยา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://data.bopp-obec.info>. [๒๒ มี.ค. ๒๕๖๑].

ผู้อำนวยการโรงเรียน ข้าราชการพิเศษ นายสามารถ พงษ์สมบูรณ์

สถานที่ติดต่อโรงเรียนนิกมสร้างตนเอง จ.ระยอง ๓

ที่อยู่โรงเรียนนิกมสร้างตนเองจังหวัดระยอง ๓ ๓๕๑ หมู่ ๒ ตำบลมะขามคู่ อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดระยอง ๒๑๑๘๐^๔

๕) โรงเรียนบ้านค่าย

ประวัติโรงเรียนบ้านค่าย ตั้งอยู่เลขที่ ๐๔/๑ หมู่ ๖ ตำบลหนองละลอก อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยองก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒ โดยอาศัยที่ดินของวัดบ้านค่ายในเนื้อที่ ๑๒ ไร่ โดยมีนาย อร่าม เวชประสิทธิ์ รักษาการในตำแหน่ง อาจารย์ใหญ่ และต่อมา นายเอี่ยม จันทร์สว่าง เป็นผู้บริหาร คนแรกเปิดทำการสอนเมื่อ วันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๔๙๒ ในระดับชั้น ม.๑-ม.๓ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๙๖ เปิดทำการสอนระดับชั้น ม.๔-ม.๖ ปี ๒๕๐๖ มีเฉพาะ ม.ศ.๑- ม.ศ.๓ ปี พ.ศ. ๒๕๑๘ เปิดสอนระดับ ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.๔-ม.๖) ในปัจจุบัน โรงเรียนได้ขยายเนื้อที่ ๔๒ ไร่ ๓๒๕ ตารางวา เปิดทำการสอนแบบสหศึกษา ประเภทเดินเรียน แผนการเรียนเต็มรูปแบบในปีการศึกษา ๒๕๕๓

วิสัยทัศน์โรงเรียนบ้านค่าย

“ภายในปี ๒๕๕๙ โรงเรียนบ้านค่ายจะเป็นผู้นำไอซีที วิถีไทย วิถีพุทธ สูงสุดสู่มาตรฐานสากล บนหลักประชาธิปไตย ยึดแนวปฏิรูปการศึกษาใหม่ ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”

คำขวัญโรงเรียนบ้านค่าย

“เรียนดี กีฬาเด่น เน้นคุณธรรม นำสามัคคี มีวินัย”

ข้อมูลนักเรียนโรงเรียนบ้านค่าย

มัธยมต้น ชาย ๖๕๓ หญิง ๖๙๐ รวม ๑๓๔๓ ห้อง ๓๖

มัธยมปลาย ชาย ๒๖๘ หญิง ๔๘๖ รวม ๗๕๔ ห้อง ๒๒

รวมทั้งหมด ชาย ๙๒๑ หญิง ๑๑๗๗ รวม ๒๐๙๘ ห้อง ๕๘

ข้อมูลครู บุคลากรโรงเรียนบ้านค่าย

มีครู – อาจารย์ ทั้งสิ้น ๖๗ คน

พนักงานราชการ ๑๔ คน

ครูจ้างสอนชาวไทย ๒๓ คน

ครูจ้างสอนต่างชาติ ๔ คน

เจ้าหน้าที่สำนักงาน ๑๒ คน

^๔ กลุ่มสารสนเทศ สนผ. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ข้อมูลสารสนเทศโรงเรียน นิกมสร้างตนเอง ๓ จังหวัดระยอง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://data.bopp-obec.info>. [๒๒ มี.ค. ๒๕๖๑].

นักการ/ภารโรง ลูกจ้างประจำ ๒ คน

ลูกจ้างชั่วคราว ๑๔ คน

ผู้อำนวยการโรงเรียน ดร.สุริสา บุญโชติศิริณ

รองผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านค่าย นางอุบลรัตน์ ฆวียงษ์

รองผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านค่าย นายพิรุฑฐ ชื่นฉ่ำ

รองผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านค่าย นายพิรุฑฐ ชื่นฉ่ำ

สถานที่ติดต่อโรงเรียนบ้านค่าย

โรงเรียนบ้านค่าย เลขที่ ๐๔/๑ หมู่ที่ ๖ ถนนบ้านค่าย – บ้านบึง ตำบลหนองละลอก อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง ๒๑๑๒๐^๕

๖) โรงเรียนบ้านฉางกาญจนกุลวิทยา

ประวัติโรงเรียนมัธยมศึกษาบ้านฉาง สังกัดกองการมัธยมศึกษากรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการมีเนื้อที่จำนวน ๔๒ ไร่ ๓ งาน ๗.๕ ตารางวา โดยได้รับบริจาคจาก คุณสุธรรม กาญจนกุล และคุณนวลศรี กาญจนกุล เมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๑๘ กรมสามัญศึกษาได้อนุมัติให้ เปิดโรงเรียนโดยให้เปิดมัธยมศึกษาตอนต้นประเภทสหศึกษาจำนวน ๑ ห้องเรียน ขณะนั้นสถานที่ ก่อสร้างโรงเรียนยังไม่เสร็จ จึงได้ขออาศัยสถานที่โรงเรียนวัดบ้านฉาง จำนวน ๑ ห้องเรียน เพื่อเป็น สถานที่เรียนไปก่อน ขณะเดียวกันหน่วยช่วยเหลือประชาชนจากสภามอบินอุตะเถาได้ให้ความร่วมมือ กับคณะกรรมการ ริเริ่มตั้งโรงเรียนสร้างอาคารขึ้น ๑ หลังและย้ายมาทำการสอน ณ สถานที่ปัจจุบัน เมื่อวันที่ ๖ มกราคม ๒๕๑๙ จากนั้นกรมสามัญศึกษา ได้จัดสรรงบประมาณเพื่อสร้างอาคารเรียน ให้กับโรงเรียนเพิ่มขึ้นเรื่อยมา

วิสัยทัศน์โรงเรียนบ้านฉางกาญจนกุลวิทยา

“เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นโรงเรียนชั้นนำของชุมชน ปฏิบัติตนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”

พันธกิจโรงเรียนบ้านฉางกาญจนกุลวิทยา

“พัฒนาให้ทุกคนเป็นบุคคลที่สามารถปฏิบัติตนตั้งคุณธรรมนำความรู้ตามนโยบาย คุณธรรม ๑๐ ประการ และเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ พร้อมกับสร้างเสริมนิสัยรักการอ่าน พัฒนากระบวนการคิด สามารถใช้ชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”

ข้อมูลนักเรียนโรงเรียนบ้านฉางกาญจนกุลวิทยา

มัธยมศึกษาตอนต้น ชาย ๖๙๗ คน หญิง ๗๐๖ คน รวม ๑๔๐๓ ห้อง ๓๐

^๕ โรงเรียนบ้านค่าย, ข้อมูลสารสนเทศโรงเรียนบ้านค่าย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.bankhai.ac.th>. [๒๒ มี.ค. ๒๕๖๑].

มัธยมศึกษาตอนปลาย ชาย ๒๙๒ คน หญิง ๕๗๕ คน รวม ๘๖๗ ห้อง ๒๐

รวมทั้งหมด ชาย ๙๘๙ คน หญิง ๑๒๘๑ คน รวม ๒๒๗๐ คน ห้อง ๖๐

ข้อมูลครู บุคลากรโรงเรียนบ้านฉางกาญจนกุลวิทยา

จำนวน ชาย ๓๑ คน หญิง ๗๓ คน รวมทั้งหมด ๑๐๔ คน

ผู้อำนวยการโรงเรียน ชำนาญการพิเศษ นายเฉลียว จงธรรมสุขยิ่ง

รองผู้อำนวยการโรงเรียน ชำนาญการพิเศษ นายมานพ วงษ์พิทักษ์

สถานที่ติดต่อโรงเรียนบ้านฉางกาญจนกุลวิทยา

ที่อยู่โรงเรียนบ้านฉางกาญจนกุลวิทยา เลขที่ ๑๘๕ หมู่ ๓ ตำบลบ้านฉาง อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง รหัสไปรษณีย์ ๒๑๑๓๐^๖

๗) โรงเรียนชุมชนวัดสุวรรณรังสรรค์

ประวัติโรงเรียนชุมชนวัดสุวรรณรังสรรค์ ตั้งอยู่หมู่ที่ ๕ ตำบล สำนักท้อน อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง มีพื้นที่จำนวน ๑๒ ไร่ - งาน - ตารางวา เปิดทำการสอนครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ อาคารต่างๆ ประกอบด้วย อาคารเรียนจำนวน ๔ หลัง อาคารประกอบจำนวน ๔ หลัง คือ โรงฝึกงาน โรงอาหาร อาคารอเนกประสงค์ เรือนเพาะชำ อย่างละ ๑ หลัง ส้วมจำนวน ๕ หลัง บ้านพักครู จำนวน ๔ หลัง สนามเด็กเล่น ๑ สนาม สนามฟุตบอล ๑ สนาม สนามบาสเก็ตบอล ๑ สนาม โรงเรียนชุมชนวัดสุวรรณรังสรรค์ มีนักเรียนทั้งสิ้น ๕๐๕ คน จำแนกเป็นชาย ๒๖๖ คน หญิง ๒๓๙ คน (ข้อมูล ๑๐ มิถุนายน ๒๕๕) มีข้าราชการครู จำนวน ๑๗ คน แยกเป็นชาย ๔ คน หญิง ๑๓ คน ลูกจ้างประจำ - คน ครูอัตราจ้าง ๔ คน ครูภาษาถิ่น - คน และครูพี่เลี้ยง ๒ คน โดยมี นายสมบัติ สะเกตส์ เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน

วิสัยทัศน์โรงเรียนชุมชนวัดสุวรรณรังสรรค์

โรงเรียนชุมชนวัดสุวรรณรังสรรค์ ร่วมพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมนำความรู้สู่มาตรฐานการศึกษา ใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร สืบสานความเป็นไทย ยึดมั่นประชาธิปไตย ใส่ใจคุณภาพชีวิต คิด และทำตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เป้าประสงค์โรงเรียนชุมชนวัดสุวรรณรังสรรค์

- ๑) นักเรียนรับการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีมาตรฐานตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา
- ๒) ครูมีความสามารถในการทำงานและได้รับการพัฒนาสู่มาตรฐาน
- ๓) จัดหาอุปกรณ์ ห้องปฏิบัติการให้เพียงพอกับความต้องการ
- ๔) ครูนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมและเห็นความสำคัญของประเพณีและวัฒนธรรมไทย

^๖ โรงเรียนบ้านฉางกาญจนกุลวิทยา, ข้อมูลสารสนเทศโรงเรียนบ้านฉางกาญจนกุลวิทยา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://bkwschool.ac.th>. [๒๒ มี.ค. ๒๕๖๑].

๕) ฝึกอาชีพนักเรียนเพื่อนำไปประกอบอาชีพต่อ

๖) จัดกิจกรรมกีฬาเพื่อสุขภาพ

ข้อมูลนักเรียนโรงเรียนชุมชนวัดสุวรรณรังสรรค์

ก่อนประถมศึกษา ชาย ๒๑ หญิง ๗ รวม ๒๘ ห้อง ๒

ประถมศึกษา ชาย ๑๘๗ หญิง ๑๔๓ รวม ๓๓๐ ห้อง ๑๒

มัธยมต้น ชาย ๖๒ หญิง ๖๕ รวม ๑๒๗ ห้อง ๕

รวมทั้งหมด ชาย ๒๗๐ หญิง ๒๑๕ รวม ๔๘๕ ห้อง ๑๙

ข้อมูลครู บุคลากรโรงเรียนชุมชนวัดสุวรรณรังสรรค์

จำนวน ชาย ๘ คน หญิง ๑๘ คน รวมทั้งหมด ๒๖ คน

ผู้อำนวยการโรงเรียน ข้าราชการพิเศษ นายสมบัติ สะเกศ

สถานที่ติดต่อโรงเรียน

โรงเรียนชุมชนวัดสุวรรณรังสรรค์ เลขที่ ๗๐ หมู่ ๕ ต.สำนักท้อน อ.บ้านฉาง จ.ระยอง

๒๑๑๓๐^๗

๘) โรงเรียนปลวกแดงพิทยาคม

ประวัติโรงเรียนปลวกแดงพิทยาคมที่อยู่ : ๕๐๐ หมู่ ๑ ตำบลปลวกแดง อำเภอปลวกแดง จังหวัดระยอง ๒๑๑๔๐ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๑๘ระดับที่เปิดสอน : มัธยมศึกษาตอนต้น-มัธยมศึกษาตอนปลายวัน-เดือน-ปี ก่อตั้ง : ๑๘ มกราคม ๒๕๑๘

วิสัยทัศน์โรงเรียนปลวกแดงพิทยาคม

ภายในปี ๒๕๕๘ นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรม มีคุณภาพได้มาตรฐานการศึกษาชาติ และมาตรฐานสากล

พันธกิจโรงเรียนปลวกแดงพิทยาคม

ยกระดับผลสัมฤทธิ์และมาตรฐานทางวิชาการ โดยส่งเสริมการพัฒนาและใช้แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมถึงเทคโนโลยีอย่างเต็มประสิทธิภาพ ควบคู่ไปกับการพัฒนา

ข้อมูลนักเรียนโรงเรียนปลวกแดงพิทยาคม

มัธยมศึกษาตอนต้น ชาย ๕๒๖ คน หญิง ๖๐๒ คน รวม ๑๑๒๘ ห้อง ๓๐

มัธยมศึกษาตอนปลาย ชาย ๒๐๕ คน หญิง ๓๕๘ คน รวม ๕๖๓ ห้อง ๑๖

รวมทั้งหมด ชาย ๗๓๑ คน หญิง ๙๖๐ คน รวม ๑๖๙๑ คน ห้อง ๔๖

ข้อมูลครู บุคลากรโรงเรียนปลวกแดงพิทยาคม

^๗ กลุ่มสารสนเทศ สนผ. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ข้อมูลสารสนเทศโรงเรียนชุมชนวัดสุวรรณรังสรรค์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://data.bopp-obec.info>. [๒๒ มี.ค. ๒๕๖๑].

จำนวน ชาย ๒๖ คน หญิง ๖๔ คน รวมทั้งหมด ๙๐ คน
 ผู้อำนวยการโรงเรียน ชำนาญการพิเศษ นายบำรุง ชูประเสริฐ
 รองผู้อำนวยการโรงเรียน ชำนาญการพิเศษ นางสาวเดือนเพ็ญ ต้นเงิน
 รองผู้อำนวยการโรงเรียน ชำนาญการพิเศษ นายพนม ร่มเย็น
 รองผู้อำนวยการโรงเรียน ชำนาญการพิเศษ นางงามศรี ร่มเย็น
สถานที่ติดต่อโรงเรียนปลวกแดงพิทยาคม
 ที่อยู่โรงเรียน ๕๐๐ หมู่ ๑ ต.ปลวกแดง อ.ปลวกแดง จ.ระยอง^๔

๙) โรงเรียนวังจันทร์วิทยา

ประวัติโรงเรียนวังจันทร์วิทยาก่อตั้งเมื่อ วันที่ ๑๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๓ เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำอำเภอวังจันทร์ แบบสหศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เริ่มเปิดการสอนในระดับ มัธยมศึกษาปีที่ ๑ ในปีการศึกษา ๒๕๒๓ โดยมี กำนันธวัชชัย ยืนหยัดชัย บริจาคที่ดินจำนวน ๔๐ ไร่ ๔๓.๕ ตารางวา เริ่มแรกอาศัยเรียนที่ที่พักสงฆ์ชุมแสง โดยมีพระสำเภางค์ พุทธสโร เจ้าอาวาสในขณะนั้นช่วย อุปการะ สถานที่เรียนมีนายอุทัย รัตนพงษ์ เป็นครูใหญ่คนแรก และเปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในปีการศึกษา ๒๕๓๒

ปรัชญาของโรงเรียนวังจันทร์วิทยา

คิดได้ ทำได้ ใช้ปัญญา

คติธรรมของโรงเรียนวังจันทร์วิทยา

ปัญญา โลกสุขุม ปตฺโฆโต (ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก)

ข้อมูลนักเรียนโรงเรียนวังจันทร์วิทยา

มัธยมศึกษาตอนต้น ชาย ๕๑๙ คน หญิง ๕๑๙ คน รวม ๑๐๓๘ ห้อง ๒๖
 มัธยมศึกษาตอนปลาย ชาย ๒๖๓ คน หญิง ๓๘๒ คน รวม ๖๔๕ ห้อง ๑๖
 รวมทั้งหมด ชาย ๗๘๒ คน หญิง ๙๐๑ คน รวม ๑๖๘๓ คน ห้อง ๔๒

ข้อมูลครู บุคลากรโรงเรียนวังจันทร์วิทยา

จำนวน ชาย ๒๔ คน หญิง ๖๑ คน รวมทั้งหมด ๘๕ คน
 ผู้อำนวยการโรงเรียน ชำนาญการพิเศษ นายสุกิจ โพธิ์ศิริกุล
 รองผู้อำนวยการโรงเรียน ชำนาญการพิเศษ นางสมัชญา ผุดผ่อง
 รองผู้อำนวยการโรงเรียน ชำนาญการพิเศษ ว่าที่ ร.ต.ประชา พรชัยกุล
 รองผู้อำนวยการโรงเรียน ชำนาญการพิเศษ นายสิงหา รักษาธรรม

^๔ กลุ่มสารสนเทศ สนพ.สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ข้อมูลสารสนเทศโรงเรียนปลวกแดงพิทยาคม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://data.bopp-obec.info>. [๒๒ มี.ค. ๒๕๖๑].

สถานที่ติดต่อโรงเรียนวังจันทร์วิทยา

ที่อยู่โรงเรียนวังจันทร์วิทยา เลขที่ ๓๑๖ ม.๑ ต.ชุมแสง อ.วังจันทร์ จ.ระยอง ๒๑๒๑๐^๙

๑๐) โรงเรียนชุมชนบ้านวังจันทร์

ประวัติโรงเรียนชุมชนบ้านวังจันทร์ ตั้งอยู่ หมู่ที่ ๑ ตำบล วังจันทร์ อำเภอ วังจันทร์ จังหวัด ระยอง เขต ๒ มีเนื้อที่ ๑๒ ไร่ ๓ งาน – ตารางวา ซึ่งมีนายวายุ – นางฉน วงศ์อยู่ เป็นผู้บริจาคที่ดินให้ ได้เปิดทำการสอนครั้งแรก เมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๙ โดยมีนายเครื่อง ทองขันธ์ เป็นครูใหญ่คนแรก เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้เปิดเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ใน ระดับชั้น มัธยมศึกษาตอนต้น ปัจจุบัน เปิดสอน ชั้นอนุบาล ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

อัตลักษณ์โรงเรียนชุมชนบ้านวังจันทร์

ผู้เรียนยิ้มง่าย ไหว้สวย

วิสัยทัศน์ ประชญาโรงเรียนชุมชนบ้านวังจันทร์

โรงเรียนชุมชนบ้านวังจันทร์ เป็นผู้นำด้านการเรียนรู้ มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนเก่ง คนดี มีคุณธรรม น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม

ข้อมูลนักเรียน โรงเรียนชุมชนบ้านวังจันทร์

จำนวนนักเรียน ก่อนประถมศึกษา ชาย ๕ คน หญิง ๗ คน รวมทั้งหมด ๑๒ คน ห้อง ๒
ประถมศึกษา ชาย ๑๐๔ คน หญิง ๙๘ คน รวมทั้งหมด ๒๐๒ คน ห้อง ๖
มัธยมศึกษา ชาย ๒๗ คน หญิง ๒๙ คน รวมทั้งหมด ๕๖ คน ห้อง ๓
รวมทั้งหมด ชาย ๑๓๖ คน หญิง ๑๓๔ คน รวมทั้งหมด ๒๗๐ คน ห้อง ๑๑

ข้อมูลครู/บุคลากร โรงเรียนชุมชนบ้านวังจันทร์

จำนวน ชาย ๒ คน หญิง ๑๓ คน รวมทั้งหมด ๑๕ คน

ระดับที่เปิดสอน :อนุบาล-มัธยมศึกษาตอนต้น

เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษา :วังจันทร์

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น :วังจันทร์

ระยะทางจากโรงเรียน ถึง เขตพื้นที่การศึกษา: ๑๗ กม.

ระยะทางจากโรงเรียน ถึง อำเภอ: ๑๕ กม.

สถานที่ติดต่อโรงเรียนชุมชนบ้านวังจันทร์

ที่อยู่โรงเรียนชุมชนบ้านวังจันทร์ หมู่ที่ ๑ บ้านวังจันทร์ ตำบลวังจันทร์ อำเภอวังจันทร์

^๙ โรงเรียนวังจันทร์วิทยา, ข้อมูลสารสนเทศโรงเรียนวังจันทร์วิทยา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.wangchan.ac.th. [๒๒ มี.ค. ๒๕๖๑].

จังหวัดระยอง ๒๐๒๑^{๑๐}

๑๑) โรงเรียนมกุฎเมืองราชวิทยาลัย

ประวัติโรงเรียนมกุฎเมืองราชวิทยาลัย ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารที่ทรงสนพระทัยในการจัดการเรียนของชาติ โดยมีพระราชประสงค์ที่จะกระจายการศึกษาไปสู่ท้องถิ่นทั่วกันดารห่างไกล ให้เยาวชนได้มีโอกาสรับการศึกษาทัดเทียมกัน อีกทั้งยังทรงมีพระราชดำริส่งเสริมการจัดการมัธยมศึกษาให้มีคุณภาพ ทางวิชาการและด้านอื่นๆให้กว้างขวางยิ่งขึ้นประกอบกับวโรกาสที่พระองค์ทรงมีพระชนมายุครบ ๔๒ พรรษา เพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติ จังหวัดระยองและกระทรวงศึกษาธิการ จึงได้จัดตั้งโรงเรียนเทิดพระเกียรติ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร โดยน้อมเกล้าฯ ถวายโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาระยอง ตำบลบ้านนา อำเภอแกลง จังหวัดระยอง และทรงมีพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามโรงเรียนว่า “มกุฎเมืองราชวิทยาลัย” (ราชวิทยาลัยสูงสุดแห่งเมือง) เมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๓๗ วันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๓๗ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จฯทรงวางศิลาฤกษ์โรงเรียน ณ ที่ตั้งโรงเรียนและทรงเยี่ยมชมการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน ณ สถานที่เรียนชั่วคราว พระองค์ทรงมีพระกระแสรับสั่งเกี่ยวกับการดำเนินงานของโรงเรียนมกุฎเมืองราชวิทยาลัยว่า “ให้ดำเนินไปตามแนวทางของโครงการโรงเรียนที่จัดตั้งไว้” การดำเนินการจัดตั้งของโรงเรียน ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ และคุณหญิงสมจินตนา ภักดิ์ศรีวงศ์ เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งโรงเรียน โดยให้นายสุรพงศ์ งามสม เป็นผู้ประสานงานหาที่ดิน ซึ่งนายพิทักษ์ – นางอัจฉรา เขียมพิรุฬห์กิจ ได้บริจาคที่ดิน จำนวน ๔๖ ไร่เศษ และพันเอกสมัย-นางระเบียบ ปานสมสวย ได้ร่วมบริจาคที่ดินเพิ่มเติมอีก จำนวน ๒๘ ไร่เศษ รวมพื้นที่ทั้งสิ้น ๗๔ ไร่ ๖๗ ตารางวาปีการศึกษา ๒๕๓๗ โรงเรียนเปิดรับสมัครนักเรียน ครั้งแรกในระดับ ม.๑ และ ม.๔ มีนักเรียน รวม ๒๑๘ คน โดยได้รับงบประมาณก่อสร้างอาคารเรียนหลังแรก ๑๓,๓๔๑,๑๐๐ บาท มีนายสุรพงศ์ งามสม เป็นผู้บริหารคนแรก และปี พ.ศ. ๒๕๕๔ – ปัจจุบัน นายธนาภ ตรีภักกิจ เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนมกุฎเมืองราชวิทยาลัย

วิสัยทัศน์โรงเรียนมกุฎเมืองราชวิทยาลัย

จัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีคุณภาพและมาตรฐานสากล ในด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ มีคุณธรรมและดำรงชีวิตในวิถีพอเพียง

พันธกิจโรงเรียนมกุฎเมืองราชวิทยาลัย

๑. พัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานสากล ด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและ ภาษาต่างประเทศ

^{๑๐} กลุ่มสารสนเทศ สนผ.สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ข้อมูลสารสนเทศโรงเรียนชุมชนบ้านวังจันทร์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://data.bopp-obec.info>. [๒๒ มี.ค. ๒๕๖๑].

๒. สนับสนุนการจัดการเรียนรู้บูรณาการเพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาเต็มตามศักยภาพ

๓. ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนเพื่อสร้างวิถีชีวิตพอเพียง

๔. พัฒนาระบบบริหารจัดการเพื่อให้บริการที่ดี

ข้อมูลนักเรียนโรงเรียนมกุฏเมืองราชวิทยาลัย

มัธยมศึกษาตอนต้น ชาย ๒๐๙ คน หญิง ๓๕๖ คน รวม ๕๖๕ ห้อง ๑๘

มัธยมศึกษาตอนปลาย ชาย ๑๖๓ คน หญิง ๓๓๘ คน รวม ๕๐๑ ห้อง ๑๘

รวมทั้งหมด ชาย ๓๗๒ คน หญิง ๖๙๔ คน รวม ๑๐๖๖ คน ห้อง ๓๖

ข้อมูลครู บุคลากรโรงเรียนมกุฏเมืองราชวิทยาลัย

จำนวน ชาย ๑๖ คน หญิง ๓๖ คน รวมทั้งหมด ๕๒ คน

ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้อำนวยการพิเศษ นายรณภพ ตรีภักดิ์

รองผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้อำนวยการพิเศษ นางพรรณิพย์ มาอ่อน

รองผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้อำนวยการพิเศษ นายสุทธิศักดิ์ แสงเพิ่ม

รองผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้อำนวยการพิเศษ นายโนชญ์ ชาญด้วยกิจ

รองผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้อำนวยการพิเศษ นายจเร วงศ์คงดี

สถานที่ติดต่อ โรงเรียนมกุฏเมืองราชวิทยาลัย

ที่อยู่โรงเรียนมกุฏเมืองราชวิทยาลัย ๑๙๐ หมู่ ๑ ต.บ้านนา อ.แก่งจ.ระยอง ๒๑๑๑๐^{๑๑}

๑๒) โรงเรียนชำนาญสามัคคีวิทยา

ประวัติโรงเรียนชำนาญสามัคคีวิทยา ตั้งขึ้นตามโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาระดับตำบล ของกรมสามัญศึกษาผู้ริเริ่มและดำเนินการปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของกรมสามัญศึกษา ประกอบด้วย คณะกรรมการ ๗ ท่านตามประกาศกระทรวงศึกษา คือ ๑. นายวิระ ครอบรู้ ๒. นายจำเเหละ คมสัน๓. นายสิน กุมพะ ๔. นายธรรมเนียม เลหาภัยกุล ๕. นายชุมพล เจริญชัยกุล ๖. นายทรัพย์ รัตนคุณ ๗. นายสอาด สว่าง

คณะกรรมการได้มอบหมายให้ นายชำนาญ ผุดผ่อง ซึ่งขณะนั้นเป็นสมาชิกผู้แทนราษฎร จังหวัดระยอง ติดต่อบริษัทงานกับทางราชการจนได้รับอนุมัติตั้งเป็นโรงเรียนตามประกาศของ กระทรวงศึกษาธิการ ลงวันที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๑๙ และแต่งตั้งให้ นายวินิจ ปธานราษฎร์ ดำรง ตำแหน่งครูใหญ่ขณะที่ยังไม่มีอาคารเรียน ได้อาศัยศาลาการเปรียญของวัดไตรรัตนาราม เป็นสถานที่ เรียนชั่วคราวคณะกรรมการได้ร่วมกันสร้างอาคารเรียนแบบเอนกประสงค์ให้ ๑ หลัง จำนวน ๖ ห้องเรียน บนที่ดินของผู้บริจาครวม ๖ ไร่ คือ

^{๑๑} กลุ่มสารสนเทศ สนพ.สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ข้อมูลสารสนเทศโรงเรียน มกุฏเมืองราชวิทยาลัย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://data.bopp-obec.info>. [๒๒ มี.ค. ๒๕๖๑].

- ๑) นางหนู แซ่ซิ้ม ๑๕ ไร่ ๓ งาน ๗๐ ตารางวา
- ๒) นายสมควร ประสมทรัพย์ ๘ ไร่ ๑ งาน ๔๕ ตารางวา
- ๓) นายบุญเรือน หวานเสนาะ ๖ ไร่ ๑ งาน ๓๗ ตารางวา
- ๔) นายประมูล นางถนอม ระวัง ๒ ไร่
- ๕) นายฮ็อกซวน หวังความสุข ๑ ไร่ ๓ งาน ๕๗ ตารางวา
- ๖) นายสง่า ภิญโญ ๑ ไร่

ค่าก่อสร้างได้รับความช่วยเหลือจากประชาชนและพระอาจารย์สมชาย ฐิตวิริโย แห่งวัดเขาสุกิมซึ่งอนุเคราะห์ให้คณะกรรมการ จัดสร้างรูปเหมือนและเหรียญสมนาคุณแก่ผู้บริจาคเงินสัณค่าก่อสร้างประมาณ ๕๐๐,๐๐๐ บาทจัดให้พิธีเปิดอาคารเรียน เมื่อวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๒๐ โดยฯพณฯ พลเรือเอกสัจด์ ชลออยู่ เป็นประธาน หลังจากนั้นได้ย้ายมาเรียนที่อาคารใหม่ เมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๒๐ เป็นต้นมา

วิสัยทัศน์ โรงเรียนชำนาญสามัคคีวิทยา

“มุ่งมั่นพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งสู่สากล มีคุณธรรมนำความรู้สู่วิถีพอเพียง รักสามัคคี มีน้ำใจ ก้าวไปพร้อมชุมชน”

พันธกิจโรงเรียนชำนาญสามัคคีวิทยา

- ๑) ส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ และยึดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- ๒) ส่งเสริมให้นักเรียนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม
- ๓) ส่งเสริมให้นักเรียนมีความรักในสถาบัน มีความสามัคคี มีน้ำใจงาม ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีความรู้สึกที่ดีต่ออาชีพสุจริต
- ๔) จัดกิจกรรมให้นักเรียนสามารถสร้างความคิดรวบยอด คิดแก้ปัญหา คิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ อย่างมีวิจารณญาณ คิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์
- ๕) จัดกิจกรรมให้นักเรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร
- ๖) จัดกิจกรรมให้นักเรียนมีความสนใจใฝ่รู้ รักการอ่าน และพัฒนาตนเอง
- ๗) จัดกิจกรรมให้นักเรียนใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร การสืบค้นข้อมูลและการหาความรู้ด้วยตนเอง
- ๘) จัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ สร้างสุขนิสัยที่ดี รู้จักป้องกันตนเองจากสิ่งเสพติดและอบายมุขและรักการออกกำลังกาย
- ๙) จัดกิจกรรมให้นักเรียนมีสุนทรียภาพด้านศิลปะ ดนตรี และการกีฬา และอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยที่ดีงาม
- ๑๐) พัฒนาครูให้มีศักยภาพในการจัดกระบวนการเรียนรู้เป็นครูมืออาชีพ โดยเน้นผู้เรียน

เป็นสำคัญ

๑๑) ส่งเสริมการใช้สื่อ นวัตกรรมเทคโนโลยีและการสร้างบรรยากาศ สิ่งแวดล้อม แหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้อย่างหลากหลาย

๑๒) บริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

๑๓) ส่งเสริมความสัมพันธ์กับชุมชน

จำนวนนักเรียน

มัธยมศึกษาปีที่ ๑ ชาย ๑๗๑ หญิง ๑๗๓ รวม ๓๔๔

มัธยมศึกษาปีที่ ๒ ชาย ๑๖๙ หญิง ๑๖๐ รวม ๓๒๙

มัธยมศึกษาปีที่ ๓ ชาย ๑๕๖ หญิง ๑๕๐ รวม ๓๐๖

รวมมัธยมต้น ๔๗๖

มัธยมศึกษาปีที่ ๔ ชาย ๘๑ หญิง ๑๒๑ รวม ๒๐๒

มัธยมศึกษาปีที่ ๕ ชาย ๙๙ หญิง ๑๓๔ รวม ๒๓๓

มัธยมศึกษาปีที่ ๖ ชาย ๙๑ หญิง ๑๑๘ รวม ๒๐๙

มัธยมศึกษาปีที่ ๗-๘ รวมทั้งหมด ๑,๖๒๔

ข้อมูลครู/บุคลากร โรงเรียนชำนาญสามัคคีวิทยา

จำนวน ชาย ๓๗ คน หญิง ๘๔ คน รวมทั้งหมด ๑๒๑ คน

สถานที่ติดต่อโรงเรียนชำนาญสามัคคีวิทยา

ที่อยู่โรงเรียนชำนาญสามัคคีวิทยา ๑๐๘ หมู่ ๘ ตำบลคลองปูน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ๒๑๑๗๐^{๑๒}

๑๓) โรงเรียนชุมชนวัดหนองคอกหมู

ประวัติโรงเรียนชุมชนวัดหนองคอกหมู จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๔ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๔ โดยแรกเริ่มเปิดเรียนครั้งแรกในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ และเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาโดยเปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในปีการศึกษา ๒๕๔๐ ในปัจจุบันโรงเรียนมีเนื้อที่ทั้งสิ้น ๑๒ ไร่ ๓ งาน ๔๒ ตารางวา เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลปีที่ ๑ ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

วิสัยทัศน์ ปรัชญาโรงเรียนชุมชนวัดหนองคอกหมู

โรงเรียนชุมชนวัดหนองคอกหมู จะจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาให้นักเรียนทุกคนมีความรู้คู่คุณธรรม เชิดชูความเป็นไทย ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจ อยู่ใต้อาณัติของสังคม อย่างมีความสุข

^{๑๒} โรงเรียนชำนาญสามัคคีวิทยา, ข้อมูลสารสนเทศโรงเรียนชำนาญสามัคคีวิทยา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.csw.ac.th>. [๒๒ มี.ค. ๒๕๖๑].

พันธกิจโรงเรียนชุมชนวัดหนองคอกหมู

- ๑) จัดหลักสูตรสถานศึกษาให้มีคุณภาพและได้มาตรฐาน เพื่อให้ผู้เรียนมีความสมดุล ด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสังคม
- ๒) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ บูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมทุกรายวิชา
- ๓) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย มุ่งเน้นให้นักเรียนทุกคนอ่านออก เขียนได้ และมีวิจาร์ณญาณในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการชีวิตประจำวัน
- ๔) จัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมตามหลักของศาสนา ให้ผู้เรียนมีระเบียบวินัย และรับผิดชอบต่อนตนเองและผู้อื่น
- ๕) จัดกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของโรงเรียน เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขในฐานะพลเมืองและพลโลก
- ๖) จัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อชุมชน ในการพัฒนาสถานศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

เป้าประสงค์โรงเรียนชุมชนวัดหนองคอกหมู

- ๑) ประชากรวัยเรียนทุกคนทั้งปกติ พิการและด้อยโอกาสได้รับโอกาสในการศึกษาขั้นพื้นฐาน ๑๒ ปี ตามสิทธิเท่าเทียมกันและทั่วถึง
- ๒) ผู้เรียนทุกคนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐาน
- ๓) โรงเรียนมีความเข้มแข็งในการบริหารจัดการ
- ๔) นักเรียนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ คิดวิเคราะห์ มีทักษะในการดำรงชีวิต เป็นคนดี อยู่อย่างมีศักดิ์ศรีของความเป็นไทยและมุ่งสู่สากล

๕) ครูและบุคลากรมีความเป็นมืออาชีพ

๖) โรงเรียนมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของชุมชน

ข้อมูลนักเรียนโรงเรียนชุมชนวัดหนองคอกหมู

ก่อนประถมศึกษา ชาย ๒๙ หญิง ๒๑ รวม ๕๐ ห้อง ๒

ประถมศึกษา ชาย ๑๘๙ หญิง ๒๑๐ รวม ๓๙๙ ห้อง ๑๓

มัธยมต้น ชาย ๗๑ หญิง ๖๕ รวม ๑๓๖ ห้อง ๕

รวมทั้งหมด ชาย ๒๘๙ หญิง ๒๙๖ รวม ๕๘๕ ห้อง ๒๐

ข้อมูลครู บุคลากรโรงเรียนชุมชนวัดหนองคอกหมู

จำนวน ชาย ๖ คน หญิง ๑๖ คน รวมทั้งหมด ๒๒ คน

ผู้อำนวยการโรงเรียน ชำนาญการพิเศษ นายเบญจรงค์ บรรจงเสนาะ

รองผู้อำนวยการโรงเรียน ชำนาญการพิเศษ นายวรยุทธ แก้ววิไล

สถานที่ติดต่อโรงเรียนชุมชนวัดหนองคอกหมู

ที่อยู่ หมู่ที่ ๓ บ้านหนองคอกหมู ตำบล ตาขัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัด ระยอง
รหัสไปรษณีย์ ๒๑๑๒๐^{๑๓}

๑๔) โรงเรียนระยองวิทยาคม

ประวัติโรงเรียนระยองวิทยาคม เกิดจากการรวมโรงเรียนเก่า ๒ โรงเรียนเข้าด้วยกันคือ โรงเรียนระยองมิตรอุปถัมภ์ (ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๒) และโรงเรียนสตรีระยอง “บุญศิริบำเพ็ญ” (ก่อตั้งเมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๓) โรงเรียนระยองวิทยาคม ก่อตั้งเมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ เนื่องจากกระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาเห็นสมควรที่จะปรับปรุงการศึกษาระดับมัธยมศึกษาให้เหมาะสม สะดวกในการจัดสรรอัตราครูและงบประมาณ เพื่อการบริหารงานของโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จึงได้ประกาศรวมโรงเรียนทั้ง ๒ โรงเรียนดังกล่าวเข้าด้วยกัน บนเนื้อที่เดิมของโรงเรียนระยองมิตรอุปถัมภ์นั่นเอง โดยมี นายกนก จันจระ เป็นอาจารย์ใหญ่คนแรก ส่วน โรงเรียนสตรีระยองบุญศิริบำเพ็ญ ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของโรงเรียนอนุบาลระยอง

ปัจจุบัน โรงเรียนระยองวิทยาคม มีเนื้อที่ประมาณ ๔๘ ไร่ ๑ งานเศษ บริเวณทั่วไปได้รับการตกแต่งสวยงามร่มรื่น มีอาคารเรียนถาวร ๖ หลัง โรงฝึกงาน ๖ หลัง โรงยิม ๑ หลัง หอประชุมเอนกประสงค์ ๒ หลัง อาคารกิจกรรมห้องเรียนสีเขียว ๑ หลัง บ้านพักครูเดี่ยว ๑๑ หลัง บ้านพักครู ๘ หน่วย ๑ หลัง ส้วมนักเรียน ๔ หลัง บ้านพักนักการภารโรง ๕ หลัง นอกจากนี้บริเวณโรงเรียน ยังประกอบด้วย สวนพุทธศาสนา สวนวรรณคดี สวนกาญจนาภิเษก ศูนย์สุขภาพ สนามฟุตบอล สระว่ายน้ำ ศาลาไทย อาคารประชาสัมพันธ์ หอพระพุทธรูป ศาลา ๑๐๐ ปีระยองวิทย์ และปัจจุบันเรามีอาคารเอนกประสงค์ ๔ ชั้น พร้อมโรงอาหารใหม่ ซึ่งเปิดใช้แล้วในปีการศึกษา ๒๕๕๒ เรียกว่าอาคาร ๑๐๙ ปีระยองวิทย์

วิสัยทัศน์โรงเรียนระยองวิทยาคม

ภายในปีการศึกษา ๒๕๕๘ โรงเรียนระยองวิทยาคมจะเป็นต้นแบบโรงเรียนมาตรฐานสากลบนพื้นฐานของความเป็นไทย

พันธกิจโรงเรียนระยองวิทยาคม

ส่งเสริมพัฒนานักเรียนและบุคลากรให้มีคุณภาพเทียบเคียงมาตรฐานสากล ดำรงตนบนพื้นฐานของความเป็นไทยตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ข้อมูลนักเรียนโรงเรียนระยองวิทยาคม

มัธยมศึกษาตอนต้น ชาย ๘๖๑ คน หญิง ๑๑๑๘ คน รวม ๑๙๗๙ ห้อง ๔๔

^{๑๓} กลุ่มสารสนเทศ สนผ.สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ข้อมูลสารสนเทศโรงเรียนชุมชนวัดหนองคอกหมู, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://data.bopp-obec.info>. [๒๒ มี.ค. ๒๕๖๑].

มัธยมศึกษาตอนปลาย ชาย ๗๗๓ คน หญิง ๑๑๘๙ คน รวม ๑๙๖๒ ห้อง ๕๓
 รวมทั้งหมด ชาย ๑๖๓๔ คน หญิง ๒๓๐๗ คน รวม ๓๙๔๑ คน ห้อง ๙๗
 ข้อมูลครู บุคลากรโรงเรียนระยองวิทยาคม
 จำนวน ชาย ๔๗ คน หญิง ๘๔ คน รวมทั้งหมด ๑๓๑ คน
 ผู้อำนวยการโรงเรียน เชี่ยวชาญ นายวิโรจน์ บำรุง
 รองผู้อำนวยการโรงเรียนชำนาญการพิเศษ นายนิพนธ์ ศิลาแลง
 รองผู้อำนวยการโรงเรียนชำนาญการพิเศษ นายอนันต์ เลาหวิกุล
 รองผู้อำนวยการโรงเรียนชำนาญการพิเศษ นายสุเทพ ชำนาญ
 รองผู้อำนวยการโรงเรียนชำนาญการพิเศษ นายไพฑูรย์ ทนทาน

สถานที่ติดต่อโรงเรียนระยองวิทยาคม

๑๗๙ ถนนตากสินมหาราช ตำบลท่าประดู่ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ๒๑๐๐๐^{๑๔}

๑๕) โรงเรียนระยองวิทยาคมปากน้ำ

ประวัติโรงเรียนนั้น ปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ท่านพระครูพิทักษ์รัตตเขต เจ้าอาวาสวัดปากน้ำได้เสนอความจำนงจะให้ใช้ ที่ดินบริเวณหลัง วัดปากน้ำ จำนวน ๑๑ ไร่ เพื่อก่อสร้างโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายมักร กุลวานิช ผู้อำนวยการโรงเรียนระยองวิทยาคม ในโอกาสที่อธิบดีกรมสามัญศึกษา นายบรรจง พงษ์ศาสตร์ ได้เดินทางมาประชุมสัมมนาข้าราชการกรมสามัญศึกษาที่จังหวัดระยอง และได้ไปดูสถานที่ มีความเห็นชอบจึงมอบให้นายมังกร กุลวานิช ผู้อำนวยการโรงเรียนระยองวิทยาคม ดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนมัธยมศึกษา ผ่านสำนักงาน สำนัศึกษาจังหวัดระยอง โดยนายอานวย ท้ว ทิพย์ ผู้อำนวยการ สำนัศึกษาจังหวัด ระยองโดย พณฯ รัฐมนตรีนายสัมพันธ์ ทองสมัคร ได้มีประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องตั้ง โรงเรียนระยองวิทยาคมปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง เมื่อวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๗

ในวันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๓๗ กรมสามัญศึกษาได้จัดสรรงบประมาณในโครงการจัดตั้งโรงเรียนมัธยมศึกษา ใหม่ เพื่อก่อสร้างอาคารเรียนแบบเบ็ดเสร็จแบบ ก ข และ ค ต่อมาโรงเรียนได้ขอเปลี่ยนแปลงอาคารเรียนเป็นแบบ ๓๑๘ ล/๓๐ (พิเศษ) มีลักษณะเป็น อาคารเรียน ๔ ชั้นใต้ถุน

^{๑๔} โรงเรียนระยองวิทยาคม. ข้อมูลสารสนเทศโรงเรียนระยองวิทยาคม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.rayongwit.ac.th. [๒๓ มี.ค. ๒๕๖๑].

โล่ง มีห้องน้ำภายในอาคาร และได้รับอนุมัติจากกระทรวง ศึกษาธิการ เมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๗ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้มีคำสั่งแต่งตั้ง นายมานพ งามสุวรรณ ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนระยองวิทยาคม เป็นผู้บริหารโรงเรียน ระยองวิทยาคมปากน้ำ คนแรกเมื่อ วันที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ โรงเรียนระยองวิทยาคมปากน้ำ ทำพิธีวางศิลาฤกษ์ เพื่อก่อสร้างอาคารเรียน หลังแรกในวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๗ เวลา ๐๙.๓๙ น. โดยมีท่านพระครูพิทักษ์ รัตตเขต เป็นประธาน ปัจจุบันโรงเรียนระยองวิทยาคมปากน้ำ อยู่ภายใต้การบริหารงานของ ดร.พีระ รัตนวิจิตร

วิสัยทัศน์โรงเรียนระยองวิทยาคมปากน้ำ

ภายในปี ๒๕๕๓ โรงเรียนระยองวิทยาคมปากน้ำ พัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ เติบโตตามศักยภาพ และมีคุณธรรมนำความรู้ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พันธกิจโรงเรียนระยองวิทยาคมปากน้ำ

กระจายอำนาจการบริหารโดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่นส่งเสริมครูให้เป็นครูมืออาชีพจัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา เป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข น้อมนำปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ ในการดำรงชีวิตจัดให้มีนวัตกรรม / เทคโนโลยี / แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสม

เสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ความเป็นไทย และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ข้อมูลนักเรียนโรงเรียนระยองวิทยาคมปากน้ำ

มัธยมศึกษาตอนต้น ชาย ๑๘๒ คน หญิง ๑๕๑ คน รวม ๓๓๓ ห้อง ๑๑

มัธยมศึกษาตอนปลาย ชาย ๘๓ คน หญิง ๑๑๗ คน รวม ๒๐๐ ห้อง ๙

รวมทั้งหมด ชาย ๒๖๕ คน หญิง ๒๖๐ คน รวม ๕๒๕ คน ห้อง ๒๐

ข้อมูลครู บุคลากรโรงเรียนระยองวิทยาคมปากน้ำ

จำนวน ชาย ๑๘ คน หญิง ๕๔ คน รวมทั้งหมด ๗๒ คน

ผู้อำนวยการโรงเรียน ชำนาญการพิเศษ นายพีระ รัตนวิจิตร

รองผู้อำนวยการโรงเรียน ชำนาญการพิเศษ นางนภัสสร บุรารัตนวงศ์

รองผู้อำนวยการโรงเรียน ชำนาญการพิเศษ นายชวลิต ประทุมยศ

รองผู้อำนวยการโรงเรียน ชำนาญการพิเศษ นายบัญชา จันมาค้อ

สถานที่ติดต่อโรงเรียนระยองวิทยาคมปากน้ำ

เลขที่ ๙/๑๓ ถนนอดุลย์ธรรมประภาส ตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

๒๑๐๐๐^{๑๕}

^{๑๕} กลุ่มสารสนเทศ สนผ.สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ข้อมูลสารสนเทศโรงเรียนระยองวิทยาคมปากน้ำ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://data.bopp-obec.info>. [๒๓ มี.ค. ๒๕๖๑].

๑๖) โรงเรียนอรวิณวิทยา

ประวัติโรงเรียน เริ่มทำการเปิดสอนใน ระดับปฐมวัยจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีบุคลากรสายบริหาร ๓ คน ได้รับการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสามเมื่อวันที่ ๒๙-๓๐ พฤศจิกายน ถึง ๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ ระดับปฐมวัย – มัธยมศึกษา

วิสัยทัศน์

โรงเรียนได้กำหนดวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาในแผนพัฒนาโรงเรียน ๒๕๔๙-๒๕๕๑ โดยมีเป้าหมาย ภายในปี ๒๕๕๑ โรงเรียนอรวิณวิทยา มุ่งพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพด้านความรู้คู่คุณธรรม มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดี ให้โรงเรียนมีมาตรฐานด้านการศึกษาและการจัดการ

เป้าหมาย

โรงเรียนอรวิณวิทยามุ่งจัดการศึกษา ให้ผู้เรียนเป็นคนดีของสังคม มีสุขภาพแข็งแรงตามมาตรฐานการศึกษาและเป็นโรงเรียนที่มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานต่างๆ

จำนวนนักเรียน ๒,๗๑๐ คน

บุคลากรครู จำนวน ๘๖ คน ผู้เรียน จำนวน

ที่อยู่ติดต่อโรงเรียน

โรงเรียนอรวิณวิทยา ตั้งอยู่ที่ ๒๕๑ ถนนрінรมย์ประชาราษฎร์ ตำบลปลวกแดง อำเภอปลวกแดง จังหวัดระยอง^{๑๖}

๓.๒ ประวัติพระสอนศีลธรรมตามกฎหมายกระทรวงศึกษาธิการ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๗๓ ซึ่งมีข้อความระบุว่า รัฐต้องสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต และในวรรคต้นของมาตรา ๘๑ มีข้อความว่า รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการเห็นความสำคัญของพระสงฆ์ในการเป็นบุคลากรทางศาสนา จึงได้มอบให้กรมการศาสนาดำเนินโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และให้สถานศึกษาในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการเข้าร่วมเพื่อรองรับรัฐธรรมนูญ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปลูกฝังศีลธรรม และจริยธรรมให้เด็กและเยาวชนของชาติได้เรียนรู้(เข้าถึง) หลักธรรมของพระพุทธศาสนาสามารถนำหลักธรรมไปพัฒนาคุณภาพชีวิตได้^{๑๗}

^{๑๖} นรินทร์ วงศ์ณินิล, “การศึกษาความต้องการของผู้ปกครองนักเรียน ต่อการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาของโรงเรียนอรวิณวิทยา จังหวัดระยอง”, *วิทยานิพนธ์คณะศึกษาศาสตร์*, (คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๑), หน้า ๑๔.

^{๑๗} กรมการศาสนา, *คู่มือพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑.

การคัดเลือกพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน การบริหารจัดการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีกระบวนการหรือโครงสร้างในการจัดการสอน ศีลธรรม^{๑๔๔} ดังนี้ การรับสมัครและคัดเลือกพระสอนศีลธรรม ในการคัดเลือกพระสอนศีลธรรม มีขั้นตอนการรับสมัครพระสอนศีลธรรมดังนี้ กำหนดจำนวนพระในหน (การปกครองของคณะสงฆ์) จังหวัดและระดับการศึกษาในสถานศึกษา การประกาศรับสมัครพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดจัดทำใบสมัครที่แนบท้ายประกาศ การรับสมัครพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดทั่วประเทศ รับสมัครพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนโดยร่วมมือกับวัฒนธรรมจังหวัดในการจัดเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกในการรับสมัคร เจ้าคณะจังหวัดดำเนินการพิจารณาคัดเลือกพระสงฆ์ เพื่อคัดเลือกเป็นพระสอนศีลธรรม โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑. พิจารณาคัดเลือกผู้สมัครที่ดำเนินการสอนอยู่ในสถานศึกษาในตำบลนั้น ๆ ก่อน หากยังมีจำนวนเกิน ให้พิจารณาจากผลงานและประสบการณ์ของผู้สมัคร

๒. พิจารณาคัดเลือกผู้สมัครที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย หากมีจำนวนเกินให้พิจารณาจากผลงานและประสบการณ์ของผู้สมัคร

๓. พิจารณาคัดเลือกผู้สมัครที่ผ่านการอบรมพระสอนพระพุทธศาสนาตามมติมหาเถรสมาคมของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และกระทรวงศึกษาธิการหากยังมีจำนวนเกินให้พิจารณาจากผลงานและประสบการณ์ของผู้สมัคร

๔. เมื่อพิจารณาตามข้อ (๑) ถึง (๓) แล้วยังไม่ครบตามจำนวนที่ประกาศให้อยู่ในดุลยพินิจของคณะกรรมการ

ดังนั้น ขั้นตอนการรับสมัครและคัดเลือกพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนถือว่าเป็นขั้นตอนแรกในการเลือกบุคคลที่เหมาะสมโดยพิจารณาจากคุณสมบัติ ผลงาน และความสามารถเป็นสำคัญ พร้อมกันนั้นจะต้องมีการเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆ ให้แก่พระสงฆ์ที่ได้รับการคัดเลือกเป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน การคัดเลือกโรงเรียนที่พระเข้าไปมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรมมีรายละเอียดดังนี้

๑. เจ้าคณะจังหวัดร่วมกับผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาและศึกษานิเทศก์เขตการศึกษา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด พิจารณาคัดเลือกโรงเรียนตามความเหมาะสมในแต่ละบริบท โดยพิจารณาจากโรงเรียนในตำบล อำเภอ และจังหวัดตามลำดับดังนี้ คือเป็นโรงเรียนที่พระสามารถเดินทางไปสอนได้สะดวก มีการกระจายพระสอนศีลธรรมให้ครอบคลุมพื้นที่ กำหนดให้สถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาแห่งละ ๕ รูป

๒. เขตการศึกษาประกาศผลการคัดเลือกโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

^{๑๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔.

๓. เขตพื้นที่การศึกษาแจ้งโรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกและชี้แจงวัตถุประสงค์ตลอดจนแนวทางในการดำเนินการของโรงเรียนเกี่ยวกับการจัดพระสอนศีลธรรมในแต่ละช่วงชั้น

๔. สำนักงานเจ้าคณะจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด แจ้งพระสอนศีลธรรมให้ปฏิบัติหน้าที่สอนในโรงเรียนและประสานกับโรงเรียน ตลอดจนสนับสนุนให้การปฏิบัติงานของพระสอนศีลธรรมเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ

๕. การจัดให้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้สำนักงานเจ้าคณะจังหวัด ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด พิจารณาตามความเหมาะสม โดยพระ ๑ รูป อาจเข้าสอนในสถานศึกษาใกล้เคียงมากกว่า ๑ โรงเรียน ขึ้นอยู่กับบริบทและความเป็นไปได้ของพระสอนศีลธรรมตามความเหมาะสม^{๑๙}

ดังนั้น การคัดเลือกโรงเรียนจำเป็นต้องพิจารณาองค์ประกอบของโรงเรียนในหลายด้านด้วยกัน และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือโรงเรียนจะต้องมีความพร้อมในการจัดสถานที่ให้พระสอนศีลธรรมเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่พระผู้สอน

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับพระสอนศีลธรรมตามกฎหมายกระทรวงศึกษาธิการ พบว่า พระสอนศีลธรรม มีสภาพเป็นนิติบุคคล ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๗๓ ซึ่งมีข้อความระบุว่า รัฐต้องสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต และในวรรคต้นของมาตรา ๘๑ มีข้อความว่า รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม เพื่อปลูกฝังศีลธรรม และจริยธรรมให้เด็กและเยาวชนของชาติได้เรียนรู้(เข้าถึง) หลักธรรมของพระพุทธศาสนา สามารถนำหลักธรรมไปพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ จะเห็นได้ว่า เมื่อรัฐบาลให้การสนับสนุนพระสอนศีลธรรมก็จะเป็นที่ยอมรับจากทุกภาคส่วน ทำให้การสอนเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการเรียน โดยมีมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นผู้รับผิดชอบหลักในการดำเนินโครงการ ดังนั้น จึงเป็นโอกาสที่ดีที่จะส่งเสริมพระสอนศีลธรรมให้มีทักษะและแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ

๓.๓ ความสำคัญของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา

สภาพวิถีชีวิตของชาวไทยในปัจจุบันที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสสังคม เศรษฐกิจการเมืองและวัฒนธรรมทำให้เกิดการเบี่ยงเบนทางพฤติกรรมคือละเลยในคุณธรรมศีลธรรม จริยธรรมซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อเด็กเยาวชนนักเรียนนักศึกษาให้หลงผิดและมีพฤติกรรม ที่เบี่ยงเบนไปในทางไม่พึงประสงค์เช่นขาดระเบียบวินัยเกี่ยวข้องกับยาเสพติดทะเลาะวิวาทมีเพศสัมพันธ์ ก่อนวัยอันควรและขาดวินัยในการดำเนินชีวิตดังนั้นจึงจำเป็นอย่างเร่งด่วนในการปลูกฝังกล่อมเกลียดด้วยหลักธรรมทางศาสนาเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันชีวิตให้มีสำนึกผิดชอบชั่วดีมีสติพิจารณาอย่างมีจิตใจใฝ่ดี

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔.

และมีพลังใจที่เข้มแข็งกรมการศาสนาได้พิจารณาเห็นว่าการที่จะปลูกฝังกลุ่มเกลาเยาวชนสร้างภูมิคุ้มกันชีวิตที่ดีควรเริ่มจากการเรียนการศึกษาโดยเฉพาะวิชาศีลธรรมหรือวิชาทางศาสนาอย่างขาดแคลนครูประจำที่มีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านมาสอนต้องอาศัยครูในสาขาวิชาชีพอื่นภายในโรงเรียนมาช่วยสอนบางโรงเรียนอาราธนาพระสงฆ์มาช่วยสอนเป็นพิเศษแต่ก็ไม่ได้จัดอย่างเป็นระบบนอกจากนี้ในอดีตที่ผ่านมาจำนวนพระที่มีความสามารถในการศึกษามีน้อยไม่เพียงพอที่จะสอนที่จะสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนได้ทุกแห่ง^{๒๐}

การบำเพ็ญประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นพระพุทธศาสนามีหลักการอันแน่วแน่โดยมี สังฆธรรม ที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์มีจุดยืนในการปฏิบัติการประกาศสั่งสอนของพระพุทธศาสนาในอดีตปัจจุบันและอนาคตที่ไม่เปลี่ยนแปลงแต่มุ่งสั่งสอนประชาชนดำเนินชีวิตตามหลักการของพระพุทธศาสนาโดยมีพระภิกษุผู้ประพฤติปฏิบัติชอบเป็นผู้นำทางการศึกษาและปฏิบัติชอบที่มีความประพฤติที่สามารถสร้างแรงบันดาลใจให้เด็กและเยาวชนที่พบเห็นเกิดการยอมรับนับถือศรัทธาถือเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี^{๒๑}

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์ความสำคัญของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่าปัจจุบันเป็นสังคมแห่งยุคโลกาภิวัตน์ ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ทำให้เกิดการเบี่ยงเบนทางพฤติกรรมคือละเลยในคุณธรรมศีลธรรมจริยธรรม ส่งผลคุกคามเด็กเยาวชนนักเรียนนักศึกษาให้หลงผิดและมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปในทางไม่พึงประสงค์ เช่น ขาดระเบียบวินัยเกี่ยวข้องยาเสพติด ทะเลาะวิวาท มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร และขาดวินัยในการดำเนินชีวิต ดังนั้น พระสอนศีลธรรมจะต้องให้ความสำคัญกับวิชาพระพุทธศาสนา โดยเน้นให้ผู้เรียนเกิดความรู้ มีหลักสัมมาปฏิบัติในการดำเนินชีวิต รู้จักบาปบุญคุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ โดยยกเอาสถานการณ์ในปัจจุบันมาประกอบกับการสอน เพื่อให้ นักเรียนได้ตระหนักรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของไทย

๓.๔ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนกับความคาดหวังในการปฏิบัติภารกิจ

จากข้อมูลของมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย^{๒๒} ระบุว่า สภาพวิถีชีวิตของผู้คน

^{๒๐} สำนักงานพระพุทธศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, ประวัติโรงเรียนพระปริยัติธรรม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๕), หน้า ๗.

^{๒๑} พระพรหมวชิรญาณ (ประสิทธิ์ เขมงโกโร), “คำนิยม”, ใน คู่มือพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ปีงบประมาณ ๒๕๕๔, สำนักงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), ๒๕๕๐), หน้า ก.

^{๒๒} สำนักงานพระสอนศีลธรรม, คู่มือปฏิบัติงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๕๑), หน้า ๑-๒.

ในสังคมไทยที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม ทำให้เกิดภาวะสับสนในวิถีชีวิต ค่านิยม และภูมิคุ้มกันทางสังคมลดลง จนก่อให้เกิดการเบี่ยงเบนทางพฤติกรรม คือ ละเลยในคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม ซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อเด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษา ให้หลงผิดและมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปในทางไม่พึงประสงค์ เช่น ขาดระเบียบวินัย เกี่ยวข้องยาเสพติด ทะเลาะวิวาท มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร และขาดวินัยในการดำเนินชีวิต ดังนั้นจึงจำเป็นต้องอย่างเร่งด่วนในการปลูกฝังกล่อมเกลียดด้วยหลักธรรมทางศาสนาเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันชีวิต ให้มีสำนึกผิดชอบชั่วดี มีสติพิจารณาอย่างคิด มีจิตใจใฝ่ดีและมีพลังใจที่เข้มแข็ง โดยนัยนี้ โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จึงถือกำเนิดขึ้นและเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๔๖ โดยข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ระหว่าง กระทรวงวัฒนธรรมกับกระทรวงศึกษาธิการ ในการสนับสนุนให้พระภิกษุสงฆ์เข้าไปสอนในโรงเรียนทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา ซึ่งที่ระยะแรกรัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณให้กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม จำนวน ๑๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท เพื่ออุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายถวายพระที่เข้าไปสอนในสถานศึกษาระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จำนวน ๘๐๐ รูป โดยมีวัตถุประสงค์แรกเริ่ม คือ

- ๑) เพื่อจัดพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถ ทั้งในด้านปริยัติและปฏิบัติเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา
- ๒) เพื่อให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา
- ๓) เพื่อปลูกฝังให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้คู่คุณธรรม สามารถนำความรู้และคุณธรรมไปบูรณาการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข

อย่างไรก็ตาม จากการดำเนินงานพบว่า สถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ มีความต้องการพระในโรงเรียน โดยเฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า ๕๘,๐๗๓ รูป จากการสำรวจพบว่า โรงเรียนวิถิพุทธ จำนวน ๑๐,๐๐๐ กว่าโรงเรียน มีความต้องการพระสงฆ์ไปให้ความรู้แก่นักเรียนอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้น ในปีงบประมาณ ๒๕๔๘ จึงได้เพิ่มจำนวนพระสอนศีลธรรมให้ครอบคลุมสถานศึกษาทั่วประเทศ ในอัตราส่วนพระ ๑ รูป ต่อ ๑ ตำบล โดยจะขยายเพิ่มอีก ๔,๐๐๐ รูป เป็นการนำร่อง และได้เสนอของบประมาณงบกลางจากรัฐบาลเพื่ออุดหนุน เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายของพระรูปละ ๒,๐๐๐ บาทต่อเดือน รวมเป็นเงิน ๘๖,๐๐๐,๐๐๐ บาทต่อปี และงบประมาณอีกจำนวนหนึ่งเพื่อการจัดทำหนังสือ อุปกรณ์การเรียนการสอน การพัฒนาศักยภาพการสอน การติดตามประเมินผล ตลอดระยะเวลาของการดำเนินโครงการฯคือ ปีงบประมาณ ๒๕๔๘ - ๒๕๕๐ ได้มีพัฒนาการโดยลำดับ อาทิ การได้รับอนุมัติงบกลางจากคณะรัฐมนตรี เพื่ออุดหนุนโครงการพระสอนศีลธรรม จากครั้งที่ ๑ วันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๘ จำนวน ๔,๐๐๐ รูป ครั้งที่ ๒ วันที่ ๑ เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๙ จำนวน ๖,๐๐๐ รูป และ ครั้งที่ ๓ วันที่ ๒๓ เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๕๐

ได้รับอนุมัติเพิ่มเป็นจำนวน ๑๐,๐๐๐ रुप อีกทั้งประมาณการณ์ในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ จะได้รับอนุมัติเป็น ๒๐,๐๐๐ रुप เช่นกันในปีงบประมาณ ๒๕๕๑ คณะรัฐมนตรี ได้มีมติเมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๕๐ ให้โอนงบประมาณโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ไปตั้งที่กระทรวงศึกษาธิการ พร้อมทั้งมอบหมายให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นผู้รับผิดชอบหลักในการดำเนินโครงการฯ

วัตถุประสงค์ของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๑. เพื่อจัดพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถ ทั้งในด้านปริยัติและปฏิบัติเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา

๒. เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้เด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษา ตามนโยบาย “คุณธรรมนำความรู้” สู่สถานศึกษา

๓. เพื่อให้พระสงฆ์นำหลักธรรมทางศาสนามาจัดกิจกรรมการเรียนรู้แก่นักเรียน นักศึกษาให้สามารถนำประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

๔. เพื่อให้นักเรียนนักศึกษามีความรู้ ความเข้าใจ และนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเชิงพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในการชีวิตประจำวัน

๕. เพื่อสร้างภาคีเครือข่ายร่วมพัฒนาโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน

ความคาดหวังในการปฏิบัติการกิจกรรมตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๑. เป็นผู้สอนวิชาศีลธรรมในโรงเรียน โดยมีคาบสอนอย่างน้อย ๒ คาบต่อสัปดาห์

๒. เป็นผู้สอนหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี โท เอก เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ในหลักธรรม

๓. เป็นผู้สอนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับหลักธรรมทางศาสนาเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ในหลักธรรม

๔. เป็นผู้จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อปลูกฝังคุณธรรมตามหลักธรรมทางศาสนาเพื่อการปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

๕. เป็นผู้จัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา และเป็นผู้นำนักเรียน ครู ผู้ปกครองเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา

๖. เป็นครูผู้สอนประจำโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

๗. เป็นผู้อบรมและเป็นกรรมการคุมสอบหลักสูตรธรรมศึกษาในเรือนจำและสถานพินิจฯ

๘. เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่โรงเรียนและชุมชน

สรุปได้ว่า ครูต้องมีบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบ ในด้านจัดการเรียนการสอน ด้าน

งานวิชาการ การสืบทอดวัฒนธรรม การมีมนุษยสัมพันธ์ การการประเมิณผล รวมทั้งด้านความรู้ ด้านเจตคติ ด้านการปฏิบัติ การวิจัย การบริการ การใช้สื่อการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพรวมทั้งสามารถปรับหลักสูตรการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น และ สถานการณ์บ้านเมืองในปัจจุบัน เพื่อช่วยให้ศิษย์ของตนสามารถเลือกวิชาเรียนได้ตามความเหมาะสม และความคาดหวังในการปฏิบัติภารกิจของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน พบว่า พระสอนศีลธรรมต้องสอนและปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ในโรงเรียนและชุมชน

๓.๕ ความเป็นมาของพระสอนศีลธรรมในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ดำเนินการตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ.๒๕๕๐ ได้พบอุปสรรคมากมายในการดำเนินการถึงแม้โครงการนี้ได้มีการเริ่มต้นวางกฎระเบียบแสดงเป็นคู่มือไว้สำหรับการปฏิบัติงานที่ตีร่วมกันระหว่างผู้เป็นเจ้าของโครงการ สถานศึกษาและหน่วยงานที่สนับสนุนมาคืออยู่แล้วก็ตามเมื่อภาระงานและงบประมาณได้ย้ายมาอยู่ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมหาวิทยาลัยได้จัดรูปแบบการบริหารโครงการให้เป็นของมหาวิทยาลัยโดยเฉพาะดำเนินการและจัดระเบียบธุรการไปพร้อมๆ กันเมื่อสิ้นปีงบประมาณ ๒๕๕๑ มหาวิทยาลัย ต้องการประเมิน ผลโครงการโดยวิธีการจัดสัมมนารับฟังข้อคิดเห็นจากพระสอนศีลธรรมทุกภูมิภาคและครูพี่เลี้ยงรวมทั้งผู้สนับสนุนที่เกี่ยวข้อง^{๒๓}

การดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีความคาดหวังว่าจะเป็นโครงการที่สร้างคุณประโยชน์ต่อสังคมโดยต้องการใช้โครงการนี้ให้เข้าไปมีส่วนผลักดันสร้างเปลี่ยนแปลงที่ดีให้เกิดขึ้นในสังคมไทยด้วยการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบ้านวัดโรงเรียน (บวร) มีพระที่จะนำหลักธรรมคำสอนผ่านกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเด็กเยาวชนนักเรียน นักศึกษาทั่วประเทศซึ่งประโยชน์สูงสุดที่จะได้รับคือผู้เรียนจะได้รับการปลูกฝังในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมจากพระภิกษุสงฆ์โดยตรงและผลจากการวิจัยของคณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยพบว่า เป็นโครงการที่ดีมีผลทำให้เด็กปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นไปในทางที่ดีขึ้นอย่างชัดเจนเป็นการลงทุนในโครงการที่คุ้มค่ามากเพราะในภาพรวมพระสามารถตอบสนองนโยบายรัฐบาลได้ดี^{๒๔}

พระพุทธเจ้าได้ทรงพิจารณาเมื่อก่อนเสด็จออกประกาศพระศาสนาว่า “เหล่าชนที่มีธุลีในดวงตาน้อยก็มีที่มีกิเลสในดวงตาก็มีที่มีอาการทรมานก็มีที่จะสอนให้รู้ง่ายก็มีที่จะสอนให้รู้ได้ยากก็มีบาง

^{๒๓} พระครูวินัยธรวัลลภ โกวิโล (โหรวิชิต), รายงานการสัมมนาพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนและ พระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่แจก. สามลดา, ๒๕๕๑), หน้าคำนำ.

^{๒๔} ปรีชา กันธิยะ, คู่มือโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน (การเรียนการสอน) ปีงบประมาณ ๒๕๕๐, รวบรวมโดยสำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตร, ๒๕๕๐), หน้า ๑๙.

พวกตระหนกถึงโทษร้ายในปรโลกอยู่ก็มีทั้งนี้มีอุปมาเหมือนดังกออบลหรือกอบอนทรึก”ต่อจากนั้นได้ทรงยกดอกบัว ๔ เหล่าขึ้นมาเปรียบที่พระองค์ตรัสไว้ในที่อื่น ดังนี้ ๑. ดอกบัว ๔ เหล่า ดังนี้

๑) บุคคลผู้รู้เข้าใจได้ฉับพลันพอยกหัวขึ้นแสดงเท่านั้น เรียกว่า อุกมฤตัญญู เทียบกับบัวพันธุ์น้ำพอรับสัมผัสมีสระวันก็จะบาน ณ วันนั้น^{๒๕}

๒) บุคคลผู้สามารถจะรู้เข้าใจได้ต่อเมื่อได้อธิบายความพิสดารออกไป เรียกว่า วิปจิตัญญู เทียบกับบัวพันธุ์น้ำจืดบานต่อไปในวันรุ่ง

๓) บุคคลผู้พอจะหาทางค่อยชี้แจงแนะนำใช้วิธีการให้เข้าใจได้ต่อไปเรียกว่า เนยยะ เทียบกับงามไต้พันธุ์น้ำจืดบานในวันต่อไป

๔) บุคคลผู้แก้ปัญหามีดวงตามืดสนิทยังไม่อาจให้บรรลุคุณธรรมได้ในชาตินี้ เรียกว่า ปทปรมะ เทียบกับบัวจมอยู่ใต้พื้นน้ำจืดเป็นรักษาแห่งปลาและเต่า^{๒๖}

ความมุ่งหมายในการสอนศีลธรรมไว้โดยแยกเป็นข้อๆ ดังนี้ คือ

๑) เพื่อให้นักเรียนได้รับความรู้ความเข้าใจในหลักศาสนาและหลักธรรมของศาสนา เห็นคุณค่าของศาสนาอย่างลึกซึ้ง

๒) เพื่อสร้างสำนึกปะ ทางศีลธรรมซึ่งจะมีต่อเจตคติและต่อพฤติกรรมของตน

๓) เพื่อปูพื้นฐานคุณธรรมทางจิตใจให้กับนักเรียนให้สามารถนำหลักศีลธรรมไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้

๔) เพื่อให้นักเรียนได้รู้จักคิดเปรียบเทียบตัดสินได้ว่าสิ่งใดดีสิ่งใดชั่วสิ่งใดควรทำสิ่งใดควรเว้น^{๒๗}

จากการศึกษาข้อมูลรูปแบบการสอนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพบว่า พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนั้น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ดำเนินการตั้งแต่ปีพ.ศ.๒๕๕๐ ซึ่งเป็นโครงการที่สร้างคุณประโยชน์ต่อสังคม โดยต้องการใช้โครงการนี้ให้เข้าไปมีส่วนผลักดันสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ดีให้เกิดขึ้นในสังคมไทย ด้วยการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัดโรงเรียน (บวร) มีพระที่จะนำหลักธรรมคำสอนผ่านกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเด็กเยาวชนนักเรียนทั่วประเทศ ซึ่งประโยชน์สูงสุดที่จะได้รับคือผู้เรียนจะได้รับการปลูกฝังในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมจากพระภิกษุสงฆ์โดยตรง เพราะพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีบทบาทอย่างสำคัญในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้นอย่างชัดเจน เป็นการลงทุนในโครงการที่คุ้มค่า เพราะในภาพรวมพระสามารถตอบสนองนโยบายรัฐบาลได้ดี

^{๒๕} อจ.ทุก. (ไทย). ๒๐/๔๓๖/๑๑๑.

^{๒๖} อจ.สศตทก. (ไทย). ๒๓/๓๗/๕๗ - ๕๘.

^{๒๗} สุมณ อมรวิวัฒน์, การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไตรธรรมสาร, ๒๕๔๘), หน้า ๑๓๑.

สรุปว่า พระสอนศีลธรรม เป็นผู้ที่คอยชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตให้แก่เยาวชน โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตในประจำวัน เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบันได้อย่างมีความสุข พร้อมทั้งเป็นคนดีของครอบครัว สังคม และประเทศชาติ

๓.๖ การประเมินพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

การประเมินพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน กรมการศาสนาได้แบ่งออกเป็น ๓ ระยะ คือ

๑) การประเมินก่อนการดำเนินโครงการ มีวัตถุประสงค์ เพื่อตรวจสอบความพร้อม การดำเนินงาน และจัดเตรียมการดำเนินงาน

๑.๑) กลุ่มส่งเสริมและสนับสนุนการเผยแพร่หลักธรรม สำนักพัฒนาคุณภาพ จริยธรรม กรมการศาสนา ประเมินการเตรียมงานในส่วนกลาง

๑.๒) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ประเมินการเตรียมงานในส่วนของจังหวัดแล้วส่ง รายงานผลการประเมินให้คณะกรรมการ ด้านการส่งเสริมการปฏิบัติงานพระสอนศีลธรรมประจำจังหวัด และกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

๒) การประเมินระหว่างการดำเนินโครงการมีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุง แก้ไขและพัฒนาการดำเนินงาน มีขั้นตอนดังนี้

๒.๑) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ประเมินผลการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเมื่อพบปัญหาให้ดำเนินการแก้ไขปัญหา และ/หรือรายงานคณะกรรมการส่งเสริมการปฏิบัติงานพระสอนศีลธรรมประจำจังหวัด หรือกรมการศาสนาทราบเพื่อร่วมหาทางแก้ไขปัญหาและพัฒนาให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และรายงานผลการประเมินให้คณะกรรมการ อำนวยการส่งเสริมพระสอนศีลธรรมประจำจังหวัด

๒.๒) เขตพื้นที่การศึกษา ศึกษาพิเศษ และสถานศึกษา ประเมินผลการดำเนินงานตาม บทบาทหน้าที่ เมื่อพบปัญหาให้หาทางแก้ไขปัญหา และ/หรือรายงานคณะกรรมการอำนวยการส่งเสริมการ ปฏิบัติงานพระสอนศีลธรรมประจำจังหวัด หรือกรมการศาสนา เพื่อร่วมหาแนวทางแก้ไขปัญหาและพัฒนาให้ การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและรายงานผลการประเมินให้คณะกรรมการอำนวยการส่งเสริมฯ และกรมการศาสนา ภาคเรียนละ ๑ ครั้ง

๒.๓) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราช วิทยาลัย ประเมินผลการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ เมื่อพบปัญหาให้ดำเนินการแก้ไขปัญหา และ/หรือ รายงานคณะกรรมการด้านการส่งเสริมการปฏิบัติงานพระสอนศีลธรรมประจำจังหวัด หรือกรมการศาสนา เพื่อร่วมหาแนวทางแก้ไขปัญหาและพัฒนาการดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และรายงานผลการ ประเมินให้คณะกรรมการอำนวยการส่งเสริมฯ และ กรมการศาสนา ภาคเรียนละ ๑ ครั้ง

๒.๔) คณะกรรมการการอำนวยการส่งเสริมการปฏิบัติงาน พระสอนศีลธรรมประจำ จังหวัด ประเมินผลการดำเนินงานในภาพรวมของจังหวัด แล้วรายงานผลการประเมินและวิธีการแก้ไขปัญหา

ตลอดจนการพัฒนาการดำเนินงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้เจ้าคณะภาค และกรมการศาสนา ภาคเรียน ละ ๑ ครั้ง

๓) การประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการตาม วัตถุประสงค์ ตัวชี้วัดความสำเร็จ ผลผลิต และผลลัพธ์ เปรียบเทียบกับความสมประโยชน์ของทางราชการ ดำเนินการดังนี้

๓.๑) กลุ่มส่งเสริมและสนับสนุนการเผยแพร่หลักธรรม โดยมีการจัดทำแบบ ประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการตามวัตถุประสงค์ของการประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการส่งให้สำนักงาน วัฒนธรรมจังหวัด และกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการประเมิน

๓.๒) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด นำแบบประเมินผลสัมฤทธิ์โครงการของ กรมการศาสนาประเมินตามกลุ่มเป้าหมาย วิเคราะห์ข้อมูล ประมวลผล จัดทำรายงานผลการประเมิน โครงการ โดยสรุปเป็นภาพรวมของจังหวัดทั้งการประเมินก่อน ระหว่างและสิ้นสุดโครงการ จังหวัดละ ๑ เล่ม ส่งให้คณะกรรมการอำนวยการส่งเสริมการปฏิบัติงานพระสอนศีลธรรมประจำจังหวัด และ กรมการศาสนา ตลอดจนเผยแพร่ผลการดำเนินงานแก่สาธารณชน

๓.๓) กลุ่มส่งเสริมและสนับสนุนการเผยแพร่หลักธรรม จัดทำรายงานผลการ ประเมินโครงการ โดยสรุปในภาพรวมของประเทศทั้งการประเมินก่อน ระหว่าง และสิ้นสุดโครงการ

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์การประเมินพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน พบว่า การประเมิน พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ของกรมการศาสนา มี ๓ ระยะ คือ การประเมินก่อนการดำเนิน โครงการ มีวัตถุประสงค์ เพื่อตรวจสอบความพร้อม การดำเนินงาน และจัดเตรียมการดำเนินงาน การ ประเมินระหว่างการดำเนินโครงการมีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาการดำเนินงาน และ การประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการตามวัตถุประสงค์ ตัวชี้วัด ความสำเร็จ ผลผลิต และผลลัพธ์ ดังนั้น พระสอนศีลธรรมจะต้องมีการประเมินทั้ง ๓ ระยะ เพื่อให้การ สอนวิชาพระพุทธศาสนามีประสิทธิภาพ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

ดังนั้น การประเมินพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ถือว่าเป็นวิธีการที่จะตรวจสอบ ผลสัมฤทธิ์ที่ได้และข้อแก้ไข ปรับปรุง ในการประเมินดังกล่าวจะกระทำเมื่อกำลังสิ้นสุดโครงการ ทั้งนี้ เพื่อนำผลจากการประเมินมาพัฒนาพระสอนศีลธรรมให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

๓.๗ ปัญหาพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

สภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา มีปัจจัยหลายด้าน ประกอบเข้าด้วยกัน “ทั้งด้านตัวผู้สอนเอง และตัวผู้ศึกษาเอง โดยการแก้ไขปัญหาในระยะยาวอัน ส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพในการสอนของพระสอนศีลธรรม ที่สำคัญต้องมุ่งเน้นที่การอบรมบุคลากร

ด้านการสอนให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถใน ๔ ด้าน^{๒๘} จากการศึกษาปัญหาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จากข้อมูลในเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบว่ามี ๔ สภาพปัญหาหลัก ดังนี้

๑) สภาพปัญหาด้านเนื้อหาและหลักสูตร

พระสอนศีลธรรมขาดความรู้ในการวิเคราะห์หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑ และความสามารถในการกำหนดหน่วยการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับหลักสูตรให้เชื่อมโยงกับสภาพสังคมในปัจจุบัน ดังที่วิชิต วงศ์สายตาได้ทำการวิจัยไว้ว่า

การจัดการศึกษาให้แก่เยาวชนจะมีคุณภาพเพียงใดนั้น ปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งนั่นก็คือ คุณภาพการสอนของครู ถ้าหากครูมีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างดี เยาวชนก็ย่อมจะได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ หากครูมีสมรรถภาพในการปฏิบัติงาน ก็ย่อมจะสามารถให้การศึกษากับเยาวชนอย่างมีคุณภาพ^{๒๙}

ปัญหาด้านหลักสูตร คู่มือพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีไม่เพียงพอกับความต้องการของครูผู้สอน หลักสูตรมีเนื้อหามากเกินไป ไม่สามารถสอนได้ทันภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ พระพุทธศาสนาถ้าสมัยไม่สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน ไม่เข้าใจโครงสร้างของหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา ขาดความรู้ความเข้าใจและทักษะในการจัดทำแผนการสอน และไม่สามารถกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของหลักสูตรได้ ดังที่ สุเทพ เชื้อสมุทร ได้ทำการวิจัยไว้ดังนี้

ด้านเนื้อหาหลักสูตร พระมีความขาดความเข้าใจในเรื่องหลักสูตรที่สอนเป็นอย่างมาก ยังไม่เข้าใจในเรื่องของเป้าหมาย วิสัยทัศน์ พันธกิจของหลักสูตร หรือตัวชี้วัดรายชั้นรายปี ของหลักสูตร ซึ่งถ้าพระสอนศีลธรรมขาดความรู้และเข้าใจในเรื่องเหล่านี้ การจัดการเรียนการสอนย่อมไม่ได้ผลเท่าที่ควร พระสอนศีลธรรมยังขาดความรู้ ในเรื่องตัวชี้วัดรายชั้น รายปี มีแต่คุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ระบุอยู่ในหลักสูตรแกนกลาง พุทธศักราช ๒๕๕๑ บางรูปก็ยังไม่เข้าใจ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาอย่างหนึ่งในการวัดและประเมินผล ดังนั้นพระสอนศีลธรรมต้องมีการศึกษาในเรื่องหลักสูตรให้เข้าใจก่อนที่จะทำการจัดการเรียนการสอน หรือทำแผนการจัดการเรียนรู้ พระสอนศีลธรรมที่ได้จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้เอง จึงไม่ได้วิเคราะห์หลักสูตรก่อนการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ เพราะที่ผ่านมามีครูประจำการจะเป็นผู้รับผิดชอบในเรื่อง

^{๒๘} พระครูสมุห์วิโรจน์ วรมงคล (ใจชื่อสมบุญ), “สภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑๐.

^{๒๙} วิชิต วงศ์สายตา, “การศึกษาสมรรถภาพการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระธรรมวิทยากรจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๔), หน้า บทคัดย่อ.

การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ และนำมาให้พระสอนศีลธรรมนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน^{๓๐}

อย่างไรก็ตามการจัดลำดับขั้นตอน ส่วนมากจะเป็นการแก้ปัญหาจากประสบการณ์มากกว่า หรือไม่ก็แจ้งให้ครูที่ร่วมรับผิดชอบเป็นผู้ดำเนินการแก้ปัญหาเพียงผู้เดียว มีเพียงบางครั้งเท่านั้น ที่พระสอนศีลธรรมมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สาเหตุปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการจัดการเรียนการสอนร่วมกับครูประจำการการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการจัดการเรียนการสอน และเสนอแนะเพื่อเป็นทางเลือกให้แก่ครูผู้รับผิดชอบนำไปดำเนินการ

๒) ด้านการผลิตและการใช้สื่อ

พระสอนศีลธรรมยังขาด งบประมาณและความรู้ความสามารถในด้านการผลิตและการใช้สื่อ ความสามารถในการใช้ห้องปฏิบัติการส่งเสริมการเรียนรู้ และความสามารถในการใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา สอดคล้องกับที่พระมหาปัญญา แล่นปิว ได้ทำการวิจัยไว้ดังนี้

ด้านสื่อและวัสดุ อุปกรณ์ปัญหาการปฏิบัติงาน ได้แก่พระสอนศีลธรรมจำนวนน้อยใช้สื่อนวัตกรรมหลากหลายเหมาะสมกับเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้รวมถึงการใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้รวมถึงไม่ใช่แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนในการจัดการเรียนรู้แก่ผู้เรียน^{๓๑}

อย่างไรก็ตามการใช้สื่อการสอน ขาดแคลนงบประมาณที่จะให้การสนับสนุนในการผลิตสื่อการเรียนการสอน สื่อการสอนประเภทอุปกรณ์มีไม่เพียงพอกับความต้องการ สื่อการสอนประเภทวัสดุมีไม่เพียงพอกับความต้องการ ไม่ได้รับการนิเทศความรู้ด้านกระบวนการผลิตสื่อการเรียนการสอนไม่ตรงกับเนื้อหาที่สอน พระสอนศีลธรรมใช้สื่อประกอบ การสอนได้เหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อหาที่สอนค่อนข้างน้อยและสื่อที่ใช้บางเรื่องไม่ตรงกับเนื้อหาที่สอน ซึ่งสื่อที่พระสอนศีลธรรมใช้นั้นส่วนมากจะเป็นสื่อเทคโนโลยีมากกว่าสื่อธรรมชาติที่มีอยู่ตามโรงเรียน ซึ่งบางโรงเรียนก็ไม่มีอุปกรณ์สำหรับฉายวิดีโอ และพระสอนศีลธรรมควรได้รับการสนับสนุนในการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีต่างๆ เป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากมีพระเป็นจำนวนมากที่ยังขาดความรู้ในเรื่องของสื่อเทคโนโลยี ซึ่งสื่อประกอบการสอนนั้นถือว่าเป็นหัวใจที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้นักเรียนเกิดความสุขต่อการเรียนรู้

^{๓๐} สุเทพ เชื้อสมุทร, “รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา”, **หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, (คณะวิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๖), หน้า ๑๔๔-๑๔๕.

^{๓๑} พระมหาปัญญา แล่นปิว, “ ศึกษาการปฏิบัติงานของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากทม. เขต ๒ ”, **หลักสูตรปริญญาการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓), หน้า ๑๐๒-๑๐๓.

๓) ด้านการจัดการเรียนการสอน

พระสอนศีลธรรม ยังขาดความรู้ความสามารถในการสร้างความสนใจนักเรียนในขณะปฏิบัติการสอน นักเรียนไม่เชื่อฟัง และไม่สามารถควบคุมชั้นเรียนได้ดีเท่าที่ควร ในขณะทำการสอน ซึ่งมีแนวทางการแก้ปัญหาโดยพระสอนศีลธรรมควรมีการสอนแบบผ่อนคลายไม่ควรสอนแต่ธรรมแต่ต้องสอดแทรกความสนุกสนานอย่างอื่นเพื่อดึงดูดความสนใจของนักเรียน

โครงการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษายังขาดความพร้อมอยู่หลายด้านไม่ว่าจะเป็นด้านงบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์ หรือด้านบุคลากร โดยเฉพาะด้านความรู้ของพระสอนศีลธรรมที่ไม่ได้มีการระบุนักเรียนด้านวิชาชีพครู มีเพียงการกำหนดคุณสมบัติ ผู้ที่จะเข้าสอนศีลธรรมในโรงเรียนจะต้องจบนักธรรมเอก หรือประโยค-ขึ้นไป หรือสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัย สงฆ์ ๒ แห่ง คือ มหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หรือเป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นตรีขึ้นไปเท่านั้น ซึ่งพระที่มีคุณสมบัติดังกล่าวแล้วไม่ได้บ่งชี้ว่าจะต้องเป็นผู้มีความรู้ด้านวิชาชีพครู หรือมีก็เป็นเพียงในระยะเวลาอันสั้น ดังนั้น จึงทำให้การจัดการเรียนการสอนขาดประสิทธิภาพ^{๓๒}

โรงเรียนขาดห้องจริยธรรมสำหรับใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน ขาดแหล่งข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม ไม่สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นไปตามแผนการสอนได้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไม่เป็นไปตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้ ขาดความรู้และทักษะในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มี และได้รับมอบหมายในรายวิชาที่ตนไม่ถนัด

พระสอนศีลธรรมบางรูปไม่ได้จัดทำแผนการสอน และรายวิชาพระพุทธศาสนา และสื่อการสอนไม่หลากหลายและไม่ครอบคลุมทุกหัวข้อที่เรียน การเรียนการสอนไม่น่าสนใจเพราะว่าสอนเป็นนามธรรม ไม่มีสื่อที่เป็นรูปธรรมทำให้เข้าใจยาก

การเรียนมีสภาพที่ไม่เหมาะต่อการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เช่น การนั่งสมาธิ การสวดมนต์ เป็นต้น การเรียนในห้องเรียนเพียงอย่างเดียวไม่ทำให้นักเรียนเกิดการอยากรู้ หรือใฝ่รู้ และสถานที่เรียนไม่มีป้ายแสดงรายชื่อนักเรียนที่มีคุณธรรมจริยธรรมดีเด่นของโรงเรียนเลย สถานที่ไม่สะดวกในการทำกิจกรรมและไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติกิจกรรม การจัดกิจกรรมน่าเบื่อ เพราะเป็นเพียงการจัดเพื่อให้นักเรียนจะมานั่งดูนั่งฟังให้หมดเวลา โดยไม่ให้นักเรียนแสดงออก หรือไม่มีโอกาสแสดงออกและความคิดเห็นเลย จึงทำให้การจัดกิจกรรมขาดการร่วมมือ ครูไม่ค่อยใส่ใจในเรื่องกิจกรรม นักเรียนไม่ค่อยให้ความร่วมมือและความสำคัญในการจัดกิจกรรม กิจกรรมบางครั้งอาจไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้ ซึ่งอาจเกิดจากปัญหาสภาพสิ่งแวดล้อม เช่น ภัยธรรมชาติ หรือการจลาจล หรือการประท้วง การจัดกิจกรรมใช้เวลานาน

^{๓๒} กรมการศาสนา, คู่มือดำเนินงานตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๘), หน้า ๓๘.

มากเกินไป และเวลาไม่เพียงพอในการจัดกิจกรรม^{๓๓}

หลักสูตรที่ใช้อยู่ในปัจจุบันยังมีความยืดหยุ่นไม่เพียงพอ จุดประสงค์การเรียนรู้กับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ยังไม่เป็นไปตามแนวทางเดียวกันเท่าที่ควร และเนื้อหาของหลักสูตรยังไม่เหมาะสมกับผู้เรียนเท่าที่ควรทั้งในด้านเนื้อหา เวลาในการเรียน ตลอดจนความสามารถของผู้เรียน ครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนายังไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง การสอนวิชาพระพุทธศาสนา คิดว่าขอแค่ให้นักเรียนสอบผ่านเท่านั้น ไม่คิดจะให้ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน จึงปฏิบัติศีลธรรมในขณะที่เป็นนักเรียนมากขึ้น

อย่างไรก็ตามการดำเนินการสอน พระติตถารกิจทางวัดไม่สามารถทำการสอนได้โดยตลอด พระมีเวลาน้อย มาสอนสัปดาห์ละครั้ง พระใช้เสียงที่เบาในขณะที่พูดหรือทำการสอนนักเรียน อาจเป็นเพราะสารวมระงับกิริยาในขณะที่พูด ไม่ตะโกน เสียงดัง โวยวาย ซึ่งเป็นผลดีต่อการปฏิบัติตน เพื่อให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธา แต่ก่อให้เกิดปัญหาต่อการปฏิบัติการสอน ในห้องที่มีนักเรียนจำนวนมาก เด็กจะไม่สนใจ ตั้งใจ เล่นกัน พระไม่กล้าดุเด็ก ในขณะที่เด็กนั้นไม่สนใจเรียน ทำให้พวกที่เกเรยิ่งอึกเหิม และไม่สนใจที่จะเข้าเรียนวิชาที่พระสอน

^{๓๓} พระจันทิ จิตตสัโร (คอน), “บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในระดับมัธยมศึกษา อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๔๕-๑๔๘.

๔) ด้านการวัดผลและประเมินผล

พระสอนศีลธรรมยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบการวัดและประเมินผลของสถานศึกษา ความสามารถในการประเมินผลตามสภาพจริง ความสามารถในการส่งเสริมการประเมินผลโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ความรู้ความเข้าใจในการประเมินความก้าวหน้าในการเรียนของนักเรียนจากแฟ้มสะสมผลงาน และความรู้ความเข้าใจในการวิเคราะห์คะแนนการวิเคราะห์ข้อสอบ

การวัดผลและการประเมินผลการเรียนรู้ หลักสูตรที่ใช้อยู่ในปัจจุบันยังมีความยืดหยุ่นไม่เพียงพอ จุดประสงค์การเรียนรู้กับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ยังไม่เป็นไปตามแนวทางเดียวกันเท่าที่ควร เนื้อหาของหลักสูตรยังไม่เหมาะสมกับผู้เรียนเท่าที่ควร ทั้งในด้านเนื้อหาเวลาในการเรียน ตลอดจนความสามารถของผู้เรียน เนื้อหาของหลักสูตรไม่น่าสนใจทำให้นักเรียนเบื่อวิชาพระพุทธศาสนาเพราะกลัวท่องจำไม่ได้ เช่น ศีล ๕ ต้องท่องปากเปล่าได้ และชื่อของพระสาวกและบุคคลในพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะภาษาไม่ใช่ภาษาของเรา นักเรียนยังไม่เข้าใจภาษาบาลี และยังไม่อ่านภาษาบาลีไม่ได้ จึงทำให้การสอนไม่ค่อยได้ผล ครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนายังไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง นักเรียนส่วนมากยังไม่เข้าใจจุดประสงค์ในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา คิดว่าขอแค่สอบผ่านเท่านั้นไม่คิดจะเอาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน จึงปฏิบัติผิดศีลธรรมในขณะเป็นนักเรียนมากขึ้น ไม่นำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปแก้ปัญหาวิตถิทางด้านจิตใจทั้งเป็นจุดประสงค์ของการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา นักเรียนคิดว่าจุดประสงค์ของวิชาพระพุทธศาสนาต้องเป็นนักบวชหรือผู้ถือศีลเท่านั้นจึงจะปฏิบัติได้ เพราะเป็นการปฏิบัติที่ยากและเคร่งครัด^{๓๔}

ปัญหาด้านการวัดผลและประเมินผล ขาดความรู้และทักษะเกี่ยวกับวิธีการประเมินผลจากแฟ้มสะสมงาน ขาดความรู้ความเข้าใจในวิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพ ไม่นำผลการวัดและประเมินผลมาใช้เพื่อปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โรงเรียนขาดการส่งเสริมให้ท่านนำผลการวัดผลและประเมินผลมาใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน ขาดความรู้และทักษะการสร้างเครื่องมือวัดผลที่สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ ไม่ใช่วิธีการวัดและประเมินผลที่หลากหลายเพื่อให้สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ ไม่ดำเนินการวัดผลและประเมินผลให้เป็นไปตามขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้

^{๓๔} พระใบฎีกาเทียนชัย เมธงกาโร (แก้วตมตา), “ประสิทธิภาพการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา: กรณีศึกษาโรงเรียน เขตพื้นที่อำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐๙.

อย่างไรก็ตามอุปสรรคปัญหาการปฏิบัติงาน พระสอนศีลธรรมจำนวนน้อยได้ออกแบบวิธีการวัดและการประเมินผลหลากหลายเหมาะสมกับเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้รวมถึงพระสอนศีลธรรมจำนวนน้อยได้สร้างและนำเครื่องมือวัดผลและการประเมินผลไปใช้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับผู้เรียนและพระสอนศีลธรรมจำนวนน้อยได้วัดผลและประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริง

อย่างไรก็ตามการวัดผลประเมินผล พระสอนศีลธรรม ไม่มีการวัดผลประเมินผลการจัดการเรียนการสอน ซึ่งการวัดและประเมินผลจะเป็นหน้าที่ของครูประจำการที่คอยอำนวยความสะดวกแก่พระสอนศีลธรรมแต่เพียงผู้เดียว เนื่องจากพระสอนศีลธรรมยังขาดความรู้และเข้าใจในเรื่องการวัดและประเมินผลการจัดการเรียนการสอน และพระสอนศีลธรรมไม่มีการวัดผลประเมิน ผลการจัดการเรียนการสอน ซึ่งการวัดและประเมินผลจะเป็นหน้าที่ของครูประจำการที่คอยอำนวยความสะดวกแก่พระสอนศีลธรรมแต่เพียงผู้เดียว จึงไม่สามารถตอบได้ว่าท่านมีการวัดและประเมินผลมากน้อยเพียงใด

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ พบว่า พระสอนศีลธรรมบางรูปบางองค์ยังมีความรู้ในเรื่องของหลักสูตรเกี่ยวกับค่อนข้างน้อย

เนื่องจากหลักสูตรของพระสอนศีลธรรม กับหลักสูตรแกนกลางของสถานศึกษาที่โรงเรียนกำหนดนั้น จะไม่ค่อยไปในทิศทางเดียวกัน เนื่องจากว่าโรงเรียนกำหนดให้การจัดการเรียนการสอนค่อนข้างน้อย ซึ่งอยู่อาทิตย์ละหนึ่งชั่วโมงเท่านั้น แต่เนื้อหาที่หลักสูตรพระสอนศีลธรรมกำหนดให้นั้นค่อนข้างมาก ทำให้พระที่ให้การจัดการเรียนการสอนไม่เป็นไปตามที่ต้องการ^{๓๕}

ซึ่งเมื่อพระสอนศีลธรรม มีความรู้ในเรื่องหลักสูตรค่อนข้างน้อย ปัญหาที่ตามมา ก็คือ การจัดการเรียนการสอน เพราะการจัดการเรียนการสอนมีความเกี่ยวข้องกับแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งในแผนการจัดการเรียนรู้นั้น จะต้องมีการวิเคราะห์หลักสูตรก่อนนำมาเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ โดยแผนการจัดการเรียนรู้ที่เราใช้เป็นเข็มทิศในการจัดการเรียนการสอนนั้น จะมีความชัดเจนในเรื่องของหลักสูตร วิธีการสอน การนำเข้าสู่บทเรียน การนำเสนอด้านเนื้อหา การสรุปผล การใช้สื่อประกอบการจัดการเรียนการสอน วิธีการวัดและประเมินผล ซึ่งสิ่งเหล่านี้ พระสอนศีลธรรมยังมีความรู้ค่อนข้างน้อย ทำให้การจัดการเรียนการสอนยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร โดยดูได้จากปัจจุบัน พระสอนศีลธรรมไม่ได้เป็นผู้เขียนแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ซึ่งข้อมูลที่ได้ พบว่า พระสอนศีลธรรมไม่มีการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งในแต่ละครั้งที่เข้าสอน พระสอนศีลธรรมจะสอนตามตำรา หนังสือที่ระบุไว้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม หรือคู่มือของพระสอนศีลธรรมเท่านั้น^{๓๖} นอกจากนั้น พระสอนศีลธรรมจะเน้น

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระศรีธรรมภาณี (วัลลพ โกวิโล), น.ธ.เอก ป.ธ.๘, อ.ม., ผู้อำนวยการสำนักงานพระสอนศีลธรรม, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๓๖} สัมภาษณ์ นางทิพย์พรรณ สำราญจิตร, ปริญญาโท สาขาการสอนภาษาอังกฤษ, โรงเรียนชุมชน วัดสุวรรณรังสรรค์ อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

ตารางที่ ๓.๑ ปัญหาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา

		๒๕๕๔	พระครูสมุห์วิโรจน์ วรมงคลโธ	ปัญหาของพระสอนศีลธรรม
		๒๕๕๘	กรมการศาสนา	
		๒๕๕๙	วีซีดี วงศ์สายตา	
		๒๕๖๒	พระมานิตย ไขติธมฺโม	
		๒๕๕๕	พระจันทิ จิตตสวโร	
		๒๕๕๕	พระอนุศาสน์ดร อภากรโ	
		๒๕๕๓	พระมหาปัญญา แลงปัว	
		๒๕๕๗	พระหงษ์ทอง กตธมฺโม	
		๒๕๕๔	พระครูวรดิตถฐานุต	
		๒๕๕๔	พระสุรชัย สุระไชย	
		๒๕๕๔	พระครูรัตนภาพรรณ	
		๒๕๕๔	พระใบฎีกาเทียนชัย เมธงกาโร	
		๒๕๕๑	พระมหาสมบัติกิติ ศรีบริบูรณ์	
		๒๕๕๔	พระมหาประยอม กลยุโณ	
		๒๕๖๖	สุเทพ เชื้อสมุทร	
		๒๕๕๕	พระราชธิการฉลอง ปภัสสร	
		๒๕๕๓	พระครูสมุห์บุญเลิศ ชยวิโส	
	ความถี่			
๑. ด้านการเรียนการสอน	✓			
๒. ด้านการผลิตและการใช้สื่อ	✓			
๓. ด้านการวัดและประเมินผล	✓			
๔. ด้านการพัฒนานักเรียน				
๕. ด้านการการมุ่งผลสัมฤทธิ์				
๖. ด้านชุมชนสัมพันธ์				
๗. ด้านจิตวิทยาการสอน				
๘ คุณลักษณะและเจตคติ				
๙. ด้านเตรียมการสอน				
๑๐. ด้านเทคนิคการสอน				
๑๑. ด้านความรู้ในวิชาชีพ				
๑๒. ด้านการจัดบรรยากาศ				
๑๓. ด้านการจัดสภาพแวดล้อม				
๑๔. ด้านการวิจัย				

ปัญหาของพระสอนศีลธรรม	พระครูสมุห์วีระจันทน์ วรมงคลโต														รวม
	๒๕๕๔	๒๕๕๕	๒๕๕๖	๒๕๕๗	๒๕๕๘	๒๕๕๙	๒๕๖๐	๒๕๖๑	๒๕๖๒	๒๕๖๓	๒๕๖๔	๒๕๖๕	๒๕๖๖	๒๕๖๗	
๑๕. ด้านเนื้อหาและหลักสูตร	✓		✓	✓			✓	✓		✓		✓	✓	✓	๑
๑๖. ด้านกิจกรรม					✓			✓	✓	✓				✓	๖
๑๗. ด้านวัสดุอุปกรณ์		✓					✓				✓				๓
รวม	๔	๑	๔	๔	๕	๕	๔	๔	๔	๔	๔	๕	๔	๖	

สรุปความว่า จากการศึกษาและวิเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาของพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา ที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้า สามารถสรุปปัญหาของพระสอนศีลธรรมออกเป็น ๔ กลุ่ม

กลุ่มที่ ๑ ด้านหลักสูตรที่ผู้สอนไม่เข้าใจวิธีการอธิบายในวิธีการสอนให้ผู้เรียนสนใจ การมุ่งผลสัมฤทธิ์ เน้นแต่เนื้อหาอย่างเดียว ความรู้ในวิชาชีพ พระสอนศีลธรรมไม่เข้าใจในวิธีการสอน การพัฒนาตนเอง พระสอนศีลธรรมไม่ค่อยแสวงหาความรู้ใหม่ ไม่มีการศึกษาแหล่งเรียนรู้ใหม่ ๆ และความเคลื่อนไหวในการสอนในรูปแบบต่าง ๆ และชุมชนสัมพันธ์พระสอนศีลธรรมขาดการประชาสัมพันธ์และการตั้งเครือข่ายองค์กรต่างๆ ตลอดจนความร่วมมือ

กลุ่มที่ ๒ ด้านการดำเนินการสอน ประกอบด้วย การจัดการเรียนการสอน พระสอนศีลธรรมที่บรรจุใหม่ ไม่มีการจัดตารางการเรียนการสอน จิตวิทยาการสอนไม่มีการโน้มน้าวหรือสร้างความสนใจให้แก่ผู้เรียน การเตรียมการสอน การสอนของพระสอนศีลธรรมจะใช้สื่อการสอนแบบเก่า ๆ เทคนิคการสอน พระสอนศีลธรรมบางรูปไม่มีวิธีการนำเสนอที่เหมาะสมกับวัยผู้เรียน และการจัดกิจกรรมพระสอนศีลธรรมขาดการจัดกิจกรรมที่ต่อเนื่อง

กลุ่มที่ ๓ ด้านการผลิตและการใช้สื่อ ประกอบด้วย พระสอนศีลธรรมรุ่นเก่า จะเข้าใจการใช้สื่อ แต่ผู้ที่บรรจุใหม่ขาดความรู้ความเข้าใจในการผลิตสื่อ และการใช้สื่อมัลติมีเดียที่มีอยู่ในอินเทอร์เน็ต และความพร้อมของวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ยังมีไม่เพียงพอ

กลุ่มที่ ๔ ด้านการวัดและประเมินผล ประกอบด้วย พระสอนศีลธรรมส่วนมาก ไม่ทำการ

วัดและประเมินผล ทั้งก่อนสอนและหลังการสอนปล่อยให้เป็นหน้าที่ของครูประจำชั้น จึงไม่ รู้สภาพ ปัญหาที่ต้องนำไปพัฒนาและแก้ไข และบางรูปวัดผลประเมินผลไม่เป็น การพัฒนานักเรียนนั้น พระสอนศีลธรรมส่วนใหญ่มุ่งเน้นแต่เรื่องหลักธรรมคำสอนในศาสนา ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับอาชีพที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมอย่างมีความสุข ซึ่งสามารถสรุปปัญหาของพระสอนศีลธรรมออกเป็น ๔ ด้าน จะนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาต่อไป

๓.๘ สรุป

หลักการสอนศีลธรรมของพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดระยอง ประกอบด้วยแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับหลักการสอน ที่เป็นระบบและเป็นวิทยาศาสตร์ แนวคิดการสอนของพระสอนศีลธรรมนั้น พระสอนศีลธรรมเป็นผู้ที่คอยชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตให้แก่เยาวชน โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อาศัยพระภิกษุผู้มีบทบาทสำคัญในพระพุทธศาสนา และมีภูมิความรู้พอสมควร พระสอนศีลธรรมต้องมีความรอบรู้ทั้งในหน้าที่และความรับผิดชอบ ในด้านจัดการเรียนการสอน ด้านงานวิชาการ การสืบทอดวัฒนธรรม การมีมนุษยสัมพันธ์ การการประเมินผล การใช้สื่อการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งสามารถปรับหลักสูตรการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความคาดหวังในภาระกิจการสอนศีลธรรมของพระภิกษุมากพอสมควร ที่ผ่านมานั้นอุปสรรคการจัดการศึกษาเปลี่ยนแปลงบ่อยมาก การปรับปรุงระเบียบข้อบังคับเพื่อให้เหมาะสมกับพระสอนศีลธรรม ส่วนใหญ่มาจากผู้มีอำนาจ ประกอบกับสภาพทางเศรษฐกิจไม่สอดคล้องกับความต้องการของครูและการสอนศีลธรรมมากหนักจึงทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย เช่น อบรมฯ ยาเสพติด สื่อไม่สร้างสรรค์เหล่านี้เป็นต้นปัจจัยภายนอกเหล่านี้เข้ามาแทรกแซงในการบริหารจัดการบุคลากรในสถานศึกษาและรวมทั้งพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนด้วย

บทที่ ๔

แนวทางการพัฒนาศักยภาพของพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดระยอง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดระยอง” มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาหลักการสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดระยอง และเพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพของพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา ในจังหวัดระยอง ซึ่งแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา ในจังหวัดระยอง ดังนี้

๔.๑ วิเคราะห์การสอนศีลธรรมของพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพร้อมทั้งข้อมูลการสัมภาษณ์ เพื่อทราบสภาพปัญหาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดระยอง จากการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับสภาพปัญหาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดระยอง โดยปัญหาที่สำคัญทั้งหมด ๔ ด้าน ดังนี้

๑) ด้านหลักสูตร พบว่า สภาพปัญหาของพระสอนศีลธรรม ไม่มีความรู้ในเรื่องของหลักสูตรแกนกลางสถานศึกษา พุทธศักราช ๒๕๕๑ เมื่อไม่เข้าใจในเรื่องของหลักสูตร ย่อมไม่รู้เรื่อง ปรัชญา วิสัยทัศน์ และพันธกิจ พร้อมทั้งเป้าหมายของหลักสูตรได้ ปราศจากความรู้ในการวิเคราะห์หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑^๑ และความสามารถในการกำหนดหน่วยการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับหลักสูตรและให้เชื่อมโยงกับสภาพสังคมในปัจจุบัน^๒

ข้อดีของพระสอนศีลธรรม ต้องมีความรู้และความเข้าใจในเรื่องของหลักสูตร มีการวิเคราะห์หลักสูตร เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและบริบทของท้องถิ่น ซึ่งเมื่อก้าวโดยความเป็น

^๑ พระครูใบฎีกาสุธี สุทธิภทฺโท (ศรีสุวรรณ) (น.ธ.เอก ป.บส. พธ.บ.), เจ้าอาวาสวัดคลองปูน พระสอนศีลธรรม วัดคลองปูน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง, ๘ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^๒ พระครูสมุห์หิรัญ วรมงคล (ใจชื่อสมบูรณ์), “สภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒”, **หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑๐.

จริงแล้ว หลักสูตรคือปัจจัยที่สำคัญที่เป็นส่วนหนึ่ง ของการใช้หลักสูตรให้ประสบความสำเร็จ คือ การดำเนินการวางแผนให้มีการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างมีประสิทธิภาพ^๓

จากข้อมูลดังกล่าว มีความสอดคล้องกับพระดำรัสที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระปุลณียะ ว่าอะไรหนอ เป็นเหตุ เป็นปัจจัยให้พระธรรมเทศนาของพระตถาคตแจ่มแจ้งในบางคราว แต่ในบางคราว กลับไม่แจ่มแจ้ง

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ปุลณียะ ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา แต่ไม่เข้าไปหาธรรมเทศนาของตถาคต จึงไม่แจ่มแจ้ง แต่เมื่อใด ภิกษุมีศรัทธาและเข้าไปหา เมื่อนั้น ธรรมเทศนาของตถาคตจึงแจ่มแจ้ง ปุลณียะ ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธาและเข้าไปหา แต่ไม่เข้าไปนั่งใกล้ เข้าไปนั่งใกล้แต่ไม่สอบถาม สอบถาม แต่ไม่เงี่ยโสตฟังธรรม เงี่ยโสตฟังธรรม แต่ไม่ทรงจำธรรมไว้ ฟังแล้วทรงจำธรรมไว้ แต่ไม่พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ แต่ไม่รู้อรรถ ไม่รู้ธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม รู้อรรถ รู้ธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมแล้ว แต่ไม่มีวาจาถาม ไม่เจรจาถ้อยคำไพเราะประกอบด้วยวาจาจากชาวเมืองที่สละสลวยไม่หยาบคาย ให้รู้ความ หมายถึง มีวาจาถาม เจริญถ้อยคำไพเราะประกอบด้วยวาจา ชาวเมืองที่สละสลวยไม่หยาบคาย ให้รู้ความหมายถึง แต่ไม่ชี้แจงให้เพื่อนพรหมจรรย์เห็นชัด ไม่ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ ไม่เข้าใจให้อาจหาญแก่วรรณ ไม่ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริง ธรรมเทศนาของตถาคตจึงไม่แจ่มแจ้ง^๔ แต่เมื่อใด ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา ๑ เข้าไปหา ๑ เข้าไปนั่งใกล้ ๑ สอบถาม ๑ เงี่ยโสตฟังธรรม ๑ ฟังแล้วทรงจำธรรมไว้ ๑ พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ ๑ เป็นผู้รู้อรรถรู้ธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ๑ มีวาจาถาม เจริญถ้อยคำไพเราะประกอบด้วยวาจาจากชาวเมืองที่สละสลวยไม่หยาบคาย ให้รู้ความหมายถึง ๑ ชี้แจงให้เพื่อนพรหมจรรย์เห็นชัด ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติเข้าใจให้อาจหาญแก่วรรณ ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริง ๑ เมื่อนั้น ธรรมเทศนาของตถาคตจึงแจ่มแจ้ง^๕

อย่างไรก็ตามพระสอนศีลธรรมควรมีการวางแผนการร่วมกัน จึงจะทำให้การใช้หลักสูตรในโรงเรียนบรรลุผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายได้ เพราะหลักสูตรมีความเหมาะสม ชัดเจน ทั้งเป้าหมายของหลักสูตรในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และกระบวนการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติในแต่ละระดับ โดยได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ จุดหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัดที่ชัดเจน อีกทั้งยังได้กำหนดโครงสร้างเวลาเรียนขั้นต่ำของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้

^๓ สัมภาษณ์ พระมหานรินทร์ วีรพล (น.ธ.เอก ป.บส. ป.ธ.๖ ศศ.บ. รพม. พธ.ด.), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเนินพระ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง, ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^๔ อ.ทสก. (ไทย). ๒๔/๑๘๓/๘๓.

^๕ อ.ทสก. (ไทย). ๒๔/๑๘๔/๘๔.

ในแต่ละชั้นปีไว้ในหลักสูตรแกนกลาง มีการเพิ่มเติมเวลาเรียนได้ตามความพร้อมและจุดเน้น อีกทั้งได้ปรับกระบวนการวัดและประเมินผลผู้เรียน เกณฑ์การจบการศึกษาแต่ละระดับ ซึ่งการที่พระสอนศีลธรรมไม่มีความรู้และเข้าใจในเรื่องของหลักสูตร อาจเกิดจากสาเหตุ คือ ขาดการมีส่วนร่วมในเรื่องของหลักสูตร

สภาพปัญหาพระสอนศีลธรรมที่ขาดโอกาส ในการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาและจัดทำหลักสูตรร่วมกับสถานศึกษา^๖ เป็นเหตุทำให้พระสอนศีลธรรมขาดความรู้ ความเข้าใจในหลักสูตรและใช้หลักสูตรสถานศึกษาเพื่อกำหนดเนื้อหาสาระในการสอนไม่ได้ตามที่ต้องการ^๗ รวมไปถึงขาดการวางแผนดำเนินงานในด้านต่างๆ อย่างมีระบบและมีกระบวนการจัดการอย่างต่อเนื่อง ทำให้ไม่ครอบคลุมครอบคลุมพันธกิจ และเป้าหมาย ในการที่จะพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นคนดี คนเก่ง อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ซึ่งการขาดการมีส่วนร่วมทำให้พระสอนศีลธรรมไม่มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายการศึกษาตามนโยบายการศึกษาชาติ ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่สามารถวิเคราะห์หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พร้อมทั้งไม่เข้าใจเนื้อหาสาระ และจุดประสงค์วิชาพระพุทธศาสนา จึงไม่สามารถในการกำหนดเนื้อหา สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ เมื่อไม่มีการวิเคราะห์หลักสูตร จึงเป็นเรื่องยากที่พระสอนศีลธรรมจะกำหนดหน่วยการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับหลักสูตร ถึงแม้ว่าผู้รับผิดชอบจะมีการกำหนดตัวชี้วัด รายชั้น รายปี ให้แก่พระสอนศีลธรรมแล้วก็ตาม แต่ก็ยังไม่สามารถที่จะให้พระสอนศีลธรรมมีความเข้าใจได้อย่างลึกซึ้ง และถึงแม้ว่าโครงการพระสอนศีลธรรมหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบจะมีเอกสารหรือตำรา เพื่อให้พระสอนศีลธรรมใช้เป็นคู่มือในการจัดการเรียนการสอนก็ตาม แต่ถ้าพระสอนศีลธรรมยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องหลักสูตรยากที่จะให้พระสอนศีลธรรมประสบความสำเร็จได้ พระในหลักสูตรสามารถทำให้พระสอนศีลธรรมเข้าใจถึง หน่วยการเรียนรู้ ทั้งหน่วยใหญ่และหน่วยย่อย เพื่อนำมาทำเป็นแผนการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพซึ่งจากข้อมูลดังกล่าวมีความสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของรองศาสตราจารย์ ดร. สมศักดิ์ บุญปู้^๘ ที่ให้ข้อมูลว่า

ข้อดีของพระสอนศีลธรรม ต้องมีความสามารถในการปรับเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาให้เชื่อมโยงกับสภาพสังคมในปัจจุบันความรู้ ความเข้าใจในการเขียนแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรความรู้เกี่ยวกับการนิเทศการสอนและการสร้างความร่วมมือในการแก้ไข

^๖สัมภาษณ์ รศ.ดร.ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม (ป.ธ.๕, พ.ม., M.Ed.,M.Phil., Ph.D.), ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการพิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^๗สัมภาษณ์ พระศรีธรรมภาณี (วัลลพ โกวิโล, น.ธ.เอก, ป.ธ.๘, อ.ม.), ผู้อำนวยการสำนักงานพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^๘สัมภาษณ์ รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู้, ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา, รองคณบดีฝ่ายบริหาร คณะครุศาสตร์, ผู้ช่วยอธิการบดี ฝ่ายกิจการพิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

ปัญหาด้านการสอน และสามารถในการนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนรู้

นอกจากนี้ยังพบว่า พระมีความขาดความเข้าใจในเรื่องหลักสูตรที่สอนเป็นอย่างมาก ยังไม่เข้าใจในเรื่องของเป้าหมาย วิสัยทัศน์ พันธกิจของหลักสูตร หรือตัวชี้วัดรายชั้นรายปีของหลักสูตร ซึ่งถ้าพระสอนศีลธรรมขาดความรู้และเข้าใจในเรื่องเหล่านี้ การจัดการเรียนการสอนย่อมไม่ได้ผลเท่าที่ควร พระสอนศีลธรรมยังขาดความรู้ ในเรื่องตัวชี้วัดรายชั้น รายปี มีแต่คุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ระบุอยู่ในหลักสูตรแกนกลาง พุทธศักราช ๒๕๕๑ บางรูปก็ยังไม่เข้าใจ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาอย่างหนึ่งของพระสอนศีลธรรม^๙

อย่างไรก็ตามในเรื่องหลักสูตรนั้นพระสอนศีลธรรม ต้องเข้าใจก่อนที่จะทำการจัดการเรียนการสอน หรือทำการจัดการเรียนรู้ พระสอนศีลธรรมที่ผ่านมาก็ไม่ได้จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้เอง จึงไม่ได้วิเคราะห์หลักสูตรก่อนการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ เพราะที่ผ่านมามีครูประจำการ จะเป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ และนำมาให้พระสอนศีลธรรมนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน พระสอนศีลธรรมควรมีเข้าใจในเรื่องของเป้าหมาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ของหลักสูตร หรือตัวชี้วัดรายชั้นรายปี ของหลักสูตร ซึ่งถ้าพระสอนศีลธรรมขาดความรู้และเข้าใจในเรื่องเหล่านี้ การจัดการเรียนการสอนย่อมไม่ได้ผลเท่าที่ควร

๒) ด้านการเรียนการสอน สภาพปัญหาทางด้านการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมที่พบในปัจจุบัน โดยการวิเคราะห์ข้อมูลมาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถอธิบายได้ดังนี้ การสอนวิชาพระพุทธศาสนา ซึ่งสังเกตได้จากการใช้สื่อ พระสอนศีลธรรมหลายๆ รูป เน้นการสอนแบบบรรยายมากเกินไป^{๑๐} เนื่องจากไม่มีการเตรียมทำการบ้าน ก่อนที่จะสอน บางรูปยังไม่รู้ด้วยว่าจะต้องสอนเรื่องอะไร เมื่อถึงเวลาก็เข้าสอน จึงไม่สามารถจัดลำดับขั้นตอนในการสอนได้เท่าที่ควร^{๑๑}

ข้อดีของพระสอนศีลธรรม ต้องมีความรู้ในเรื่องแผนการจัดการเรียนรู้ ต้องเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ให้เป็น และถูกต้อง ปัจจุบัน พบว่า พระสอนศีลธรรม มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องแผนการจัดการเรียนรู้พอสมควร และจะทำให้การจัดการเรียนการสอนมีความง่ายขึ้น^{๑๒} สามารถสอนได้ตาม

^๙ สุเทพ เชื้อสมุทร, “รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา”, **หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, (คณะวิทยาลัยบัณฑิตศึกษา: ด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๖), หน้า ๑๔๔-๑๔๕.

^{๑๐} สัมภาษณ์ นางทิพย์พรรณ สำราญจิตร (ปริญญาโท สาขาการสอนภาษาอังกฤษ), ครูโรงเรียนชุมชนวัดสุวรรณรังสรรค์ อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๑๑} สัมภาษณ์ นายสมหมาย ดันถันยา (ปริญญาตรี), ครูโรงเรียนมกุฎเมืองราชวิทยาลัย, อำเภอกาหลง จังหวัดระยอง, ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๑๒} สัมภาษณ์ นางสาวเยาวภา เอี่ยมกำแพง (การบริหารการศึกษามหาบัณฑิต), ครูโรงเรียนวังจันทร์วิทยา อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง, ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

แผนการจัดการเรียนรู้ที่เราเขียนไว้อย่างไร เช่น ชื่อนำเข้าสู่บทเรียน ชื่นเนื้อหา และขั้นสรุปบทเรียน นอกจากนี้ทำให้เราต้องรู้ว่าจะใช้สื่ออะไรในการสอนแต่ละครั้ง และมีวิธีการประเมินแบบใด เมื่อเราไม่มีแผนการจัดการเรียนรู้ พระสอนศีลธรรมไม่สามารถเดินทางได้ถูกต้องเพราะแผนการจัดการเรียนรู้ เปรียบเหมือนเข็มทิศที่ใช้ในการเดินทางของพระสอนศีลธรรม ดังนั้นพระสอนศีลธรรมต้องมีการเตรียมตัวก่อนสอน เช่น รู้เรื่องที่จะสอน สื่อที่จะใช้ประกอบการสอน วิธีการประเมิน เมื่อเตรียมตัวอย่างนี้ทำให้การสอนประสบความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๓}

พระสอนศีลธรรม ควรมีการเตรียมตัวเป็นสิ่งสำคัญ ให้สอดคล้องกับเนื้อหาของรายวิชาที่นักเรียนเรียน และตรงตามแนวการสอนที่ทางโรงเรียนมอบให้ หากไม่มีระบบในการจัดเตรียมการสอน หรือไม่มีการเตรียมตัวในการสอนแต่ละครั้ง เนื้อหาสาระรายวิชาพระพุทธศาสนานั้น เป็นเรื่องที่มีความเข้าใจยากสำหรับนักเรียน

นอกจากนี้ยังมีความสอดคล้องกับการสอนตามหลักทางพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการสอนเหล่าพระภิกษุสงฆ์ว่า เมื่อมีผู้นำสุดตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอจักไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี้ยวฟัง ไม่ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน

ภิกษุทั้งหลายบริษัท ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็นโณน คือ บริษัทที่ดื้อ ด้านไม่ได้รับการสอบถามแนะนำ ๑ บริษัทที่ได้รับการสอบถามแนะนำไม่ดื้อด้าน ๑ ภิกษุทั้งหลาย ก็บริษัทที่ดื้อด้านไม่ได้รับการสอบถามแนะนำเป็นโณน ภิกษุในบริษัทใดในธรรมวินัย นี้ เมื่อผู้อื่นกล่าวพระสูตรที่ตถาคตภาสิตไว้ซึ่งลึกล้ำ มีอรรถอันลึกล้ำ เป็นโลกุตระ ปฏิสังยุตด้วยสุญญัตตธรรม ไม่ตั้งใจฟังให้ดี ไม่เงี้ยวหลงสดับ ไม่เข้าไปตั้งจิตไว้เพื่อจะรู้ทั่วถึง อนึ่ง ภิกษุ เหล่านั้นไม่เข้าใจธรรมที่ตนควรเล่าเรียนท่องขึ้นใจ แต่เมื่อผู้อื่นกล่าวพระสูตรที่ภิกษุได้รจนาไว้ เป็นคำกวี มีอักษรวิจิตร มีพยัญชนะวิจิตร มีในภายนอก ซึ่งสาวกได้ภาสิตไว้ ย่อมตั้งใจฟัง เป็นอย่างดี เงี้ยวหลงสดับ เข้าไปตั้งจิตไว้เพื่อจะรู้ทั่วถึงอนึ่ง ภิกษุเหล่านั้นย่อมเข้าใจธรรมที่ตนควรเล่าเรียน ท่องขึ้นใจ ภิกษุเหล่านั้นเรียนธรรมนั้นแล้ว ไม่สอบสวน ไม่เที่ยวไต่ถามกันและกันว่า พยัญชนะนี้อย่างไร อรรถแห่งภาสิตนี้เป็นโณน ภิกษุเหล่านั้นไม่เปิดเผยอรรถที่ลึกลับ ไม่ทำอรรถที่ลึกซึ้งให้ตื้น และไม่บรรเทาความสงสัยในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยหลายอย่างเสีย ภิกษุทั้งหลายบริษัทนี้เรียกว่าบริษัทที่ดื้อด้านไม่ได้รับการสอบถามแนะนำ ภิกษุทั้งหลาย ก็บริษัทที่ได้รับการสอบถามแนะนำไม่ดื้อด้านเป็นโณน ภิกษุในบริษัทใดในธรรมวินัยนี้ เมื่อผู้อื่นกล่าวพระสูตรที่ภิกษุได้รจนาไว้เป็นคำกวี มีอักษรวิจิตร มีพยัญชนะวิจิตร มีในภายนอก เป็นสาวกภาสิต ไม่ตั้งใจฟังด้วยดี ไม่เงี้ยวหลงสดับ ไม่เข้าไปตั้งจิตไว้เพื่อจะรู้ทั่วถึง อนึ่ง ภิกษุ เหล่านั้นไม่เข้าใจธรรมที่ตนควรเล่าเรียน ท่องขึ้นใจ แต่ว่า เมื่อผู้อื่นกล่าวพระสูตรที่ตถาคตภาสิตไว้

^{๑๓} สัมภาษณ์ นางสาวปาริวรรณ โคตรชมพู (การบริหารการศึกษามหาบัณฑิต), ครูโรงเรียนข้า้อพิทยา คม, ๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

ซึ่งลึกล้ำ มีอรรถลึกล้ำ เป็นโลกุตระปฏิสัญญัตด้วยสุญญตธรรม ย่อมตั้งใจฟังเป็นอย่างดี เงี้ยวลงสดับ เข้าไปตั้งใจเพื่อจะรู้ทั่วถึง และภิกษุเหล่านั้นย่อมเข้าใจธรรมที่ตนควรเล่าเรียน ท่องขึ้นใจ ภิกษุเหล่านั้นเรียนธรรมนั้นแล้ว ย่อมสอบสวนเที่ยวไต่ถามกันและกันว่า พยัญชนะนี้อย่างไร อรรถแห่งภาษิตนี้เป็นไฉน ภิกษุเหล่านั้นย่อมเปิดเผยอรรถที่ลึกลับ ทำอรรถที่ลึกลับให้ตื่น และบรรเทาความสงสัยในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยหลายอย่างเสีย ภิกษุทั้งหลายบริษัทนี้เรียกว่า บริษัทผู้ได้รับการสอบถามแนะนำ ไม่ดื้อด้าน ภิกษุทั้งหลายบริษัท ๒ จำพวกเหล่านี้แล ภิกษุทั้งหลายบรรดาบริษัท ๒ จำพวกนี้ บริษัทที่ได้รับการสอบถามแนะนำ ไม่ดื้อด้าน เป็นเลิศ^{๑๔}

พระสอนศีลธรรมไม่มีการเตรียมตัวก่อนสอน อีกทั้งยังมีข้ออ้างเรื่องการเดินทางของครูพระสอนศีลธรรมไม่สะดวกเนื่องจากโรงเรียนอยู่ห่างไกล จำนวนครูพระสอนศีลธรรม ไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน ทำให้การสอนไม่ทั่วถึง ไม่มีการประชุมร่วมกันของทั้งสองฝ่ายในการจัดการเรียนการสอน การจัดเวลาในการเรียนศีลธรรมของโรงเรียนไม่เหมาะสมกับช่วงเวลา และเวลาในการสอนน้อยกว่าช่วงเวลาปกติ เนื่องจากโรงเรียนยังไม่ให้ความสำคัญกับการเรียนศีลธรรม ซึ่งจำนวนครูพระสอนศีลธรรมจะเพียงพอหรือไม่เพียงพอนั้น เป็นภาระหน้าที่ของหน่วยงานต้นสังกัดที่รับผิดชอบ^{๑๕}

พระสอนศีลธรรมมีบทบาทและหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอนตามภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเท่านั้น ส่วนปัญหาทางด้านการเดินทางไกล พระสอนศีลธรรมหลายรูปให้ข้อมูลว่า โรงเรียนที่รับผิดชอบอยู่ไกลจากวัดที่พำนักอาศัย ซึ่งในการเลือกโรงเรียนสอนนั้นควรเลือกโรงเรียนที่อยู่ใกล้กับที่พักอาศัย และพระสอนศีลธรรมรู้อยู่เรื่องวันเวลาที่รับผิดชอบในการสอน เมื่ออยู่ไกลควรควรบริหารจัดการเรื่องเวลาให้เหมาะสม

อย่างไรก็ตามพระสอนศีลธรรม นอกจากมีการเตรียมตัวก่อนสอนค่อนข้างน้อยแล้ว ในการจัดการเรียนการสอน ยังเน้นการสอนแบบบรรยายเป็นหลัก^{๑๖} ไม่ให้ความสำคัญต่อนักเรียนเท่าที่ควร บางรูปไม่มีในเรื่องเทคนิคที่จะนำเข้าสู่บทเรียน^{๑๗} ขาดการมีส่วนร่วม นักเรียนเป็นผู้รับฟังที่ดี การดำเนินการ

^{๑๔} อก.ทุก. (ไทย). ๒๐/๖๘/๒๙๒.

^{๑๕} พระครูวรติธรรมาภรณ์ (สังเวจ คุเวสโก), “ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์ หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐๖.

^{๑๖} สัมภาษณ์ นางสาวอาจารย์ แสงผล, นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบ้านค่าย อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง, ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๑๗} สัมภาษณ์ นางสาวรัตภาภรณ์ ศรีจันแดง, นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนระยองวิทยาคมปากน้ำ อำเภอมะนัง จังหวัดระยอง, ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

สอน การดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาไม่น่าสนใจ^{๑๘} ทำให้เด็กไม่ตั้งใจเรียน สถานที่ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาไม่เหมาะสมกับรายวิชา^{๑๙} เนื่องจากการเรียนในห้องเรียนเพียงอย่างเดียว ไม่ทำให้เด็กเกิดการอยากรู้ หรือใฝ่รู้ ได้อย่างเต็มที่เนื่องจากห้องเรียนมีสภาพที่ไม่เหมาะต่อการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เช่น การนั่งสมาธิ การสวดมนต์ เป็นต้น^{๒๐}

กิจกรรมที่จัดขึ้นไม่ให้นักเรียนทุกคนได้แสดงออก จึงทำให้เด็กที่ไม่กล้าแสดงออกหรืออายที่จะแสดงออก ไม่ได้แสดงความสามารถของตน จนกลายเป็นไม่กล้าหรือทำไม่ได้การจัดกิจกรรมน่าเบื่อ เพราะเป็นเพียงการจัดเพื่อให้เด็กจะมานั่งดูนั่งฟังให้หมดเวลาโดยไม่ได้แสดงออกหรือไม่มีโอกาสแสดงออกเลย เป็นเหตุให้เบื่อกิจกรรมและไม่อยากเรียนในที่สุด การสอนบางครั้งอาจไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้ ซึ่งอาจเกิดจากปัญหาสภาพสิ่งแวดล้อม เช่น ภัยธรรมชาติ หรือการจลาจล หรือการประท้วง การทำแผนการสอนยังไม่ครอบคลุมเนื้อหาของหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาเท่าที่ควร การทำแผนการสอนบางครั้งไม่ได้ยึดผู้เรียนเป็นจุดศูนย์กลาง ในการเรียนจึงทำให้การเรียนการสอนไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้ ครูผู้สอนยังขาดความรู้ความเข้าใจในการทำแผนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง

ครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ไม่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นไปตามแผนการสอนในรายวิชาพระพุทธศาสนา และไม่มีมีประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในรายวิชาพระพุทธศาสนา^{๒๑} ไม่สามารถแก้ปัญหาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา จัดการเรียนการสอนแบบเดิมไม่มีการเปลี่ยนบรรยากาศการเรียนโดยพาไปทัศนศึกษาตามวัดหรือธรรมชาติที่สงบ นิมนต์พระสงฆ์หรือผู้มีความรู้มาบรรยายตามโอกาสสมควร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนการสอนต้องจัดทำบ่อยๆ ซึ่งข้อนี้บางครั้งเป็นปัญหาของครู^{๒๒} เพราะต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้บริหารของโรงเรียนหรือผู้ปกครองของนักเรียน ครูผู้สอนควรทำความเข้าใจเนื้อหาสาระของหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาให้ถ่องแท้ ก่อนที่จะมีการทำแผนการสอน การทำแผนการสอนควรให้สอดคล้องและครอบคลุมเนื้อหาสาระของหลักสูตร ครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ควรศึกษาสภาพของผู้เรียนและ

^{๑๘} สัมภาษณ์ นายจตุรสิทธิ์ ชื่นบาน, นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนวังจันทร์วิทยา อำเภोजันทร จังหวัดระยอง, ๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๑๙} พระครูสมุห์ชินวรวัฒน์ (ถิรภทฺโท) (น.ธ.เอก ป.บส. พธ.บ. พธ.ม. พธ.ด.), เจ้าอาวาสวัดดอนราญ พระสอนศีลธรรมโรงเรียน วัดดอนสำราญ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระมหาสง่า ขนติธมฺโม (พันผูก) (น.ธ.เอก ป.ธ.๔ พธ.บ. มสธ.), เจ้าอาวาสวัดราชบุรีย อัสตาราม พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน วัดราชบุรียอัสตาราม อำเภอปลวกแดง จังหวัดระยอง, ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๒๑} สัมภาษณ์ นายสมหมาย ต้นถันยา (ปริญาตริ), ครูโรงเรียนมกุฎเมืองราชวิทยาลัย อำเภอแกลง จังหวัดระยอง, ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๒๒} สัมภาษณ์ นางณิชาพร เมืองศิริ (ปริญาตริ), ครูโรงเรียนระยองวิทยาคมปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง, ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

สิ่งแวดล้อมเพื่อให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอน เพราะการสอนส่วนมากจะสอนในห้องเรียนมีเพียงหนังสือเล่มเดียว ไม่มีอุปกรณ์อื่นมาประกอบ หรือนำนักเรียนไปเรียนตามสถานที่จริง เช่น วัด หรือ ศาสนสถานต่างๆ แผนการต้องให้นักเรียนสามารถค้นคว้าด้วยตนเองได้ตามสถานที่ต่างๆ ไม่จำเป็นต้องเป็นชั่วโมงเรียน

จากการสัมภาษณ์ พบว่า ข้อดีของพระสอนศีลธรรมบางรูป มีเทคนิคการสอนชักจูงให้เข้าสู่บทเรียน มีการเลือกใช้รูปแบบการสอนที่หลากหลาย และมีการตั้งคำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดค่อนข้างน้อย ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน^{๒๓} มีการจัดนิทรรศการทางพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมอภิปรายในชั้นเรียน และมีการจัดกิจกรรมด้านการศึกษาออกสถานที่การสอนเน้นรูปธรรม

อย่างไรก็ตามสอดคล้องกับการสอนตามหลักทางพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการสอนเหล่าพระภิกษุสงฆ์ว่าจุดประสงค์ของการเรียนรู้ เพื่อก้าวพ้นความดับทุกข์ จากการปฏิบัติ แล้วได้รับปริญญา (คือ สันราคะ สันโทสะ สันโมหะ ที่เรียกว่า “นิพพาน”) หรือเพื่อความรอดจากสิ่งไม่พึงปรารถนาสิ่งใดเป็นความทุกข์ทรมาน อันเป็นสิ่งที่มนุษย์ปรารถนา

โดยนิพพาน แปลว่า “เย็น” อย่างถูกต้อง คือไม่มีกิเลส ซึ่งคือ ความเห็นแก่ตัว ตัวกู ของกู ในรูปต่างๆ กัน เช่น เห็นแก่ความโลภ ความโกรธ ความไม่ชอบ เป็นความโง่ ความหลงเป็นโมหะ มีลักษณะเป็นความร้อน ไม่เย็น ถ้าหมดกิเลสเหล่านั้นเสีย ก็เป็นความเย็นที่ถูกต้อง และเมื่อนาจุดประสงค์การเรียนรู้ดังกล่าว มาจัดการศึกษาจึงมุ่งเป้าหมายไปที่การสร้างให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่แท้ ด้วยการวางมีบรมธรรมเป็นจุดหมายในทุกแขนงวิชา ซึ่งการตั้งต้นแบบนี้ท่านเชื่อว่าจะสามารถแก้ปัญหาความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด เพราะไม่ได้ปฏิบัติไปด้วย การใช้ความรู้ไปในทางที่เป็นโทษภัยอันเนื่องจากไม่มีคุณธรรมควบคุม การควบคุมอารมณ์ไม่ให้ตกเป็นทาสของตัณหาอุปาทานได้ ควบคุม ละ ลด เลิกการกระทำชั่วด้วยอำนาจสัจจญาณผ่ายต่ำ และสามารถพัฒนาความดีงามให้มากขึ้น นอกจากนี้ยังทำให้เกิดความสันติสุขในสังคมมนุษย์ สร้างนักคิดนักพัฒนาบรมธรรมในบุคลากรทางการศึกษาอีกด้วย พุทธทาสภิกขุได้กล่าวถึงองค์ประกอบ ๔ ด้าน^{๒๔} ได้แก่

๑) ต้องทำให้ผู้เรียนเกิด พุทธิปัญญา คือ ต้องทำการศึกษานั้นให้มีความกระหายที่จะรู้ว่าเกิดมาทำไม อยู่ทุกกลมหายใจเข้าออก ตั้งแต่เด็กพูดได้ ก็ควรจะมีข้อข้องใจอยู่ในตัวว่า

^{๒๓} สัมภาษณ์ นางสาวเยาวภา เอี่ยมกำแพง (การบริหารการศึกษามหาบัณฑิต), ครูโรงเรียนวังจันทร์วิทยา อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี, ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๒๔} พุทธทาสภิกขุ, การศึกษาคืออะไร, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมบุษยา, ๒๕๕๓), หน้า ๘๕-๘๖.

เราเกิดเพื่อทำอะไร สิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้คืออะไร ควรจะคิดไปตามประสาดีกว่า อะไรดีที่สุด ซึ่งนั่นก็คือ บรรลุบรมธรรม หรือนิพพาน

๒) ต้องทำให้เกิด จริยธรรมที่แท้จริง คือ ต้องบังคับตนเองให้มีความประพฤติसारวม เป็นระเบียบเรียบร้อย ถูกต้อง ดั่งาม ทางกาย วาจา และจิต มากขึ้นทุกทีตามวัยที่มากขึ้น

๓) ต้องทำให้เกิด พลังจิต (กัลังจิต) ที่ถูกต้อง คือ จิตที่สะอาดดี ตั้งมั่น ว่องไวใน หน้าที่ แล้วจึงกายให้ต่อสู้ปัญหา ทางพุทธ เรียกว่า พละ ๕ (ศรัทธา วิริยะ สติ ปัญญา สมาธิ)^{๒๕}

๔) สร้างอาชีพให้แก่ตนเองให้มีชีวิตรอดอยู่ได้ แต่อย่าลืมนะ เราไม่ใช่เกิดมาเพื่อ อาชีพ เราเกิดมาเพื่อสิ่งสูงสุดที่มนุษย์ควรจะได้รับนั่น คือ บรมธรรม

พระพุทธเจ้าทรงใช้เทคนิควิธีการสอนที่หลากหลาย คือ ทำนามธรรมให้เป็นรูปธรรม หรือ ทรงทำของยากให้ง่าย เพราะธรรมะเป็นนามธรรมละเอียดอ่อน เข้าใจยาก พระองค์ทรงมีเทคนิควิธีทำ ให้ง่ายขึ้น ปัจจัยสำคัญในการบรรลุธรรม รู้แจ้งซึ่งวิชาและวิมุตติ เพื่อบรรลุธรรม หรือสิ้นภาวะทุกข์มี ๒ ส่วนคือ (๑) ปัจจัยภายนอก คือ กัลยามมิตร และ (๒) ปัจจัยภายใน คือ มีโยนิโสมนสิการ (การคิด อันแยบคายในใจ) เป็นเบื้องต้น และมีความไม่ประมาทเป็นธรรมหลัก ส่วนการเรียนรู้ที่ซุ่มหรือปราชัย อำนาจกิเลสทางสัญชาตญาณของสัตว์ที่มุ่งเอาแต่ตัวรอดลง พร้อมกับพัฒนาตนเองไปสู่การสร้างเสริม ความดี ความงาม ความถูกต้อง ด้วยการเดินตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ หรือไตรสิกขา ซึ่งจะทำให้ พ้นทุกข์ อันเป็นบรมธรรมสูงสุด

อย่างไรก็ตามพระสอนศีลธรรม จะต้องสอนให้ตรงกับจริตของผู้เรียน อธิบายหลักธรรมที่ ลุ่มลึกให้เข้าใจได้โดยง่าย มีกัลยามมิตรที่ดี กระทำไว้ในใจโดยอุบายอันแยบคายให้รู้หลักของเหตุผล ความดี ความชั่ว ด้วยการจัดอบรมหลักสูตรพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สร้างบรรยากาศในการจัดการ เรียนการสอน ค่อนข้างน้อยหรือไม่มีก็ได้ เนื่องจากระยะเวลาในการจัดการเรียนการสอนมีจำกัด พระ สอนศีลธรรม จึงเน้นด้านเนื้อหามากกว่า ไม่ให้ความสำคัญต่อการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนเท่าที่ควร นอกจากนี้ ด้านการจัดสิ่งแวดล้อม การเรียนมีสภาพที่ไม่เหมาะต่อการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เช่น การ นั่งสมาธิ การสวดมนต์ เป็นต้น การเรียนในห้องเรียนเพียงอย่างเดียวไม่ทำให้นักเรียนเกิดการอยากรู้ หรือ ใฝ่รู้ และสถานที่เรียนไม่มีป้ายแสดงรายชื่อนักเรียนที่มีคุณธรรมจริยธรรมดีเด่นของโรงเรียนเลย สถานที่ ไม่สะดวกในการทำกิจกรรมและไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติกิจกรรม ทางโรงเรียนไม่ได้จัดห้องประจำไว้ให้ครู พระสำหรับใช้ในการเรียนการสอน จึงทำให้เป็นปัญหาสำหรับครูพระที่จะจัดหาอุปกรณ์ต่างๆ ที่นำมาช่วย เสริมในการสร้างบรรยากาศ ครูพระไม่ค่อยเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น ไม่ค่อยมีส่วนร่วม

^{๒๕} วจ.จตุกก. (ไทย). ๒๑/๗๘/๖๒.

ในเรื่องต่างๆ ครูพระได้แต่บรรยายจนหมดชั่วโมง^{๒๖} ทำให้นักเรียนไม่มีความตั้งใจเรียน เกิดอาการเบื่อด้วยความที่ท่านเป็นพระสงฆ์

ดังนั้น จึงทำให้นักเรียนบางกลุ่มได้แต่นั่งฟัง และบางกลุ่มก็ ไม่สนใจที่จะเรียน จนทำให้บรรยากาศเป็นไปด้วยความยากลำบากในการเรียนการสอน ซึ่งการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนการสอน สภาพแวดล้อมทั้งในโรงเรียนและในห้องเรียนไม่เอื้อต่อการเรียนในรายวิชาพระพุทธศาสนาภายในโรงเรียน มีแหล่งเรียนรู้น้อย อีกทั้งการสร้างบรรยากาศในห้องเรียน เพื่อนๆ นักเรียนไม่สนใจเรียน ทำให้บรรยากาศในห้องไม่น่าเรียน บรรยากาศภายในห้องตึงเครียดเกินไป ทำให้น่าเบื่อ บรรยากาศเสียเบเหงา และซ้ำซากจำเจ เหมือนเดิม ทำให้น่าเบื่อและง่วงนอน มีเสียง และกลิ่นไม่พึงประสงค์รบกวน ขณะเรียนและอากาศในห้องเรียน ร้อน หรือเย็นเกินไป ซึ่งข้อมูลดังกล่าวมีความสอดคล้องกับการสัมภาษณ์พระสอนศีลธรรม^{๒๗} และนักเรียน^{๒๘} ที่ให้ข้อมูลว่าการจัดสภาพแวดล้อมบรรยากาศการเรียนการสอน

พระสอนศีลธรรมควรขอความร่วมมือผู้บริหารและครูและนักเรียนช่วยกันจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนและห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนการสอนให้มากขึ้น และจัดแหล่งการเรียนรู้ให้มาก พระสอนศีลธรรมควรสร้างบรรยากาศในห้องเรียน มีวิธีการสอนที่สนุกสนาน เพื่อลดความเบื่อหน่าย ตึงเครียดจากการง่วงนอน^{๒๙} สร้างกิจกรรมให้นักเรียนเข้าร่วม หรือมีกิจกรรมนันทนาการเข้ามาสอดแทรก พาไปทัศนศึกษาดูงาน การปฏิบัติธรรมตามวัดต่างๆ จัดให้สถานที่เรียนมีบรรยากาศดีกว่าในห้องเรียน เช่น สวนหย่อม เป็นต้น และนำต้นไม้หรือดอกไม้มาวางไว้ในห้องเรียน เพื่อเพิ่ม ความสดชื่น ช่วยเพิ่มบรรยากาศให้ห้องน่าเรียนยิ่งขึ้น

สรุปว่า พระสอนศีลธรรม นอกจากไม่รู้ในเรื่องของหลักสูตรแล้ว ยังไม่เข้าใจว่าแผนการจัดการเรียนรู้ คืออะไร ทำไมต้องมีแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งถ้าพระสอนศีลธรรมมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องแผนการจัดการเรียนรู้ จะทำให้การจัดการเรียนการสอนมีความง่ายขึ้น สามารถสอนได้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่เราเขียนไว้อย่างไร เช่น ขั้มนำเข้าสู่บทเรียน ขั้้นเนื้อหา และขั้้นสรุปบทเรียน นอกจากนี้ทำให้เราต้องรู้ว่าจะใช้สื่ออะไรในการสอนแต่ละครั้ง และมีวิธีการประเมินแบบใด เมื่อเราไม่มีแผนการจัดการ

^{๒๖} สัมภาษณ์ เด็กหญิง ธมลวรรณ เล็กน้อย, นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนนิคมวิทยา อำเภอ นิคมพัฒนา จังหวัดระยอง, ๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระสมุห์ศักดิ์ชัย อธิจิตโต (คมวุฒิชัย) (น.ธ.เอก, ป.บส., พธ.บ.), เจ้าอาวาสวัดพนานิคม, วัดพนานิคม อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดระยอง, ๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๒๘} สัมภาษณ์ นางสาวปาริวรรณ โคตรชมพู่ (การบริหารการศึกษามหาบัณฑิต), ครูโรงเรียนข้า้อพิทยาคม, ๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๒๙} สัมภาษณ์ เด็กชาย พชรพล สิทธิศักดิ์, นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนชุมชนวัดหนองคอกหมุ, อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

เรียนรู้ พระสอนศีลธรรมไม่สามารถเดินทางได้ถูกต้องเพราะแผนการจัดการเรียนรู้ เปรียบเหมือนเข็มทิศที่ใช้ในการเดินทางของพระสอนศีลธรรม ดังนั้นพระสอนศีลธรรมต้องมีการเตรียมตัวก่อนสอน

๓) **ด้านการผลิตและการใช้สื่อ** สภาพปัญหาพระสอนศีลธรรมยังใช้สื่อการสอนที่ไม่ทันสมัยและไม่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระ พระสอนศีลธรรมบางรูปไม่ได้จัดทำแผนการสอน อีกทั้งสื่อการสอนไม่หลากหลายและไม่ครอบคลุมทุกหัวข้อที่เรียน^{๓๐} การเรียนการสอนไม่น่าสนใจ เพราะการสอนเป็นนามธรรม ไม่มีสื่อที่เป็นรูปธรรมทำให้เข้าใจยาก สื่อส่วนใหญ่สอนที่น่าสนใจ^{๓๑} และการใช้สื่อหรืออุปกรณ์ในการสอนมีจำนวนน้อยเกินไป อุปกรณ์การสอนมีขนาดเล็กเกินไป^{๓๒} เช่น จอโทรทัศน์ ทำให้นักเรียนที่นั่งหลังห้องมองไม่เห็น สื่อการเรียนการสอน สื่อวีดิทัศน์ใช้งานไม่ได้ในบางห้องเรียน หรือชำรุดใช้การไม่ได้เลยและหนังสือเรียนได้ล่าช้ากว่ากำหนด การผลิตและการใช้สื่อของพระสอนศีลธรรมใช้สื่อประกอบการสอนได้เหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อหาที่สอนค่อนข้างน้อย และสื่อที่ใช้บางเรื่องไม่ตรงกับเนื้อหาที่สอน ซึ่งสื่อที่พระสอนศีลธรรมใช้นั้นส่วนมากจะเป็นสื่อเทคโนโลยีมากกว่าสื่อธรรมชาติที่มีอยู่ตามโรงเรียน ซึ่งบางโรงเรียนก็ไม่มีอุปกรณ์สำหรับฉายวีดิโอ และพระสอนศีลธรรมไม่ได้รับการสนับสนุนในการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีต่างๆ ทำให้มีพระเป็นจำนวนมากที่ยังขาดความรู้ในเรื่องของสื่อเทคโนโลยี ซึ่งสื่อประกอบการสอนนั้นถือว่าเป็นหัวใจที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้นักเรียนเกิดความสุขต่อการเรียนรู้ และควรเป็นสื่อที่ผู้เรียนเกิดความสนใจควรมีสื่อใหม่ๆ มานำเสนอ^{๓๓}

พระสอนศีลธรรมที่ดี ควรมีสื่อที่เห็นภาพได้ชัดเจนเข้าใจง่าย ควรมีสื่อทำเป็นตัวอย่างมาแนะนำควรเป็นสื่อดูแล้วสนุกสนาน ควรมีสื่อที่หลากหลาย และสื่อควรจะเป็นรูปภาพหรือภาพยนตร์ เมื่อสัมภาษณ์ครู^{๓๔} พบว่าด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน การปรับใช้สื่อที่น่าสนใจและทันสมัยขึ้นและควรให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสื่อจากสภาพจริง และปัญหาด้านการใช้สื่อการสอน ขาดแคลนงบประมาณที่จะให้การสนับสนุนในการผลิตสื่อการเรียนการสอน สื่อการสอนประเภทอุปกรณ์มีไม่เพียงพอกับความต้องการ สื่อ

^{๓๐} สัมภาษณ์ นายสุวิชัย บุญรอด, นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนมกุฏเมืองราชวิทยาลัย อำเภองาแล้ง จังหวัดระยอง, ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๓๑} สัมภาษณ์ นางพรพิมล วงษ์พิทักษ์ (ป.ก.ศ.), ครูโรงเรียนอรวิณวิทยา อำเภอบลวกแดง จังหวัดระยอง, ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๓๒} สัมภาษณ์ พระสุศักดิ์ อัครวโร (น.ธ.เอก, พธ.บ.), เจ้าอาวาสวัดหนองตะแบก เจ้าคณะตำบลตาขัน, วัดหนองหนองตะแบก อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๓} สัมภาษณ์ พระปิยะ วิสุทธิญาณ (น.ธ.เอก, ป.บส.), พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน วัดเนินพระ อำเภอมือง จังหวัดระยอง, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๓๔} สัมภาษณ์ นางณิชาพร เมืองศิริ (ปริญญาตรี), ครูโรงเรียนระยองวิทยาคมปากน้ำ อำเภอมือง จังหวัดระยอง, ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

การสอนประเภทวัสดุ มิได้เพียงพอกับความต้องการ ไม่ได้รับการนิเทศความรู้ด้านกระบวนการผลิตสื่อการเรียนการสอน สื่อการสอนไม่ตรงกับเนื้อหาที่สอน

เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงมีพระสอนศีลธรรมจำนวนน้อย ที่ใช้สื่อนวัตกรรมหลากหลาย เหมาะสมกับเนื้อหา และกิจกรรมการเรียนรู้ รวมถึงการใช้สื่อเทคโนโลยี เพื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสม กับเนื้อหา และกิจกรรมการเรียนรู้ รวมถึงไม่ใช้แหล่งเรียนรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน ในการจัดการเรียนรู้แก่ผู้เรียน พระสอนศีลธรรม ไม่มีสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย เพื่อสร้างความสนใจให้นักเรียน ทางโรงเรียน ไม่มีห้องที่จะใช้สื่อ/อุปกรณ์ในการเรียนการสอนสำหรับพร้อมใช้งานได้ทุกครั้ง ที่พระสอนศีลธรรมพร้อมจะใช้สื่อ/อุปกรณ์การเรียน สื่อ/อุปกรณ์ที่ครูพระจัดทำขึ้น นักเรียนไม่มีส่วนร่วมในการจัดทำ ทำให้นักเรียน ไม่มีความสนใจ หรือกระตือรือร้นที่จะเรียน

ซึ่งความสามารถด้านการผลิตสื่อประกอบการจัดการเรียนรู้ ความสามารถในการเลือกใช้สื่อได้อย่างเหมาะสมในการประกอบบทเรียน ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี ประกอบการจัดการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนร่วมคิดค้น ผลิตปรับปรุงสื่อประกอบการเรียนรู้ ความสามารถในการหาสื่อจากแหล่งต่างๆ ที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา ความสามารถในการใช้ห้องปฏิบัติการส่งเสริมการเรียนรู้ ความสามารถในการคิดค้นนวัตกรรม และนำไปใช้ ความสามารถในการประยุกต์ใช้สื่อ เทคโนโลยี ประกอบการสอน ความสามารถในการใช้แหล่งเรียนรู้ ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ความสามารถในการประเมินผลการใช้สื่อการเรียนการสอน สำหรับพระสอนศีลธรรมมีค่อนข้างน้อย ซึ่งบางรูปที่มีอายุค่อนข้างมาก ไม่มีความรู้ความสามารถในการใช้สื่อประกอบการสอน เน้นการบรรยายเป็นหลัก เพราะไม่รู้ว่าจะใช้สื่ออะไรประกอบการสอน สื่อที่เป็นเทคโนโลยี ตนเองก็ไม่มีความสามารถในด้านนี้ จึงต้องใช้วิธีการบรรยายเพียงอย่างเดียว ทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่าย และไม่อยากเรียนวิชาพระพุทธศาสนา

ซึ่งในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงทรงใช้สื่อประกอบการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจในเรื่องที่สอนได้ง่าย และให้สำเร็จตามพระวัตถุประสงค์ของพระองค์ เช่น การใช้ต้นไม้เป็นสื่อประกอบการสอน เป็นการใช้สิ่งต่างๆ รอบตัวเป็นสื่อในการสอน ซึ่งก็จัดอยู่ในลักษณะที่คล้ายการใช้วิธีการอุปมา วิธีการสอนแบบนี้พระพุทธองค์จะทรงใช้อุปกรณ์รอบตัวของพระองค์ เป็นสื่อในการแสดงธรรม เช่น ในครั้งที่ประทับอยู่ที่สัสปาวนใกล้เมืองโกสัมพี ก็ได้สอนภิกษุทั้งหลายโดยใช้ใบประดู่เป็นอุปกรณ์ คือพระองค์ได้หยิบใบประดู่ลายมาเล็กน้อยแล้วถามภิกษุทั้งหลายว่า ใบไม้ในป่ากับใบพระหัตถ์ของพระองค์ที่ไหนดีกว่ากันภิกษุทั้งหลายก็ทูลว่าใบปามีมากกว่ายิ่งนัก แล้วพระองค์ก็ตรัสแสดงธรรมที่พระองค์ไม่ทรงสอนทั้งหมด เพราะคำสอนของพระองค์นั้นมีมากมายเหมือนไม้ประดู่ลายในป่า แต่ที่ตรัสเปรียบคำสอนที่จำเป็นเหมือนใบไม้ในกำมือ เพราะมีความจำเป็นต่อการทำที่สุดแห่งทุกข์ให้สิ้น ดังที่ปรากฏในพระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค สัสปาวนวรรค ความว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ สัสปาวน เขตกรุงโกสัมพี ทรงหยิบใบประดู่ลาย ๒-๓ ใบขึ้นมา แล้วรับสั่ง

เรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร ใบประดู่ลาย ๒-๓ ใบที่เราหยิบขึ้นมากับใบที่อยู่บนต้น อย่างไหนจะมากกว่ากัน”

ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลว่า “ใบที่อยู่บนต้นไม้นั้นแลมากกว่า ใบประดู่ลาย ๒-๓ ใบที่พระองค์ทรงหยิบขึ้นมามีเพียงเล็กน้อย พระพุทธเจ้าข้า” พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งที่เรารู้แล้วแต่มิได้บอกเธอทั้งหลายก็มีมากเหมือนกัน เพราะเหตุไร เราจึงมิได้บอก เพราะสิ่งนี้ไม่มีประโยชน์ ไม่ใช่จุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย ไม่เป็นไปเพื่อคลายกำหนัด ไม่เป็นไปเพื่อดับ ไม่เป็นไปเพื่อสงบระงับ ไม่เป็นไปเพื่อรู้ยิ่ง ไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน เพราะเหตุนั้น เราจึงมิได้บอก สิ่งที่เราบอกแล้ว คือ เราได้บอกไว้ว่า ‘นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’ เพราะสิ่งนี้มีประโยชน์ เป็นจุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน”^{๓๕}

สรุปว่า พระสอนศีลธรรมยังใช้สื่อการสอนที่ไม่ทันสมัยและไม่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระ พระสอนศีลธรรมบางรูปไม่ได้จัดทำแผนการสอน อีกทั้งสื่อการสอนไม่หลากหลายและไม่ครอบคลุมทุกหัวข้อที่เรียน การเรียนการสอนไม่น่าสนใจ เพราะการสอนเป็นนามธรรม ไม่มีสื่อที่เป็นรูปธรรมทำให้เข้าใจยาก สื่อส่วนใหญ่สอนที่น่าสนใจ และการใช้สื่อหรืออุปกรณ์ในการสอน มีจำนวนน้อยเกินไป อุปกรณ์การสอนมีขนาดเล็กเกินไป เช่น จอโทรทัศน์ ทำให้นักเรียนที่นั่งหลังห้องมองไม่เห็น สื่อการเรียนการสอน สื่อวีดิทัศน์ ใช้งานไม่ได้ในบางห้องเรียน หรือชำรุดใช้การไม่ได้เลยและหนังสือเรียนได้ล่าช้ากว่ากำหนด การผลิตและการใช้สื่อของพระสอนศีลธรรมใช้สื่อประกอบการสอนได้เหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อหาที่สอนค่อนข้างน้อย และสื่อที่ใช้บางเรื่องไม่ตรงกับเนื้อหาที่สอน

๔) ด้านการวัดและประเมินผล สภาพปัญหาพระสอนศีลธรรม ไม่มีการวัดผลประเมินผลการจัดการเรียนการสอน ซึ่งการวัดและประเมินผลจะเป็นหน้าที่ของครูประจำการ ที่คอยอำนวยความสะดวกแก่พระสอนศีลธรรมแต่เพียงผู้เดียว^{๓๖} เนื่องจากพระสอนศีลธรรมยังขาดความรู้และเข้าใจในเรื่องการวัดและประเมินผลการจัดการเรียนการสอน^{๓๗}

จึงไม่สามารถตอบได้ว่าท่านมีการวัดและประเมินผลมากน้อยเพียงใด เมื่อพระสอนศีลธรรมยังไม่มีการเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบ กฎ เกณฑ์ การวัดผลประเมินผลที่ทางโรงเรียนกำหนด

^{๓๕} ส.ม. (ไทย). ๑๙/๑๑๐๑/๖๑๓.

^{๓๖} สัมภาษณ์ พระครูสมุห์หวัสน์ ตปสีโล (น.ธ.เอก, ป.บส., พธ.บ.), เจ้าอาวาสวัดเขาพัง พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน วัดเขาพัง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดระยอง, ๒๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาธีระศักดิ์ ชิตจิตโต (น.ธ.เอก, ป.บส., พธ.ม.), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสสำนักกะทอน พระสอนศีลธรรม วัดสำนักกะทอน อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง, ๑๑ กันยายน ๒๕๖๐.

ตลอดถึงการประเมินที่สอดคล้องกับนโยบายการศึกษาของรัฐ การประเมินผลตามสภาพจริง^{๓๘} การเลือกวิธีการวัดผลประเมินผล การวัดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ การวัดผลการเรียนจากพัฒนาการ และจากพฤติกรรมของนักเรียนในระหว่างการเรียนรู้ เช่น การให้คะแนน การเก็บคะแนน การทำสมุด สะสมผลงาน การออกข้อสอบปรนัย และอัตนัย และการให้เกรด เป็นต้น ตลอดถึงยังไม่สามารถนำเอาผลการประเมินไปปรับปรุงการเรียนการสอนความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการสอน ซึ่งประกอบด้วย

ข้อดีของพระสอนศีลธรรมนั้น ควรมีความสามารถในการปฏิบัติการสอนพระพุทธศาสนา ความสามารถในการวางแผนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ความสามารถในการสร้างความสนใจนักเรียน ในขณะที่ปฏิบัติการสอน ความสามารถในการควบคุมอารมณ์ในขณะที่สอน ความสามารถในการควบคุมชั้นเรียนในขณะที่ทำการสอน ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อนักเรียนอย่างเป็นกัลยาณมิตร การวัดผล และการประเมินผลการเรียน อุปสรรคปัญหาการปฏิบัติงานของพระสอนศีลธรรมจำนวนน้อย ได้ออกแบบวิธีการวัดและการประเมินผลหลากหลายเหมาะสมกับเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้^{๓๙}

พระสอนศีลธรรมจำนวนน้อยได้วัดผลและประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริง การวัดผลและการประเมินผลการเรียน โรงเรียนยังไม่มีมีการปล่อยให้พระสอนศีลธรรมทำการประเมินการเรียนการสอนอย่างเป็นกลาง ดังนั้นการประเมินผลของพระสอนศีลธรรมไม่ค่อยมีการประเมินผลหลังเรียน การทดสอบไม่หลากหลายวิธีและไม่มีการทดสอบสม่ำเสมอ ซึ่งพระสอนศีลธรรมควรมีการประเมินผลหลังเรียนให้บ่อยครั้งและควรหาวิธีการประเมินผลที่หลากหลายและมีการทดสอบความรู้ให้นักเรียนให้สม่ำเสมอมากยิ่งขึ้น เพราะการวัดและประเมินผลจะนำไปสู่การปรับปรุงหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา ให้มีเนื้อหาเหมาะสมกับเวลาเรียน และให้เหมาะสมกับความสามารถของนักเรียน ในแต่ละระดับชั้น หลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา

ข้อดีของพระสอนศีลธรรม พบว่า มีความยืดหยุ่นและสามารถดัดแปลงให้เหมาะสม กับสภาพของนักเรียน มีการปรับปรุงประสงค์การเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตรมากกว่าที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน มีการประชุมร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครู และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา และพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา เพื่อปรับปรุงเนื้อหาและวิธีการสอนให้มีความสนใจมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะทำให้เด็กเกิดความสนใจและอยากที่จะเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น ครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ควรศึกษาการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้มีความสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้และ

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระศรีธรรมภาณี (วิมลพ โกวิโล) (น.ธ.เอก, ป.ธ.๘, อ.ม.), ผู้อำนวยการสำนักงาน พระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๓๙} สัมภาษณ์ รศ.ดร.ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม (ป.ธ.๕, พ.ม., M.Ed., M.Phil., Ph.d.), ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการพิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

จำนวนคาบเรียนที่กำหนด^{๔๐} อย่างไรก็ตามผู้สอนควรศึกษาพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง และสามารถถ่ายทอดได้อย่างถูกต้อง แม่นยำ ผู้สอนต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เพื่อให้นักเรียนได้เข้าใจหลักธรรมในพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น และสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ดังนั้นปัจจุบันพระสอนศีลธรรม ยังไม่มีเอกภาพในการวัดผลและประเมินผล เพราะเมื่อสัมภาษณ์พระศรีธรรมภาณี และครูผู้รับผิดชอบสาระพระพุทธศาสนา^{๔๑} ได้ข้อมูลว่า พระสอนศีลธรรมขาดความรู้และทักษะเกี่ยวกับวิธีการประเมินผลจากแฟ้มสะสมงาน ขาดความรู้ความเข้าใจในวิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพ ไม่นำผลการวัดและประเมินผลมาใช้เพื่อปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โรงเรียนขาดการส่งเสริมให้ท่านนำผลการวัดผลและประเมินผลมาใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน ขาดความรู้และทักษะการสร้างเครื่องมือวัดผลที่สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ ไม่ใช่วิธีการวัดและประเมินผลที่หลากหลายเพื่อให้สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ ไม่ดำเนินการวัดผลและประเมินผลให้เป็นไปตามขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้

ด้านการประเมินผล หลักสูตรที่ใช้อยู่ในปัจจุบันยังมีความยืดหยุ่นไม่เพียงพอ จุดประสงค์การเรียนรู้กับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ยังไม่เป็นไปตามแนวทางเดียวกันเท่าที่ควร และเนื้อหาของหลักสูตรยังไม่เหมาะสมกับผู้เรียนเท่าที่ควรทั้งในด้านเนื้อหา เวลาในการเรียน ตลอดจนความสามารถของผู้เรียน ครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนายังไม่มี ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง การสอนวิชาพระพุทธศาสนา คิดว่าขอแค่ให้นักเรียนสอบผ่านเท่านั้น ไม่คิดจะให้ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน จึงปฏิบัติผิดศีลธรรมในขณะที่เป็นนักเรียนมากขึ้น

ด้านการวัดและประเมินผล วิชาที่พระสอนศีลธรรมทำการสอนกับการวัดผลและประเมินผลไม่ตรงกัน จึงทำให้นักเรียนสอบไม่ได้^{๔๒} พระสอนศีลธรรมไม่แจ้งล่วงหน้าให้นักเรียนได้ทราบว่าจะมีการวัดผลและประเมินผล และการวัดและประเมินผล ยังเน้นการใช้แบบทดสอบมากกว่าการประเมินจากสภาพจริง ไม่มีการวัดและประเมินผลก่อนเรียน หลังเรียน ให้ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ กระบวนการ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และตามเกณฑ์การวัดและประเมินผลของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงทำให้นักเรียนสอบตกเป็นจำนวนมากความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบการวัดและประเมินผลของสถานศึกษา ความรู้ ความเข้าใจในการประเมินตามสภาพจริง ความรู้ ความเข้าใจในการ

^{๔๐} สัมภาษณ์ พระศรีธรรมภาณี (วัลลพ โกวิโล) (น.ธ.เอก, ป.ธ.๘, อ.ม.), ผู้อำนวยการสำนักงานพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๔๑} สัมภาษณ์ นายชิตเกียรติ ศรีดอกบัว (ปริญญาตรีพุทธศาสตรบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์), ครูโรงเรียนนิคมพัฒนาสร้างตนเองจังหวัดระยอง ๓ อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดระยอง, ๒๕ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๔๒} สัมภาษณ์ นางสาวเยาวภา เอี่ยมกำแพง (การบริหารการศึกษามหาบัณฑิต), ครูโรงเรียนวังจันทร์วิทยา อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง, ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

สร้างเครื่องมือวัดประเมินผล ความสามารถในการประเมินผลตามสภาพจริง ความสามารถในการส่งเสริมการประเมินผลโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม^{๔๓}

ความสามารถในการเลือกรูปแบบการวัดประเมินผลให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ ความรู้ ความเข้าใจในการออกแบบข้อคำถามได้ครอบคลุมพุทธิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย ความรู้ ความเข้าใจในการประเมินความก้าวหน้าในการเรียนของนักเรียนจากแฟ้มสะสมผลงาน ความรู้ ความเข้าใจในการวิเคราะห์คะแนน การวิเคราะห์ข้อสอบ ความรู้ ความเข้าใจในการแปลผล และนำผลที่ได้ไปปรับปรุงพัฒนาการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

ซึ่งจากการวิเคราะห์ข้อมูลในเรื่องของการวัดและประเมินผลนั้น ข้อมูลที่ได้มีความสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของนายบุญเชิด เกตุพุท^{๔๔} ที่กล่าวว่า พระสอนศีลธรรมยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบการวัดและประเมินผลของสถานศึกษา ความสามารถในการประเมินผลตามสภาพจริง ความสามารถในการส่งเสริมการประเมินผลโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ความรู้ความเข้าใจในการประเมินความก้าวหน้าในการเรียนของนักเรียนจากแฟ้มสะสมผลงาน และความรู้ความเข้าใจในการวิเคราะห์คะแนนการวิเคราะห์ข้อสอบ ซึ่งมีแนวทางการแก้ปัญหาโดยสถานศึกษาควรมีเจ้าหน้าที่วัดผลประเมินผลที่ชำนาญให้แก่พระสอนศีลธรรม และมีการประเมินผลอย่างจริงจัง เพื่อจะได้ทราบถึงความสำคัญของการเรียนว่าควรมีนาน้อยเพียงใด

ซึ่งตามแนวพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงแยกวิเคราะห์ผู้รับสารตามระดับปัญญา ซึ่งแตกต่างไปจากหลักการสื่อสารของนักวิชาการตะวันตกที่วิเคราะห์ผู้รับสารตามหลักพื้นฐานง่ายๆ เช่น ลักษณะทางกายภาพ จิตใจ เช่น หลักทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคล ที่ให้ข้อคิดว่าบุคคลมีความแตกต่างกันในด้านบุคลิกภาพสภาพจิตวิทยา ทศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ แตกต่างกันเนื่องจากมีการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน แต่สำหรับพระพุทธองค์ทรงแบ่งบุคคลที่จะสั่งสอนตามระดับปัญญา ซึ่งลึกซึ้งกว่านักวิชาการตะวันตก พระองค์จะทรงแสดงธรรม (หรือสื่อสาร) ตามความเหมาะสมของบุคคลทรงมองเห็นว่าบุคคลมีความสามารถทางปัญญาแตกต่างกันเป็น ๔ ระดับ คือ

๑) อุกมตัตถุญญ ได้แก่ ผู้มีภูมิปัญญาที่สามารถเรียนรู้และเข้าใจพระธรรมคำสอนได้ทันทีเมื่อได้ฟังเปรียบเสมือนดอกบัวเจริญเต็มที่ที่ผลิโผล่เหนือระดับน้ำ เติร์มที่จะบานได้ทันทีเมื่อได้รับแสงจากดวงอาทิตย์

๒) วิปจิตถุญญ ได้แก่ ผู้สามารถเรียนรู้ได้เมื่อมีการอธิบายขยายความเพิ่มเติมเปรียบเสมือนดอกบัวที่ชูก้านมาถึงระดับพื้นน้ำรอที่จะโผล่พ้นน้ำในวันรุ่งขึ้นและเตรียมบานเมื่อได้รับแสง

^{๔๓} สัมภาษณ์ พระสมุห์วิชาญ สุวิชาโน (น.ธ.เอก), เจ้าอาวาสวัดหนองม่วง พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน วัดหนองม่วง อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น, ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๔๔} นายบุญเชิด เกตุพุท ศึกษาสาสตร์บัณฑิต (ศษ.บ.), ครูโรงเรียนปลวกแดงพิทยาคม อำเภอปลวกแดง จังหวัดระยอง, ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

ตะวัน

๓) เนยยะ คือ ผู้อาจเรียนรู้ธรรมด้วยอาศัยความเพียรอย่างยิ่งยวดทั้งด้วยการฟัง การคิด การถาม การท่องบ่นเปรียบเสมือนดอกบัวที่อยู่ใต้น้ำ ต้องการเวลาในการโผล่ขึ้นสู่พื้นผิวน้ำ เพื่อเบ่งบานในโอกาสต่อไป

๔) ปทปรมะ ได้แก่ผู้ซึ่งไม่อาจเรียนรู้และเข้าใจในพระธรรมวิเศษ แม้จะฟัง คิด และ ท่องบ่นอย่างไรก็ตามเปรียบเสมือนบัวที่จมติดอยู่ใต้ตมการสื่อสารจะต้องสื่อให้เหมาะสมกับระดับ ปัญญาที่แตกต่างกันของผู้รับสาร โดยใช้เทคนิควิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับผู้รับสาร คำสั่งสอนของ พระพุทธองค์ว่าด้วยการสื่อสารในด้านกระบวนการสื่อสาร หลักการพูด การฟัง การเลือกเชื่อ การ วิเคราะห์บุคคล ดังที่กล่าวมาล้วนเป็นหลักการที่ล้าลึกที่สร้างสรรค์ให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพหลัก คำสั่งสอนว่าด้วยการสื่อสารของพระองค์ยังครอบคลุมถึงหลักจรรยาบรรณและจริยธรรมของการ สื่อสารอีกด้วย เป็นหลักการสื่อสารที่ช่วยให้บุคคลมีความสุข มีความสัมพันธ์ที่ดีและยั่งยืนกับบุคคล อื่นๆ และเป็นหลักการสื่อสารที่ช่วยให้สังคมทุกระดับทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติ และ โลก คงไว้ซึ่งสันติสุข^{๔๕}

สรุปได้ว่า พระสอนศีลธรรมไม่มีการวัดผลประเมินผลการจัดการเรียนการสอน ซึ่งการวัดและ ประเมินผล เป็นหน้าที่ของครูประจำการ ที่คอยดำเนินการเมื่อจบภาคการศึกษา หรือปีการศึกษา เนื่องจากพระสอนศีลธรรมยังขาดความรู้และเข้าใจในเรื่องการวัดและประเมินผลการจัดการเรียนการสอน จึงไม่สามารถตอบได้ว่าท่านมีการวัดและประเมินผลมากน้อยเพียงใด เมื่อพระสอนศีลธรรมยังไม่มี การเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบ กฎ เกณฑ์ การวัดผลประเมินผลที่ทางโรงเรียนกำหนด เช่น การให้คะแนน การเก็บคะแนน การทำสมุด สะสมผลงาน การออกข้อสอบปรนัย และอัตนัย และการให้ เกรด เป็นต้น

๔.๒ แนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา

การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัศึกษานั้น จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่ามีแนวทางการพัฒนาศักยภาพ ๒ แนวทาง ดังนี้

๑) แนวทางการพัฒนาศักยภาพการศึกษาของพระสอนศีลธรรม

พระสอนศีลธรรม มีความรู้ทางธรรมหลายระดับ ตั้งแต่นักธรรมชั้นเอก ถึงเปรียญธรรม ๙ ประโยค ความรู้ทางสามัญศึกษา มีวุฒิการศึกษาตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ถึง ระดับปริญญาเอก และมีความหลากหลายในสาขาวิชาที่สำเร็จการศึกษา ทำให้มีความแตกต่างในด้านการจัดการเรียนการ สอนศีลธรรมหรือพระพุทธศาสนา “ซึ่งถ้าเราสอนเฉพาะนักธรรมหรือบาลีอย่างเดียวย่อมไม่เห็นความ

^{๔๕} อัง.จตุกก. (ไทย). ๒๑/๑๔๐/๒๐๘.

แตกต่างกัน แต่ทั้งนี้ การสอนศีลธรรมเน้นที่นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นถึงตอนปลาย คือตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ทำให้พระสอนศีลธรรมมีความจำเป็นต้องรู้และเข้าใจในเรื่องของหลักเกณฑ์ที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด เช่น เรื่องของหลักสูตร การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ การใช้สื่อประกอบการสอน และการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน”^{๔๖}

ดังนั้น เพื่อแก้ปัญหาศักยภาพด้านความรู้ของพระสอนศีลธรรม หน่วยงานที่รับผิดชอบ คือ หน่วยงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรมีนโยบายในด้านการส่งเสริมความรู้พระสอนศีลธรรมในระดับที่สูงขึ้น โดยการจัดกลุ่มออกเป็น กลุ่มที่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี และกลุ่มที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป โดยเน้นการส่งเสริม ๒ แนวทาง ดังนี้

๑.๑) กลุ่มที่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าระดับปริญญาตรี แนวทางในการพัฒนา คือ หน่วยงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน “ควรมีการจัดตั้งงบประมาณพัฒนาบุคลากรหรือพระสอนศีลธรรม โดยมีทุนหรือสนับสนุนส่งเสริมการศึกษาให้เข้าศึกษาต่อจนสำเร็จการศึกษา โดยเริ่มจากทุนการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หรือมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งอาจจะต้องเรียนตามศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) เมื่อจบแล้วก็มีทุนส่งเสริมให้เข้าเรียนในระดับปริญญาตรี ในคณะของครุศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หรือของคณะศึกษาศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยของมหาวิทยาลัย โดยมิข้อแม้ว่า เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว ต้องทำงานด้านการสอนศีลธรรมอย่างย้อย ๕ ปี”^{๔๗} จึงจะหมดข้อผูกพันระหว่างหน่วยงานพระสอนศีลธรรมกับพระสอนศีลธรรม เพื่อพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมให้มีประสิทธิภาพตามที่โรงเรียนต้องการ

๑.๒) กลุ่มที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป ควรมีการแยกระหว่างพระสอนศีลธรรมผู้สำเร็จการศึกษาจากคณะครุศาสตร์ หรือศึกษาศาสตร์ กับกลุ่มที่สำเร็จการศึกษานอกจาก ๒ คณะ ดังกล่าว ซึ่งในกลุ่มที่ไม่ได้สำเร็จการศึกษาทางด้านครุศาสตร์ หรือศึกษาศาสตร์ หน่วยงานที่รับผิดชอบพระสอนศีลธรรม “ควรมีงบประมาณให้เข้าศึกษาต่อในระดับ ดังนี้ คือระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพครู ซึ่งปัจจุบันในส่วนของมหานิกาย มีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คณะครุศาสตร์ เป็นผู้รับผิดชอบ และส่วนของธรรมยุต มีมหาวิทยาลัยมหามกุฏ คณะศึกษาศาสตร์ เป็นผู้รับผิดชอบ”^{๔๘} นอกจากนี้ยังมีตามวิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ต่าง ๆ เป็นผู้รับผิดชอบ หน่วยงานพระสอนศีลธรรม เป็น

^{๔๖} สัมภาษณ์ พระประดิษฐ์ โชติปัญโญ (น.ธ.เอก, ป.บส., พธ.บ., พธ.ม.), พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน วัดมาบข่า อำเภอนิคมน้ำจืด จังหวัดระยอง, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๔๗} สัมภาษณ์ พระสมุห์สุรศักดิ์ อัครวโร (น.ธ.เอก, พธ.ม.), เจ้าอาวาสวัดหนองตะแบก เจ้าคณะตำบลตาขัน วัดหนองตะแบก อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง, ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๔๘} สัมภาษณ์ พระมหาแสวง อินทวิโร (น.ธ.เอก, ป.ธ.๕, พธ.บ., พธ.ม.), เจ้าอาวาสวัดบ้านฉาง พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน วัดบ้านฉาง ตำบลบ้านฉาง อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง, ๑๕ กันยายน ๒๕๖๐.

ผู้สนับสนุนงบประมาณค่าใช้จ่าย หรือจะตั้งเป็นเป้าหมายก็ได้ว่า จะให้ปีละกี่ทุนการศึกษา และหน่วยงานควรมีเป้าหมายที่ชัดเจนว่า พระสอนศีลธรรม จะได้รับการพัฒนาในด้านวิชาชีพทุกรูป ภายในระยะเวลากี่ปี ซึ่งถ้าหน่วยงานที่รับผิดชอบสามารถกระทำได้ ก็จะเป็นการสร้างขวัญ และกำลังใจให้แก่พระสอนศีลธรรม และสามารถพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมด้วย ระดับหลักสูตรประกาศนียบัตรการสอนศีลธรรมในโรงเรียน (ป.สศ.) เป็นหลักสูตรที่มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จัดสร้างขึ้น เพื่อพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรม ซึ่งปัจจุบันอยู่ในความดูแลของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งตั้งขึ้นมาโดยมีปรัชญาของหลักสูตร^{๔๙}

ปรัชญาของหลักสูตรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งคณะสงฆ์ไทยที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสถาปนาขึ้น เพื่อเป็นสถานศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงสำหรับพระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไปคณะครุศาสตร์มีเป้าหมายชัดเจนที่จะสนองงานคณะสงฆ์ ดังคำให้สัมภาษณ์ว่า

การพัฒนาคุณลักษณะของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่พึงประสงค์ คือมีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ใฝ่รู้ ใฝ่คิดเป็นผู้นำด้านจิตใจและปัญญา มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวมรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองให้เทียบพร้อมกับคุณธรรมและจริยธรรม อีกทั้งเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในการที่จะพัฒนาตนเองที่สามารถศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๕๐}

นอกจากนี้ยังมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

เพื่อให้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนและครูสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนได้มีคุณวุฒิทางการศึกษาที่สามารถทำการสอนวิชาศีลธรรมในโรงเรียนได้ เพื่อผลิตพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในระดับประกาศนียบัตรและครูสอนวิชาพระพุทธศาสนาให้สามารถนำความรู้ด้านการสอนศีลธรรมในโรงเรียนไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาการสอนพระพุทธศาสนาและพัฒนาสังคม เพื่อให้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้มีคุณวุฒิทางการศึกษาที่สามารถศึกษาต่อในระดับชั้นปริญญาตรีได้^{๕๑}

^{๔๙} คณะครุศาสตร์, หลักสูตรประกาศนียบัตรการสอนศีลธรรมในโรงเรียน, (พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๑.

^{๕๐} สัมภาษณ์ พระครูสมุห์ชินรวรรณ (ธีรภทฺโท) (น.ธ.เอก, ป.บส., พธ.บ., พธ.ม., พธ.ด.), เจ้าอาวาสวัดดอนราญ พระสอนศีลธรรมโรงเรียน วัดดอนสำราญ อำเภอกาหลง จังหวัดระยอง, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๕๑} สัมภาษณ์ พระครูสมุห์ชินรวรรณ (ธีรภทฺโท) (น.ธ.เอก, ป.บส., พธ.บ., พธ.ม., พธ.ด.), เจ้าอาวาสวัดดอนราญ พระสอนศีลธรรมโรงเรียน วัดดอนสำราญ อำเภอกาหลง จังหวัดระยอง, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๐.

ซึ่งถือว่าเป็นหลักสูตร ที่ช่วยยกระดับพระสอนศีลธรรมให้มีความรู้ และเข้าใจในการเรียนการสอนได้อย่างแท้จริง ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีระเบียบรองรับ หรือออกข้อบังคับว่าพระสอนศีลธรรมที่ไม่ได้สำเร็จการศึกษาในหลักสูตรทางด้านครุศาสตร์ หรือศึกษาศาสตร์ และพระสอนศีลธรรมที่มีวุฒิทางธรรมอย่างเดียว หรือไม่สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีด้วย ต้องเข้าเรียนหลักสูตรประกาศนียบัตรการสอนศีลธรรมในโรงเรียน (ป.สศ.) ทุกรูป ซึ่งถือว่าเป็นการบังคับให้พระสอนศีลธรรมทุกรูปได้รับการพัฒนาศักยภาพตนเอง นอกจากนั้นทางคณะครุศาสตร์ จะได้นำข้อมูลในการเปิดสอนหลักสูตรดังกล่าวไปพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรให้มีความทันสมัยมากขึ้น ซึ่งจากการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรการสอนศีลธรรมในโรงเรียน (ป.สศ.) พบว่า ยังไม่มุ่งเน้นในเรื่องของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ การผลิตและการใช้สื่อ และการวัดและประเมินผล ซึ่งสิ่งที่กล่าวมาถือว่ามี ความสำคัญต่อพระสอนศีลธรรมเป็นอย่างยิ่ง

การทำข้อตกลงร่วมกัน ระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบพระสอนศีลธรรม กับคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยที่หน่วยงานพระสอนศีลธรรมควรมอบหมายให้คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลและพัฒนาด้านการอบรมพัฒนาความรู้ให้แก่พระสอนศีลธรรม ปีละ ๒ ครั้ง^{๕๒} โดยหน่วยงานรับผิดชอบพระสอนศีลธรรมเป็นผู้ดูแลค่าใช้จ่ายทั้งหมด และคณะครุศาสตร์ควรให้โควตาเข้าศึกษาต่อฟรีแก่พระสอนศีลธรรม อย่างน้อยละปีละ ๒ รูป

๒) แนวทางการพัฒนาศักยภาพอบรมเชิงปฏิบัติการ นอกจากการส่งเสริมด้านการศึกษา เพื่อให้พระสอนศีลธรรมได้มีความรู้ความสามารถแล้ว อีกหัวข้อที่สามารถส่งเสริมพระสอนศีลธรรม ให้มีศักยภาพได้ คือการจัดอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ “การสัมมนานั้น หน่วยงานที่รับผิดชอบ ต้องมีการกระจายงานออกไปตามภูมิภาคต่างๆ โดยมอบหมายให้วิทยาเขตหรือวิทยาลัยสงฆ์เป็นหน่วยงาน รับผิดชอบ เพื่อไม่ให้ภาระงานตกอยู่กับส่วนกลางเพียงอย่างเดียว หรือที่เรียกว่า การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม และควรจัดอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการอย่างน้อย ๑ สัปดาห์ หรือมากกว่า ขึ้นอยู่กับหัวข้อที่จะอบรมสัมมนาซึ่งการจัดอบรมนั้น”^{๕๓} ควรที่จะแบ่งการอบรมออกเป็นประเด็นปัญหาที่ค้นพบ ได้แก่ ปัญหา ด้านหลักสูตร ปัญหาทางด้านการเรียนการสอน ปัญหาทางด้านการผลิตและการใช้สื่อ และการวัดและประเมินผล ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

^{๕๒} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาธีระศักดิ์ ชิตจิตโต (น.ธ.เอก, ป.บส., พธ.ม.), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสสำนักกะทอน พระสอนศีลธรรม วัดสำนักกะทอน อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง, ๑๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๕๓} สัมภาษณ์ พระปิยะ วิสุทธิญาโน (น.ธ.เอก, ป.บส.), พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน วัดเนินพระ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๐.

๒.๑) ด้านหลักสูตร ในการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการนั้น ต้องเน้นการอธิบายในเรื่องของหลักสูตรอย่างแท้จริง และผู้ที่จะเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ได้อย่างแท้จริง คือคณาจารย์สายการศึกษาไม่จำกัดว่าจะเป็นสายครุศาสตร์ หรือศึกษาศาสตร์ ซึ่งจะเป็นคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณหรือจากสถาบันอื่นก็ได้ ที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องของการวิเคราะห์หลักสูตร หรือกลุ่มครูในโรงเรียนต่างๆ ซึ่งหน่วยงานพระสอนศีลธรรมไม่ควรเชิญเฉพาะบุคคล ควรเชิญเป็นทีม เพื่อให้พระสอนศีลธรรมได้ฝึกปฏิบัติอย่างแท้จริง เมื่อฟังบรรยายจบ ควรที่จะให้พระสอนศีลธรรมได้แบ่งกลุ่มวิเคราะห์หลักสูตร หรือทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องหลักสูตร โดยมีคณะวิทยากรคอยเป็นพี่เลี้ยง เพื่อให้มีความรู้อย่างแท้จริง ว่าวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย มาตรฐานการเรียนรู้ มาตรฐานช่วงชั้น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และตัวชี้วัดรายชั้นรายปี คืออะไร มีไว้สำหรับทำอะไร และทำไมต้องมีสิ่งเหล่านี้^{๕๔}

๒.๒) ด้านการจัดการเรียนการสอน การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ควรเน้นวิทยากรที่มีความชำนาญ และประสบความสำเร็จ ทางด้านการสอน เช่น ครูลีลลี่ เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้พระสอนศีลธรรมจะได้ทั้งการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ วิธีการนำเข้าสู่บทเรียน เทคนิคการสอนที่ทำให้นักเรียนไม่เกิดความเบื่อหน่าย^{๕๕} ถึงแม้ว่า บุคคลที่ทำหน้าที่สอนศีลธรรมจะเป็นพระก็ตาม แต่ก็ต้องมีเทคนิคในการสอนเพื่อให้เกิดความสนุกสนานควบคู่กับความรู้ไปด้วย นอกจากการเข้าสู่บทเรียนแล้ว ยังมีการนำเสนอด้านเนื้อหา การสรุปเนื้อหา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ พระสอนศีลธรรมบางรูปดำเนินการอยู่แล้ว บางรูปก็ยังไม่มีการดำเนินการแต่อย่างใด ซึ่งจากที่ผ่านมา หน่วยงานที่จัดอบรมเชิงปฏิบัติการจะเน้นการบรรยายเพียงอย่างเดียว ไม่มุ่งเน้นการปฏิบัติ จึงเกิดผลสัมฤทธิ์เท่าที่ควร นอกจากนี้ยังในการอบรม ยังทำให้พระสอนศีลธรรมทราบอีกว่าในหน่วยหรือแผนการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวจะต้องใช้สื่ออะไร และมีวิธีการประเมินอย่างไร เป็นต้น เมื่อมีการอบรมเสร็จ ควรแบ่งกลุ่มให้พระสอนศีลธรรมจัดทำหรือเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ โดยมีครูในโรงเรียนเป็นพี่เลี้ยงคอยให้คำแนะนำในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อทดสอบความรู้ที่ได้จากการอบรมเชิงปฏิบัติการ และให้นำเสนอบนเวที เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญวิเคราะห์ วิจารณ์แผนการจัดการเรียนรู้

๒.๓) ด้านการผลิตและการใช้สื่อ การอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยการอบรมทางด้านสื่อนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือสื่อเทคโนโลยี และสื่อประดิษฐ์ การอบรมเรื่องสื่อเทคโนโลยี ควรมีสถานที่ที่พร้อม ทางด้านเรื่องของเทคโนโลยี และผู้เข้าอบรมเชิงปฏิบัติการต้องมีความพร้อม และมีทักษะในเรื่องการใช้เทคโนโลยีเป็นอย่างดีพอสมควร และต้องใช้ระยะเวลาในการอบรมเชิงปฏิบัติการ และ

^{๕๔} สัมภาษณ์ พระมหาสง่า ขนติธมโม (พันผูก) (น.ธ.เอก, ป.ธ. ๔, พธ.บ., มสธ.), เจ้าอาวาสวัดราชบุรณราชวรวิหาร พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน วัดราชบุรณราชวรวิหาร อำเภอปลวกแดง จังหวัดระยอง, ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๕๕} สัมภาษณ์ พระอนุชา ญาณธีโร สุวรรณกฤต (น.ธ. เอก, ป.บส.), พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน วัดชุมชนใน, ๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๐.

วิทยาการควรมีความรู้ความชำนาญในเรื่องสื่อมัลติมีเดีย หรือหนังสือ E-Book หรือหน่วยงานที่รับผิดชอบ จะร่วมมือกับกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก็ได้ เพื่อพัฒนาการจัดทำสื่อทางด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัย และไม่เกิดความเบื่อหน่ายแก่ผู้เรียน^{๕๖}

สื่อประดิษฐ์ เป็นสื่อที่มีอยู่ทั่วไป ที่พระสอนศีลธรรมสามารถนำมาประยุกต์ใช้ หรือนำมาดัดแปลงสร้างเป็นนวัตกรรมสำหรับประกอบการจัดการเรียนการสอน ซึ่งอาจจะเป็นสิ่งที่มีอยู่ในวัด โรงเรียน บ้าน หรือสถานที่ทั่วไป ซึ่งวิทยาการที่มีทักษะและความสามารถในการเรื่องดังกล่าว ส่วนใหญ่จะเป็นครู โดยเฉพาะครูกลุ่มสาระการเรียนรู้เทคโนโลยี เพราะกลุ่มสาระการเรียนรู้ดังกล่าวเน้นการปฏิบัติ มากกว่าทฤษฎี ดังนั้นครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้ดังกล่าวจึงมีความชำนาญในเรื่องการประดิษฐ์สื่อ นวัตกรรมทางด้านการสอน ซึ่งการที่จะจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้ได้ผลตามเป้าหมาย ต้องให้พระสอน ศีลธรรมฝึกปฏิบัติ หรือทำสื่อที่ตนเองต้องการอย่างน้อยองค์ละ ๑ ชิ้น ก่อนจบการอบรมเชิงปฏิบัติการ และเมื่อทำชิ้นงานหรือสื่อเสร็จแล้วต้องส่งให้ผู้เชี่ยวชาญวิพากษ์ จึงจะถือว่าเสร็จสิ้นกระบวนการอบรมเชิง ปฏิบัติการ^{๕๗}

๒.๔) การวัดและประเมินผล การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการนั้น ต้องเน้นการปฏิบัติจริง จึงจะได้ผลเป็นที่ต้องการ ถ้าอบรมแล้วจบจะไม่ได้อะไร ดังนั้นการอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการวัดและ ประเมินผล ต้องลงมือสร้างเครื่องมือวัดผลจริง ซึ่งผู้ที่จะเป็นวิทยากรถวายความรู้ได้ ควรเน้นที่การปฏิบัติ มิใช่เชิฐ นิมนต์มาบรรยายแล้วเสร็จสิ้นกระบวนการ ซึ่งพระสอนศีลธรรมก็จะไม่รู้อะไรเหมือนเดิม ดังนั้น ผู้ที่เป็นวิทยากรต้องถวายความรู้ทั้งทฤษฎี และปฏิบัติไปพร้อมกัน ซึ่งการประเมินจะเป็นตัวตอบ คุณลักษณะของผู้เรียนว่าเป็นไปตามที่เราระบุไว้หรือไม่ โดยการประเมินแบ่งออกเป็น ๒ อย่าง คือ

-ประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ได้แก่ การทำแบบฝึกหัดทดสอบหลังเรียน หรือ ก่อนเรียน เพื่อเปรียบเทียบความรู้และพัฒนาการของนักเรียนว่ามีความก้าวหน้ามากน้อยอย่างไร พร้อมทั้งเป็นข้อมูลในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนอีกด้วย^{๕๘}

-ประเมินพฤติกรรมของนักเรียน ซึ่งการประเมินแบบนี้ จะมุ่งเน้นไปที่การมีส่วนร่วม ความสนใจ การแสดงออก และพฤติกรรมในระหว่างเรียน โดยเกณฑ์ที่นิยมใช้ในการประเมินคือ RUBRIC

^{๕๖} พระล่ายอง อนุชโคณ (น.ธ.เอก ป.บส.), เจ้าอาวาสวัดห้วยหิน พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน วัดห้วย หิน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง, ๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๕๗} สัมภาษณ์ พระครูสิริศิริรัตน์ (น.ธ.เอก, ป.ธ. ๕, พธ.บ., พธ.ม.), เจ้าคณะตำบลปลวกแดง – ตาสีห์ วัดเขาน้อย อำเภอลวกแดง จังหวัดระยอง, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๕๘} สัมภาษณ์ นายประจวบ แถลงศรี, ครูโรงเรียนบ้านฉางกาญจนกุลวิทยา อำเภอบ้านฉาง จังหวัด ระยอง๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

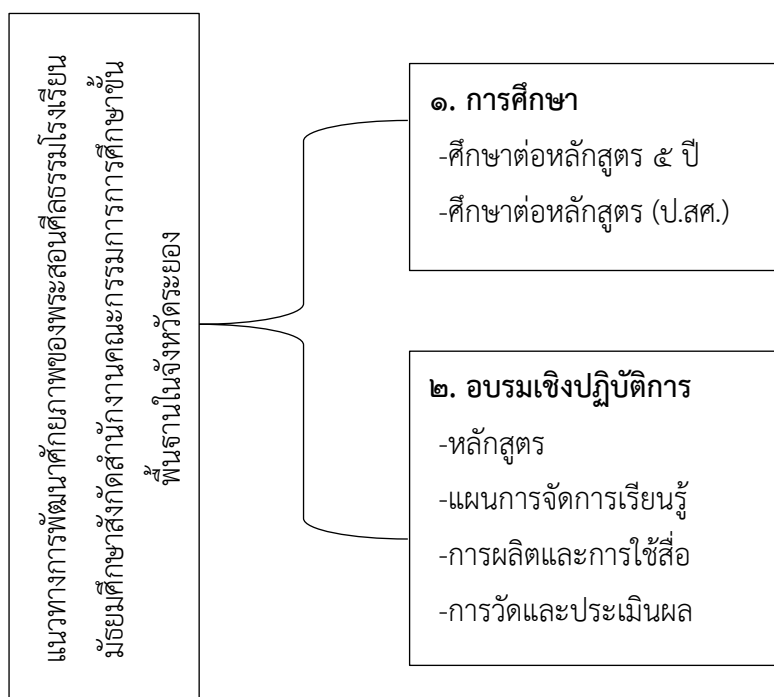
(Rubrics)^{๕๙} ซึ่งแต่เราจะต้องตั้งไว้เท่าไร อาจจะเป็น ๐ และ ๑ หรือ ๑, ๒, ๓ ก็ได้ พร้อมทั้งมีหลักการอธิบายไว้ว่า ที่ ได้ ๐ เพราะอะไรจึงได้ ๑ เพราะอะไร ได้ ๒ เพราะอะไร และได้ ๓ เพราะอะไร ซึ่งคะแนนเหล่านี้มาจาก การสังเกตพฤติกรรม และการสัมภาษณ์ นักเรียน ซึ่งบุคคลที่จะมีความรู้และชำนาญในเรื่องเหล่านี้ที่สมควรเข้ามาเป็นวิทยากร ถวายความรู้แก่พระสอนศีลธรรม ได้แก่กลุ่มบุคลากรทางการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นเป็นครูศาสตร์ หรือศึกษาศาสตร์ แต่ต้องเน้นการปฏิบัติจริง จึงจะเห็นผลที่ต้องการในการอบรมเชิงปฏิบัติการ^{๖๐}

๔.๓ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย เรื่อง การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดระยอง

จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า มีปัญหาทั้งหมด ๔ ด้าน ด้วยกัน ประกอบด้วย ๑. ด้านหลักสูตร ๒. ด้านการเรียนการสอน ๓. ด้านการผลิตและใช้สื่อ ๔. ด้านการวัดและประเมินผล ซึ่งในการพัฒนาพระสอนศีลธรรมให้มีความรู้ความสามารถได้นั้น มีแนวทางในการพัฒนาดังต่อไปนี้ ๑. ส่งเสริมด้านการศึกษา ๒. อบรมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ตามแผนภูมิที่ ๔.๑

แผนภูมิที่ ๔.๑ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

^{๕๙} คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์, การประเมินเพื่อพัฒนาการศึกษาและวิชาชีพ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๒๖.

^{๖๐} สัมภาษณ์ นางสาวปาริวรรณ โคตรชมพู่ (การบริหารการศึกษามหาบัณฑิต), ครูโรงเรียนข้าหม้อพิทยาคม, ๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

จากแผนภูมิที่ ๔.๑ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย เรื่องการศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดระยอง สามารถอธิบาย ได้ดังนี้

๑) ด้านการศึกษา ปัจจุบันพระสอนศีลธรรม มีความรู้ทางธรรมหลายระดับ ตั้งแต่ นักธรรมชั้นเอก ถึงเปรียญธรรม ๙ ประโยค ส่วนความรู้ทางสามัญศึกษา มีวุฒิการศึกษาตั้งแต่ระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ ๔ ถึง ระดับปริญญาเอก และมีความหลากหลายในสาขาวิชาที่สำเร็จการศึกษา หน่วยงานที่รับผิดชอบ คือ หน่วยงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรมีนโยบายในด้านการส่งเสริมความรู้พระสอนศีลธรรมในระดับหลักสูตร ประกาศนียบัตรการสอนศีลธรรมในโรงเรียน (ป.สศ.) เป็นหลักสูตรที่มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจัดขึ้น

๒) อบรมเชิงปฏิบัติการ ควรจัดอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ซึ่งการสัมมนานั้น หน่วยงานที่รับผิดชอบ ต้องมีการกระจายงานออกไปตามภูมิภาคต่างๆ โดยมอบหมายให้วิทยาเขตหรือ วิทยาลัยสงฆ์เป็นหน่วยงานรับผิดชอบ เพื่อไม่ให้ภาระงานตกอยู่กับส่วนกลางเพียงอย่างเดียว หรือที่เรียกว่า การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม และควรจัดอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการอย่างน้อย ๑ สัปดาห์ หรือมากกว่า ขึ้นอยู่กับหัวข้อที่จะอบรมสัมมนาซึ่งการจัดอบรมนั้น ควรที่จะแบ่งการอบรมออกเป็น ประเด็นปัญหาที่ค้นพบ ได้แก่ ปัญหาด้านหลักสูตร ปัญหาทางด้านการเรียนการสอน ปัญหาทางด้านการผลิตและการใช้สื่อ และการวัดและประเมินผล

๔.๔ สรุป

พระสอนศีลธรรมไม่ได้รับการสนับสนุนในการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีต่างๆ ทำให้มีพระเป็นจำนวนมากที่ยังขาดความรู้ในเรื่องของสื่อเทคโนโลยี พระสอนศีลธรรมยังขาดความรู้และเข้าใจในเรื่องการวัดและประเมินผลการจัดการเรียนการสอน จึงไม่สามารถตอบได้ว่าท่านมีการวัดและประเมินผลมากน้อยเพียงใด ตลอดถึงยังไม่สามารถนำเอาผลการประเมินไปปรับปรุงการเรียนการสอน ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการสอน พระสอนศีลธรรมจำนวนน้อยได้วัดผลและประเมินผลผู้เรียน ตามสภาพจริง การวัดผลและการประเมินผลการเรียน โรงเรียนยังไม่มีการปล่อยให้พระสอนศีลธรรมทำการประเมินการเรียนการสอนอย่างเป็นกลาง ดังนั้นการประเมินผลของพระสอนศีลธรรมไม่ค่อยมีการประเมินผลหลังเรียน การทดสอบไม่หลากหลายวิธีและไม่มีการทดสอบสม่ำเสมอ ซึ่งพระสอนศีลธรรมควรมีการประเมินผลหลังเรียนให้บ่อยครั้งและควรหาวิธีการประเมินผลที่หลากหลายและมีการทดสอบความรู้ นักเรียนให้สม่ำเสมอมากยิ่งขึ้น

พระสอนศีลธรรม ไม่มีความรู้ในเรื่องของหลักสูตรแกนกลาง และไม่เข้าใจในเรื่องของหลักสูตร ปรัชญา วิสัยทัศน์ และพันธกิจ พร้อมทั้งเป้าหมาย พระสอนศีลธรรมมีการเตรียมตัวในการสอนค่อนข้างน้อย ยังใช้สื่อการสอนที่ไม่ทันสมัยและไม่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระ การพัฒนาศักยภาพพระสอน

ศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาชั้นนั้น ทำให้มีความแตกต่างในด้านการจัดการเรียนการสอนศีลธรรมหรือพระพุทธศาสนา ให้มีศักยภาพสามารถปลูกฝังให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง เข้าใจตนเอง เห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งทางอารมณ์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

การส่งเสริม ปลูกฝังคุณธรรมพื้นฐานสำคัญ ที่ควรเร่งปลูกฝัง ประกอบด้วย ความขยัน คือความตั้งใจเพียรพยายามทำหน้าที่การทำงานอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ เพราะการจะเป็นครูที่ดีได้นั้น ต้องมีความรู้และความเข้าใจในเรื่องของหลักสูตร มีการวิเคราะห์หลักสูตร เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและบริบทของท้องถิ่น ดำเนินการวางแผนให้มีการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างมีประสิทธิภาพ กำหนดวิสัยทัศน์ จุดหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัดที่ชัดเจน พระสอนศีลธรรมควรมีความเข้าใจในการเขียนแผนการจัดการ กิจกรรม การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตร ความรู้เกี่ยวกับการนิเทศการสอนและการสร้างความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาด้านการสอน และสามารถในการนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ พระสอนศีลธรรม สามารถสอนได้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ รู้เรื่องที่จะสอน สื่อที่จะใช้ประกอบการสอน วิธีการประเมิน เมื่อเตรียมตัวอย่างนี้ทำให้การสอนประสบความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ ใช้สื่อหรืออุปกรณ์ในการสอน ได้เหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อหา

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดระยอง สามารถสรุปได้ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

๑) หลักสูตรการสอน หน่วยงานที่รับผิดชอบ ควรจัดประชุมชี้แจง พร้อมทั้งดำเนินการเชิญผู้ชำนาญการหรือเชี่ยวชาญด้านหลักสูตร คัดเลือกเนื้อหาที่เหมาะสมในแต่ละระดับชั้น มาสอนนักเรียน มีการจัดเสวนาระหว่างพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนกับหน่วยงานที่รับผิดชอบ ในส่วนที่เห็นว่าหลักสูตรไม่ตรงหรือล้าสมัยไม่สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน เพิ่มประสิทธิภาพในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้แก่พระสอนศีลธรรม เชิญวิทยากรหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้คำแนะนำในด้านทักษะเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้พระสอนศีลธรรม ด้านการใช้สื่อการสอน แนวทางในการแก้ไขปัญหา คือ ใช้สื่อที่มีอยู่ในท้องถิ่นและหาได้สะดวก เช่น สื่อทางโทรทัศน์ สื่อที่มีอยู่ตามวัด ตามหมู่บ้าน หรือหาบุคคลตัวอย่างในท้องถิ่น ฯลฯ พร้อมทั้งจัดทำโครงการของบสนับสนุนงบประมาณจากโรงเรียนหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบ หรือจัดทำผ้าป่าเพื่อหางบประมาณมาใช้ในการทำสื่อ

การสอนศีลธรรมเน้นที่นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นถึงตอนปลาย คือตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ตามหลักเกณฑ์ที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด เช่น เรื่องของหลักสูตร การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ การใช้สื่อประกอบการสอน และการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน หน่วยงานที่รับผิดชอบ คือ หน่วยงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรมีนโยบายในด้านการส่งเสริมความรู้พระสอนศีลธรรมในระดับที่สูงขึ้น โดยการจัดกลุ่มออกเป็น กลุ่มที่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี และกลุ่มที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป

นอกจากนั้นการให้พระสอนศีลธรรมผลิตสื่อประเภทต่าง ๆ ขึ้นมาใช้เอง โดยอาศัยวัสดุธรรมชาติที่มีอยู่และมีราคาถูกในท้องถิ่นนั้น ๆ และด้านการวัดผลและประเมินผล แนวทางการแก้ไขปัญหา คือ ให้หน่วยงานที่รับผิดชอบจัดอบรมเพิ่มประสิทธิภาพในการวัดผลและประเมินผล เน้นการปฏิบัติให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสาระการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ และสามารถดำเนินการ

อย่างต่อเนื่อง ควบคู่ไปในกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน พร้อมด้วยให้พระสอนศีลธรรมประเมินความรู้ พฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมต่าง ๆ การสร้างเครือข่ายและจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้พระสอนศีลธรรมได้ลงมือปฏิบัติจริงในด้านการวัดผลและประเมินผล สร้างความตระหนักให้ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่พระสอนศีลธรรมเข้าไปปฏิบัติงานได้เปิดโอกาสให้ พระสอนศีลธรรมได้นำผลการวัดผลและประเมินผลมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับเหตุการณ์และเกิดประโยชน์ต่อการศึกษาต่อไป

๒) การจัดการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมที่พบในปัจจุบัน พระสอนศีลธรรมมีการเตรียมตัวในการสอนค่อนข้างน้อย ซึ่งสังเกตได้จากการใช้สื่อ พระสอนศีลธรรมหลายๆ รูป เน้นการสอนแบบบรรยายมากเกินไปเนื่องจากไม่มีการเตรียมทำการบ้าน ก่อนที่จะสอน บางรูปยังไม่รู้ด้วยว่าจะต้องสอนเรื่องอะไร เมื่อถึงเวลาก็เข้าสอน จึงไม่สามารถจัดลำดับขั้นตอนในการสอนได้เท่าที่ควร

พระสอนศีลธรรมต้องมีความรู้ในเรื่องแผนการจัดการเรียนรู้ ต้องเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ให้เป็น และถูกต้อง ปัจจุบัน พบว่า พระสอนศีลธรรมนอกจากไม่รู้ในเรื่องของหลักสูตรแล้ว ยังไม่เข้าใจว่าแผนการจัดการเรียนรู้ คืออะไร ทำไมต้องมีแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งถ้าพระสอนศีลธรรมมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องแผนการจัดการเรียนรู้ จะทำให้การจัดการเรียนการสอนมีความง่ายขึ้น สามารถสอนได้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่เราเขียนไว้อย่างไร เช่น ชี้นำเข้าสู่บทเรียน ชี้นำเนื้อหา และขั้นสรุปบทเรียน นอกจากนี้ทำให้เราต้องรู้ว่าจะใช้สื่ออะไรในการสอนแต่ละครั้ง และมีวิธีการประเมินแบบใด เมื่อเราไม่มีแผนการจัดการเรียนรู้ พระสอนศีลธรรมไม่สามารถเดินทางได้ถูกต้องเพราะแผนการจัดการเรียนรู้ เปรียบเหมือนเข็มทิศที่ใช้ในการเดินทางของพระสอนศีลธรรม ดังนั้นพระสอนศีลธรรมต้องมีการเตรียมตัวก่อนสอน เช่น รู้เรื่องที่จะสอน สื่อที่จะใช้ประกอบการสอน วิธีการประเมิน เมื่อเตรียมตัวอย่างนี้ทำให้การสอนประสบความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงกล่าวได้ว่า การเตรียมตัวเป็นสิ่งสำคัญ และครูพระสอนศีลธรรมเตรียมเนื้อหาเข้าใจยาก ไม่สอดคล้องกับเนื้อหาของรายวิชาที่นักเรียนเรียน หรือไม่ตรงตามแนวการสอนที่ทางโรงเรียนมอบให้ ไม่มีระบบในการจัดเตรียมการสอนหรือไม่มีการเตรียมตัวในการสอนแต่ละครั้ง เนื้อหาสาระรายวิชาพระพุทธศาสนานั้น เป็นเรื่องที่มีความเข้าใจยากสำหรับนักเรียน

ดังนั้น ถ้าพระสอนศีลธรรมมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องแผนการจัดการเรียนรู้ จะทำให้การจัดการเรียนการสอนมีความง่ายขึ้น สามารถสอนได้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่เราเขียนไว้อย่างไร เช่น ชี้นำเข้าสู่บทเรียน ชี้นำเนื้อหา และขั้นสรุปบทเรียน นอกจากนี้ทำให้เราต้องรู้ว่าจะใช้สื่ออะไรในการสอนแต่ละครั้ง และมีวิธีการประเมินแบบใด เมื่อเราไม่มีแผนการจัดการเรียนรู้ พระสอนศีลธรรมไม่สามารถเดินทางได้ถูกต้องเพราะแผนการจัดการเรียนรู้ เปรียบเหมือนเข็มทิศที่ใช้ในการเดินทางของพระสอนศีลธรรม ดังนั้นพระสอนศีลธรรมต้องมีการเตรียมตัวก่อนสอน

๓) การผลิตและการใช้สื่อ สามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือสื่อเทคโนโลยี และสื่อประดิษฐ์

การอบรมเรื่องสื่อเทคโนโลยี ควรมีสถานที่ที่พร้อม ทางด้านเรื่องของเทคโนโลยี และผู้เข้าอบรมเชิงปฏิบัติการต้องมีความพร้อม และมีทักษะในเรื่องการใช้เทคโนโลยีเป็นอย่างดีพอสมควร และต้องใช้ระยะเวลาในการอบรมเชิงปฏิบัติการ และวิทยากรควรมีความรู้ความชำนาญในเรื่องสื่อมัลติมีเดีย หรือหนังสือ E-Book หรือหน่วยงานที่รับผิดชอบจะร่วมมือกับกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก็ได้ เพื่อพัฒนาการจัดทำสื่อทางด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัย และไม่เกิดความเบื่อหน่ายแก่ผู้เรียน

สื่อประดิษฐ์ เป็นสื่อที่มีอยู่ทั่วไป ที่พระสอนศีลธรรมสามารถนำมาประยุกต์ใช้ หรือนำมาดัดแปลงสร้างเป็นนวัตกรรมสำหรับประกอบการจัดการเรียนการสอน ซึ่งอาจจะเป็นสิ่งที่มีอยู่ในวัด โรงเรียน บ้าน หรือสถานที่ทั่วไป ซึ่งวิทยากรที่มีทักษะและความสามารถในการเรื่องดังกล่าว ส่วนใหญ่จะเป็นครู โดยเฉพาะครูกลุ่มสาระการเรียนรู้เทคโนโลยี เพราะกลุ่มสาระการเรียนรู้ดังกล่าวเน้นการปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี ดังนั้นครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้ดังกล่าวจึงมีความชำนาญในเรื่องการประดิษฐ์สื่อนวัตกรรมทางด้านการสอน ซึ่งการที่จะจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้ได้ผลตามเป้าหมาย ต้องให้พระสอนศีลธรรมฝึกปฏิบัติ หรือทำสื่อที่ตนเองต้องการอย่างน้อยคนละ ๑ ชิ้น ก่อนจบการอบรมเชิงปฏิบัติการ และเมื่อทำชิ้นงานหรือสื่อเสร็จแล้วต้องส่งให้ผู้เชี่ยวชาญวิพากษ์ จึงจะถือว่าเสร็จสิ้นกระบวนการอบรมเชิงปฏิบัติการ

๔) การวัดและประเมินผล ต้องเน้นการปฏิบัติจริง จึงจะได้ผลเป็นที่ต้องการ ถ้าอบรมแล้วจบจะไม่ได้อะไร ดังนั้นการอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการวัดและประเมินผล ต้องลงมือสร้างเครื่องมือวัดผลจริง ซึ่งผู้ที่จะเป็นวิทยากรถวายเป็นความรู้ได้ ควรเน้นที่การปฏิบัติ มิใช่เชิญ/นิมนต์มาบรรยายแล้วเสร็จสิ้นกระบวนการ ซึ่งพระสอนศีลธรรมก็จะไม่รู้อะไรเหมือนเดิม ดังนั้น ผู้ที่เป็นวิทยากรต้องถวายเป็นความรู้ทั้งทฤษฎี และปฏิบัติไปพร้อมกัน ซึ่งการประเมินจะเป็นตัวตอบคุณลักษณะของผู้เรียนว่าเป็นไปตามที่เราระบุไว้หรือไม่ โดยการประเมินแบ่งออกเป็น ๒ อย่าง คือ ๑) ประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ได้แก่ การทำแบบฝึกหัดทดสอบหลังเรียน หรือก่อนเรียน เพื่อเปรียบเทียบความรู้และพัฒนาการของนักเรียนว่ามีความก้าวหน้ามากน้อยอย่างไร พร้อมทั้งเป็นข้อมูลในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนอีกด้วย ๒) ประเมินพฤติกรรมของนักเรียน ซึ่งการประเมินแบบนี้ จะมุ่งเน้นไปที่การมีส่วนร่วม ความสนใจ การแสดงออก และพฤติกรรมในระหว่างเรียน

๕.๒ อภิปรายผล

หน่วยงานที่รับผิดชอบควรวางแผนการทำงานให้พระสอนศีลธรรมอย่างเป็นระบบระเบียบ และต้องมีนโยบายในการหาพระที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาปฏิบัติงานเพื่อให้งานออกมาสมบูรณ์ที่สุด และด้านการผลิตและการใช้สื่อ ควรสนับสนุนทุนในการซื้อเทคโนโลยีให้พระสอน

ศีลธรรม และจัดให้ความรู้แก่พระวิทยากรที่สอนธรรมอย่างทั่วถึง ด้านการดำเนินการสอน ควรพระสอนศีลธรรมควรมีการสอนแบบผ่อนคลายเป็นไม่ควรสอนแต่ธรรม แต่ต้องสอดแทรกความสนุกสนานอย่างอื่นเพื่อดึงดูดความสนใจของนักเรียน ด้านการวัดผลและประเมินผล และควรสถานศึกษาควรมีเจ้าหน้าที่วัดผลประเมินผลที่ชำนาญให้แก่พระสอนศีลธรรม และมีการประเมินผลอย่างจริงจัง

มีการกระจายงานออกไปตามภูมิภาคต่างๆ โดยมอบหมายให้วิทยาเขตหรือวิทยาลัยสงฆ์เป็นหน่วยงานรับผิดชอบ เพื่อไม่ให้ภาระงานตกอยู่กับส่วนกลางเพียงอย่างเดียว หรือที่เรียกว่า การบริการจัดการแบบมีส่วนร่วม และควรจัดกิจกรรมชุมชนสัมพันธ์อย่างน้อย ๑ สัปดาห์ หรือมากกว่า พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในโรงเรียนทำให้บวคือ บ้าน วัดโรงเรียน และมีการกิจกรรมร่วมเรียนรู้ซึ่งกันและร่วมมือบริหารสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นภายในโรงเรียน และสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นภายนอกโรงเรียน สามารถทำให้ทุกฝ่ายร่วมมือกันสร้างสังคม ด้านคุณธรรมจริยธรรมได้อย่างแท้จริงอย่างเป็นรูปธรรม ควรมีการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่ชุมชน โรงเรียนและนักเรียนมีส่วนร่วม ควรมีกิจกรรมอนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น และศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของไทย เพื่อประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินการหรือคาดหวังว่าจะได้รับทั้งต่อสถาบันพระพุทธศาสนาและชุมชน

พระสอนศีลธรรมควรนำเทคนิคและวิธีการการเรียนรู้ไปใช้ในการเรียนการสอน การแก้ไข้ปัญหาในชั้นเรียน ตลอดจนสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข จิตวิทยาการสอนของพระสอนศีลธรรม มีประโยชน์สำหรับบุคคลทุกวัยไม่เฉพาะครูผู้สอน เช่น ผู้บริหารการศึกษา นักแนะแนวศึกษานิเทศก์ หัวหน้าหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งบิดา มารดา ผู้ปกครอง ในด้านต่างๆ ช่วยให้ครูเข้าใจธรรมชาติ ความเจริญเติบโตของเด็กและสามารถนำความรู้ที่ได้มาจัดการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับธรรมชาติ ความต้องการ ความสนใจของเด็กแต่ละวัย ช่วยให้พระสอนศีลธรรมสามารถเตรียมบทเรียน วิธีสอน จัดกิจกรรม ตลอดจนใช้วิธีการวัดและประเมินผลการศึกษาได้สอดคล้องกับวัย ซึ่งเป็นการช่วยให้จัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ

ส่วนจิตวิทยาการสอน ต้องทดลองในสภาพธรรมชาติ กับการทดลองในห้องปฏิบัติการ แต่ไม่ว่าจะเป็นการทดลองชนิดใดต้องคำนึงถึงสิ่งสำคัญ ได้แก่ การปฏิบัติซ้ำเพื่อตรวจสอบผลให้เกิดความมั่นใจ การควบคุมเพื่อไม่ให้ผลลัพธ์คลาดเคลื่อนจากความจริง ปัจจุบัน วิธีทดลองถูกนำไปใช้ในจิตวิทยาสมัยใหม่เกือบทุกสาขาอย่างได้ผลดีเป็นการให้บุคคลสำรวจตรวจสอบตนเอง ด้วยการย้อนทบทวน และความรู้สึกนึกคิดของตนเองในอดีตที่ผ่านมา แล้วรายงานความรู้สึกออกมาด้วยการอธิบายทั้งเหตุและผล ของการกระทำนั้นๆ และการศึกษาพฤติกรรมของบุคคล จุดสำคัญของการสังเกตคือ จะต้องทำอย่างระมัดระวัง ผู้สังเกตต้องไม่เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ตัวสังเกต และต้องจดบันทึกสิ่งที่ได้เห็นอย่าละเอียด โดยไม่เพิ่มเติมความรู้ส่วนตัวลงไป

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดระยอง ” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) พระสอนศีลธรรมควรกำหนดเป็นนโยบายและแผนงานที่ชัดเจน ผลิตสื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัยด้วยเทคโนโลยีทางการศึกษา และควรส่งเสริมการบูรณาการหลักพุทธธรรมมาประกอบการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยให้ความสำคัญเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมพื้นฐาน

๒) พระสอนศีลธรรม ควรส่งเสริมกระบวนการวัดผลการเรียนรู้ตามแนวทางของความจริงกล่าวคือลักษณะนิสัย วิธีการคิด การแสดงออก และพฤติกรรมการเรียนรู้เพื่อประสิทธิผลทางการเรียน และ ควรส่งเสริมให้นักเรียนมีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบมีความเป็นผู้นำ ซื่อสัตย์สุจริต

๓) พระสอนศีลธรรม ควรส่งเสริมการสร้างเครือข่ายของการมีส่วนร่วมภายในชุมชนระหว่างพระสอนศีลธรรม ครู นักเรียน และผู้ปกครอง ในการระดมความคิดแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เพื่อการแก้ไขปรับปรุงพัฒนาศักยภาพ และความรับผิดชอบร่วมกัน

๔) พระสอนศีลธรรม ควรส่งเสริมการสร้างแรงจูงใจเน้นด้านทฤษฎีและการปฏิบัติควบคู่กัน เพื่อให้มีความสนใจในการเรียนและปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ใหม่ๆ ในสังคม

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) พระสอนศีลธรรม ควรจัดให้มีหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการผลิตสื่อการสอนโดยตรง เพื่อให้เหมาะสมกับพัฒนาการของผู้เรียน และควรมีการจัดทำโครงการเข้าค่ายพุทธบุตร หรือการจัดประกวดการสวดสรภัญญะหมู่ เพื่อให้นักเรียนประพฤติตนเป็นคนดีของสังคม

๒) พระสอนศีลธรรม ควรมีการประเมินตนเองด้านศีลธรรมด้วยการทำแบบทดสอบ เพื่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการสอน และควรมีการกำหนดกฎเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติที่ชัดเจน เพื่อให้ นักเรียนมีระเบียบวินัย มีความอดทน และมีความซื่อสัตย์สุจริต

๓) พระสอนศีลธรรม ควรส่งเสริมการจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการปฏิสัมพันธ์ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักธรรมาธิปไตย

๔) พระสอนศีลธรรม ควรจัดทำแผนการสอนให้สอดคล้องกับกับหลักสูตรและผู้เรียน เพื่อโน้มน้าวให้นักเรียนได้ตระหนักถึงผลที่จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรทำการวิจัยประสิทธิผลการพัฒนาศักยภาพของพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา ในจังหวัดระยอง

๒) ควรทำการวิจัยรูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพของพระสอนศีลธรรมโรงเรียน
ประถมศึกษา ในจังหวัดระยอง

๓) ควรทำการวิจัยพุทธบูรณาการการพัฒนาศักยภาพของพระสอนศีลธรรมโรงเรียน
ระดับอนุบาล ในจังหวัดระยอง

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

(ก) ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

(ข) ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กรมการศาสนา. คู่มือการดำเนินงานตามโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนปีงบประมาณ ๒๕๕๓,
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๔.

_____. คู่มือพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๐.

_____. คู่มือพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๓.

_____. แนวทางการดำเนินงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การ
ศาสนา, ๒๕๕๒.

_____. แนวทางการดำเนินงานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์. กรุงเทพมหานคร:
กองศาสนศึกษาโรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๔.

_____. รายงานฉบับย่อโครงการศึกษาวิจัยการศึกษาทบทวนโครงการครูพระสอนศีลธรรม ใน
โรงเรียน กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ชุมชน
สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๔.

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้
วิทยาศาสตร์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, ๒๕๕๑.

_____. แผนพัฒนาคุณภาพครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว, ๒๕๕๕.

คำหมาน คำไค. ทางก้าวหน้าของครูมืออาชีพ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ วิทยุชน, ๒๕๔๙.

สำนักงานพระสอนศีลธรรม. คู่มือปฏิบัติงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๕๑.

งานวิชาการ. เรื่องการสอนวิชาพระพุทธศาสนา. รายงานวิชาการโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัย
เชียงใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, ๒๕๕๐.

- จันทร์เพ็ญ เชื้อพานิช. **นวัตกรรมการศึกษาไทย: รูปแบบการเรียนการสอน” นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวปฏิรูปการศึกษา**. ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร: ๒๕๕๙.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. **นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท แดเน็กซ์ อินเทอร์เน็ตปอเรชั่น, ๒๕๕๒.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ปัญญานิก. **จริยธรรมของเยาวชนไทย**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๔๐.
- ทิตนา แคมมณี และคณะ. **วิทยาการด้านการคิด**. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร: เดอะมาสเตอร์ กรุปแมเนจเม้นท์, ๒๕๕๔.
- ประทีป สยามชัย. **สารัตถทางสังคมวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์ การเกษตร แห่งประเทศไทย, ๒๕๓๐.
- ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ. **การพัฒนาการคิด**. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร: เทคนิคพรินติ้ง, ๒๕๕๑.
- ปรีชา กันธิยะ. **คู่มือโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน (การเรียนการสอน) ปีงบประมาณ ๒๕๕๐**. รวบรวมโดยสำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมชน สหกรณ์การเกษตร, ๒๕๕๐.
- พนม พงษ์ไพบูลย์. **การศึกษา: ปัจจัยที่ ๕ ของชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ สหธรรมิก, ๒๕๕๐.
- พรรณี ชูทัย. **จิตวิทยาการเรียนการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร, บริษัทคอมแพคท์พริ้นท์จำกัด, ๒๕๕๘.
- พระครูวินัยธรวัลลภ โกวิท (โหรวิชิต). **รายงานการสัมมนาพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนและพระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๒๕๕๑**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่ หจก. สามลดดา, ๒๕๕๑.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **พุทธวิธีในการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑.
- _____. **พุทธวิธีในการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑.
- พระพรหมวชิรญาณ (ประสิทธิ์ เขมังกโร). “คำนิยม”. ใน **คู่มือครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ปีงบประมาณ ๒๕๕๔**. สำนักงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), ๒๕๕๐.
- พระมหาสิทธิคำ หงษา. **พุทธศาสนวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสร้างสรรค์บุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๕๐.
- พุทธทาสภิกขุ. **การศึกษาคืออะไร**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมบูชา, ๒๕๕๗.
- _____. **การบริหารธุรกิจแบบพุทธ**. กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย, มปป.

ไพศาล หวังพานิช. **หลักการสอนที่มีประสิทธิภาพโดยยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง**. ชุมพร: สถาบันการพลศึกษา, ๒๕๕๖.

มนนิภา ชูติบุตร. **การพัฒนาแบบเสริมพลัง (Empowered Development Approach)**. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มนิเทศติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๓, ๒๕๕๓.

มนตรี จุฬาวัดนกกุล. **นโยบายการผลิตและการพัฒนาครู**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๕๐.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระอัมมปัทมฐกถา แปลภาค ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๔**. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

วศิน อินทสระ. **แผนยุทธศาสตร์พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน**. ๒๕๕๙.

สำนักงานพระสอนศีลธรรม วิทยาเขตเชียงใหม่. **คู่มือปฏิบัติงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๕๑.

สถาบันพัฒนาครูคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา. **คู่มือการฝึกอบรมครูและบุคลากรทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๔.

สนอง โลหิตวิเศษ. **รายงานการสังเคราะห์ผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาครูโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานพื้นที่เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๗.

สมาน รังสียกฤษณ์. **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. สำนักพิมพ์ บริษัท แอล.ที.เพรส จำกัด, ๒๕๕๑.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กลุ่มงานศาสนา. **บทบาทของพระสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๓.

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช ๒๕๔๕**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๖.

สำนักงานพระพุทธศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. **ประวัติโรงเรียนพระปริยัติธรรม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๕.

สำนักงานพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน. **การบริหารงานบุคคลสำหรับข้าราชการครูเล่มที่ ๑๗ การพัฒนาบุคคล**. กรุงเทพมหานคร: เอกสารประกอบการฝึกอบรม, ๒๕๕๓.

_____. **คู่มือการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาก่อนแต่งตั้งให้มียศและเลื่อนเป็นวิทยฐานะผู้อำนวยการและรองผู้อำนวยการสำหรับผู้ดำเนินการพัฒนาและผู้เข้ารับ**

การพัฒนา กรุงเทพมหานครเขต ๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาขั้นพื้นฐาน. เอกสารประกอบการอบรม, ๒๕๕๓.

นํานงานเลขาสภาการศึกษา. **เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพครูและบุคลากรทางการ
ศึกษา.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ครูสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๒.

สำนักพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน. **คู่มือประเมินสมรรถนะครู (ฉบับปรับปรุง).**
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ครูสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๔.

สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่
๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ และ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๓.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ครูสภา
ลาดพร้าว, ๒๕๕๓.

สุพิน บุญชูวงศ์. **การสอนของครูที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ซีเอ็ดยูเคชั่น,
๒๕๕๓.

สุมน อมรวิวัฒน์. **การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ตรีธรรมสาร,
๒๕๔๘.

สมิทร คุณานุการ. **การสอนของครูที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ซีเอ็ดยูเคชั่น,
๒๕๕๖.

สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ. **๑๙ วิธีจัดการเรียนรู้: เพื่อพัฒนาความรู้ทักษะ.** พิมพ์ครั้งที่ ๖,
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์, ๒๕๕๗.

อินทรี บุนยาทร. **หลักการสอนโปรแกรมวิชาการปฐมศึกษา.** คณะครุศาสตร์สถาบันราชภัฏ
สมเด็จพระเจ้าพระยา. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๒.

(๒) วิทยานิพนธ์:

กฤษณา คิตติ. “การพัฒนารูปแบบการประเมินผลการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ”.

ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวัดผลและประเมินผล. บัณฑิตวิทยาลัย:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

จักรวาล สุขไมตรี. “รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพุทธจริยธรรมระดับอุดมศึกษา”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

จันทิมา แสงเลิศอุทัย. “การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพทางด้านเทคโนโลยี
สารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู”. **ปริญญาการศึกษาดุษฎี
บัณฑิต.** สาขาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทร
วิโรฒ, ๒๕๕๐.

- ชาโรณี ตรีวรัญญ. “การพัฒนาสมรรถภาพการจัดการเรียนการสอนของครูประถมศึกษาตามแนวคิด การศึกษาผ่านบทเรียน”. **ดุชนิพนธ์ครุศาสตรดุชนิพนธ์บัณฑิต**. สาขาวิชาหลักสูตรและ การสอน. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- ทวีศักดิ์ ทองทิพย์. “การวิเคราะห์การศึกษาตามหลักไตรสิกขา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุชนิพนธ์บัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- นิภา พงษ์วิรัตน์. “การเปรียบเทียบสมรรถนะการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุชนิพนธ์บัณฑิต**. สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๗.
- บัณฑิต ฉัตรวิโรจน์. “การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบการจัดความรู้ เพื่อเสริมสร้าง สมรรถนะการสอนของนักศึกษาครู”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุชนิพนธ์บัณฑิต**. สาขาวิชา อุดมศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- ปกรณ์ บุญสำราญ. “การศึกษากลวิธีการสอนจริยศึกษาของครูสอนจริยศึกษาดีเด่นในโรงเรียน ประถมศึกษา จังหวัดลำปาง”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๒.
- ประมา ศาสตรระจุ. “การพัฒนาเกณฑ์สมรรถนะในการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารศูนย์เทคโนโลยี ทางการศึกษา สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน”. **ปริญญาานิพนธ์การศึกษาดุชนิพนธ์บัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐.
- ปรีชา กันธิยะ. “การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุชนิพนธ์บัณฑิต**. สาขาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๕๑.
- ปัญญา ทองนิล. “รูปแบบการพัฒนาสมรรถภาพโดยการบูรณาการสอดแทรกสำหรับนักศึกษาครูเพื่อ เสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน”. **ปริญญาานิพนธ์ดุชนิพนธ์บัณฑิต**. สาขาวิชาการ บริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓.
- พรทิพย์ วรกุล. “การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะวิชาชีพสำหรับผู้บริหารสำนักวิทยบริการ”. **วิทยานิพนธ์ดุชนิพนธ์บัณฑิต**. สาขาวิชาวิจัยและพัฒนาหลักสูตร. คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, ๒๕๕๔.
- พรรณี ผุดเกตุ. “รูปแบบการพัฒนาศักยภาพด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัด สงขลา”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุชนิพนธ์**. สาขาวิชาการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น. บัณฑิต วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, ๒๕๕๕.
- พระครูปลัดอุดม โอภาโส (ไชวเซ่ง). “ประสิทธิภาพการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมใน โรงเรียน อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต ๑”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระครูรัตนภักทรคุณ (สุรพล อติภทฺโท). “ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอน
ศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
มหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระครูวรดิตถานุยุต (สังเวย คเวสโก). “ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทครูพระสอน
ศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม”. **วิทยานิพนธ์พุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๕๔.

พระครูสมุห์บุญเลิศ ขยวโส (ชัยวงษ์). “สภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมใน
โรงเรียน สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต ๑”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.**
บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระครูสมุห์วิโรจน์ วรมงคล (ใจชื่อสมบูรณ์). “สภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมใน
สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒”.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระจันท์ จิตตสวโร (คอน). “บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในระดับ
มัธยมศึกษา อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.**
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระใบฎีกาเทียนชัย เมธงกาโร (แก้วตุ้มตา). “ประสิทธิภาพการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระ
สอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา : กรณีศึกษาโรงเรียน เขตพื้นที่อำเภอเสนาห์ จังหวัด
สระบุรี”. **วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬา
ลกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระพนมพร คุณวโร (เชื้อไชย). “แนวทางส่งเสริมบทบาทพระธรรมวิทยากรโครงการคลินิกคุณธรรม
ในสถานศึกษา กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
มหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระมหาประยอม กลยาโณ (ล่อมไธม์). “การศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
มัธยมศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.**
บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๔.

พระมหาปัญญา แล่นปิว. “ศึกษาการปฏิบัติงานของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต๒”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓.

พระมหาสมชาย ฒมวโร. “การศึกษาเปรียบเทียบการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนและครูประจำการในโรงเรียนในเขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระมหาสมศักดิ์ ศรีบริบูรณ์. “ศึกษาแนวทางในการพัฒนาสมรรถภาพการสอนของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑.

พระมานิตย์ โชติธมโม (อรรคชาติ). “การศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงานของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดศรีสะเกษ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระราชรัตนมงคล (มนตรี ยางอิสาร). “การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของพระสอนศีลธรรม ตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ”. **วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๒.

พระสุรัชย์ สุระโย (หงษ์ตระกูล). “ทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระหงษ์ทอง กตธมโม (จารีพร). “ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย”. **สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระอธิการฉลอง ปภสสโร (ขมสุวรรณ). “ความคาดหวังของครูและนักเรียนต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในกลุ่มโรงเรียนเมืองทองสัมพันธ์ อำเภอเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระอนุศาสตร์ อาภากร (สิทธิสกุลชัย). “การมีส่วนร่วมของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

รัตติกาล ละเต๋บซัน. “สมรรถนะการจัดการของบัณฑิตหลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิตภายใต้กรอบ
มาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ”. **ปรัชญาดุขฎฐิบัณฑิตสาขาบริหาร
การศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร, ๒๕๕๔.

วาสนา คุณาภิสิต. “การพัฒนารูปแบบการพัฒนาครูในการจัดทำสาระหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้
สุขศึกษาและพลศึกษา”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาดุขฎฐิบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

วิจิต วงศ์สายตา. “การศึกษาสมรรถภาพการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระธรรมวิทยากรจาก
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิต
วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๕๔๔.

สุเทพ เชื้อสมุทร. “รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา”. **หลักสูตร
ปรัชญาดุขฎฐิบัณฑิต**. คณะวิทยาลัยบัณฑิตศึกษา ด้านการจัดการ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม,
๒๕๕๖.

สุรเชษฐ์ เจริญสุข. “การศึกษาเจตคติของผู้ปกครองต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ระดับ
มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านก้อง จังหวัดลำพูน”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์
มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๙.

นิรันดร์ วงศ์มณีนิล. “การศึกษาความต้องการของผู้ปกครองนักเรียน ต่อการจัดการศึกษาระดับ
ประถมศึกษาของโรงเรียนอรวิทย์วิทยา จังหวัดระยอง”. **วิทยานิพนธ์คณะศึกษาศาสตร์**. คณะ
ศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๑.

(๓) รายงานการวิจัย:

กมลาค ภูวนาธิพงศ์. “การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสาระการเรียนรู้หลักสูตรธรรมศึกษาและ
หลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

งานวิชาการ. “การสอนวิชาพระพุทธศาสนา”. **รายงานวิชาการ**. โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัย
เชียงใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, ๒๕๕๐.

บุญหนา จิมานัง และฤดี แสงเดือนฉาย. “การประเมินประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมใน
สถานศึกษาเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ และคณะ. “การศึกษาความคิดเห็นของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและนักเรียนที่มีต่อการดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมใน

- โรงเรียน ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๕”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- ลัดดาวัลย์ ศรีนิมิตแก้ว. “แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ให้กับนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ, ๒๕๕๒.
- วิทยาเขตขอนแก่น. “สรุปผลการวิจัยโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน”. **รายงานการวิจัย**. วิทยาเขตขอนแก่น เขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙. ประจำปีงบประมาณ, ๒๕๕๑.
- อนุพันธ์ อภิขยานุภาพ. “การติดตามประเมินผลโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สังกัด มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย”. **รายงานการวิจัย**. ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- อังคินันท์ อินทรกำแหง และทัศนาก ทอภักดี. “การพัฒนารูปแบบสมรรถนะด้านผู้นำทางวิชาการของ อาจารย์ในมหาวิทยาลัยของรัฐ เอกชน และในกำกับของรัฐ”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัย พฤติกรรมศาสตร์: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๙.
- อัญชลี พุกการค้า. “รูปแบบและวิธีการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมนักเรียนของโรงเรียนระดับ มัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในกรุงเทพมหานคร”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, ๒๕๔๗.

(๔) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ :

- สนอง โลหิตวิเศษ. “การสังเคราะห์ผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาครูโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานพื้นที่ เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”. **รายงาน**. คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๗. (เอกสารอัดสำเนา)

(๕) เอกสารและสื่ออื่นๆ :

- สำนักประกันคุณภาพ. **การใช้คำถามเป็นฐาน**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://qa.siamtechu.net/news.php?main_id=495. [9 กรกฎาคม 2560].
- อ ส ม า ปิ ล ม ะ ห มุ ด . ก า ร อ อ ก แ บ บ บ ก า ร ส อ น (การใช้คำถาม). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.l3nr.org/posts/545216>. . [๙ กรกฎาคม ๒๕๖๐].
- โรงเรียนเขาชะเมาวิทยา. **ข้อมูลสารสนเทศโรงเรียนเขาชะเมาวิทยา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://khaochamao.com>. [๒๒ มี.ค. ๒๕๖๑].

โรงเรียนข้า้อพิทยาคม. **ข้อมูลสารสนเทศโรงเรียนข้า้อพิทยาคม.** [ออนไลน์].แหล่งที่มา:
<http://www.chumkhor.ac.th>. [๒๒ มี.ค. ๒๕๖๑].

กลุ่มสารสนเทศ สนพ.สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. **ข้อมูลสารสนเทศโรงเรียนนิคม
 วิทยา.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://data.bopp-obec.info>. [๒๒ มี.ค. ๒๕๖๑].

กลุ่มสารสนเทศ สนพ.สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. **ข้อมูลสารสนเทศโรงเรียนนิคมสร้าง
 ตนเอง ๓ จังหวัดระยอง.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://data.bopp-obec.info>. [๒๒ มี.ค.
 ๒๕๖๑].

โรงเรียนบ้านค่าย. **ข้อมูลสารสนเทศโรงเรียนบ้านค่าย.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
<http://www.bankhai.ac.th>. [๒๒ มี.ค. ๒๕๖๑].

โรงเรียนบ้านฉางกาญจนกุลวิทยา. **ข้อมูลสารสนเทศโรงเรียนบ้านฉางกาญจนกุลวิทยา.** [ออนไลน์].
 แหล่งที่มา: <http://bkwschool.ac.th>. [๒๒ มี.ค. ๒๕๖๑].

กลุ่มสารสนเทศ สนพ. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. **ข้อมูลสารสนเทศโรงเรียนชุมชนวัด
 สุวรรณรังสรรค์.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://data.bopp-obec.info>. [๒๒ มี.ค. ๒๕๖๑].

กลุ่มสารสนเทศ สนพ. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. **ข้อมูลสารสนเทศโรงเรียนปลวก
 แดงพิทยาคม.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://data.bopp-obec.info>. [๒๒ มี.ค. ๒๕๖๑].

โรงเรียนวังจันทร์วิทยา. **ข้อมูลสารสนเทศโรงเรียนวังจันทร์วิทยา.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :
www.wangchan.ac.th. [๒๒ มี.ค. ๒๕๖๑].

กลุ่มสารสนเทศ สนพ. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. **ข้อมูลสารสนเทศโรงเรียนชุมชน
 บ้านวังจันทร์.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://data.bopp-obec.info>. [๒๒ มี.ค. ๒๕๖๑].

กลุ่มสารสนเทศ สนพ.สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. **ข้อมูลสารสนเทศโรงเรียนมงกุฎ
 เมืองราชวิทยาลัย.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://data.bopp-obec.info>. [๒๒ มี.ค.
 ๒๕๖๑].

โรงเรียนชำนาญสามัคคีวิทยา. **ข้อมูลสารสนเทศโรงเรียนชำนาญสามัคคีวิทยา.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
<https://www.csw.ac.th>. [๒๒ มี.ค. ๒๕๖๑].

กลุ่มสารสนเทศ สนพ. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. **ข้อมูลสารสนเทศโรงเรียนชุมชนวัด
 หนองคอกหมู.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://data.bopp-obec.info>. [๒๒ มี.ค. ๒๕๖๑].

โรงเรียนระยองวิทยาคม. **ข้อมูลสารสนเทศโรงเรียนระยองวิทยาคม.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
www.rayongwit.ac.th. [๒๓ มี.ค. ๒๕๖๑].

กลุ่มสารสนเทศ สนพ. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. **ข้อมูลสารสนเทศโรงเรียนระยอง
 วิทยาคมปากน้ำ.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://data.bopp-obec.info>. [๒๓ มี.ค.
 ๒๕๖๑].

๒. ภาษาอังกฤษ:

Carter v. Good. **Improving schools from within**. San Francisco, CA: Jossey-Bass Inc., 2001.

Freire, P.. **Pedagogy of the Oppressed. 30th Anniversary edition**. New York: The Continuum Publishing Company, 2001.

Good, Carter V.. **Dictionary of Education**. New York: McGraw Hill Book Co., 1973.

Gwen, “A comparative study of teacher preparation, competency and performance appraisal”. **Dissertation Abstracts: International**, 1993.

Hills. Hartman, **Service management and Operations**. New Jersey: Prentice Hall. 1992.

Lee. “The Effect of Benchmark and Process Information on Information Acquisition and Design, Outcomes”. **Dissertation**. Ph.D., 1999.

Marmon. Competency at Work: **Models for Superior Performance**. New York: Action Research in Classroom and School, 2010.

Pehi. “An Assessment of the Classroom Competencies of In-Service elementary School Teacher in American Samoa”. **Dissertation Abstracts: International**, 1992.

Romine, Romine, Stephen, Student and Faculty Perception of an Effective University **Instructional Climates**. The Journal of Educational Research **Dissertation Abstracts**. 1997.

Snyder. “Kristen Michelle A Construct Validation and Reliability Estimation of the Education Quality Benchmark System”. **Dissertation**. Ph.D., 1998.

ภาคผนวก ก.

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย

ชื่อ/นามสกุล	ตำแหน่ง/หน้าที่
๑. ผศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโนม	อาจารย์ประจำหลักสูตร คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. ผศ.ดร.ประพันธ์ ศุภสร	อาจารย์ประจำหลักสูตร คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓. ดร.บุญเลิศ โอธสุ	อาจารย์ประจำหลักสูตร คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ข.

หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือการวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร ๐-๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓,๑๑๒๗

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๓๐

วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เจริญพร ผศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม

ด้วย พระอธิการปรีชา นนทโก นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา แบบ ๒.๒ ภาคปกติ เลขประจำตัวนิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๘๘ ได้รับอนุมัติให้ทำคุณกนิพนธ์ เรื่อง “แนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดระยอง” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ได้ออกแบบเครื่องมือวิจัยแบบสอบถาม-สัมภาษณ์ ขึ้นมาใหม่ และเพื่อความถูกต้องของเนื้อหาแบบสอบถาม-สัมภาษณ์ จึงเห็นควรให้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือวิจัย

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้เกี่ยวกับงานวิจัย สามารถให้คำแนะนำได้เป็นอย่างดี จึงเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือวิจัย เพื่อความสมบูรณ์ในการทำวิจัยต่อไป

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

ผศ.ดร.ปรีชา นนทโก
๑๕/๑๑/๖๐

๑ นันทพร
(พระมหาดนัยพัชร คมภิรมย์, ดร.)
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประสานงาน :

พระอธิการปรีชา นนทโก โทร. ๐๘๑-๐๐๘๖๘๘๓

๑๕/๑๑/๖๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓,๑๑๓๗

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๓๐

วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เจริญพร ดร.บุญเลิศ โอษฐ์

ด้วย พระอริการปริชา นนทโก นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา แบบ ๒.๒ ภาคปกติ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๔๕๐๕๘๘ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “แนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดระยอง” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ได้ออกแบบเครื่องมือวิจัยแบบสอบถาม-สัมภาษณ์ ขึ้นมาใหม่ และเพื่อความถูกต้องของเนื้อหาแบบสอบถาม-สัมภาษณ์ จึงเห็นควรให้ทรงผัดคุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือวิจัย

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้เกี่ยวกับงานวิจัย สามารถให้คำแนะนำได้เป็นอย่างดี จึงเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไข เครื่องมือวิจัย เพื่อความสมบูรณ์ในการทำวิจัยต่อไป

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

2) $\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$
 $\frac{1}{4} \times \frac{1}{4} = \frac{1}{16}$
 $\frac{1}{16} \times \frac{1}{16} = \frac{1}{256}$
 $\frac{1}{256} \times \frac{1}{256} = \frac{1}{65536}$

 (พระมหาดนัยพัชร คมภิธรบญโย, ดร.)
 รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร
 มหาวิทยาลัยมหากษัตริย์ราชวิทยาลัย

ประสานงาน :

พระอธิการปรีชา นนทโก โทร. ๐๘๑-๐๐๘๖๙๘๓

๑๐ ธ.ค. ๖๕

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓.๑๑๒๗

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๓๐

วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เจริญพร ผศ.ดร.ประพันธ์ ศุภสร

ด้วย พระอธิการปรีชา นนทโก นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา แบบ ๒.๒ ภาคปกติ เลขประจำตัวนิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๘๘ ได้รับอนุมัติให้ทำคุณนินธ์ เรื่อง “แนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดระยอง” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ได้ออกแบบเครื่องมือวิจัยแบบสอบถาม-สัมภาษณ์ ขึ้นมาใหม่ และเพื่อความถูกต้องของเนื้อหาแบบสอบถาม-สัมภาษณ์ จึงเห็นควรให้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือวิจัย

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้เกี่ยวกับงานวิจัย สามารถให้คำแนะนำได้เป็นอย่างดี จึงเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือวิจัย เพื่อความสมบูรณ์ในการทำวิจัยต่อไป

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

โดยทรงคุณวุฒิ
๑๕ มี.ค. ๖๐

นันทโก

(พระมหาดนัยพัชร คมภิรมย์, ดร.)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประสานงาน :

พระอธิการปรีชา นนทโก โทร. ๐๘๑-๐๐๘๖๔๘๓

ภาคผนวก ค.

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อการวิจัย

**แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อการศึกษา สำหรับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
เรื่อง “การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดระยอง”**

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำดัชนีพจนานุกรมสำหรับศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ

๑. เพื่อศึกษาหลักการสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท
๒. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนา
๓. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพของพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดระยอง

ข้อมูลที่ได้จะนำไปใช้ในเพื่อเป็นประโยชน์ในทางวิชาการเท่านั้น ไม่มีผลเสียใด ๆ ต่อตัวท่านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขอความกรุณาตอบแบบสัมภาษณ์ให้ตรงกับการรับรู้และความเป็นจริงที่สอดคล้องกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

คำถามปลายเปิด

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อการวิจัย สำหรับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
เรื่อง “การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดระยอง”

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ..... ฉายา..... นามสกุล.....

การศึกษา.....

.....

.....

ตำแหน่ง.....

.....

.....

สถานที่ทำงาน.....

.....

.....

วันที่สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์งานวิจัย เรื่อง “การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระ
สอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา ในจังหวัดระยอง”

๑. ในฐานะที่ท่านเป็นพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักการ
สอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา ตามหลักการสอนในพระพุทธศาสนาใน ๗ ด้าน
ดังต่อไปนี้ มีความสำคัญอย่างไร?

๑.๑ ด้านการจัดการเรียนการสอน.....

.....

๑.๒ ด้านการผลิตและการใช้สื่อ.....

.....

๑.๓ ด้านการวัดและประเมินผล.....

.....

๑.๔ ด้านการพัฒนานักเรียน.....

.....

๑.๕ ด้านการพัฒนาตนเอง.....

.....

๑.๖ ด้านชุมชนสัมพันธ์.....

.....

๑.๗ ด้านจิตวิทยาการสอน.....

.....

๑.๘ ด้านอื่น ๆ.....

.....

๒. ในฐานะที่ท่านเป็นพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา ท่านพบสภาพปัญหาในการสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา ตามหลักการสอนในพระพุทธศาสนา ๗ ด้าน นี้อย่างไร?

๒.๑ ด้านการจัดการเรียนการสอน.....

.....

๒.๒ ด้านการผลิตและการใช้สื่อ.....

.....

๒.๓ ด้านการวัดและประเมินผล.....

.....

๒.๔ ด้านการพัฒนานักเรียน.....

.....

๒.๕ ด้านการพัฒนาตนเอง.....

.....

๒.๖ ด้านชุมชนสัมพันธ์.....

.....

๒.๗ ด้านจิตวิทยาการสอน.....

.....

๒.๘ ด้านอื่น ๆ.....

.....

๓. ท่านมีแนวทางการพัฒนาศักยภาพของพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาอย่างไร
ใน ๗ ด้าน ดังต่อไปนี้

๓.๑ ศักยภาพด้านการจัดการเรียนการสอน.....

.....

๓.๒ ศักยภาพด้านการผลิตและการใช้สื่อ.....

.....

๓.๓ ศักยภาพด้านการวัดและประเมินผล.....

.....

๓.๔ ศักยภาพด้านการพัฒนานักเรียน.....

.....

๓.๕ ศักยภาพด้านการพัฒนาตนเอง.....

.....

๓.๖ ศักยภาพด้านชุมชนสัมพันธ์.....

.....

๓.๗ ศักยภาพด้านจิตวิทยาการสอน.....

.....

๔. ในฐานะที่ท่านเป็นพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดระยอง ท่านมีข้อเสนอแนะ
เพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพของพระสอนศีลธรรมอย่างไร?

.....

.....

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อการวิจัย สำหรับผู้บริหาร ผู้ทรงคุณวุฒิ
เรื่อง “การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดระยอง”

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำดัชนีนิพนธ์สำหรับศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ

๑. เพื่อศึกษาหลักการสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท
๒. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนา
๓. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพของพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดระยอง

ข้อมูลที่ได้จะนำไปใช้ในเพื่อเป็นประโยชน์ในทางวิชาการเท่านั้น ไม่มีผลเสียใด ๆ ต่อตัวท่านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขอความกรุณาตอบแบบสัมภาษณ์ให้ตรงกับการรับรู้และความเป็นจริงที่สอดคล้องกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

คำถามปลายเปิด

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อการวิจัย สำหรับผู้บริหาร ผู้ทรงคุณวุฒิ
เรื่อง “การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดระยอง”

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ..... ฉายา..... นามสกุล.....

การศึกษา.....

.....

.....

ตำแหน่ง.....

.....

.....

สถานที่ทำงาน.....

.....

.....

วันที่สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์งานวิจัย เรื่อง “การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระ
สอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา ในจังหวัดระยอง”

๑. ในฐานะที่ท่านเป็นผู้บริหาร ผู้ทรงคุณวุฒิ โครงการพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา ท่าน
มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา ตามหลักการ
สอนในพระพุทธศาสนา ๗ ด้านดังต่อไปนี้ มีความสำคัญอย่างไร?

๑.๑ ด้านการจัดการเรียนการสอน.....

.....

๑.๒ ด้านการผลิตและการใช้สื่อ.....

.....

๑.๓ ด้านการวัดและประเมินผล.....

.....

๑.๔ ด้านการพัฒนานักเรียน.....

.....

๑.๕ ด้านการพัฒนาตนเอง.....

.....

๑.๖ ด้านชุมชนสัมพันธ์.....

.....

๑.๗ ด้านจิตวิทยาการสอน.....

.....

๑.๘ ด้านอื่น ๆ.....

๒. ในฐานะที่ท่านเป็นผู้บริหารโครงการพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา ท่านพบสภาพปัญหาของการสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา ตามหลักการสอนในพระพุทธศาสนา ๗ ด้านนี้ อย่างไร?

๒.๑ ศักยภาพด้านการจัดการเรียนการสอน.....

.....

๒.๒ ศักยภาพด้านการผลิตและการใช้สื่อ.....

.....

๒.๓ ศักยภาพด้านการวัดและประเมินผล.....

.....

๒.๔ ศักยภาพด้านการพัฒนานักเรียน.....

.....

๒.๕ ศักยภาพด้านการพัฒนาตนเอง.....

.....

๒.๖ ศักยภาพด้านชุมชนสัมพันธ์.....

.....

๒.๗ ศักยภาพด้านจิตวิทยาการสอน.....

.....

๒.๘ ด้านอื่น ๆ.....

๓. ในฐานะที่ท่านเป็นผู้บริหารโครงการพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา ท่านมีแนวทางการพัฒนาศักยภาพของพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาอย่างไร ใน ๗ ด้าน ดังต่อไปนี้

๓.๑ ศักยภาพด้านการจัดการเรียนการสอน.....

.....

๓.๒ ศักยภาพด้านการผลิตและการใช้สื่อ.....

.....

๓.๓ ศักยภาพด้านการวัดและประเมินผล.....

.....

๓.๔ ศักยภาพด้านการพัฒนานักเรียน.....

.....

๓.๕ ศักยภาพด้านการพัฒนาตนเอง.....

.....

๓.๖ ศักยภาพด้านชุมชนสัมพันธ์.....

.....

๓.๗ ศักยภาพด้านจิตวิทยาการสอน.....

.....

๓.๘ ด้านอื่น ๆ.....

๔. ในฐานะที่ท่านเป็นผู้บริหารโครงการพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา ท่านมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพของพระสอนศีลธรรมอย่างไร?

.....

.....

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อการวิจัย สำหรับครูประจำชั้น
เรื่อง “การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดระยอง”

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำดัชนีนิพนธ์สำหรับศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ

๑. เพื่อศึกษาหลักการสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท
๒. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนา
๓. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพของพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดระยอง

ข้อมูลที่ได้จะนำไปใช้เพื่อเป็นประโยชน์ในทางวิชาการเท่านั้น ไม่มีผลเสียใด ๆ ต่อตัวท่านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขอความกรุณาตอบแบบสัมภาษณ์ให้ตรงกับการรับรู้และความเป็นจริงที่สอดคล้องกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

คำถามปลายเปิด
แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อการวิจัย สำหรับครูประจำชั้น
เรื่อง “การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดระยอง”

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ..... ฉายา..... นามสกุล.....

การศึกษา.....

.....

.....

ตำแหน่ง.....

.....

.....

สถานที่ทำงาน.....

.....

.....

วันที่สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์งานวิจัย เรื่อง “การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระ
สอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา ในจังหวัดระยอง”

๑. ในฐานะที่ท่านเป็นครูประจำชั้นของนักเรียนที่ได้รับการสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา
ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักการสอนของพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา ทั้ง ๗ ด้าน
ดังต่อไปนี้ มีความสำคัญอย่างไร?

๑.๑ ด้านการจัดการเรียนการสอน.....

.....

๑.๒ ด้านการผลิตและการใช้สื่อ.....

.....

๑.๓ ด้านการวัดและประเมินผล.....

.....

๑.๔ ด้านการพัฒนานักเรียน.....

.....

๑.๕ ด้านการพัฒนาตนเอง.....

.....

๑.๖ ด้านชุมชนสัมพันธ์.....

.....

๑.๗ ด้านจิตวิทยาการสอน.....

.....

๑.๘ ด้านอื่น ๆ.....

๒. ในฐานะที่ท่านเป็นครูประจำชั้นของนักเรียนที่ได้รับการสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา ท่านพบสภาพปัญหาในการสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา ใน ๗ ด้านนี้อย่างไร?

๒.๑ ศักยภาพด้านการจัดการเรียนการสอน.....

.....

๒.๒ ศักยภาพด้านการผลิตและการใช้สื่อ.....

.....

๒.๓ ศักยภาพด้านการวัดและประเมินผล.....

.....

๒.๔ ศักยภาพด้านการพัฒนานักเรียน.....

.....

๒.๕ ศักยภาพด้านการพัฒนาตนเอง.....

.....

๒.๖ ศักยภาพด้านชุมชนสัมพันธ์.....

.....

๒.๗ ศักยภาพด้านจิตวิทยาการสอน.....

.....

๒.๘ ด้านอื่น ๆ.....

.....

๓. ในฐานะที่ท่านเป็นครูประจำชั้นของนักเรียนที่ได้รับการสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา ท่านมีความต้องการให้พระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา พัฒนาศักยภาพการสอนอย่างไร ใน ๗ ด้าน ดังต่อไปนี้

๓.๑ ศักยภาพด้านการจัดการเรียนการสอน.....

.....

๓.๒ ศักยภาพด้านการผลิตและการใช้สื่อ.....

.....

๓.๓ ศักยภาพด้านการวัดและประเมินผล.....

.....

๓.๔ ศักยภาพด้านการพัฒนานักเรียน.....

.....

๓.๕ ศักยภาพด้านการพัฒนาตนเอง.....

.....

๓.๖ ศักยภาพด้านชุมชนสัมพันธ์.....

.....

๓.๗ ศักยภาพด้านจิตวิทยาการสอน.....

.....

๓.๘ ด้านอื่น ๆ.....

.....

๔. ในฐานะที่ท่านเป็นครูประจำชั้นของนักเรียนที่ได้รับการสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา ท่านมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพของพระสอนศีลธรรมอย่างไร?

.....

.....

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อการวิจัย สำหรับนักเรียน
เรื่อง “การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดระยอง”

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำดัชนีนิพนธ์สำหรับศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ

๑. เพื่อศึกษาหลักการสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท
๒. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนา
๓. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพของพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดระยอง

ข้อมูลที่ได้จะนำไปใช้ในเพื่อเป็นประโยชน์ในทางวิชาการเท่านั้น ไม่มีผลเสียใด ๆ ต่อตัวท่านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขอความกรุณาตอบแบบสัมภาษณ์ให้ตรงกับการรับรู้และความเป็นจริงที่สอดคล้องกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

คำถามปลายเปิด
แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อการวิจัย สำหรับนักเรียน
เรื่อง “การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดระยอง”

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ..... ฉายา..... นามสกุล.....

การศึกษา.....

.....

.....

ตำแหน่ง.....

.....

.....

สถานที่ทำงาน.....

.....

.....

วันที่สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์งานวิจัย เรื่อง “การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระ
สอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา ในจังหวัดระยอง”

๑. ในฐานะที่นักเรียนได้รับการสอนศีลธรรม นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักการสอนของ
พระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาทั้ง ๗ ด้านดังต่อไปนี้ มีความสำคัญอย่างไร?

๑.๑ ด้านการจัดการเรียนการสอน.....

.....

๑.๒ ด้านการผลิตและการใช้สื่อ.....

.....

๑.๓ ด้านการวัดและประเมินผล.....

.....

๑.๔ ด้านการพัฒนานักเรียน.....

.....

๑.๕ ด้านการพัฒนาตนเอง.....

.....

๑.๖ ด้านชุมชนสัมพันธ์.....

.....

๑.๗ ด้านจิตวิทยาการสอน.....

.....

๑.๘ ด้านอื่น ๆ.....

๒. ในฐานะนักเรียนได้รับการสอนศีลธรรม นักเรียนพบสภาพปัญหาในการสอนศีลธรรมโรงเรียน
มัธยมศึกษาของพระสอนศีลธรรม ใน ๗ ด้านนี้อย่างไร?

๒.๑ ศักยภาพด้านการจัดการเรียนการสอน.....

.....

๒.๒ ศักยภาพด้านการผลิตและ การใช้สื่อ.....

.....

๒.๓ ศักยภาพด้านการวัดและประเมินผล.....

.....

๒.๔ ศักยภาพด้านการพัฒนานักเรียน.....

.....

๒.๕ ศักยภาพด้านการพัฒนาตนเอง.....

.....

๒.๖ ศักยภาพด้านชุมชนสัมพันธ์.....

.....

๒.๗ ศักยภาพด้านจิตวิทยาการสอน.....

.....

๒.๘ ด้านอื่น ๆ.....

.....

๓. ในฐานะนักเรียนได้รับการสอนศีลธรรม นักเรียนมีความต้องการให้พระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาพัฒนาศักยภาพการสอนอย่างไร ใน ๗ ด้าน ดังต่อไปนี้

๓.๑ ศักยภาพด้านการจัดการเรียนการสอน.....

.....

๓.๒ ศักยภาพด้านการผลิตและ การใช้สื่อ.....

.....

๓.๓ ศักยภาพด้านการวัดและประเมินผล.....

.....

๓.๔ ศักยภาพด้านการพัฒนานักเรียน.....

.....

๓.๕ ศักยภาพด้านการพัฒนาตนเอง.....

.....

๓.๖ ศักยภาพด้านชุมชนสัมพันธ์.....

.....

๓.๗ ศักยภาพด้านจิตวิทยาการสอน.....

.....

๓.๘ ด้านอื่น ๆ.....

.....

๔. ในฐานะนักเรียนได้รับการสอนศีลธรรม นักเรียนมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพของพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา อย่างไร?

.....

.....

.....

ภาคผนวก ง.

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๖๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๔ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพื่อทำวิจัย

เรียน พระครูสมุห์ชินรวัตถ์ ธีรภทฺโท,ดร.

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระอธิการปรีชา นนทโก นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา แบบ ๒.๒ ภาคปกติ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๘๘ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎี
นิพนธ์ เรื่อง “แนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดระยอง”
โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และ
การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ขณะนี้
อยู่ในขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้ สามารถให้ข้อมูลและ
คำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงเรียนมาขออนุญาตให้ พระอธิการปรีชา นนทโก ได้ดำเนินการ
สัมภาษณ์ท่าน เพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ
พระครูสมุห์ชินรวัตถ์ ธีรภทฺโท,ดร.
๗๓.๑. ๒๕๖๐

เรียนมาด้วยความนับถือ

อนันต์

(พระมหาดนัยพัชร คมภิรักษ์โย, ดร.)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร/โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

http://gds.mcu.ac.th, E-mail: grads@mcu.ac.th

ประสานงาน : พระมหาธนวุฒิ โชติธมโม โทร. ๐๘๗-๐๘๖๕๓๖๑

พระอธิการปรีชา นนทโก โทร. ๐๘๑-๐๐๘๖๔๘๓

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๖๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๘๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๔ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพื่อทำวิจัย

เจริญพร นางสาววิมล อินชนะ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระอธิการปรีชา นนทโก นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา แบบ ๒.๒ ภาคปกติ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๘๘ ได้รับอนุมัติให้ทำดุฎี
นิพนธ์ เรื่อง “แนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดระยอง”
โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และ
การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย มีความ
ประสงค์จะสัมภาษณ์เยาวชนที่เป็นประชากรกลุ่มเป้าหมายงานวิจัย คือนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาที่
ได้ผ่านการสอนศีลธรรมในจังหวัดระยอง ทั้ง ๘ อำเภอ จำนวน ๑๖ คน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำ
วิจัย

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเห็นว่าเธอเป็นผู้ที่มี
คุณสมบัติ ผ่านการสอนศีลธรรมจากพระสอนศีลธรรมในจังหวัดระยอง มีความรู้ ความสามารถ จึง
เจริญพรมมาขออนุญาตให้ พระอธิการปรีชา นนทโก ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อรวบรวมข้อมูล
ประกอบการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาอนุญาต และขออนุมัติขอคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

ยื่นให้ศึกษา
(นางสาววิมล อินชนะ)
๒๔ มีนาคม ๒๕๖๐

(พระมหาตณียพัชร คมภิรมย์, ดร.)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

http://gds.mcu.ac.th, E-mail: grads@mcu.ac.th

ประสานงาน : พระมหาธนวุฒิ โชติธมโม โทร. ๐๘๗-๐๘๒๕๓๖๑

พระอธิการปรีชา นนทโก โทร. ๐๘๑-๐๐๘๖๙๘๓

๐๔/๓๖๓/๒๕๖๐
(เมธิตา รัตนศิริ)
๓๐.๕. ๒๕๖๐
๖๖/๓๓๓๓/๒๕๖๐

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๖๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๔ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพื่อทำวิจัย

เจริญพร นางสาวเยาวภา เอี่ยมกำแพง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระอธิการปรีชา นนทโก นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา แบบ ๒.๒ ภาคปกติ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๘๘ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “แนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดระยอง” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย มีความประสงค์จะสัมภาษณ์เยาวชนที่เป็นประชากรกลุ่มเป้าหมายงานวิจัย คือนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาที่ได้ผ่านการสอนศีลธรรมในจังหวัดระยอง ทั้ง ๘ อำเภอ จำนวน ๑๖ คน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัย

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเห็นว่าเธอเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติ ผ่านการสอนศีลธรรมจากพระสอนศีลธรรมในจังหวัดระยอง มีความรู้ ความสามารถ จึงเจริญพรมหาขออนุญาตให้ พระอธิการปรีชา นนทโก ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

จึงเจริญพรมหาเพื่อพิจารณาอนุญาต และขออนุมัติขอคุณมา ณ โอกาสนี้

อ.น.น.น.น.น.น.น.

ขอเจริญพร

ร.ร. ร.ร. ร.ร. ร.ร. ร.ร. ร.ร.

๑ พ.ย. ๒๕๖๐

น.น.น.น.น.

(พระมหาดนัยพัชร คมกริปัญโญ, ดร.)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

http://gds.mcu.ac.th, E-mail: grads@mcu.ac.th

ประสานงาน : พระมหาอนุวัฒน์ โชติธมโม โทร. ๐๘๗-๐๘๒๕๓๖๑

พระอธิการปรีชา นนทโก โทร. ๐๘๑-๐๐๘๖๔๘๓

เห็นสมควรให้ดำเนินการตามระเบียบ

๕

โดย อ.ร.ร.ร.ร.ร.ร.

อ.อ.อ.อ.อ.อ.อ.อ.

อ.อ.อ.อ.อ.อ.อ.

๑ พ.ย. ๖๐

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๖๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอง่วงน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๔ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพื่อทำวิจัย

เจริญพร นางสาวยุววีร์ รัตนสิทธิ์ธิน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระอธิการปรีชา นนทโก นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา แบบ ๒.๒ ภาควิชา เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๘๘ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎี
นิพนธ์ เรื่อง “แนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดระยอง”
โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และ
การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ขณะนี้
อยู่ในขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้ สามารถให้ข้อมูลและ
คำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงเจริญพรขออนุญาตให้ พระอธิการปรีชา นนทโก ได้ดำเนินการ
สัมภาษณ์ท่าน เพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ยินดีให้สัมภาษณ์
ยุววีร์ รัตนสิทธิ์ธิน
๒ พฤษภิกขณ พ.ศ. ๒๕๖๐

ขอเจริญพร

(พระมหาตณัณยพัชร คมภิรมย์ปณฺโณ, ดร.)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

http://gds.mcu.ac.th E-mail: grads@mcu.ac.th

ประสานงาน : พระมหาธนวุฒิ โชติธมโม โทร. ๐๘๗-๐๘๒๕๓๖๑

พระอธิการปรีชา นนทโก โทร. ๐๘๑-๐๐๘๖๙๘๓

๑. นิสิตขอทราบชื่อผู้ให้ข้อมูล
พระคุณพ่อ อมรรตศิลป์ จริ.

๒. อาศัยอยู่ที่ไหน
บ้านเลขที่ ๖๖ หมู่ ๖ ตำบลลำไทร อำเภอง่วงน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ภาคผนวก จ.

รูปภาพประกอบการสัมภาษณ์

กลุ่มผู้บริหาร

สัมภาษณ์ พระศรีธรรมภาณี ผู้อำนวยการสำนักงานพระสอนศีลธรรม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
(๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐)

สัมภาษณ์ พระมหานิพนธ์ วีรพล, ดร. (ทบแก้ว) ผู้ดูแลโครงการพระสอนศีลธรรมจังหวัดระยอง
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเนินพระ วัดเนินพระ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง (๒๘ มีนาคม ๒๕๖๐)

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ

สัมภาษณ์ รศ.ดร.สมชัย ศรีนอก

(๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐)

สัมภาษณ์ รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู

(๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐)

กลุ่มพระสอนศีลธรรมจังหวัดระยอง

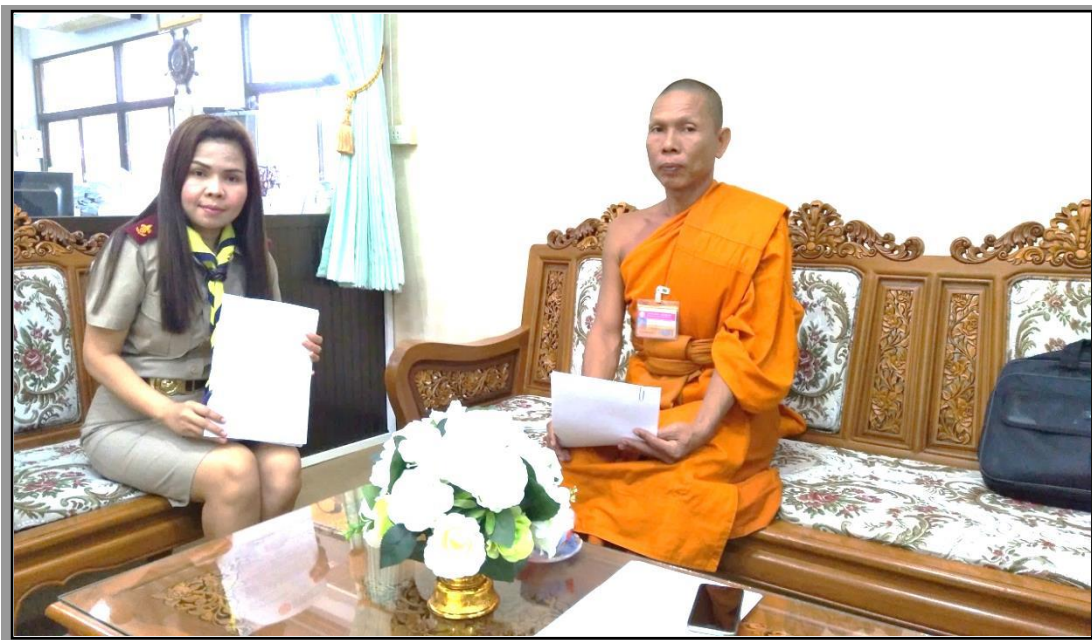

สัมภาษณ์ พระครูสมุห์ชินรวัตร์ ถิรภทฺโท, ดร.
เจ้าอาวาสวัดดอนสำราญ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง
(๙ ตุลาคม ๒๕๖๐)

สัมภาษณ์ พระสมุห์สุรศักดิ์ อคฺควโร (สุขสว่าง)
เจ้าอาวาสวัดหนองตะแบก เจ้าคณะตำบลตาขัน
(๑๐ กันยายน ๒๕๖๐)

กลุ่มครูประจำชั้น

สัมภาษณ์ นางปฐวิมา บุญล้อม
ครูโรงเรียนชำนาญสามัคคีวิทยา อำเภอแกลง จังหวัดระยอง
(๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๐)

สัมภาษณ์ นายประจวบ แกลงศรี
โรงเรียนบ้านฉางกาญจนกุลวิทยา
(๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐)

กลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษา

สัมภาษณ์ เด็กหญิงชลธิชา แสงสังข์
โรงเรียนอรวิณีวิทยา อำเภอปลวกแดง จังหวัดระยอง
(๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐)

สัมภาษณ์ นางสาวอาจารย์ แสงผล โรงเรียนบ้านค่าย (๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐)

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล	: พระปลัดปรีชา นนทโก นามสกุล จุลเจือ
วัน/เดือน/ปีเกิด	: วันเสาร์ ขึ้น ๙ ค่ำเดือน ๗ ตรงกับวันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๑๖ บิดา นายถวิล จุลเจือ มารดา นางเดือน สัตย์ชื่อ
สถานที่เกิด	: บ้านเลขที่ ๑๖๗ หมู่ที่ ๔ บ้านสีระมัน ตำบลห้วยทับมอญ อำเภอเขาชะเมา จังหวัดระยอง
การศึกษา	
พ.ศ.๒๕๒๘	: สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนวัดบ้านนา ตำบลบ้านนา อำเภอแกลง จังหวัดระยอง
พ.ศ.๒๕๕๓	: สำเร็จการศึกษา ป.บส. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หน่วยวิทยบริการ จังหวัดระยอง
พ.ศ.๒๕๕๔	: สอบได้ น.ธ.เอก สำนักเรียนคณะจังหวัดระยอง
พ.ศ.๒๕๕๗	: สำเร็จการศึกษา ปริญญาตรี พธ.บ. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หน่วยวิทยบริการ จังหวัดระยอง
อุปสมบท	: วันที่ ๙ เดือนกรกฎาคม ๒๕๕๙ ณ พัทธสีมาวัดกระแสรักหาสวรรค์ ตำบลกระแสรักบน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง
สังกัด	: วัดถ้ำเขาโบสถ์ ตำบลเขาน้อย อำเภอเขาชะเมา จังหวัดระยอง พระครูโสภณวิสาร์ท วัดกระแสรักหาสวรรค์ เป็นพระอุปัชฌาย์ พระธรรมธรรมาจารย์ อาสโภ วัดยางงาม เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระมหายงยุทธ ฐานาโก วัดอุ้มทอง เป็นพระอนุสาวนาจารย์
ตำแหน่งหน้าที่	: พ.ศ. ๒๕๕๒ เป็นพระสอนสอนศีลธรรมในโรงเรียน : พ.ศ. ๒๕๕๔ เป็นเลขานุการ ตำบลชำอ้อ-เขาน้อย : พ.ศ. ๒๕๕๕ เป็นรักษาการแทนเจ้าอาวาส เป็นเจ้าอาวาส : พ.ศ. ๒๕๕๕ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ : พ.ศ. ๒๕๖๐ เป็นพระปลัด ฐานานุกรม พระครูพิสุทธิธรรมานุวัตร
ปีที่เข้าศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๗	
	: หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีที่สำเร็จการศึกษา	: ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๑